Γ

ΛΟΓΟΙ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 16ΗΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1947

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗ

ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΔΙΑΔΟΧΗ ΤΗΣ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ

Ὁ Πρόεδρος τοῦ παρελθόντος ἔτους κ. Ἀριστοτέλης Π. Κούζης παραδίδων τὴν προεδρίαν τῆς Ἀκαδημίας εἰς τὸν νέον πρόεδρον κ. Ἰω. Καλιτσουνάκην λέγει τὰ ἑξῆς:

Κύριοι Ἀκαδημαϊκοί,

Πρὸ ἑνὸς ἀκριβῶς ἔτους ἀναλαμβάνων τὸ διὰ τῆς εὐμενοῦς ὑμῶν ψήφου ἀνατεθέν μοι ἀξίωμα τοῦ Προέδρου τῆς ἀνωτάτης ταύτης πνευματικῆς τοῦ Ἔθνους ἑστίας, ὑπεσχέθην ν' ἀφιερώσω πάσας τὰς προσπαθείας μου πρὸς ἀρτιωτέραν πραγμάτωσιν τῆς ὑμετέρας ἐντολῆς. Ἔχων δ' ἐπίγνωσιν τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης, δὲν ἔπαυσα κατὰ τὸ διαρρεῦσαν πλῆρες ἔτι παντοίων δυσχερειῶν δεύτερον μεταπολεμικὸν ἔτος, μετὰ ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως συνεπικουρῶν καὶ συμβάλλων κατὰ δύναμιν εἰς προαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν ἢ ἐπιτυχῆ λύσιν πολλῶν τῶν ἐκκρεμῶν ζητημάτων. Ὁποῖον δ' ἀκριβῶς ἦτο τὸ ἐπιτελεσθὲν ἔργον ἠκούσατε ἤδη ἀναπτυσσόμενον καὶ ἐξεικονιζόμενον μετ' ἀκριβείας καὶ πολλῆς χάριτος ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως κ. Γεωργίου Π. Οἰκονόμου κατὰ τὴν τελευταίαν πανηγυρικὴν συνεδρίαν, ὥστε νὰ μὴ παρίσταται πλέον ἀνάγκη νὰ ὑπομνησθῇ παρ' ἐμοῦ καὶ πάλιν ἓν ἕκαστον τῶν πεπραγμένων. Δι' ὃ καὶ θὰ εἶμαι λίαν βραχύς.

Ὡς εἰκός, εἰς τὴν λεχθεῖσαν ἐπιτυχῆ λύσιν συνεβάλετο κυρίως ἡ τῶν πολυπείρων μελῶν τῆς Συγκλήτου λίαν πεφωτισμένη πάντοτε γνώμη,

ἰδιαιτέρως τοῦ ἀκαμάτου γενικοῦ γραμματέως, ἡ μεθ' οὗ ἁρμονικὴ καὶ καρποφόρος συνεργασία θέλει παραμείνει πάντοτε ζωηρὰ ἐν τῇ ἀναμνήσει μου. Ἡ ταχίστη δ' ἔτι διεξαγωγὴ τῶν ἀποφασιζομένων καὶ τῆς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εὐρυνομένης ἐργασίας τῶν γραφείων τῆς Ἀκαδημίας ὑπὸ τοῦ ἀόκνου καὶ ἐξαιρέτου δραστηριότητος ἐφόρου τῆς Ἀκαδημίας κ. Γεωργίου Βέλτσου, βεβαίως σπουδαίως συνετέλεσεν ἐπὶ τούτοις, δι' ὃ καὶ δημοσίᾳ ἐκφράζω πρὸς αὐτὸν τὸν ὀφειλόμενον ἔπαινον. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν ἐπιμελέστατον λογιστὴν κ. Σταυρίδην, τὸ λοιπὸν ἐκλεκτὸν προσωπικὸν τῶν γραφείων καὶ τῶν ἄλλων παραρτημάτων, τῶν Ἀρχείων καὶ τῶν δημοσιευμάτων τῆς Ἀκαδημίας, ὀφείλω νὰ ἐκφράσω ἐπίσης τὰς θερμοτάτας εὐχαριστίας μου.

Καὶ εἶναι μὲν βέβαιον, ὅτι τινὰ τῶν ὑποσχεθέντων παρ' ἐμοῦ κατὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ ἀξιώματος τοῦ προέδρου ἐξετελέσθησαν καί τινα μάλιστα καὶ πέρα τούτων, ἀλλ' ἀτυχῶς παρέμειναν ἀτελεσφόρητα καί τινα ἄλλα, ἅτινα παρακαλῶ ἐν τῷ καταλογισμῷ τῶν εὐθυνῶν νὰ μὴ ἀποδοθῶσιν εἰς παράλειψιν ἢ ἀμέλειάν μου.

Ταῦτα πάντα καὶ ἄλλα τινὰ δεόμενα ρυθμίσεως ἀφίενται εἰς τὴν μέριμναν καὶ τὴν σύνεσιν τοῦ νέου προέδρου, τοῦ διαπρεποῦς συναδέλφου καὶ ἐμβριθεστάτου τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐρευνητοῦ κ. Ἰωάννου Καλιτσουνάκη καὶ τοῦ διακεκριμένου τῆς Θέμιδος μύστου ἀντιπροέδρου κ. Κωνστ. Τριανταφυλλοπούλου ἐκ τῆς ἐγνωσμένης περινοίας τῶν ὁποίων, τοῦ ζήλου καὶ τῆς φιλεργίας, πολλὰ καὶ σπουδαιότατα ἔχει νὰ καρπωθῇ ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν πρὸς εὐόδωσιν τοῦ μεγάλου αὐτῆς ἐθνικοῦ προορισμοῦ.

Ἀναμφιβόλως ἡ ὑπὸ τοῦ Ὀργανισμοῦ σαφῶς θεσπισθεῖσα ἀρχὴ τῆς ἐνιαυσίου θητείας τοῦ προέδρου θὰ συντελῇ πάντοτε τὰ μέγιστα διὰ τῆς προσκομιδῆς νέας ζωτικῆς δράσεως εἰς διηνεκῆ προκοπὴν καὶ ἀκμήν, οὕτω δὲ θέλει ἐξυπηρετῆται κάλλιον καὶ ἡ ἀναμενομένη δημιουργικὴ ἐξέλιξις καὶ ἡ ἔνθερμος πρὸς ἔρευναν τῆς ἀληθείας ροπή, περὶ ἃς τρέπεται διαρκῶς πᾶσα ἡμῶν ἡ διάνοια, ἡ προσοχὴ καὶ ἡ μέριμνα.

Ἀποχωρῶν νῦν ἐκ τῆς θέσεως ταύτης ὀφείλω νὰ εὐχαριστήσω ὑμᾶς καὶ πάλιν, κ. Ἀκαδημαϊκοί, διὰ τὴν ἀνάθεσιν τῆς τόσον τιμητικῆς προεδρίας τῆς Ἀκαδημίας εἰς ἐμέ, νὰ καλέσω δὲ συμφώνως τῷ Ὀργανισμῷ τὰς νέας ἀρχὰς νὰ καταλάβωσιν ἐπισήμως τὰς θέσεις των ἐν τῷ Προεδρείῳ.

Ἀκολούθως ὁ Πρόεδρος τοῦ τρέχοντος ἔτους κ. *Ἰω. Καλιτσουνάκης* ἀνελθὼν ἐπὶ τοῦ βήματος λέγει τὰ ἑξῆς:

Ἀναλαμβάνων σήμερον * ἐπισήμως τὴν προεδρίαν τῆς Ἀκαδημίας διὰ τὸ τρέχον ἔτος, θεωρῶ καθῆκον ἐπιβαλλόμενον νὰ ἐκφράσω καὶ πάλιν εἰλικρινεῖς εὐχαριστίας πρὸς τοὺς συναδέλφους, οἵτινες ἀθρόοι μὲ ἐτίμησαν διὰ τῆς ψήφου των.

Ὡς καὶ τότε κατὰ τὴν ἐκλογὴν εἶπον, οὕτω καὶ σήμερον ἐπαναλαμβάνω, ὅτι δὲν θὰ ὑπολειφθῶ εἰς θέλησιν καὶ προθυμίαν διὰ νὰ πράξω κατὰ τὰς ἐμὰς δυνάμεις πᾶν ὅ,τι θὰ συνετέλει πρὸς εὐόδωσιν τοῦ ἔργου καὶ τοῦ σκοποῦ τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκει ἡ Ἀκαδημία, πρὸς ἣν συνεδέθην ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν αὐτῆς.

Ὅτι αἱ γενικώτεραι περιστάσεις ὑφ' ἃς ἐν Ἑλλάδι σήμερον ἐργαζόμεθα, ἐπιδρῶσι καὶ ἐπὶ τὰ τῆς Ἀκαδημίας, εἶναι πρόδηλον καὶ εὐεξήγητον. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἐλπίζω ὅτι βαίνομεν καταφανῶς πρὸς ἐξέλιξιν ἐπὶ τὰ βελτίω καὶ πρὸς καλυτέρας ἡμέρας, παρ' ὅλα τὰ σκιερὰ νέφη τοῦ σημερινοῦ ἑλληνικοῦ ὁρίζοντος.

Τοῦτο γεννᾷ εἰς πάντας ἡμᾶς τὴν ἀγαθὴν ἐλπίδα ὅτι καὶ τὰ τῆς Ἀκαδημίας θὰ εὐοδωθοῦν καὶ θὰ προαχθοῦν, διὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς ὁποίας πρὸ εἴκοσι καὶ ἑνὸς ἐτῶν δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι κατετάχθη καὶ ἡ πατρὶς ἡμῶν εἰς τὴν χορείαν τῶν πεπολιτισμένων καὶ προηγμένων Κρατῶν.

Τό γε νῦν ἔχον δικαιοῦταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι χάρις εἰς τὰς ἐνεργείας καὶ τῶν ἄλλων μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν προέδρων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος κ. Ἀριστοτέλους Κούζη (τὸν ὁποῖον θερμῶς εὐχαριστῶ διὰ τοὺς καλοὺς λόγους τοὺς ὁποίους περὶ ἐμοῦ εἶπε), ἡ Ἀκαδημία ἐπανεῦρεν ἐν πολλοῖς καὶ ἐπανευρίσκει ἀκόμη τὸν εὐτυχῆ δρόμον εἰς τὸν ὁποῖον εὑρίσκετο κατὰ τὸ 1939, πρὸ τῆς ἐνσκηψάσης θυέλλης τοῦ δευτέρου μακροῦ Παγκοσμίου πολέμου.

Ἡ θύελλα αὕτη ὡς τόσα ἄλλα οὕτω καὶ τὴν Ἀκαδημίαν ἔβλαψεν οὐσιωδῶς, καὶ ἐκ θεμελίων, οὕτως εἰπεῖν, ἀνέσεισε.

Εἰς τὴν προεδρίαν λοιπὸν τοῦ κ. Κούζη, τοῦ διακεκριμένου τούτου ἐπιστήμονος, ἰατροῦ καὶ ἰατρικοῦ ἱστοριοδίφου, ὀφείλει ἡ Ἀκαδημία

---

* Συνεδρ. Ὁλομελείας 431, τῇ 16ῃ Ἰανουαρ. 1947.

πολλά, διὰ τὴν περίνοιαν καὶ δεξιότητα, ἥτις διακρίνει τὸν ἄνδρα, καὶ τὴν ζηλευτὴν δραστηριότητα μεθ' ἧς παρακολουθεῖ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἅπαξ ληφθεισῶν ἀποφάσεων. Ἔχει ἡ ἡμετέρα πατρὶς καὶ ἄλλα ἐθνικὰ εὐεργετικὰ δείγματα τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ διοργανωτικῆς αὐτοῦ ἱκανότητος. Εὐτυχῶς συμφώνως πρὸς τὸν Ὀργανισμὸν τῆς Ἀκαδημίας ὁ κ. Κούζης παραμένει Συγκλητικὸς καὶ κατὰ τὸ τρέχον ἔτος, καὶ δὲν θὰ στερηθῇ ἡ Σύγκλητος τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ ὀργανωτικῆς βοηθείας του.

Ὁ Πρόεδρος τοῦ τρέχοντος ἔτους θὰ εἶχε νὰ φροντίσῃ κυρίως διὰ τέσσαρά τινα κατὰ τὴν προεδρίαν του:

1) Διὰ τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως ἐνίσχυσιν τοῦ Ἀνωτάτου τούτου τοῦ Ἔθνους ἱδρύματος, τὸ ὁποῖον παλαίει πρὸς οἰκονομικὰς στενοχωρίας, οὐχὶ δὲ ἐξ ὑπαιτιότητός του. Εὐτυχῶς ἔχομεν δείγματα καλῆς διαθέσεως καὶ κατανοήσεως τοῦ σκοποῦ τὸν ὁποῖον ἐκπληρώνει ἡ Ἀκαδημία. Ἂς εἴπωμεν λοιπὸν τὸ τοῦ Ψαλμοῦ «πληθύνοι Κύριος τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου».

2) Ὡς ἐπακολούθημα τῆς τοιαύτης ἐνισχύσεως θὰ ἦτο γοργὸς ρυθμὸς εἰς τὴν ἀρξαμένην μὲν ἀλλὰ βραδέως προχωροῦσαν ἐκτύπωσιν τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας καὶ τῆς σειρᾶς τῶν Πραγματειῶν. Πάντα ταῦτα ἀναμένουσι σεσωρευμένα ἀπὸ πέντε καὶ πλέον ἐτῶν τὴν ἐκτύπωσιν καὶ δημοσίευσίν των. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τὰ δημοσιεύματα τῶν Ἀρχείων, εἰς τῶν ὁποίων τὰ περιοδικὰ καταχωρίζονται σπουδαιόταται πολλάκις μελέται καὶ τὰ ὁποῖα ὑπέκυψαν καὶ αὐτὰ εἰς τὴν μοῖραν τοῦ πολέμου.

3) Τρίτον θὰ εἶχεν ὁ Πρόεδρος νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν τακτοποίησιν καὶ κατάταξιν τῆς μεγάλης τῆς Ἀκαδημίας βιβλιοθήκης, ἥτις ἀπόκειται εἰς τὰς δυτικὰς τοῦ Μεγάρου αἰθούσας, ὡς σωροὶ κατὰ μέγα μέρος βιβλίων, ὡς ἀληθινὸς rudis indigestaque moles.

Ἡ βιβλιοθήκη τῆς Ἀκαδημίας πλουτιζομένη διαρκῶς διὰ κληροδοσιῶν, δωρεῶν, ἀνταλλαγῶν καὶ ἀγορῶν ἀκόμη, πλουτιζομένη ἰδίως διὰ τῶν περιοδικῶν τῶν ξένων Ἀκαδημιῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλων βιβλίων ἑλληνικῶν καὶ ξένων, θὰ ἀποβῇ σὺν τῷ χρόνῳ ἡ σπουδαιοτάτη καὶ ἴσως ἡ πλέον συγχρονισμένη ἐπιστημονικὴ βιβλιοθήκη τῆς Χώρας μας. Διὰ τὴν ἐποπτείαν τῆς ἐργώδους τακτοποιήσεως τῆς βιβλιοθήκης ταύτης ἡ Σύγκλητος πρό τινος ὥρισεν ἐπιτροπείαν ἐκ τῶν Ἀκαδημαϊκῶν κυρίων Κούζη, Οἰκονόμου καὶ ἐμοῦ, πρὸς δὲ τούτους καὶ ἐκ τοῦ κ. Διονυσίου Καλογεροπούλου, ἤρχισε δὲ ἤδη ἡ ἐπιτροπεία τὴν ἐργασίαν της, βοηθουμένη ὑπὸ

ἀποσπασθέντων συντακτῶν τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου. Ἐλπίζομεν λοιπὸν ὅτι ἐντὸς τοῦ ἔτους τούτου θὰ λυθῇ καὶ τὸ σπουδαῖον τοῦτο ζήτημα, μετὰ τὴν λύτρωσιν μάλιστα τῶν τριῶν μεγάλων αἰθουσῶν τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ἐκ τῆς μακροχρονίου κατοχῆς αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου. Μία ἐκ τῶν αἰθουσῶν τούτων θὰ εὐτρεπισθῇ καταλλήλως, ὅσον θὰ ἐπιτρέψουν τὰ οἰκονομικὰ μέσα τῆς Ἀκαδημίας, διὰ νὰ δύνανται οἱ Ἀκαδημαϊκοὶ νὰ μελετῶσι καὶ χρησιμοποιῶσι ἐκεῖνα τὰ περιοδικὰ καὶ βιβλία τὰ ὁποῖα θὰ ἐχρειάζοντο, νὰ χρησιμοποιῶσι μέ τινα σχετικῶς ἄνεσιν μὴ δυναμένην βεβαίως νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν μακαριστὴν ἄνεσιν τὴν ὁποίαν παρέχουν ἄλλαι παρόμοιαι βιβλιοθῆκαι ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ.

4) Καὶ τελευταῖον, ἀλλὰ σπουδαιότατον, θὰ εἶχεν ὁ Πρόεδρος τοῦ ἔτους τούτου νὰ φροντίσῃ, ἵνα ἀνασυνδεθῶσιν οἱ ἐπιστημονικοὶ δεσμοὶ καὶ σχέσεις τῆς Ἀκαδημίας πρὸς ξένα παρόμοια ἱδρύματα—ἐφ' ὅσον καὶ ταῦτα θὰ ἤθελον τοῦτο—καὶ πρὸς Πανεπιστήμια ἀκόμη, ἐφ' ὅσον θὰ ἐκρίνετο τοῦτο συμφέρον καὶ ἀναγκαῖον. Οἱ δεσμοὶ οὗτοι μὲ τὸν μακροχρόνιον καὶ ἄγριον πόλεμον ἐχαλαρώθησαν ἢ καὶ ἐντελῶς διεκόπησαν. Εἰς τὴν ἀνασύνδεσιν ταύτην θὰ προβῇ μὲ περίσκεψιν ἡ Σύγκλητος τῆς Ἀκαδημίας, θὰ βοηθήσῃ δὲ ἡμᾶς, ὡς ἐλπίζομεν, σπουδαίως καὶ ἡ εἰς Ἀθήνας σχεδιαζομένη ἐπάνοδος τοῦ τακτικοῦ μέλους τῆς Ἀκαδημίας ἡμῶν Κωνστ. Καραθεοδωρῆ, ὅστις γνωρίζει λεπτομερέστερον ἐξ ἀμέσου συμμετοχῆς καὶ δράσεώς του εἰς πολλὰς ἐκ τῶν ξένων Ἀκαδημιῶν τὰ ἐν αὐταῖς ἰσχύοντα καὶ καθιερωμένα.

Παρὰ ταῦτα ἄλλη ἀνάγκη τῆς Ἀκαδημίας εἶναι ἡ ἀναδιοργάνωσις τῆς ἐποπτείας τῆς λειτουργίας τῶν προσηρτημένων εἰς αὐτὴν ἐπιστημονικῶν Ἀρχείων. Ἡ ἐν τοῖς Ἀρχείοις ἐργασία παραβλάπτεται δυστυχῶς οὐχὶ ὀλίγον ἐκ τῆς χορηγίας τῶν ξένων ὑποτροφιῶν. Τὰς ὑποτροφίας αὐτὰς οἱ ἐν τοῖς Ἀρχείοις ἐπιστημονικοὶ ἡμῶν ὑπάλληλοι πολλαχῶς ἐπιζητοῦσι μὲ τὴν εὐγενῆ ἔφεσιν τῆς ἰδίας περαιτέρω ἐπιστημονικῆς μορφώσεως, πρὸς τούτοις δὲ διὰ νὰ γνωρίσωσι καὶ τὴν εὐρωπαϊκὴν καθόλου ἐπιστήμην καὶ τὸ περιβάλλον, τὸ ὁποῖον συνέχει ταύτην καὶ ὑποστηρίζει.

Τὰ Ἀρχεῖα τῆς Ἀκαδημίας ἐξελίσσονται ὡς μοναδικὰ παρ' ἡμῖν ἐπιστημονικὰ φυτώρια, ἐπὶ τοῦ παρόντος τῶν θεωρητικῶν κυρίως ἐπιστημῶν. Πολλοὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ἐργασθέντων προήχθησαν ἀμέσως, ἄνευ ὑφηγεσίας, εἰς τακτικοὺς καθηγητὰς Πανεπιστημίου ἢ κατέλαβον ἄλλας διακεκριμένας θέσεις ἐν τῇ Πολιτείᾳ τῶν γραμμάτων.

Ἡ ἐν τοῖς Ἀρχείοις συντελουμένη ἐργασία πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ τονωθῇ διὰ νέων δυνάμεων, μονίμων ἢ ἀπεσπασμένων. Τοῦτο δύναται μόνον διὰ Κυβερνητικῆς ἀποφάσεως νὰ γίνῃ. Θὰ ἐργασθῶμεν πρὸς τοῦτο. Αἱ θέσεις αὗται, καὶ ὡς ἀποσπάσεις μόνον, κατέστησαν περίβλεπτοι καὶ περιζήτητοι διὰ φιλοτίμους νέους, οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν ἀναστροφὴν εἰς ἐπιστημονικὸν περιβάλλον καὶ ἐπιστημονικὴν σταδιοδρομίαν. Τὸ δὲ πρό τινος ἀποφασισθὲν σύστημα τοῦ μονίμου διορισμοῦ μόνον μετὰ διαγωνισμὸν ἐνώπιον ἐπιτροπείας ἐξ Ἀκαδημαϊκῶν, ἐξασφαλίζει σπουδαίως τὴν καλυτέραν ἐπιλογήν. Ἡ βελτίωσις τῆς γλίσχρας μισθοδοσίας τῶν ἐν τοῖς Ἀρχείοις ἐργαζομένων ἐπιστημόνων εἶναι ζήτημα τὸ ὁποῖον θὰ ἐπιλυθῇ ἐν τῷ πλαισίῳ, ὡς συνήθως σήμερον λέγεται, τοῦ γενικωτέρου μισθολογίου τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Κράτους.

Ἡ Ἀκαδημία ἔχει ἀναλάβει καὶ ἄλλα ἐπιστημονικὰ ἔργα, ἱστορικά, γλωσσικά, ἀρχαιολογικά, τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν κλ., εἶχε δὲ κληροδοτηθῆ ὑπὸ ἀειμνήστου μέλους αὐτῆς σημαντικὸν ποσὸν δι' ἐπιστημονικὰς ἐργασίας καὶ ἀποστολάς. Ἀλλὰ ἡ ἄμεσος αὐτῶν τώρα ἐπανάληψις εἶναι δύσκολος δι' εὐνοήτους λόγους. Εἶναι ἄλλως τε ψυχολογικῶς εὐεξήγητον ὅτι δὲν ἐργάζεταί τις τόσον προθύμως ἐπιστημονικῶς, ἐὰν ἐκ τῶν προτέρων γνωρίζῃ ὅτι πρέπει ἐπὶ ἔτη νὰ περιμένῃ διὰ νὰ ἴδῃ δημοσιευόμενα τὰ πορίσματα τῶν ἐργασιῶν του.

Ἐπίσης ἐθνικὸν ἔργον θὰ ἦτο ἡ συνέχεια τῶν ἐκδόσεων τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης· ἡ συνέχεια αὕτη ἴσως δὲν εἶναι τόσον δύσκολος, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι θὰ ὑπάρξωσιν ἱκανοὶ πρὸς τοῦτο φιλολογικαὶ δυνάμεις. Ὑπάρχουσι πρὸς τούτοις πολλὰ ἀκόμη πρὸς συνέχισιν ἢ ἐκτέλεσιν, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν Τάξεων, τὸ δὲ Προεδρεῖον καὶ ἡ Σύγκλητος δὲν δύναται νὰ πράττῃ ἄλλο τι ἢ νὰ κατευθύνῃ τὰς ἐνεργείας του ἀναλόγως τῶν ὑποβαλλομένων προτάσεων καὶ γνωμῶν. Ὅτι ἡ Ἀκαδημία πρέπει νὰ τονωθῇ ἀκόμη διὰ νέων μελῶν διαφόρων ἐπιστημῶν εἶναι ἀνάγκη τὴν ὁποίαν ὅλοι διαβλέπομεν καὶ ἀναγνωρίζομεν.

Πολλὰ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ μελῶν, τακτικῶν μελῶν, δυσκολεύονται νὰ προσέρχωνται εἰς τὰς συνεδρίας καὶ ἐργασίας τῆς Ἀκαδημίας διὰ τὸ γῆρας, τὸ ἀληθῶς «ὀλοὸν γῆρας» ὡς τὸ ἐκάλεσεν ἀρχαῖος ποιητής. Ὑπὲρ τὰς εἴκοσι ἕδραι τακτικῶν μελῶν χηρεύουν ἢ παρέμειναν ἀπλήρωτοι. Δὲν ἕπεται ὅμως ἐκ τούτου ὅτι πρέπει νὰ πληρωθῶσιν ὁμαδικῶς καὶ ὅπως-ὅπως. Πᾶν τοὐναντίον. Ἡ Ἀκαδημία πρέπει μετὰ μεγάλης

περισκέψεως καὶ φειδοῦς νὰ ἐκλέγῃ τὰ τέκνα της, καὶ ἡ ἑκάστοτε ἐκλογὴ νὰ γίνεται οὕτως, ὥστε ἡ Ἀκαδημία νὰ ὑπερηφανεύεται δι' αὐτήν. Οὕτω καὶ μόνον θὰ δυνηθῇ νὰ παραμένῃ ἀλώβητον τὸ κῦρός της ἐνώπιον τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐνώπιον τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου. Ὁ θεσμὸς τῶν προσέδρων κατ' ἀρχὰς μελῶν διὰ νὰ γίνουν ἀργότερα, διδομένης εὐκαιρίας καὶ ὑπαρχόντων τῶν ἀπαιτουμένων ὅρων, τακτικά, φαίνεται ὅτι θὰ εὐδοκιμήσῃ. Πρέπει εἰς πολλὰ νὰ σχηματισθῇ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ἄγραφος παράδοσις, ἥτις ἐνίοτε νὰ εἶναι ἰσχυροτέρα τῶν γραπτῶς ὁριζομένων.

Εἶναι εὐχάριστον ὅτι ἡ Ἀκαδημία ἡμῶν περιλαμβάνει εἰς τὴν Β'. Τάξιν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἐγὼ ἀνήκω, καὶ τοὺς νεωτέρους λογοτέχνας καὶ καλλιτέχνας καὶ μουσικούς. Μετέχει οὕτω ἡ Ἀκαδημία ἀμεσώτερον εἰς τὴν πνευματικὴν τοῦ Ἔθνους κίνησιν καὶ παραγωγήν, καὶ διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν τοιούτων μελῶν καὶ διὰ τῶν πολυειδῶν σχετικῶν ἀθλοθεσιῶν. Εἶναι ἰδίας ὅλης προσοχῆς ἀξία ἡ ἐπιλογὴ αὐτῶν. Τὸ γνωρίζομεν ὅλοι. Ἐπιφανέστατα σχετικὰ ὀνόματα ἀπελθόντων, ἀλλὰ καὶ ζώντων εὐτυχῶς, δύναταί τις νὰ καταλέξῃ ἢ νὰ ἀναπολήσῃ. Γνωρίζομεν ἐπίσης ὅλοι ὅτι ἡ ἑκάστοτε συζήτησις διὰ τὴν πλήρωσιν μιᾶς τοιαύτης ἕδρας γεννᾷ πολλὰς συγκινήσεις, ὅσας σπανίως γεννᾷ ἡ πλήρωσις ἄλλης τινὸς ἕδρας. Ἂς εὐχηθῶμεν ἵνα καὶ εἰς ὅλας μὲν τὰς ἐκλογὰς ἀλλ' ἰδίᾳ εἰς αὐτὰς καθοδηγεῖται ἡ Ἀκαδημία πάντοτε ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς ἀνευρέσεως τῆς πραγματικῆς ἀξίας καὶ ἐπιβραβεύσεως αὐτῆς δι' ἀκαδημαϊκοῦ θώκου.

Τοιαῦτά τινα ἐπεθύμουν σήμερον νὰ εἴπω καὶ συντόμως νὰ ἐκθέσω πρὸ ἡμῶν, ἀγαπητοὶ συνάδελφοι, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι καὶ ἡ Κυβέρνησις τῆς χώρας καὶ ἡ ὁλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας καὶ ἡ Σύγκλητος θὰ ὑποβοηθήσουν τὴν ἀρξαμένην ἀνασυγκρότησιν τοῦ ἔργου τῆς ἡμετέρας Ἀκαδημίας, τὴν ὁποίαν βαρύνει τὸ ἔνδοξον ὄνομα καὶ ἡ ἔνδοξος παράδοσις, τὴν ὁποίαν ἐκ τῆς Ἀρχαιότητος ἐκληρονόμησε καὶ παντὶ τρόπῳ προσπαθεῖ εὐλαβῶς νὰ διατηρῇ.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗ

Κύριε Ἀκαδημαϊκὲ Ἀλέξανδρε Διομήδη,
Ἀγαπητὲ συνάδελφε,

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν προσαγορεύει Ὑμᾶς σήμερον κατὰ τὴν ἔκτακτον ταύτην πρὸς τιμὴν Ὑμῶν συνεδρίαν της, καὶ συγχαίρει διὰ τὴν εἰς τὰ τακτικὰ μέλη τῆς Ἀκαδημίας κατάταξιν.

Ἡ ἐκλογὴ Ὑμῶν ὡς τακτικοῦ μέλους ἔχει τοῦτο τὸ γενικῶς εἰπεῖν οὐχὶ σύνηθες ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ, ὅτι ὑμεῖς δὲν προέρχεσθε ἐξ ἀνωτάτου ἐπιστημονικοῦ ἱδρύματος, ὡς προέρχονται τὰ πλεῖστα τῶν μελῶν αὐτῆς, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀμέσου καὶ πολυταράχου βίου, ἐκ τοῦ βίου ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ ἀγὼν εἶναι συνεχὴς καὶ ἡ ἄμιλλα διαρκής, ἀλλ' εὐτυχῶς καὶ συχνάκις διὰ τοῦτο λυσιτελεστέρα. Ἡ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ διάκρισις κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ κληθῇ τις εἰς ἀκαδημαϊκὸν θῶκον, ἀποδεικνύει ἐξαιρετικὰ δῶρα τῆς φύσεως ὑπάρχοντα εἰς τὸν καλούμενον. Εὐτυχῶς διὰ τὴν πατρίδα μας ἡ πραγματικὴ ἀξία ἀργὰ ἢ γρήγορα ἀναγνωρίζεται καὶ ἐπιβάλλεται.

Ὁ πατήρ σας Νικόλαος ὑπηρέτησεν πολλαχῶς τὴν Πατρίδα. Αἱ ὑπηρεσίαι του καὶ ἀλλαχοῦ καὶ εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἐπιτροπὴν τὴν ὑποστηρίζουσαν τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866, ἦσαν μεγάλαι καὶ πολύτιμοι.

Αἱ σπουδαί σας, ἰδίᾳ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Γερμανίᾳ, περιεστράφησαν εἰς νομικὰ καὶ κυρίως οἰκονομολογικὰ μαθήματα. Ἔσχετε ἐπιφανεῖς διδασκάλους, μεταξὺ ἄλλων τοὺς δύο ἐκείνους περιφήμους οἰκονομολόγους καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου, Gustav von Schmoller καὶ Adolph von Wagner. Ἡ ἐπιστήμη τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, τῆς Οἰκονομολογίας, ἔχει σήμερον ὄχι μόνον φίλους ἀλλὰ καὶ ἀντιπάλους. Τὰ θεωρητικὰ διδάγματά της ἀποδεικνύονται συχνὰ ἐν τῇ πράξει ἀνεφάρμοστα ἢ καὶ ἐπιβλαβῆ, ὅσον καὶ ἂν αἱ θεωρίαι τῆς ἐπιστήμης ταύ-

της βασίζωνται ἐπὶ τῶν ἀριθμῶν καὶ τῶν νόμων τῆς πιθανότητος. Οἱ ἀριθμοὶ μάλιστα τῆς οἰκονομολογικῆς ἐπιστήμης εἶναι πραγματικοὶ καὶ ἐνίοτε σκληροί, δὲν εἶναι ὅπως οἱ ἀθῷοι ἐκεῖνοι ἀριθμοὶ τοὺς ὁποίους ἠκούσαμεν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ πρὸ ὀκτὼ ἡμερῶν.* Τί γίνεται σήμερον μὲ τὰς λεγομένας ἐθνικὰς οἰκονομίας καὶ τοὺς περὶ αὐτὰς ἀγῶνας, διὰ τὰς ἄλλως λεγομένας διευθυνομένας ἢ ὠργανωμένας οἰκονομίας, αἱ ὁποῖαι συχνὰ καταντοῦν ἀδιεύθυντοι καὶ ἀνοργάνωτοι, γνωρίζομεν σχεδὸν ὅλοι, καὶ σεῖς καλύτερον ἀπὸ ἡμᾶς. Ἓν μόνον εἶναι βέβαιον, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ εὐεξία εἶναι παράγων ἀπαραίτητος τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ εὐτυχίας, καὶ ἄνευ τοῦ παράγοντος τούτου καὶ αἱ πλέον ὑψηλαὶ καὶ ἀφῃρημέναι καὶ εὐγενεῖς ἐπιστῆμαι περιπίπτουν εἰς μαρασμὸν καὶ θάνατον. Τὸ βλέπομεν δυστυχῶς καὶ σήμερον καὶ τὸ διαισθανόμεθα πανταχοῦ συμβαῖνον. Πολὺ ἐπιτυχῶς λέγει ἀρχαῖος Ἕλλην συγγραφεύς, ὁ Ξενοφῶν, ὅτι ὅταν αἱ πόλεις, τὰ Κράτη θὰ ἐλέγομεν σήμερον, ἀσθενήσουν ἢ ἀπὸ ἀφορίας καρπῶν ἢ ἀπὸ πόλεμον ἢ ἀπὸ ἔλλειψιν καλλιεργείας τῆς γῆς, τότε χρειάζονται χρήματα διὰ τρόφιμα καὶ τὰς ἄλλας ἀνάγκας: «ὅταν νοσήσωσι πόλεις ἢ ἀφορίαις καρπῶν ἢ πολέμῳ, ἔτι καὶ πολὺ μᾶλλον ἀργοῦ τῆς γῆς γιγνομένης καὶ εἰς ἐπιτήδεια καὶ εἰς ἐπικούρους νομίσματος δέονται». (Πόροι 4, 9).

Αἱ τελευταῖαι ἐπιστημονικαὶ ἀσχολίαι σας περιστρέφονται ὄχι περὶ νομικὰ καὶ οἰκονομολογικὰ ζητήματα, ἀλλὰ περὶ ἱστορικά, καὶ δὴ ἐκ τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς. Ἰδίως παρακολουθεῖτε τὴν πολιτικὴν τοῦ Βυζαντίου ἔναντι τοῦ Σλαβικοῦ κινδύνου, τοῦ ὁποίου ὡς ὁμολογεῖτε εἶχον οἱ Βυζαντινοὶ σαφῆ γνῶσιν. Τοῦ κινδύνου τούτου ἔχει καὶ ἡ σύγχρονος Ἑλλὰς πεῖραν καὶ σαφῆ συνείδησιν. Εὐτυχῶς αἰθριάζει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ ὀλίγων τώρα ἡμερῶν.

Ἀγαπητὲ συνάδελφε, ἐκ μέρους τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν χαιρετίζω Ὑμᾶς ἐγκαρδίως ὡς νέον τακτικὸν αὐτῆς μέλος, καὶ ἔχω τὴν χαρὰν νὰ ἐγχειρίσω εἰς Ὑμᾶς τὸ σχετικὸν ἐπίσημον ἔγγραφον, καὶ νὰ περιβάλω Ὑμᾶς μὲ τὸ ἀκαδημαϊκὸν σῆμα τῆς ἀλύσεως.

---

* Ἐννοεῖται ἡ ὑποδοχὴ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Παναγιώτη Ζερβοῦ.

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ

ΚΩΝΣΤ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΥ

Ἡ ἐκπλήρωσις τῆς τιμητικῆς ἐντολῆς, τὴν ὁποίαν μοῦ ἀνέθεσεν ἡ Σύγκλητος, εἶναι ἰδιαιτέρως δύσκολος ὄχι μόνον διὰ τὴν κατὰ παρέκτασιν ἁπλῶς ἁρμοδιότητά μου, ἀλλὰ καὶ διότι τὸ ἔργον ὑμῶν, ἀγαπητὲ συνάδελφε, εἶναι πολύπλευρον καὶ μεικτόν.

Ἀφ' ἑνὸς ἐπεξεργασία τοῦ δημοσίου δικαίου καὶ τῆς θεωρητικῆς οἰκονομίας ὡς καὶ ἔρευνα τοῦ δημοσίου βίου τῶν βυζαντινῶν.

Ἀφ' ἑτέρου, ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν θεραπείαν τῆς θεωρίας παρουσιάζετε ἔντονον πρακτικὴν δρᾶσιν: Ὡς μέλος τῆς Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Συντάγματος τοῦ 1911 εἰσηγεῖσθε τὰς διατάξεις αὐτοῦ περὶ Συμβουλίου Ἐπικρατείας, εἰσηγητὴς ἔπειτα τῆς Νομοθεσίας περὶ Δήμων καὶ Κοινοτήτων καὶ εἶτα Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν 1912 ἕως 1915 ἐν τῇ Κυβερνήσει τῶν Φιλελευθέρων, καὶ αὖθις τῷ 1922, ἔκτακτος ἀπεσταλμένος τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως 1916 ἕως 1917 εἰς Παρισίους καὶ Λονδῖνον, Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῷ 1919, Διοικητὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης ἐπὶ πενταετίαν 1923 ἕως 1928, πρῶτος Διοικητὴς τοῦ αὐτοτελοῦς πλέον Ἐκδοτικοῦ Ἱδρύματος ἐπὶ τριετίαν, Πρόεδρος εἶτα τοῦ Ἀνωτάτου Οἰκονομικοῦ Συμβουλίου. Ἀπὸ τοὺς πλουσίους καρποὺς τῆς πολυσχιδοῦς αὐτῆς πράξεως ἡμεῖς δὲν γευόμεθα ἐνταῦθα εἰμὴ τὰς σχετικὰς μελέτας σας ἐφηρμοσμένης πολιτικῆς οἰκονομίας καὶ δημοσιονομικῆς.

Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν σας εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ Βερολίνου καὶ εἶτα τῆς Λειψίας, ὅπου ἀνηγορεύθητε διδάκτωρ μὲ ἐναίσιμον διατριβὴν ἐκ τοῦ ποινικοῦ δικαίου (ἡ ἔμπρακτος μετάνοια), τὸ πρωτόλειον ὑμῶν ἔργον, ὅταν ἐπανήλθατε εἰς Ἀθήνας, ἀποτελεῖ εὐσεβῆ προσφορὰν πρὸς ἐκ πατρὸς πάππον σας. Ἐν ἔτει 1904 ἐπεμελήθητε τῆς τακτοποιήσεως καὶ ἐδημοσιεύσατε δίτομον ἑρμηνείαν τοῦ Συντάγματος, ἣν ἀποθανὼν προώρως δὲν εἶχε προφθάσει νὰ ἐκδώσῃ ὁ Εἰσηγητὴς αὐτοῦ ἐν τῇ Συνελεύσει τοῦ 1862 Πληρεξούσιος Σπετσῶν καὶ εἶτα πρόεδρος αὐτῆς Διομήδης Κυριακοῦ, καθηγητὴς τοῦ συνταγματικοῦ καὶ τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Ὁ ἀναγινώσκων σήμερον τὸν πρόλογον, ὃν προτάσ-

σει ὁ φιλόστοργος ἔγγονος εἰς τὸ ὅλον ἔργον, ἐκπλήσσεται διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς κρίσεως, ἣν ὁ νεαρὸς διδάκτωρ ἐκφέρει περὶ τῆς θέσεως τοῦ ἔργου ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ δημοσίου δικαίου. Καὶ ἐπειδὴ ἡ νεωτέρα νομικὴ μέθοδος ἐπανέρχεταί πως εἰς τὴν παλαιάν, δι' αὐτὸ μᾶς εἶναι ἰδιαιτέρως προσφιλὲς τὸ ἔργον ποὺ διεσώσατε ἀπὸ τὴν ἀφάνειαν.

Εἰς τὸ δημόσιον δίκαιον ἐπίσης ἀνάγεται ἡ ἐν ἔτει 1908 ἰδοῦσα τὸ φῶς μελέτη περὶ τῆς ἐν Χάγῃ Δευτέρας διασκέψεως τῆς εἰρήνης, εἰς ἣν ὁ Ἀλέξανδρος Διομήδης εἶχε μετάσχει ὡς Γραμματεὺς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπιτροπῆς, καὶ ἥτις μελέτη ἀποτελεῖ μίαν τῶν πρώτων ἐν τῇ διεθνεῖ βιβλιογραφίᾳ ἐπιστημονικὴν ἀνάλυσιν τῶν πορισμάτων τῆς Διασκέψεως.

Ἀλλ' ἤδη πρὸ αὐτῆς, ἐν ἔτει 1905, εἶχεν ἐκλεγῆ ὑφηγητὴς τοῦ Διοικητικοῦ Δικαίου ἐπὶ τῇ βάσει διατριβῆς περὶ Προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους, μὴ ὑφισταμένης τότε ἕδρας τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας. Ἡ μακρὰ αὕτη μονογραφία ὑπῆρξεν ἡ γέφυρα, ἥτις ὡδήγησε τὸν Διομήδην εἰς τὸν στίβον τῶν οἰκονομικῶν ἐν γένει ἐπιστημῶν.

Αἱ δύο μορφαὶ τῆς δημοσιονομικῆς δράσεως τοῦ κράτους, καθορισμὸς τῶν δαπανῶν καὶ ἐξεύρεσις τῶν πόρων, ἐνσωματώνονται εἰς ἑνιαῖον πρόγραμμα ἐναρμονίζον καὶ ἰσοσκελίζον αὐτάς. Τὸ πρόγραμμα τοῦτο εἶναι ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ κράτους. Ἀποτελῶν συνεπῶς οὗτος τὸ βασικὸν στοιχεῖον τῆς δημοσιονομικῆς ἐνεργείας ἀπαιτεῖ, ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην, θεωρητικὴν ἐπεξεργασίαν καὶ κατασκευήν, καὶ εἰς ταύτην προβαίνει ὁ Ἀλέξανδρος Διομήδης μὲ τὴν ἐμβριθῆ αὐτὴν μονογραφίαν του.

Διὰ νὰ βεβαιωθῇ δὲ ἅπαξ ἔτι ὅτι εἰς πᾶν πεδίον γνώσεως τίποτε δὲν εἶναι πρακτικώτερον ἀπὸ τὴν θεωρίαν, ἰδοὺ ἔρχεται κατὰ τὴν λαμπροτέραν περίοδον τῆς νέας ἑλληνικῆς ζωῆς 1912 ἕως 1915 διὰ νὰ ἐφαρμόσῃ ὡς Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τὰ θεωρητικὰ πορίσματα τοῦ ἔργου του. Μετὰ τοὺς δύο νικηφόρους πολέμους καὶ τοὺς κρουνοὺς τῆς κοινωνικῆς νομοθεσίας ποὺ εἶχαν ἀνοίξῃ ἤδη ἀπὸ τοῦ 1909 καὶ ἐδρόσιζαν τὸ ἀπεξηραμένον ἔδαφος τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας, ἄπειρα καὶ ἐν πολλοῖς νέα προβλήματα ἐπρόβαλλαν ἔχοντα ἄμεσον σχέσιν ἢ ἀναγκαῖον ἀντίκτυπον εἰς τὸ δημοσιονομικὸν ἔργον τοῦ κράτους, δηλαδὴ εἰς τὸν Προϋπολογισμόν. Ἐπέκτασις τῶν ὁρίων τῆς πολιτείας, βαθμιαία φορολογικὴ ἀφομοίωσις τῶν νέων χωρῶν, πρόβλεψις αὐξήσεως τῶν ἀναγκῶν, ἀλλὰ καὶ ἄνοιγμα ἐν μέρει νέων πόρων, ἐξεύρεσις τῶν μέσων τῆς μὴ δυναμένης νὰ κοπάσῃ στρατιωτικῆς παρασκευῆς, προστασία τῶν ἀδυνάτων καὶ νέον φορολογικὸν σύστημα περιλαμβάνον πλέον καὶ στρώ-

ματα ποὺ ἐτέλουν ἕως τότε ὑπὸ τὴν σκέπην ἀκράτου ἀτομισμοῦ.

Καὶ τὰ ἀντιμετώπισεν αὐτὰ διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐτῶν 1912 ἕως 1915 ὄχι ὡς ἁπλῆν πρόβλεψιν ἀριθμῶν τῶν οἰκείων χρήσεων ἀλλὰ μὲ νέα στοιχεῖα συνάδοντα πρὸς τὴν ὅλην πρὸς τὰ πρόσω στροφήν, ἐκπονήσας ὁλόκληρον εὐρύτατον πρόγραμμα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐπρόκειτο νὰ ἐξελιχθῇ ἡ οἰκονομία τῆς χώρας. Ὁ καθρέπτης αὐτὸς τῆς νέας δημοσιονομικῆς δράσεως ποὺ ἦτο ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Διομήδη ἀνταποκρίνεται μὲν πρὸς τὸ γενικὸν ἀνακαινιστικὸν πρόγραμμα τῆς Κυβερνήσεως τῶν Φιλελευθέρων, ἧς ἀπετέλει μέλος, ἀλλ' ἡ κατάρτισις αὐτοῦ — καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ οὐσία — φέρει τὴν προσωπικὴν σφραγῖδα τῆς οἰκονομικῆς του συγκροτήσεως, αἱ δὲ ἀλλεπάλληλοι ἀγορεύσεις του ἐν τῇ Βουλῇ, ἀπαρτίζουσαι μίαν καὶ ἑνιαίαν εἰσήγησιν, ἀποτελοῦν σταθμὸν εἰς τὴν πολιτικὴν ἡμῶν καὶ οἰκονομικὴν κίνησιν ἐν τῷ πεδίῳ ἐπιστημονικῆς συνθέσεως προϋπολογισμοῦ. Καὶ ἐὰν ὁ Πλάτων μᾶς ἐπέτρεπε τὴν χρησιμοθηρίαν, θὰ σᾶς ἔλεγα, φίλτατε συνάδελφε, ὅτι αὐταί σας αἱ δεξιότητες μᾶς εἶναι λίαν ἀρεσταί, ἐπειδὴ τὸ ἓν σκέλος τοῦ Προϋπολογισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας εἶναι λίαν ἰσχνόν.

Ἀλλ' ἐκ τῶν μετέπειτα μελετῶν καὶ δημοσιευμάτων περὶ τῆς συγχρόνου οἰκονομίας, εἴτε αὐτοτελῶν εἴτε εἰς περιοδικά, ἐκτεινομένων ἕως σήμερον, τί πρῶτον καὶ τί ὕστερον νὰ μνημονεύσω;

Σταματῶ μόνον εἰς δύο.

Πρῶτον εἰς τὴν ἔκθεσιν περὶ τῶν σχέσεων κράτους καὶ ἐκδοτικοῦ ἱδρύματος ἔτους 1915, ὅτε τὸ πρῶτον ἐπραγματοποιήθη ἐπὶ τῆς ὑπουργίας Διομήδη ἡ συμμετοχὴ τοῦ κράτους εἰς τὰ κέρδη τοῦ ἱδρύματος, ἔκθεσιν ἀποτελοῦσαν πρότυπον σαφηνείας τῶν πολυδαιδάλων δημοσιονομικῶν καὶ τραπεζιτικῶν προβλημάτων. Ἡ μελέτη αὕτη περιέχουσα τὴν πρώτην, νομίζω, νύξιν περὶ ἱδρύσεως αὐτοτελοῦς ἐκδοτικῆς Τραπέζης ὁλοκληροῦται διὰ τῆς ἐν ἔτει 1928 μελέτης περὶ τοῦ νομισματικοῦ μας νοσήματος, μεθ' ἣν ἐπηκολούθησεν ἡ νόμῳ σταθεροποίησις, ἧς ὑπῆρξεν ὁ Διομήδης ἐκ τῶν πρωτεργατῶν. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν, ὅτε ἐτέλει ὑπὸ τὴν διοίκησίν του τὸ ἐκδοτικὸν ἵδρυμα, ἡ Ἐθνικὴ καὶ ἐν συνεχείᾳ ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, ὀξύτατα ἦσαν τὰ προβλήματα. Ὁ πορισμὸς κεφαλαίων πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν προσφύγων ἀπῄτησε μακρὰς ἐν Γενεύῃ καὶ Λονδίνῳ ὁμιλίας, ἡ δὲ μετὰ πείσμονας διαπραγματεύσεις γενομένη ρύθμισις τοῦ ζητήματος τῶν πολεμικῶν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν χρεῶν ποὺ παρεκώλυαν κάθε ἔξωθεν ἐπικουρίαν, ἐπέτρεψε τὴν ἐκκαθά-

ρισιν βεβαρημένου παρελθόντος, τὴν ἵδρυσιν αὐτοτελοῦς ἐκδοτικοῦ ἱδρύματος καὶ Κτηματικῆς Τραπέζης καὶ τέλος τὴν ἐκτέλεσιν μεγάλων παραγωγικῶν ἔργων εἰς τὰς πεδιάδας τοῦ Ἀξιοῦ καὶ τοῦ Στρυμόνος.

Δεύτερον, σταματῶ εἰς τὴν ἔτει 1935 μελέτην Τὸ πρόβλημα τοῦ οἰκονομικοῦ μας μέλλοντος, διότι ἐδῶ εὑρίσκω χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν ἰδεῶν τοῦ Διομήδη, εἰς τὰς ὁποίας ἐπανέρχεται ἐντονώτερος εἰς πρόσφατον μελέτην του περὶ τῆς νέας οἰκονομικῆς ὀργανώσεως μὲ βάσιν τὸ κοινωνικὸν στοιχεῖον ἐν σχέσει πρὸς τὴν λεγομένην ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν.

Ἔγραφε λοιπὸν ἤδη τῷ 1935: «Ὁ ἄκρατος οἰκονομικὸς λιμπεραλισμός, ὅταν ἴσχυεν, ἦτο ἡ καταλληλοτέρα οἰκονομικὴ ἀτμόσφαιρα διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἰδιοφυΐαν. Ἀπεριόριστος ἐλευθερία συναγωνισμοῦ, αὐτόματος ρύθμισις τῶν τιμῶν, ἀβίαστος λειτουργία τοῦ νόμου τῆς ἐπιλογῆς, ἀδέσμευτος κίνησις ἐμπορευμάτων, κεφαλαίων, ἀνθρώπων, ταχεῖα λειτουργία τῆς πίστεως, ἀκώλυτος ἐκμετάλλευσις κάθε περιστάσεως, κάθε δυστυχίας ἀκόμη. Ἡ κατάστασις αὐτὴ ὑπῆρξεν ὁ παράδεισος τοῦ Ἕλληνος. Ἀλλ' ὅμως αἱ κοινωνικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ συνθῆκαι ἔχουν σήμερον ἄρδην ἀνατραπῇ ἀπὸ αὐτὴν τὴν βίαν τῶν πραγμάτων. Ἰδανικὰ ἀνακύψαντα εἰς ἄλλας ἐποχάς, ἀναπτυχθέντα ἐν μέσῳ διαφορετικῆς ἀτμοσφαίρας κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς, ἔσβυσαν σήμερον ἢ τοὐλάχιστον στεροῦνται κάθε ἐνεργείας. Ὁ ἐλεύθερος ἀγών, ὅστις ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο ἡ ζωογόνος πηγὴ κάθε οἰκονομικῆς δράσεως, κρίνεται νῦν ὅτι πρέπει νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς ρυθμὸν ἑνιαῖον, εἰς συνδυασμένην ἐνέργειαν ὁλοκλήρου τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος».

Ἡ ἱστορικὴ σας διάθεσις, ἀγαπητὲ συνάδελφε. ποὺ διαφαίνεται ἤδη εἴς τινας τῶν μελετῶν τούτων, ἐκδηλοῦται ἀρχικῶς εἰς εἰδικὰ δημοσιεύματα: Τελικὴ πτῶσις τοῦ βυζαντινοῦ νομίσματος, βυζαντινὴ οἰκονομία καὶ ἡ πολιτικὴ τοῦ παρεμβατισμοῦ, πνευματικὴ καὶ θρησκευτικὴ ζωὴ ἐπὶ Κομνηνῶν, ἕως ὅτου τῷ 1942 καὶ 1946 μᾶς ἐχαρίσατε δύο τόμους Βυζαντινῶν Μελετῶν, αἵτινες συνδυαζόμεναι πρὸς τὴν ἄλλην ὑμῶν συγγραφικὴν ἐργασίαν ἐνθυμίζουν, ὅπως εἶπεν εἰς τὴν αἴθουσαν ταύτην παρουσιάζων τὸν πρῶτον τόμον κριτὴς ἁρμοδιώτατος, ὁ σοφὸς τοῦ Βυζαντίου ἱστορικὸς καθηγητὴς Ἄμαντος, ἐνθυμίζουν τὸν Παῦλον Καλλιγᾶν.

Θὰ ἐχρειάζετο νὰ συνεχισθῇ καὶ εἰς δευτέραν συνεδρίαν ἡ δεξίωσις, ἂν ἐπρόκειτο νὰ ἀναλυθῇ ἡ συμβολή σας αὐτὴ εἰς τὴν πάτριον ἱστορίαν. Περιορίζομαι μόνον εἰς τοὺς τίτλους.

Εἰς τὸν πρῶτον τόμον ἐκτίθεται: Ἡ πολιτικὴ τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας κατὰ τῆς μεγάλης ἰδιοκτησίας, καὶ εἶτα: Ἡ κρίσις τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Περὶ τῆς μεθόδου ποὺ ἀκολουθεῖτε ἐκφράζεσθε εἰς τὸν πρόλογον. Ὅ,τι, λέγετε, καθιστᾷ τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν πολύτιμον στοιχεῖον φωτισμοῦ καὶ ἀνεκτίμητον σύμβουλον εἰς τὴν πολιτικὴν ζωήν, εἶναι ἡ ἐξακρίβωσις τῆς μεταξὺ τῶν ἱστορουμένων γεγονότων ἀλληλουχίας, ἡ ἀναδρομὴ ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα εἰς τὰ αἴτια καὶ ἡ ἀναγωγὴ ἀπὸ τὰ καθέκαστα εἰς τοὺς διέποντας τὴν ἱστορικὴν ἀνέλιξιν νόμους.

Ἐκτιμῶμεν ὅλως ἰδιαιτέρως τὴν ἀντίληψιν αὐτήν, διότι ἀνταποκρίνεται εἰς τὸ πνεῦμα, ἐκ τοῦ ὁποίου κατὰ πλατωνικὴν κατεύθυνσιν ἐβλάστησεν ἡ ἱστορία ἐν Ἑλλάδι.

Τὸ ὂν ὅπως καὶ τὸ γενόμενον προσλαμβάνει νόημα, ὅταν ἔχῃ ἀξίαν πρὸς τὸ ὅλον, ὅταν εἶναι ἀγαθὸν πρός τι. Χωρὶς νὰ ἀποφεύγετε αὐτοτελῆ, ὅπου χρειάζεται, ἔρευναν τῶν λεπτομερειῶν, ἀποβλέπετε εἰς μεγάλας γραμμάς, συνορᾶτε τὸ πᾶν, ἐντεῦθεν καὶ ἡ ροπὴ ὑμῶν πρὸς τὸ κοινωνικὸν στοιχεῖον ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀτομικόν, ὅπως ἐμφαίνεται καὶ ἀπὸ τὰς ἰδέας σας ἐπὶ τῆς συγχρόνου οἰκονομικῆς ζωῆς.

Ὁ δεύτερος τόμος, ἀφετηρίαν ἔχων τὴν τυχοδιωκτικὴν γνώμην τοῦ Φαλμεράυερ, πραγματεύεται περὶ τῶν σλαβικῶν ἐπιδρομῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τῆς πολιτικῆς τοῦ Βυζαντίου. Ἀλλ' ἐδῶ ὁ συγγραφεὺς ἐκτείνεται καὶ εἰς γενικωτέρας τινὰς λεπτοτάτας παρατηρήσεις ἀξίας πολλῆς προσοχῆς. Ἐπισκοπῶν δηλαδὴ ἐν τέλει τὴν ὅλην πολύπλαγκτον τύχην τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς καὶ διαπιστῶν τὸν βασικὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἕλληνος ὡς παραμείναντα ἀμετάβλητον, ἰδοὺ τί λέγει ὡς συμπέρασμα ὅσον ἀφορᾷ τὰ «ἴχνη ξενικῶν ἐπιδράσεων» καὶ ἐν συνεχείᾳ τῶν ὅσων ἐκθέτει περὶ τῶν κρισίμων ἡμερῶν τῆς αὐτοκρατορίας:

«Εἰς τὰς κρισίμους αὐτὰς στιγμὰς λανθάνουσαι εἰς τὸ ὑποσυνείδητον δυνάμεις, πηγάζουσαι ἀπὸ ἀνεξερεύνητα αἴτια κληρονομικότητος, ζωντανεύουν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων καὶ ὠθοῦν εἰς πράξεις ἐντελῶς ἀλλοτρίας πρὸς τὸ γενικὸν συμφέρον, ξένας πρὸς τὴν πίστιν καὶ τὸ φρόνημα τοῦ περιβάλλοντος κόσμου. Ὀξεῖα παρατήρησις δύναται ἴσως ἑκάστοτε νὰ διακρίνῃ ὅτι ἀντεθνικαί τινες πράξεις κατὰ τοὺς αἰῶνας τῆς δουλείας, ὁμαδικαὶ ἀλλαξοπιστίαι χριστιανῶν, χαρακτηριστικαὶ ἀπιστίαι, προδοσίαι ἀπαίσιαι, αὐθάδεις ἀνευλάβειαι πρὸς τὰ παλαιόθεν

ἤθη καὶ ἔθιμα, τυφλαὶ τοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος παραβιάσεις, φρικιαστικὰ ἐγκλήματα ξένα πρὸς τὰς ἐγκληματολογικὰς ἕξεις τοῦ λαοῦ ὀφείλονται ἐν πολλοῖς εἰς ἄτομα ἢ ὁμάδας ἀτόμων, εἰς ὧν τὸ ἦθος, τὸν νοῦν καὶ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν ἐνήργησαν φθοροποιῶς ποικίλαι διασταυρώσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐπέτυχαν νὰ ἐξουδετερώσουν τὸ ἀρχέγονον φυλετικὸν στοιχεῖον καὶ τὴν ἀπὸ καταγωγῆς ὀξεῖάν του πρὸς τοὺς ἐγχωρίους ἀντίθεσιν. Τὴν ἀντίθεσιν αὐτὴν δὲν ἔσβησεν ἐντελῶς οὔτε ὁ χρόνος οὔτε ἡ μορφωτικὴ ἐπίδρασις τοῦ ἑλληνικοῦ περιβάλλοντος . . . . . Ὅπως εἰς τὴν φυσιογνωμίαν ἐπιζοῦν ἢ ἐπανέρχονται χαρακτηριστικὰ καθιστῶντα ἀνάγλυφον τὴν ἀρχικὴν φυλετικὴν καταγωγήν, οὕτω καὶ εἰς τὴν ψυχικὴν καὶ πνευματικὴν πλευρὰν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ζοῦν ἐνίοτε εἰς λανθάνουσαν κατάστασιν ἀκαθόριστοί τινες ροπαί, αἱ ὁποῖαι ἐξαφνικὰ ἐμφανιζόμεναι προδίδουν τὴν ξενικὴν προέλευσιν, μολονότι συγκεκαλυμμένην μὲ χρῶμα καὶ μόρφωσιν ἑλληνικήν. Φραγκοκρατία καὶ Ἐνετοκρατία, Καταλανικὴ ἐπιδρομή, Τουρκικὴ κατάκτησις, φῦλα διάφορα εἰσδύσαντα κατὰ καιροὺς εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, Σλάβοι, Ἀλβανοὶ καὶ τὰ ἐκ τούτων μείγματα, Ἀρβανιτόβλαχοι, Κουτσόβλαχοι, Ἑλληνομακεδόνες, Μακεδονοβούλγαροι, Ἀθίγγανοι καί τινες Ἰουδαῖοι καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀνεμείχθησαν κατὰ τὴν διαδρομὴν τῶν αἰώνων μὲ τοὺς ἐντοπίους, ἐξελληνίσθησαν, πολλοὶ μάλιστα ἀπέκτησαν ἀνωτέραν ἑλληνικὴν παιδείαν, ἀπερροφήθησαν μέχρι σημείου οὐδεμίαν ἀφίνοντος φυλετικὴν διάκρισιν. Ἐν τούτοις τὰ φυλετικὰ αὐτὰ στοιχεῖα. ἅτινα συγχωνευθέντα ἀπέβησαν εἰς πολλὰς περιστάσεις ἐξαίρετοι συντελεσταὶ τῆς πολιτικῆς, στρατιωτικῆς καὶ οἰκονομικῆς δράσεως τοῦ ἔθνους, ἔξαφνα παρουσιάζουν ἄτομά τινα, τὰ ὁποῖα ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν ἀνεξερευνήτων αἰτίων παρασύρονται εἰς σκέψεις καὶ πράξεις ἐκπληκτικὰς ἐκ πρώτης ὄψεως διὰ τὴν ἀπόλυτον αὐτῶν πρὸς τὸ περιβάλλον ἀντίθεσιν, διὰ τὴν ἄρνησιν ποὺ φανερώνουν κάθε ἀλληλεγγύης μὲ τὴν ἑλληνικὴν πατρίδα, διὰ τὴν περιφρόνησιν πρὸς τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ ἐν γένει διὰ τὴν ἐχθρότητα πρὸς θεμελιώδεις τινὰς παραδόσεις τοῦ κοινωνικοῦ καὶ ἐθνικοῦ βίου. Φέρουν εἰς φῶς ἴσως τὰ φαινόμενα αὐτὰ πάλην ἀντικρουομένων ρευμάτων εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ἀνθρώπων, μερικὴν δὲ ἀφύπνισιν ληθαργούντων ἀνθελληνικῶν αἰσθημάτων καὶ ἐπικράτησιν ἐχθρικῶν ροπῶν».

Εἰς τοὺς δύο τόμους τῶν ἱστορικῶν ὑμῶν συνθέσεων, ὅπως πρέπει νὰ χαρακτηρισθοῦν αἱ Βυζαντιναὶ Μελέται, ἐνυπάρχει ἐργασία μακρὰ καὶ μόχθος πολύς, ἀλλ' αὐτὸ δὲν φαίνεται. Ὁ ἀναγνώστης δὲν δο-

κιμάζει κουραστικὴν προσπάθειαν, σᾶς παρακολουθεῖ μὲ διαρκῶς αὐξανόμενον ἐνδιαφέρον καὶ τέλος μετὰ θέρμης.

Τοῦτο ὀφείλεται, νομίζω, εἰς τὴν ἐποπτείαν τοῦ ὅλου, εἰς τὴν συνεχῆ συνεκτίμησιν παρελθόντος καὶ παρόντος. Ἐκεῖνο διδάσκει τοῦτο. Ἡ ἐξαθλίωσις τῶν γεωργῶν ποὺ τὴν θεωρεῖτε ὡς κύριον αἴτιον τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντίου φανερώνει τὸν δρόμον ποὺ ἀκολουθεῖτε εἰς ἄλλας μελέτας ὅσον ἀφορᾶ τὴν τηρητέαν σήμερον πολιτικὴν ἔναντι τῆς ἀγροτικῆς τάξεως. Καὶ ἀντιστρόφως: Τὸ παρελθὸν φωτίζεται ἀπὸ τὸ παρόν. Μόνον γνώστης βαθύς, ὅπως ὑμεῖς, τῶν σημερινῶν νομισματικῶν ἀναστατώσεων ἠδύνατο νὰ συμπληρώσῃ ἐπιτυχῶς κενὰ εἰς τὸ ζήτημα τῆς πτώσεως τοῦ βυζαντινοῦ νομίσματος.

Ἀλλ' ὀφείλεται ἀκόμη εἰς τὴν καθαρότητα τοῦ συλλογισμοῦ σας, ὀφείλεται εἰς τὴν κομψότητα τῆς φράσεως καὶ εἰς τὸ πάθος ποὺ σᾶς συγκινεῖ χωρὶς βλάβην τῆς ἀντικειμενικότητος, πάθος ποὺ ἐκτρέφει τὴν παρρησίαν.

Ἀλλ'αὐταί σας αἱ ἱκανότητες δὲν εἶναι ἴσως ἰδικά σας κατορθώματα.

Τὴν λεπτότητα τῆς σκέψεως καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς τὴν ἐκληρονομήσατε ἀπὸ τὸν πατέρα σας ποὺ σᾶς ἀνέθρεψεν εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ δικαίου, τὸν διαπρεπῆ δικαστικόν, τὸν ὁποῖον διεθνὴς ἐκτίμησις ἀνεβίβασε καὶ ἐκράτησεν ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη εἰς τὴν προεδρίαν τῶν Μεικτῶν Δικαστηρίων τῆς Αἰγύπτου.

Τὴν ἐνάργειαν τοῦ λόγου καὶ τὴν πληρότητα τῆς σκέψεως τὴν ἔχετε, φαίνεται, ἀπὸ τὸν μητρόθεν πάππον, τὸν Βασίλειον Οἰκονομίδην, οὗ τὸ ὄνομα μετὰ συγκινήσεως ἀνέρχεται εἰς τὰ χείλη μου, καὶ ἡ παρρησία πιθανὸν νὰ εἶναι ἀπὸ τὸν ἄλλον πάππον σας, τὸν ὑπέρμαχον τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν.

Καὶ ἐὰν ἀποφασίσω νὰ εἴπω ὅτι, ὅταν θυμώνετε — πρᾶγμα ποὺ σπάνια συμβαίνει — ἡ λεπτότης παλαίει πρὸς κάποιαν τραχύτητα, αὐτὸ ἐνθυμίζει τοὺς ἀπωτέρω προγόνους σας, τοὺς ἡρωικοὺς ναυμάχους τῶν Σπετσῶν.

Ἀπὸ τὸ πνευματικὸν καὶ ἐθνικὸν στερέωμα τῆς νέας Ἑλλάδος, ὅπου εἶναι τοποθετημένοι, ἀγάλλονται σήμερον ὅτι ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν βραβεύει τὴν ἀρετὴν Ὑμῶν, τὴν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἀρετήν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν παντὶ τῷ κοινωνικῷ ὑμῶν βίῳ.

Χαιρετίζομεν τὴν εἴσοδόν σας ἀπὸ καρδίας καὶ ἔχομεν δι' ἐλπίδος, ἀγαπητὲ συνάδελφε, ὅτι, μὲ τὴν φωτεινὴν συνεργασίαν σας ἐπὶ πλειόνων πεδίων τῆς γνώσεως, θέλετε συμβάλει εἰς προαγωγὴν τοῦ ὑψηλοῦ ἔργου τῆς Ἀκαδημίας.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΚΜΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΜΗΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΟΣ ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Ν. ΔΙΟΜΗΔΗ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΝ ΤΗΣ 15ης ΜΑΡΤΙΟΥ 1947

Ἐκφράζω θερμὰς εὐχαριστίας εἰς τοὺς φίλους συναδέλφους διὰ τὴν εὐμενῆ των ψῆφον, ἥτις μὲ ἀνέδειξεν ὁμότιμόν των εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν.

Σύνθεσις ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τῆς Ἑλληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς, ὑψηλὴν ἀποστολὴν ἔχει νὰ ἐρευνᾷ μὲ τὴν ἀνιδιοτέλειαν καὶ ἀταραξίαν τοῦ θεωροῦντος ἀνθρώπου, τὰ ποικίλα καὶ πολυσύνθετα προβλήματα τοῦ ἐπιστατοῦ καὶ τῆς τέχνης, νὰ καλλιεργῇ δὲ καὶ προάγῃ ὅλα τὰ πεδία τῆς παρ' ἡμῖν πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς προσπαθείας, χωρὶς πρόληψιν, ἀποβλέπουσα μόνον εἰς τὴν εἰλικρίνειαν καὶ ἀξίαν αὐτῆς. Εἰς ἀτμόσφαιραν τῆς ὁποίας τὴν γαλήνην δὲν θίγει ἡ πνοὴ τῶν παθῶν, εἰς τὰ ὁποῖα παρασύρουν τοὺς ἀνθρώπους αἱ μοιραῖαι ἀντιθέσεις ἀντιλήψεων καὶ πρακτικῶν ἐπιδιώξεων, ἐπιζητεῖ μὲ ἀθόρυβον συλλογικὴν καὶ ἀτομικὴν ἐργασίαν, νὰ ρίψῃ κάποιο φῶς εἰς τὴν γνῶσιν, νὰ προωθήσῃ τὴν ἐπιστημονικὴν κίνησιν καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν διαφόρων τῆς τέχνης μορφῶν.

Ὁ ἀπαθῶς ἐπισκοπῶν τὰ κατὰ τὸν 20ετῆ τῆς Ἀκαδημίας βίον, δὲν δύναται παρὰ ν' ἀναγνωρίσῃ ὅτι ἐπιμελῆ κατέβαλεν αὕτη προσπάθειαν εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς δράσεώς της, ὅπως ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ὑψηλὰς ἀξιώσεις τῆς ἀποστολῆς της.

Κατὰ τοὺς δραματικοὺς χρόνους τῆς προσφάτου δουλείας, ἡ στάσις της καὶ ἔναντι τῶν ὑπηρετικῶν τοῦ κατακτητοῦ κυβερνήσεων καὶ ἔναντι αὐτῶν τῶν κατακτητῶν, ὑπῆρξεν ἀνδρικὴ καὶ ὑπερήφανος, ἀπτόητος πρὸ τῶν ἐπικρεμαμμένων κινδύνων. Ὅταν ἀπειλητικός, μὲ τὴν παν-

ταχοῦ παροῦσαν Ἀστυνομίαν του, παρηκολούθει ὁ καχύποπτος ἐχθρὸς τὰς ἐνδομύχους διαθέσεις καὶ ἐνεργείας τῶν Ἑλλήνων, ἡ Ἀκαδημία καί μὲ διαμαρτυρίας καὶ μὲ ἐπικλήσεις πρὸς τὸν ἔξω κόσμον, προσεπάθησε νὰ ἐλαφρύνῃ τοῦ δοκιμαζομένου λαοῦ τοὺς πόνους καὶ τὰς στερήσεις, νὰ ἐμφανίσῃ δὲ ὅλην τὴν ψυχικὴν δύναμιν τῆς μαρτυρουμένης Ἑλλάδος. Ἀποτελεῖ τοῦτο τίτλον τιμῆς διὰ τὴν Ἀκαδημίαν.

Μεταξὺ τῶν λεπτοτέρων ἔργων τῆς Ἀκαδημίας, ὧν ἡ ἄσκησις ἀπαιτεῖ ἰδιάζουσαν περίσκεψιν, εἶναι τὸ τῆς ἐπιβραβεύσεως ἔργων ἀξίων λόγου, ἢ πράξεων ἰδίως αἵτινες φανερώνουν ὁμαδικὴν ἢ ἀτομικὴν ἀρετὴν καὶ ἐθελοθυσίαν. Οἱ Ἀρχαῖοι πιστεύοντες μὲ τὴν βαθεῖαν τους σοφίαν, εἰς τὴν παιδαγωγικὴν ἀξίαν τοῦ παραδείγματος, δὲν παρέλειψαν ποτὲ νὰ τιμήσουν τὴν ἀρετήν, ὅπου καὶ ἂν συνήντων αὐτήν. Θὰ ἦτο ἀμέλειά μας ἐὰν δὲν ἠκολουθοῦμεν καὶ ἡμεῖς τὰ βήματα ἐκείνων. Τὰ χρονικὰ τοῦ μακροῦ ἡμῶν παρελθόντος, δείχνουν βέβαια πολλὰς μελανὰς σελίδας. Γέμουν ὅμως ταῦτα καὶ πράξεων εἰς τὰς ὁποίας λάμπει ἡ ἀρετή, ἡ αὐτοθυσία, ἡ φιλογένεια. Καὶ τὰ φαινόμενα αὐτὰ εἶναι ἀπὸ τὰ μᾶλλον παρήγορα τῆς Κοινωνικῆς ἱστορίας τοῦ ἔθνους. Ἡ πάλη τῆς ζωῆς δημιουργεῖ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων διαφορισμούς. Ὁ διαφορισμὸς ὅμως ὁ ὀφειλόμενος εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀρετῆς, εἶναι ὁ εὐγενέστερος, δι' αὐτὸ καὶ ἐξαιρετικὴ εἶναι εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ εὐαισθησία τῆς κοινῆς γνώμης. Καὶ τὸ καθῆκον αὐτὸ προσεπάθησεν ἡ Ἀκαδημία, μὲ ἐπίγνωσιν τῆς λεπτότητός του, νὰ ἐκπληρώσῃ κατὰ συνείδησιν σύρουσα πολλάκις ἐκ τῆς ἀφανείας μετριόφρονας καὶ ἀγνώστους ἥρωας.

Εἰς τὸν τομέα τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν γραμμάτων, πιστεύω ὅτι ὑπῆρξεν ἀληθῶς ἀποτελεσματικὴ καὶ ἡ συλλογικὴ καὶ ἡ κατ' ἄτομον δρᾶσις τῆς Ἀκαδημίας. Δεῖγμα τούτου τὰ πολλὰ δημοσιεύματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καταλέγονται μελέται διεθνῶς ἀναγνωρισμένου κύρους, ἡ ἀρχὴ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἥτις θὰ περιεποίει τιμὴν εἰς κάθε Ἀκαδημίαν, ἡ κριτικὴ ἔκδοσις πολυτίμων ἐγγράφων ἀναφερομένων εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ σκοτεινοῦ ἑλληνικοῦ παρελθόντος καὶ πλείστων δοκιμίων καὶ ἀνακοινώσεων αὐστηρῶς ἐπιστημονικοῦ χαρακτῆρος.

Ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν ὄγκον ἐρευνητικῆς ἐργασίας, ἡ ὁποία δὲν θὰ ἤρχετο εἰς φῶς, χωρὶς τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὴν καθοδήγησιν ἐν πολλοῖς τῆς Ἀκαδημίας, φανερώνουν ὅτι ὁ Ἕλλην ἐπιστήμων καὶ λόγιος, ἐργαζόμενος εἰς περιβάλλον μὴ πρόσφορον πάντοτε εἰς πλούσιον

πνευματικὸν ἀμητόν, κατορθώνει ἐν τούτοις νὰ παρουσιάζῃ καὶ ἔργα τιμῶντα αὐτόν. Ἡ θεραπεία βέβαια τῶν ἀνωτέρων μορφῶν τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ζωῆς, ἀπαιτεῖ ἄφθονα ἐφόδια. Πενιχρὰ δὲ εἶναι τὰ εἰς διάθεσιν τῆς Ἀκαδημίας μέσα. Τὸ Κράτος εἶναι φειδωλόν, ὄχι μόνον διότι σήμερον δοκιμάζεται οἰκονομικῶς, ἀλλὰ διότι δὲν ἔφθασε φαίνεται ἀκόμη εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο τῆς ἐξελίξεως, ὥστε νὰ θεωρῇ ἐπιβαλλομένην ὡς γόνιμον, κάθε δαπάνην ἀναφερομένην εἰς τὴν ἀνιδιοτελῆ τῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν θεραπείαν. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ὁ χρόνος καὶ ἡ βραδέως σχηματιζομένη παράδοσις, θὰ φέρουν πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν ἄνεσιν εὐρυτέραν, ἰδιωτικῆς πρὸ πάντων πηγῆς. Καὶ οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες δὲν θὰ λησμονήσουν ὅτι οἱ πρόγονοί μας τοῦ 18ου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος, βαθειὰ πιστεύοντες εἰς τὴν μορφωτικὴν δύναμιν τῶν γραμμάτων, συνετέλεσαν μόνοι αὐτοί, ὅταν ἀκόμη δὲν ὑπῆρχε Κράτος Ἑλληνικόν, νὰ δημιουργήσουν τὰς βάσεις τοῦ φωτισμοῦ τοῦ γένους. Ἀποτελεῖ τοῦτο ἕνα τῶν πολυτιμωτέρων τίτλων εὐγενείας τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς.

Ἔκφρασις κατ' ἀρχὴν ἡ Ἀκαδημία τῆς ἑκάστοτε πνευματικῆς καταστάσεως, δὲν εἶναι παράδοξον ὅτι βάλλεται ἐνίοτε ὡς μὴ παρακολουθοῦσα μὲ τὴν δέουσαν κατανόησιν τὸν ρυθμὸν τῆς προϊούσης ἀναπτύξεως εἰς τὰς διαφόρους μορφὰς τῆς πνευματικῆς κινήσεως. Συνεσταλμένη εἰς τὰ βήματά της — λέγουν — δὲν ἀτενίζει μὲ θάρρος καὶ ἐμπιστοσύνην τὰς ἐξελίξεις τοῦ μέλλοντος.

Εἰς ταῦτα ἠμπορεῖ κανεὶς ν' ἀπαντήσῃ ὅτι εἰς ὅλας τὰς χώρας καὶ ὅλους τοὺς χρόνους, αἱ Ἀκαδημίαι δὲν ὑπῆρξαν πρωτοπόροι. Ὑπῆρξαν κατὰ βάσιν θεσμοὶ συντηρητικοί. Εἶναι λογικὸν ἑπομένως νὰ μὴ παρασύρωνται ἀλογίστως ἀπὸ κάθε τὶ καινοφανές.

Ἐν τούτοις ὡς ζωντανὸς ὀργανισμὸς δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀγνοῇ ἡ Ἀκαδημία ὅτι ἐπιστήμη, γράμματα, τέχναι, δὲν στηρίζονται ἐπὶ ἀδιασείστων θεμελίων. Εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν των ὑπάρχει ἀδιάκοπος ζωὴ καὶ κίνησις καὶ μεταμόρφωσις. Ὅ,τι θεωρεῖται σήμερον ὡς ἀλήθεια — κατὰ τὴν ῥῆσιν μεγάλου ποιητοῦ — ἠμπορεῖ αὔριον νὰ καταδειχθῇ ὡς πλάνη. Κάθε ρηξικέλευθος ἰδέα — ἡ ὁποία ἴσως εἶναι σπινθὴρ δημιουργίας — ἀποτελεῖ ῥῆξιν πρὸς τὸ παρελθόν, κάθε δὲ τυχὸν ἐκ τῶν προτέρων ἀπόκρουσις

αὐτῆς, κάθε ἐκ προκαταλήψεως ἀντίδρασις, κάθε ἄρνησις ἐλέγχου τῶν κειμένων, θὰ ἐφανέρωνε στατικὴν ἀντίληψιν. Θὰ περιέπιπτε τότε ὁ ἀκαδημαϊκὸς βίος — ὅπως παρατηρεῖ ὁ εἰσηγητὴς τῆς Ἀκαδημίας ἀείμνηστος Αἰγινίτης εἰς τὸν Προεδρικόν του λόγον, — εἰς λήθαργον, χωρὶς ζωὴν καὶ χωρὶς συνείδησιν τῆς ἀμειλίκτου ἐπιβολῆς τοῦ νόμου τῆς αἰωνίας ἐξελίξεως.

Οἱ Ἕλληνες ἐπίστευσαν πάντοτε — ἴσως μέχρις ὑπερβολῆς — εἰς τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐλευθερίας. Πηγὴ τῆς πίστεως ταύτης εἶναι ἡ μακρὰ παράδοσις, ἀφ' ἧς δὲ τὸ ἔθνος ἀνέστη ὡς κράτος, αἱ Ἀγγλοσαξωνικαὶ καὶ Ἑλληνολατινικαὶ πολιτικαὶ ἀντιλήψεις τοῦ μεσογειακοῦ κόσμου. Δὲν παρεδέχθη ποτὲ ὁ Ἕλλην ὅτι τὸ ἄτομον ἀπορροφᾶται ἀπὸ κάποιαν μεταφυσικὴν ὀντότητα, ἡ ὁποία καλεῖται κράτος, χωριστὴν ἀπὸ τοὺς πολίτας, ἀμετόχους τούτου καὶ οὕτινος ἡ ἐξουσία δύναται νὰ φθάσῃ μέχρις ἐκμηδενίσεως τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος. Τὸ Κράτος ὑπάρχει διὰ τοὺς πολίτας. Οἱ πολῖται δὲν σβήνουν πρὸ τοῦ Κράτους. Ἐντεῦθεν ἡ ἀδέσμευτος ἄσκησις τῆς κριτικῆς καὶ ἡ χρῆσις καὶ κατάχρησις μάλιστα τοῦ δικαιώματος ἐλέγχου. Τὸ Κράτος καὶ οἱ θεσμοί του δὲν ἐθεωρήθησαν ποτὲ ὡς τὸ «μὴ μοῦ ἅπτου» πρὸ τοῦ ὁποίου ἵσταται χωρὶς δικαίωμα τὸ Ἄτομον.

Μὴν ἐκπληττόμεθα ὅθεν ἐὰν ἡ δρᾶσις τῆς Ἀκαδημίας, κρίνεται καὶ ἐπικρίνεται. Τὰ παρόμοια ἱδρύματα εἰς τὰς Λατινικὰς χώρας — εἰς τὰς Ἀγγλοσαξωνικὰς χώρας, τὰ ἀνώτερα πνευματικὰ ἱδρύματα ἔχουν καθαρῶς αὐτόνομον ἰδιωτικὸν χαρακτῆρα — φορεῖς καὶ ἔκφρασις τῆς ἐπισήμου συντηρητικῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ροπῆς, κρίνονται καὶ ἐλέγχονται χωρὶς πολλάκις μέτρον. Ὀρθοῦνται συχνὰ ἐναντίον των, ριζοσπαστικαὶ τάσεις κύκλων, σφοδρῶς πολεμούντων τὴν βραδυποροῦσαν συντηρητικότητα αὐτῶν. Ἡ κριτικὴ καὶ ὁ ἔλεγχος, ἐγγενεῖς εἰς τὸ σύστημα μὲ τὸ ὁποῖον ἀνετράφημεν καὶ τὸν ἀναλλοίωτον χαρακτῆρα τῆς φυλῆς, πρέπει νὰ μᾶς ἀφίνουν ἀταράχους. Πλέον δὲ εἴποτε ἡ γαλήνη, ὁ ἀμοιβαῖος σεβασμός, ἡ προσήνεια, ἡ ἀνεκτικότης, αἱ ὡραῖαι ἀλλὰ σπάνιαι αὐταὶ ἀρεταί, — τῶν ὁποίων τὴν ἀξίαν διὰ τὴν Ἀκαδημίαν ἐτόνισαν διαπρεπῆ μέλη αὐτῆς εἰς πανηγυρικούς των λόγους — πρέπει νὰ ἐξαίρωνται καὶ καλλιεργοῦνται σήμερον μάλιστα, ὅταν ὑπὸ τὴν πίεσιν καταστάσεων τὰς ὁποίας ἐγέννησε καὶ ἐκτρέφει ἡ ἐκ τοῦ τρομακτικοῦ

πολέμου ἀναταραχὴ τῶν πνευμάτων καὶ ἀνατροπὴ τῶν ἀξιῶν, ὁ κόσμος ὅλος, μέσα σὲ ἀφάνταστον σύγχισιν ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων, ρέπει πρὸς μισαλλοδοξίαν, πρὸς ἔξαρσιν τοῦ ἀπολύτου ἀναβιβαζομένου εἰς περιωπὴν ἀκαταλύτου δόγματος, παραγνώρισιν δὲ καὶ ὑποτίμησιν κάθε ἀντιθέτου δόξης.

Ὅταν περὶ τὸ 387 π. Χ. ὁ Πλάτων ἵδρυεν εἰς τοὺς Κήπους τοῦ Ἀκαδήμου τὴν πρώτην Ἀκαδημίαν, ἐκόχλαζαν πέριξ τὰ πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ πάθη. Νοσηρὰ ἐγωπάθεια εἶχε φθείρει τὰ ἤθη. Ὁ ἄκρατος ἀτομικισμὸς ἐταύτιζε τὸ ἴδιον μὲ τὸ κοινὸν συμφέρον. Ἀσίγαστα πάθη ἐχώριζον τοὺς τότε Ἀθηναίους, ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Ὀλίγα μόλις ἔτη εἶχον παρέλθει ἀπὸ τῆς θανατικῆς καταδίκης τοῦ Σωκράτους. Τὰ πένθη ποῦ ἀφῆκαν αἱ ἀπηνεῖς τῶν 30 Τυράννων ἐκτελέσεις καὶ αἱ ἐπακολουθήσασαι τὴν πτῶσιν των ἀντεκδικήσεις ἦσαν νωπὰ ἀκόμη.

Εἰς τὰ χρόνια τῶν τραγικῶν ἐκείνων ἀλληλοσπαραγμῶν καὶ τῆς πλήρους κοινωνικῆς καὶ κρατικῆς ἐξαρθρώσεως [1], τὰ ὁποῖα συμπίπτουν μὲ τὴν φοβερὰν ἀπὸ τὸν Πέρσην ἐπιβληθεῖσαν Ἀνταλκίδειον εἰρήνην, — τὴν οὐσιαστικῶς καταλύσασαν τὴν Ἑλληνικὴν αὐτονομίαν, — ὅταν ἤνθει εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ συκοφαντία καὶ ἡ δημαγωγία, τὰ μίση δὲ μεταξὺ λακωνιζόντων, μηδιζόντων, ὀλιγαρχικῶν, δημοκρατικῶν, πλουσίων καὶ πενήτων, τῆς πάλης τῶν τάξεων δηλ., εἶχον φθάσει εἰς ἀκρότατον παροξυσμόν [2], τότε συνέλαβεν ὁ Πλάτων τὴν ἰδέαν νὰ ἱδρύσῃ τὴν Ἀκαδημίαν του. Δὲν τὸν ἐπτόησεν ἡ πέριξ του δηλητηριασμένη ἀτμοσφαῖρα. Ἐζήτησε καὶ ἐπέτυχε νὰ δημιουργήσῃ κέντρον ἐλευθέρας ἐρεύνης καὶ ἀνωτέρας πνευματικῆς ζωῆς.

Οἱ εἰσερχόμενοι, ἄφηναν ἔξω τὰ πάθη — ἔξω θείου χοροῦ — τὰ πάθη

[1] «Kaum je ist die Staatsleitung elender gewesen als in den letzten Jahren des Korintischen Krieges» γράφει ὁ Wilamovitz, Platon I σ. 255, ἴδε καὶ Beloch, Griechische Geschichte III σ. 63 καὶ 64, δίδοντα ζωηρὰν εἰκόνα τῆς τότε πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναρχίας.

[2] Ἴδε Glotz, Hist. Grecque III σ. 96 καὶ ἑπ. καὶ Cité grecque σ. 381 - 395 καὶ τὴν θαυμασίαν εἰσαγωγὴν τοῦ Diès εἰς τὴν Πολιτείαν τοῦ Πλάτωνος (ἔκδ. Budé). Ἡ ἀνάγνωσις πολλῶν λόγων τοῦ Λυσίου, φανερώνει τὴν οἰκτρότητα τῆς ἠθικῆς καταστάσεως. Ἀπαγγέλλονται θανατικαὶ καταδίκαι καὶ δημεύσεις περιουσιῶν, αἱ ὁποῖαι οὐσιαστικῶς εἶναι στυγναὶ δολοφονίαι, ἴδε Λόγον κατὰ Ἐργοκλέους II σ. 126 καὶ κατὰ Φιλοκράτους II σ. 139 (ἔκδ. Ζαχαροπούλου).

τὰ ὁποῖα εἶχον συνταράξει τὴν ζωήν των, — ἄφηναν δὲ ἀδρανοῦντα τὰ διαλυτικὰ στοιχεῖα ποὺ εἶχε ρίψει εἰς τὰς ψυχάς των, ἡ μοιραία των ἀνάμιξις εἰς τὴν σύγχρονον ἐνεργὸν ζωήν.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, μὲ τὴν ὡραίαν ἔμπνευσιν ποὺ εἶχε νὰ ἑορτάζῃ καθ' ἕκαστον ἔτος τὴν ἐπέτειον τῆς Πλατωνικῆς Ἀκαδημίας, ἐφιλοδόξησε ν' ἀνασυνδέσῃ τὴν ἐπὶ ἀναρρίθμητον σειρὰν γενεῶν διακοπεῖσαν παράδοσιν. Ἐκεῖθεν ἀντλοῦμεν ὅλοι μας, οἱ νῦν ἀπαρτίζοντες τὴν Ἀκαδημίαν,— εὔχομαι δὲ καὶ οἱ κατὰ καιροὺς διάδοχοί μας — φωτεινὰ διδάγματα, ὄχι μόνον γονίμου πνευματικῆς καλλιεργείας, ἀλλὰ καὶ ὑψηλοφροσύνης, μακροθυμίας καὶ εὐλαβείας πρὸς τὰς γνώμας τὰς ὁποίας δὲν ἀσπαζόμεθα.

Ἡ πλατωνικὴ ἐπίδρασις καὶ ὅταν ἀκόμη κατεστράφη ὁ ἀρχαῖος κόσμος, βαθεῖα δὲ ἐπῆλθεν ἀλλοίωσις πολιτείας καὶ κοινωνίας, ἐξηκολούθησεν ἐν τούτοις νὰ μένῃ ἐνεργὸς εἰς ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν, καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς κυρίως προελθοῦσαν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν.

Τοὺς γραμματισμένους Βυζαντινοὺς — καὶ ὑπῆρξαν ἄπειροι τοιοῦτοι — ἀπὸ τοῦ 9ου αἰῶνος ἰδίως μέχρι τῶν ἐσχάτων χρόνων, συνεχῶς ἐνέπνευσε καὶ ἀπησχόλησεν ἡ μελέτη τοῦ κόσμου τῶν Πλατωνικῶν ἰδεῶν. Τὸ τελειότερον χειρόγραφον τῆς Πολιτείας τοῦ Πλάτωνος, ἀποκείμενον εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην τῶν Παρισίων, χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 9ου αἰῶνος. Φανερώνει τοῦτο ὅτι ἀμέσως μετὰ τὸν κακῶς λεγόμενον σκοτεινὸν 9ον αἰῶνα, τὴν περίοδον δηλ. τῆς εἰκονομαχίας, μόλις ἤρχισεν εἰς τὸ Βυζάντιον νέα ἄνθησις τῶν γραμμάτων, ἐπὶ τῆς δυναστείας τοῦ Ἀμορίου καὶ τῶν πρώτων Μακεδόνων, συνεχίζεται αὐτομάτως ζωντανὴ ἡ παράδοσις τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος. Αἰῶνας δηλ. πρὸ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ 11ου αἰῶνος παρατηρεῖται ἔντονος καλλιέργεια ἰδίᾳ τοῦ Πλάτωνος. Δὲν ἀποδεικνύει ἡ ἀδιάλειπτος αὕτη σπουδὴ τοῦ κλασσικωτέρου τῶν κλασσικῶν, πνευματικὴν συγγένειαν τοῦ Ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ μὲ τὸν Μεσαιωνικόν, διὰ μέσου δὲ τούτου μὲ τὸν ἀναγεννηθέντα νεώτερον Ἑλληνισμόν, κληρονομήσαντα ἀρετὰς καὶ κακίας τῶν προγόνων;

Ἡ ἐπὶ χιλιετηρίδα ὁλόκληρον ἐκπληκτικὴ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἀντιστατικὴ δύναμις, διατηρήσασα ἀκλόνητον τὴν ἐφ' ἑαυτῆς πίστιν καὶ ἀδιατάρακτον τὴν Ἑλληνιλὴν παράδοσιν, εἵλκυσεν ἀνέκαθεν

τὸ ἐνδιαφέρον μου, μὲ παρέσυρε δὲ εἰς ἐρεύνας, αἱ ὁποῖαι μοῦ ἀπεκάλυπτον πόσον πολύπλευρος εἶναι ἡ ἐπαφὴ τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος μὲ τὸν κόσμον τοῦ Βυζαντίου. Ἡ ἔρευνα σᾶς κάνει νὰ ἐννοήσετε βαθύτερον τὸ ἀξιοθαύμαστον μῖγμα ποὺ παρουσιάζει τὸ Βυζάντιον, μῖγμα προερχόμενον ἀφ' ἑνὸς ἐκ τῆς ἐπιδράσεως καὶ τοῦ θαυμασμοῦ τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος καὶ τοῦ δεσπόζοντος αὐτὴν ρασιοναλισμοῦ, ἀφ' ἑτέρου τῆς ἐπικινδύνου γοητείας ἣν ἤσκησε τὸ μυστήριον τῆς Ἀνατολῆς, μὲ ὅλας τὰς ἀκαθορίστους, ἀντιλογικὰς καὶ ἀποσυνθετικὰς ροπάς της.

Θὰ προσπαθήσω χωρὶς μακρηγορίαν, νὰ ἐξάρω σημεῖά τινα τῆς περιπετειώδους βυζαντινῆς πολιτικῆς. Διδακτικώτεραι ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς καὶ δόξης, εἶναι αἱ θλιβεραὶ περίοδοι τῆς πτώσεως καὶ ἀθλιότητος τῶν λαῶν. Εἰς τὴν διαπίστωσιν διαφόρων φαινομένων τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζουν ταύτας, δυνάμεθα ἴσως μὲ προσεκτικὴν παρατήρησιν ν' ἀνεύρωμεν, ἐν μέσῳ τοῦ διαρκοῦς γίγνεσθαι τῆς ἱστορίας, αἴτιά τινα τὰ ὁποῖα βραδέως, ἀλλ' ἀσφαλῶς, ἄγουν πρὸς τὴν μοιραίαν ἐξάντλησιν καὶ τὴν τραγικὴν πτῶσιν. Ἡ ἐξακρίβωσις τῆς φθοροποιοῦ ἐνεργείας τὴν ὁποίαν ἀσκοῦν ταῦτα, ρίπτει φῶς εἰς τὸ αἴνιγμα τῆς ἱστορίας, τὸ ὁποῖον ἄλλως θὰ ἦτον ἐντελῶς ἀνεξήγητον, θὰ ἦγε δὲ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν εἰς ἀπόγνωσιν, ἀφ' οὗ ἀπὸ τὴν τυφλὴν μόνην τύχην θὰ ἐξηρτᾶτο τῶν λαῶν ἡ ἄνθησις, ὁ μαρασμὸς καὶ ἡ ἐξαφάνισις.

Ὅταν ἀρχομένου τοῦ τραγικοῦ διὰ τὸ Βυζάντιον 7ου αἰῶνος, ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ σπουδαιότερος τῶν Βυζαντινῶν ἡγεμόνων, ὁ Ἡράκλειος, ἡ κατάστασις εἰς ἣν εὗρεν οὗτος τὴν πρὸ ὀλίγων μόλις δεκαετηρίδων ἀκμάζουσαν εἰς κῦρος καὶ δύναμιν Αὐτοκρατορίαν, ἦταν αὐτόχρημα ἀπελπιστική.

Ἡ στάσις τοῦ ἀπαισίου Φωκᾶ, εἶχε παραλύσει κράτος καὶ κοινωνίαν. Τὸ στράτευμα προερχόμενον ἀπὸ σύστημα μισθοφορίας ἦταν ἐν πλήρει διαλύσει. Οἱ φυσικοί του ἀρχηγοὶ εἶχον διωχθεῖ ἢ σφαγεῖ. Ἀπλαισίωτος ὁ στρατός, χωρὶς ἴχνος πειθαρχίας, χωρὶς ἀναγνώρισιν τῆς ἱεραρχίας, μὴ πληρωνόμενος, μὴ σιτιζόμενος, πράγματι δὲν ὑφίστατο οὔτε κἂν ὡς ὄργανον στοιχειώδους ἀμύνης. Διοίκησις καὶ δημοσία οἰκονομία δὲν ἐλειτούργουν, διότι ἡ γενικὴ ἐξάρθρωσις καθίστα τοῦτο ἀδύνατον. Ἡ ὕπαιθρος ἰδίως, ἐξ ἧς ἤρχοντο τὰ ἐφόδια πρὸς συντήρησιν τῶν πό-

λεων, οὐδὲν ἀπέδιδε μὲ τὴν ἀγροτικὴν μορφὴν τῶν ἀπεράντων Latifundia, κατὰ τοὺς χρόνους μάλιστα τούτους τῆς κλονισμένης τάξεως.

Παραλλήλως ἡ κοινωνία, χωρισμένη μὲ πάθη ἀσίγαστα, τὰ ὁποῖα ἐξέτρεφε τοῦ Φωκᾶ ἡ αἱματηρὰ τυραννία, ἀλληλοσπαρασσομένη, τρομοκρατημένη ἀπὸ συνεχῆ ἐγκλήματα καὶ ἀντεκδικήσεις, ἐν πλήρει ἠθῶν ἐκκλύσει, οὔτε δύναμιν ἀντιστάσεως εἶχε, οὔτε ἀξίαν τινὰ ἐνεφάνιζεν ὡς παράγων τάξεως. Τὴν κατάστασιν ζωγραφίζει παραστατικώτατα ὁ Ἰωάννης Ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης, γράφων: «ἴστε ἅπαντες, οἵους κατὰ πόλιν ἤγειρε κονιορτοὺς ὁ διάβολος, ψύξας τὴν ἀγάπην καὶ μισαλληλίαν σπείρας...»[1].

Τὶ τὸ περίεργον ἐὰν τὴν κυβερνητικήν, κοινωνικὴν καὶ στρατιωτικὴν αὐτὴν ἀποσύνθεσιν, ἐξεμεταλλεύθησαν οἱ ἐπιδρομεῖς Ἀβαροσλάβοι, οἱ ὁποῖοι ξεχύνονται ἀκωλύτως ἀπὸ τὸν Δούναβιν, — ὅστις παύει πλέον νὰ εἶναι «μεσίτης» μεταξὺ Βυζαντίου καὶ βαρβάρων — καὶ κατακλύζουν τὰ βορειότερα τῆς Αὐτοκρατορίας ἐδάφη πολιορκοῦν αὐτὴν τὴν βασιλεύουσαν καὶ τὴν «μαρτυροφύλακτον» Θεσσαλονίκην; Ἀπὸ ἀνατολῶν ὁ ἄλλος παλαιὸς τοῦ Βυζαντίου ἐχθρός, καραδοκῶν εὐκαιρίαν ἐπιτίθεται ὁρμητικῶς. Νικηφόρα προχωροῦν τὰ στερεὰ συγκροτημένα ἱππικὰ τοῦ Χοσρόη στρατεύματα, θανατηφόρα κατὰ τοῦ κυρίου τῆς Αὐτοκρατορίας κορμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καταφέροντα πλήγματα, στρατοπεδεύοντα ἔναντι αὐτῆς τῆς Βασιλευούσης, εἰς τὴν Χαλκηδόνα Οἱ Πέρσαι ἑτοιμάζονται νὰ ἐπανιδρύσουν τὸ ἄλλοτε ὑπερήφανον κράτος τῶν Ἀχαιμενιδῶν, καθ' ὃν χρόνον οἱ Βυζαντινοὶ ἀλληλοσπαρασσόμενοι, χωρὶς στρατόν, χωρὶς χρήματα, χωρὶς Κυβέρνησιν, εἰς οὐδὲν ἦσαν ἱκανοί, ἀπελπίζοντες περὶ τοῦ μέλλοντος.

Συχνὰ ὅμως παρατηρεῖται εἰς τὴν χιλιετῆ μεσαιωνικήν μας ἱστορίαν, ὅταν τὸ ἔθνος ὁλόκληρον, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων καὶ τοῦ ὄγκου τῶν γεγονότων, φαίνεται ἀμειλίκτως φερόμενον πρὸς ἀφανισμόν, αἴφνης κάποια μυστηριώδης δύναμις ξυπνᾶ μέσα του καὶ ἀνανῆφον, μὲ ἀνανεωμένας ψυχικὰς δυνάμεις ἀναλαμβάνει ἀγῶνα, ἄπελπι

[1] Ἴδε τὸ κείμενον τοῦ Ἰωάννου Θεσσαλονίκης εἰς Gelzer, Die Genesis der Themenverfassung σ. 36.

κρινόμενον ἀπὸ τοὺς ἀκολουθοῦντας τῆς ψυχρᾶς μόνον λογικῆς τὰς ὑποδείξεις. Ἡ ἱστορία μας, εἰς τὴν ἀκαμψίαν αὐτὴν τῆς σκέψεως, εἰς πεῖσμα τῆς λογικῆς, προβάλλει πολλάκις γεγονότα δημιουργικὰ νέων καταστάσεων, τὰ ὁποῖα διαψεύδουν κάθε πρόγνωσιν καὶ καταρρίπτουν κάθε σκεπτικισμόν.

Τότε ἐμφανίζεται εἰς τὴν Ἱστορίαν ὁ Ἡράκλειος. Ὅπως γράφει Θεοφάνης ὁ ὁμολογητής,—ὅστις παρὰ τὴν ἀφέλειάν του ἔχει πολλάκις τὸ δῶρον νὰ ἐκφράζεται ἐπιγραμματικῶς,—«Ἡράκλειος ὁ βασιλεὺς εὗρε παραλελυμένα τὰ τῆς πολιτείας Ρωμαίων πράγματα, τήν τε γὰρ Εὐρώπην οἱ Ἄβαρες ἠρήμωσαν καὶ τὴν Ἀσίαν οἱ Πέρσαι πᾶσαν κατέστρεψαν». Πρὸ τοῦ χάους ὁ Ἡράκλειος «ἐν ἀπορίᾳ ἦν τὶ δράσῃ».

Μετὰ τὴν καταστολὴν ὅμως τῆς τυραννίδος τοῦ Φωκᾶ, ἐστάθη. Ἡ κατάστασις δὲν ἦτο δεκτικὴ προχείρου ἀντιμετωπίσεως. Μεγάλος στρατηγὸς ὁ Ἡράκλειος, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ βαθύνους πολιτικός, δὲν ἔδειξε καμμίαν σπουδήν. Φαίνεται ὅτι πρὶν ἀποφασίσῃ νὰ ἐνεργήσῃ ὑπέβαλεν εἰς πολυμερῆ μελέτην τὰ τῆς πολιτείας πράγματα, στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν, διοικητικὴν ἄρθρωσιν, οἰκονομικὴν ἀνασυγκρότησιν, κοινωνικὴν ρύθμισιν. Δὲν πρόκειται βεβαίως ἐνταῦθα νὰ προβῶ εἰς πλήρη ἀνασκόπησιν τοῦ δημιουργικοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου ἐκείνου βασιλέως. Συγκεντρώνω τὴν προσοχὴν εἰς ἕνα θεσμόν, ὅστις ὄχι μόνον ἐπέζησε τοῦ συλλαβόντος αὐτόν, ἀλλ' ἐξειλίχθη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς βασικὸν θεσμόν, γενικευθέντα εἰς ὁλόκληρον τὴν Αὐτοκρατορίαν, ἐφ' οὗ ἐπὶ αἰῶνας ἐβάσισεν αὕτη τὴν στρατολογικὴν ὀργάνωσιν, ἠσφάλισεν ἀφθονίαν εἰς τὴν ὕπαιθρον, κοινωνικὴν τάξιν καὶ ἠρεμίαν, ἐστήριξε δὲ ἐπὶ μακρὸν τὴν πολιτειακὴν καὶ κοινωνικὴν ἰσορροπίαν τοῦ Βυζαντίου.

Αὐτοκρατορία ἔχουσα εἰς τὴν μοῖραν της, ἀπὸ τοὺς ἀμειλίκτους τῆς ἱστορικῆς της καταγωγῆς νόμους καὶ τὴν ἐδαφικήν της διαμόρφωσιν, συνεχῶς νὰ μάχεται διὰ νὰ ἐξασφαλίζῃ τὴν ὕπαρξίν της, ὑποχρεωμένη ἀπὸ αὐτὴν τὴν γεωγραφικήν της θέσιν, — ἥτις παρουσίαζε πολλὰς ἀσθενεῖς πλευράς [1], — νὰ διεξάγῃ διμέτωπον ἢ καὶ τριμέτωπον συχνὰ ἀγῶνα ἐναντίον τῶν καθ' ὅλων τῶν ἀναπεπταμένων της συνόρων ἐπιτιθεμένων ἠπειρωτικῶν λαῶν, ἔχουσα ἐπὶ πλέον εὐρύτατα παράλια συνεχῶς ἀπει-

[1] Philippson, Das Byzant. Reich als Geograph. Erscheinung σ. 39.

λούμενα, δὲν ἠδύνατο νὰ στηρίζῃ τὴν ἄμυναν εἰς μισθοφορικὰ μόνον καὶ ἀναξιόπιστα κατὰ τὸ πλεῖστον στρατεύματα.

Ἡ στενὴ ἐξ ἄλλου συνύφασις Κράτους καὶ Ἐκκλησίας, ἥτις μὲ ἱστορικὴν ἀναγκαιότητα καθώριζε τὴν πολιτικὴν τοῦ Βυζαντίου ὡς φρουροῦ τῆς ὀρθοδοξίας, καθ' ἧς ἔβαλλον μὲ ἀγρίας ἐξορμήσεις οἱ τοῦ ἰσλαμισμοῦ ὀπαδοί, ἐπέβαλλεν ὁ στρατὸς ν' ἀπαρτίζεται ὄχι μόνον ἀπὸ καλοὺς καὶ ἠσκημένους στρατιώτας, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἀπὸ θερμοὺς τῆς πίστεως ὑπερμάχους, ἀληθεῖς σταυροφόρους μὲ φανατισμὸν ἀγωνιζομένους.

Ἐπέτυχε τοῦτο ὁ Ἡράκλειος μὲ τὴν μεγαλοφυᾶ ἐπινόησιν τῶν λεγομένων «τόπων στρατείας». Τὰ στρατιωτόπια.

Ἵδρυσε δηλ. ἰδιότυπα μικροκτήματα, παραχωρούμενα εἰς ἀγρότας κατὰ πλήρη κυριότητα, ἀπολαύοντα φορολογικῶν προνομίων, ἀναπαλλοτρίωτα [1], μὲ τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ κυρίου, ὡς ἀντάλλαγμα τῶν ἐντεῦθεν ὠφελημάτων, νὰ ὑπηρετῇ καλούμενος εἰς τὸν στρατόν, νὰ συντηρῇ δὲ ὁ ἴδιος τὸν κατάλληλον ὁπλισμὸν καὶ τὸν ἵππον. Τὸ κτῆμα ὑπόκειται εἰς ἴδιον κληρονομικὸν δίκαιον διότι μεταβιβάζεται μὲ τὰ στρατιωτικά του βάρη εἰς τὸν πρεσβύτερον υἱόν [2].

Ἀπεκατέστησεν οὕτως ὁ Ἡράκλειος ἀρχομένου τοῦ 7ου αἰῶνος, τὸ πρῶτον ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, μυριάδας δουλοπαροίκων εἰς ἐλευθέρους χωρίτας, διανείμας εἰς αὐτοὺς μεγάλας ἐκτάσεις ἐκ τῆς λεγομένης βασιλικῆς γῆς, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἐφ' ὅσον αὕτη δὲν ἐπήρκει, καὶ ἀπαλλοτριούμενα Latifundia — μεγαλοκτήματα δηλ. ἀνήκοντα εἰς ἰσχυρούς, χρησιμοποιοῦντας πλῆθος δουλοπαροίκων προσκεκολημένων εἰς τὸ ἔδαφος. Ἡ βαθειὰ ψυχολογημένη μεταρρύθμισις αὐτή, συνεδύασε τὴν ἔμφυτον ἀγάπην τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν γῆν, τὸ πάθος τοῦ χωρικοῦ πρὸς τὸ

---

[1] «Θεσπίζομεν τοίνυν . . . μὴ ἐξεῖναι τοῖς στρατιώταις τὰ ἐξ ὧν ὑπηρετοῦνται κτήματα διαπωλεῖν» λέγει ἡ Νεαρὰ VIII de fundis militaribus τοῦ ἔτους 945, τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου, καθιερώνουσα παλαιὸν δίκαιον ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς συστάσεως τῶν κτημάτων ἰσχῦον.

[2] Ἢ ὅπως γράφουν τὰ προσαρμόσαντα τὰς νέας διατάξεις εἰς τὰ κείμενα τῆς Ρωμαϊκῆς νομοθεσίας «ὁ μείζων (υἱὸς) παραχρῆμα εἰς τὸν τόπον τοῦ πατρὸς ὑπεισέρχεσθαι» Βασιλικά, ἔκδ. Heimbach V σ. 190.

χωράφι ποὺ καλλιεργεῖ ὡς ἰδικόν του, μὲ τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν Αὐτοκρατορίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔχει τὸ ἔδαφος ἐφ' οὗ ζεῖ καὶ ἡ ὁποία πρὸ πάντων τὸν προστατεύει κατὰ παντὸς ἰσχυροῦ ἀπειλοῦντος τὴν ἀνεξαρτησίαν του. Συνέδεσε δηλ. τὸ οἰκονομικὸν συμφέρον τοῦ χωρικοῦ μὲ τὸ συμφέρον τοῦ Κράτους.

Ἀνεγνώρισαν οὕτως οἱ Βυζαντινοὶ τῶν χρόνων τῆς ἀκμῆς εἰς τὴν κοινωνικὴν τάξιν, τὴν ἀπαρτίζουσαν τὴν πλατυτέραν βάσιν τοῦ πληθυσμοῦ, ἐλευθερίαν, δηλ. τὴν ἀπήλλαξε τῶν δεσμῶν τῆς δουλοπαροικίας, ἐδημιούργησαν ὑπὲρ αὐτῆς ὅρους οἰκονομικῆς ἐπαρκείας μὲ ὁρίζοντα ἐξελίξεως, ἐμπνεύσαντες αἴσθημα ἀσφαλείας διὰ τὸ μέλλον της. Ὁ φόβος καὶ ἡ ἀβεβαιότης διὰ τὴν αὔριον, ψυχολογικοὶ παράγοντες θολώνοντες τὸν νοῦν καὶ ἀφαιροῦντες κάθε ἠρεμίαν σκέψεως, δημιουργοῦντες δὲ ἔδαφος πρόσφορον εἰς καλλιέργειαν κάθε εἴδους ἀνατρεπτικῶν ροπῶν, τὰ διαλυτικὰ αὐτὰ τῆς τάξεως στοιχεῖα, δὲν ἐκλόνισαν κατὰ τοὺς χρόνους τῶν διαδόχων τοῦ Ἡρακλείου, τῶν Ἰσαύρων, τῆς δυναστείας τοῦ Ἀμορίου καὶ μέχρι τοῦ 10ου αἰῶνος τὴν ἐν τῇ ὑπαίθρῳ τάξιν.

Ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ὅπου ἤρχισεν ἐφαρμοζόμενος ὁ θεσμὸς ἐπεξετάθη βαθμηδὸν εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἐπικράτειαν. Ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας αἱ διαδεχόμεναι ἀλλήλας δυναστεῖαι, ὄχι μόνον δὲν ἀπέστησαν τῆς ἀρχικῶς χαραχθείσης γραμμῆς, ἀλλ' ἐτελειοποίησαν λεπτομερείας, ἐπεξέτειναν δὲ τὸν θεσμὸν καὶ εἰς ναυτικὰς περιοχάς τῆς Κιλικίας ἰδίως, ἀσφαλίζουσαι οὕτως ἄριστα ναυτικὰ πληρώματα.

Μὲ πνεῦμα ὅμως θαυμασίως φιλελεύθερον, δὲν ἐδίστασαν οἱ Βυζαντινοὶ νὰ ἐφαρμόσουν τὸν θεσμὸν ὄχι μόνον ὑπὲρ ἰθαγενῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν κατακλυζόντων τὸ Βυζάντιον ἐπιδρομέων μετὰ τὴν ὁριστικὴν τούτων καθυπόταξιν. Ηὔξανον οὕτως, ἀφόβως τὴν ποικιλίαν τοῦ βυζαντινοῦ μωσαϊκοῦ. Τὰ νέα αὐτὰ στοιχεῖα, ἀπορροφώμενα ἀπὸ τὸν ὑγιᾶ καὶ ἀσκοῦντα πλήρη τὴν γοητευτικήν του ἐνέργειαν βυζαντινὸν πολιτισμόν, ἐπηρεαζόμενα ἀπὸ τὴν ζωντανὴν πάντοτε ἀκόμη ἀποστολικὴν τῆς Ἐκκλησίας δρᾶσιν, ἀπέβαινον κατὰ τὴν διαδρομὴν τῶν χρόνων, πιστοὶ τῆς Αὐτοκρατορίας ὑπήκοοι καὶ θερμοὶ τῆς Ὀρθοδοξίας πρόμαχοι. Ἡ λεγομένη γραίκωσις μυριάδων ποικιλωτάτων φυλῶν ἔξωθεν ἐρχομένων, ὀφείλεται βεβαίως ἐν πολλοῖς εἰς τὴν ὑποχρεωτικὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν. Συνδυάζεται ὅμως αὕτη καὶ μὲ τὴν ρίζωσιν τοῦ ἐπήλυδος

πληθυσμοῦ εἰς τὸ κτῆμα, παραχωρούμενον ὡς ἴδιον καὶ δι' ἀτομικόν τοῦ χωρικοῦ ὄφελος καλλιεργούμενον. Ἐκκλησία, διοίκησις, στρατός, πανίσχυροι τότε καὶ ὑγιεῖς ὀργανισμοί, συνεχώνευον εἰς ἑνιαῖον σύνολον τὴν ποικιλίαν αὐτὴν τῶν λαῶν καὶ μετέδιδον εἰς αὐτοὺς σὺν τῷ χρόνῳ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, μόνην ἐν χρήσει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν διοίκησιν καὶ τὸν στρατόν. Ἡ μνήμη τῆς παλαιᾶς καταγωγῆς ἔσβηνεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἡ μορφωτικὴ δὲ ἐνέργεια τοῦ ἀνωτέρου πολιτισμοῦ καὶ τῆς θρησκείας, στενὰ συνυφασμένης μὲ τὸ Κράτος, ἐδημιούργουν σιγὰ - σιγὰ εἰς τὰς ἀρχικῶς ἀμόρφους μάζας, οἰκονομικῶς ἀσφαλιζομένας, βυζαντινὴν συνείδησιν.

Ὀργανικῶς ὅμως βαθεῖα ὑπῆρξεν ἐπίσης ἡ κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἐπίδρασις τὴν ὁποίαν ἤσκησεν ἡ γενικευθεῖσα αὕτη πολιτικὴ τῶν διανομῶν γῆς καὶ τῆς ἐποικίσεως τῶν ἀραιῶς κατοικουμένων περιοχῶν. Ἡ μορφὴ αὕτη τῆς ἐλευθέρας εἰς τὴν ὕπαιθρον μικρᾶς ἰδιοκτησίας, ἀπέβη ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας, βάσις τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας τοῦ Βυζαντίου. Εὑρύταται μᾶζαι ἀγροτῶν ἀπήρτιζον τὸ κύριον τμῆμα πληθυσμοῦ, οἰκονομικῶς καὶ ψυχικῶς εὐρώστου. Ὅλαι αἱ νοσηραὶ ἐκδηλώσεις τῶν προηγουμένων καὶ ἑπομένων αἰώνων, μὲ τὰς συνεχεῖς ἐξεγέρσεις, μὲ τὴν ἔλλειψιν ἐμπιστοσύνης εἰς τοὺς δουλοπαροίκους, κακοὺς καλλιεργητὰς τῆς γῆς, ἐξέλιπον. Αἱ σκληραὶ νομοθετικαὶ ἐπεμβάσεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῶν διαδόχων του καὶ αἱ πολλαπλαὶ αὐθαιρεσίαι πότε κατὰ τῶν μεγαλοκτηματιῶν, πότε κατὰ τῶν ἀγροτῶν, ἦσαν πλέον ἄνευ περιεχομένου. Τάξις καὶ γόνιμος ἐργασία ἦσαν τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ζωῆς εἰς τὰς ἀπεράντους ἐκτάσεις τῶν μικρασιατικῶν καὶ ἠπειρωτικῶν πεδιάδων. Ὁ περίφημος γεωργικὸς νόμος τοῦ 8ου αἰῶνος, φανερώνει τὴν ἐντατικὴν τῆς ὑπαίθρου καλλιέργειαν μὲ πλουσίαν παραγωγὴν ποικιλωτάτων προϊόντων. Αἱ λεπτολόγοι ἀστυνομικαὶ διατάξεις του, ρυθμίζουσαι τὴν συναλλακτικὴν ἐκεῖ ζωὴν ἀποδεικνύουν πόσον ἡ κίνησις πρέπει νὰ ἦτον ἔντονος καὶ πόσον τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κράτους ἀνεπτυγμένον. Τινὲς μάλιστα, ὅπως ὁ ἡμέτερος Παπαρρηγόπουλος, φθάνουν — ἀτόπως νομίζω — νὰ ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ ὕπαρξις τοῦ Γεωργικοῦ νόμου, ἀποδεικνύει τὴν πλήρη τῆς δουλοπαροικίας ἐξαφάνισιν καὶ τὴν ἐντελῆ τῆς γεωργικῆς τάξεως ἀπελευθέρωσιν. Ἡ νέα αὐτὴ κατάστασις ὕψωσε σὺν τῷ χρόνῳ τὴν οἰκονομικὴν ἐπάρκειαν τοῦ Βυζαντίου, ἥτις ἰδίᾳ ἀπὸ ἀπόψεως προμηθείας σιτηρῶν, εἶχε βαθύτατα κλονισθῇ ἀφ' ἧς διὰ τῶν Ἀραβικῶν

ἐπιδρομῶν ἐχάθησαν ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Συρία, πηγαὶ ἐξ ὧν ἤντλει ἡ Αὐτοκρατορία τὸ μέγιστον τῶν εἰς σῖτον ἀναγκῶν της. Ἡ τροφοδότησις τῆς Βασιλευούσης, πρόβλημα πολλάκις ἀπειλητικόν, ἔχασε τὴν ὀξύτητά του, διότι ἡ ἀποδοτικότης τῶν καλλιεργουμένων ἐκτάσεων κατέστησε δυνατὴν τὴν ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ προμήθειαν. Εἰς τὴν ἐπέκτασιν δηλ. τοῦ σωτηρίου αὐτοῦ θεσμοῦ, ὀφείλει τὸ Βυζάντιον ἐν πολλοῖς τὴν οἰκονομικήν του ἰσορροπίαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς.

Εἰς τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους τὸ πλεῖστον τοῦ πληθυσμοῦ ἀπετελεῖτο ἀπὸ χωρικούς. Αἱ πόλεις ἦσαν ὀλιγάνθρωποι. Ἡ μεταρρύθμισις αὐτή, μεταβαλλοῦσα τοὺς ἀκτήμονας εἰς κυρίους μικροκτημάτων, ἔσωσε τὴν ὕπαιθρον, ἥτις ἄλλως θὰ κατέρρεε, χωρὶς μέλλον καὶ δυνατότητα ἐξελίξεως. Ἐπὶ πλέον οἱ ἀγρόται, ἐὰν ἐγκατελείποντο εἰς τὴν κακήν των τύχην, φεύγοντες τὴν δυστυχίαν, θὰ συνέρρεον ἔκτοτε ἤδη μὲ κούφας ἐλπίδας — ὅπως συνέβη βραδύτερον — εἰς τὰς μεγαλειτέρας πόλεις, ἰδίᾳ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ θὰ ηὔξανον τὸ πανάθλιον ἐκεῖ προλεταριάτον. Βαρειὰ πληγὴ τῆς βασιλευούσης κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας, τὴν ὁποίαν οὔτε αὐτὴ ἡ εἰς εὐρυτάτην κλίμακα ἀσκουμένη θαυμαστὴ τοῦ Βυζαντίου ἀγαθοεργία δὲν κατώρθωσε ποτὲ νὰ θεραπεύσῃ.

Ἀλλὰ δὲν συνετέλεσεν ὁ θεσμὸς τῶν τόπων στρατείας, μόνον εἰς τὴν εὐρωστίαν τῆς ὑπαίθρου καὶ τὴν γενικωτέραν οἰκονομικὴν ἰσορροπίαν τοῦ Βυζαντίου. Οἱ ἀρχικῶς συλλαβόντες τὴν ἰδέαν καὶ οἱ συνεχισταί των, ἦσαν κατὰ πρῶτον πολεμισταί, ἀποβλέποντες εἰς ἀνόρθωσιν τῆς μαχητικῆς δυνάμεως τῆς Αὐτοκρατορίας, ἐν ὑστέρᾳ δὲ μόνον μοίρᾳ ἐσκέπτοντο τὰς οἰκονομικὰς ὠφελείας τὰς ὁποίας θὰ ἤντλει ἐντεῦθεν ἡ χώρα.

Πράγματι ἡ τοπικὴ ὀργάνωσις τῆς στρατολογίας ἀπὸ ἐγκατεστημένους εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ τὰς ἀκραίας περιοχὰς χωρικούς, ἔχοντας καὶ ἴδιον συμφέρον ν' ἀμυνθοῦν τοῦ τόπου μὲ τὸν ὁποῖον ἦτο συνυφασμένη ἡ τύχη καὶ τὸ μέλλον αὐτῶν καὶ τῆς οἰκογενείας των, ἡ ἐπιφυλακὴ ἥτις τοὺς ἠνάγκαζε νὰ εἶναι πάντοτε ἑτοιμοπόλεμοι, αἱ συνεχεῖς σχεδὸν πολεμικαὶ ἐξορμήσεις, ὅλοι αὐτοὶ οἱ ὑλικοὶ καὶ ψυχολογικοὶ παράγοντες, ἔπλασαν ἀπὸ τοὺς χωρικούς, ἀρίστους καὶ ἠσκημένους στρατιώτας, μὲ φρόνημα ἀκμαῖον, ἐμπνευσμένους τῆς Αὐτοκρατορίας πολεμιστάς, μαχομένους μὲ πάθος κατὰ τῶν ἀπίστων. Οἱ μακροὶ καὶ τραχεῖς

ἀγῶνες, εἰς περιοχὰς μακρὰν τοῦ κέντρου κειμένας, ἀνέπτυξαν ἀνθρώπους σκληροὺς εἰς τὴν μάχην, μὲ ψυχὴν ἀτρόμητον καὶ ἦθος ἀγέρωχον. Ἀπὸ τὴν ἀντιστατικήν των δύναμιν ἐκρίνετο ἐν πολλοῖς αὐτὴ τῆς Αὐτοκρατορίας ἡ τύχη. Ἀπὸ τὴν ἀφοσίωσίν των ἐξηρτᾶτο ἂν θὰ ἔμεναν κλειστά, καὶ φρουρούμενα τὰ σύνορα, ἢ θ' ἄνοιγαν διάπλατα, ὁπότε θὰ ἐξεχύνοντο ἀνεμπόδιστοι εἰς τὸ ἐσωτερικὸν οἱ εἰς τὰ μεθόρια παραμονεύοντες ἐχθροί, οἱ ζηλότυπα βλέμματα ρίπτοντες πρὸς τὰς πλουσίας τοῦ Βυζαντίου χώρας.

Ἡ τοπικὴ ὅμως στρατιωτικὴ αὐτὴ ὀργάνωσις, παρ' ὅλην τὴν αὐστηρὰν ἐξάρτησιν ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα τῶν διοικούντων τὰ θέματα στρατηγῶν, περιεῖχε μοιραίως καὶ στοιχεῖά τινα ἀντικεντρικῆς ἐνεργείας, ἐξηγούμενα ψυχολογικῶς ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς μεγάλας ἐκ τοῦ κέντρου ἀποστάσεις. Ἐξέθρεψεν ὅθεν καὶ ἐμόρφωσε βαθμηδὸν τὸ σύστημα, τοπικὴν στρατιωτικὴν ἀριστοκρατίαν. Οἱ κατ' ἀρχὰς χωρὶς μεγάλην ἀκόμη ἐπιφάνειαν στρατηγοί, οἱ καστροφύλακες, οἱ φρούραρχοι τῶν ἄκρων, ἀναπτύσσονται μοιραίως εἰς κυρίους μικροφεούδων, μὲ δεσμοὺς ἀκαθορίστου πολλάκις περιεχομένου πρὸς τὸ κέντρον. Ὁ χρόνος, ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων, ἡ δύναμις τῆς ἀντιστάσεως, οἱ ἐπιτυχεῖς ὑπὲρ τοῦ Βυζαντίου καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀγῶνες, συνέβαλον, ὥστε νὰ ἐξελιχθοῦν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸν 9ον καὶ 10ον αἰῶνα, διάφοροι στρατηγοὶ εἰς ἄρχοντας ἀτιθάσσους, ἐξουσιάζοντας μικρὰς ἢ μεγάλας ἐκτάσεις μὲ πλῆθος ἐπ' αὐτῶν στρατιωτῶν - χωρικῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον μάθει νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς ἄρχοντάς των, διότι ἀπὸ αὐτοὺς ἐν πολλοῖς ἐξηρτῶντο καὶ αὐτοὶ εἰς τὰ μάτια τους ἐξεπροσώπουν καὶ πράγματι ἦσαν ἡ ἐξουσία. Ἡ πειθαρχία τῶν μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως δρώντων αὐτῶν στρατιωτικῶν, δὲν ἦτο πάντοτε ὑποδειγματική. Ὅσοι τούτων ἦσαν φιλόδοξοι, ἱκανοί, δραστήριοι, ἢ καὶ μόνον ἄπληστοι, ἔτεινον εἰς αὔξησιν τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἐπιρροῆς των. Διὰ φυσικῆς ἐπιλογῆς ἀνεδείχθησαν τινὲς τούτων εἰς δεσπόζοντας στρατιωτικοὺς καὶ πολιτικοὺς παράγοντας. Εἰς τὸ στρατιωτικὸν αὐτὸ περιβάλλον, πρέπει ν' ἀναζητηθῇ ἡ ἀρχικὴ καταγωγὴ πλείστων ἐκ τῶν ἐπιφανῶν οἴκων τοῦ Βυζαντίου. Ἀντιπρόσωποί τινες τούτων ἔφθασαν μέχρι τοῦ θρόνου, ὅπως οἱ Φωκάδες, οἱ Ἀργυροί, οἱ Μελισσηνοί, οἱ Δούκα, οἱ Κομνηνοί, οἱ Παλαιολόγοι βραδύτερον, καὶ ἄλλοι περιφανεῖς στρατηγοί, λαμπρύναντες τὴν στρατιωτικὴν δόξαν τοῦ Βυζαντίου καὶ κυβερνήσαντες πολλάκις αὐτό.

Σκοπὸς ὅλων τῶν ἐξελισσομένων εἰς δύναμιν καὶ πλοῦτον ἰσχυρῶν — εἴτε στρατιωτικοὶ εἶναι οὗτοι, εἴτε πολιτικοὶ καὶ ἐκκλησιαστικοὶ ἀκόμη ἀξιωματοῦχοι — διότι ρητῶς καὶ οὗτοι καταλέγονται μεταξὺ τῶν ἰσχυρῶν — εἶναι δι' ἐκμεταλλεύσεως τῆς ἐπιρροῆς των, ἐπίσης ὅμως καὶ τῆς κακοτυχίας τῶν ἀσθενῶν, ν' ἀπορροφήσουν, ἀντὶ εὐτελοῦς τιμήματος τὰ μικροκτήματα τῶν στρατιωτῶν - ἀγροτῶν καὶ νὰ μετατάξουν αὐτοὺς ἀπὸ ἐλευθέρους χωρίτας, εἰς δουλοπαροίκους πάλιν προσκεκολημένους πλέον εἰς τὸ ἴδιόν των κτῆμα. Ἡ ἀνατροπὴ αὕτη τοῦ ἀγροτικοῦ καθεστῶτος, δὲν γίνεται βεβαίως ἄνευ ἀγῶνος. Ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, ἀπὸ τοῦ 10ου αἰῶνος ἡ πάλη προσλαμβάνει μάλιστα αὐτόχρημα δραματικὸν χαρακτῆρα. Πιθανὸν δὲ νὰ κατίσχυεν ἔκτοτε ἡ τάξις τῶν διασπαστικῶν τῆς ἑνότητος τῆς Αὐτοκρατορίας δυνατῶν ἐπαρχιακῶν στοιχείων, ἐὰν ἡ αὐθάδεια, ἡ πλεονεξία, ἡ ἀπληστία, ἡ ἁρπακτικότης αὐτῶν — εἶναι αὐτούσιοι αἱ λέξεις τῶν νεαρῶν, — δὲν εὕρισκον ἀντιμετώπους τῶν ἀντικρατικῶν φιλοδοξιῶν των, τοὺς τραχεῖς ἐκείνους καὶ σκληρούς, ἀλλὰ μεγαλοπράγμονας ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς περιόδου Αὐτοκράτορας. Ὑπῆρξαν οὗτοι οἱ τελευταῖοι ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου ἐκπρόσωποι, ὄχι ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ τάξεως — πολιτικῆς ἢ στρατιωτικῆς ἀριστοκρατίας, μὲ φεουδαλικὰς τάσεις καὶ μονοπλεύρους ἀντιλήψεις συμφερόντων, ὅπως παρατηρεῖται κατὰ τοὺς μετέπειτα αἰῶνας, — ἀλλὰ συνειδητοὶ φορεῖς τῶν καθολικωτέρων τῆς Αὐτοκρατορίας βλέψεων, εἰς ἃς συνηνοῦντο καὶ συνεχωνεύοντο ὅλαι αἱ πολιτικαὶ ἀντιλήψεις καὶ αἱ ροπαὶ τοῦ ἀκμάζοντος βυζαντινοῦ κράτους.

Τὴν τραχύτητα τοῦ ἀγῶνος δικαιολογεῖ τὸ βαθὺ συναίσθημα ὅτι τῆς Αὐτοκρατορίας τὰ θεμέλια καὶ ἡ ὀργανικὴ τῆς πολιτείας ὑγεία, ἀπειλοῦνται θανασίμως, ἐὰν δὲν κατασταλῇ ἡ πεισματικὴ προσπάθεια τῶν οἱωνδήποτε κατὰ τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας ἀντιδρώντων στοιχείων, νὰ σβήσουν, ἀπορροφῶντες μὲ τὴν δύναμίν τους τὸ μικρόκτημα τοῦ στρατιώτου, οἱ ὁποῖοι ὅλοι ἔτειναν νὰ καταλύσουν τὴν ὀντότητα τῆς εὐρυτέρας καὶ ρωμαλεωτέρας εἰς τὸ Βυζάντιον τάξεως. Μὲ πάθος οἱ δυναμικοὶ ἐκεῖνοι ἡγεμόνες, ποτισμένοι μὲ τὴν πίστην εἰς τὴν ἱστορικὴν ἀποστολὴν τῆς Ἀνατολικῆς Αὐτοκρατορίας, πλήττουν ἐπὶ ὁλόκληρον αἰῶνα μὲ ἀμειλίκτου αὐστηρότητος νόμους καὶ μέτρα ἀπηνοῦς διοικητικῆς βίας τὴν ἔμμονον αὐτὴν προσπάθειαν. Δὲν διστάζουν, αὐτοὶ οἱ ἄλλως συντηρητικοὶ τοῦ καθεστῶτος δικαίου Αὐτοκράτορες, ν' ἀνατρέψουν καὶ θε-

μελιώδεις ἀκόμη τῶν ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Ρωμαίων ἐν ἰσχύει νομικῶν διατάξεων, ἀρκεῖ νὰ ἀποκαταστήσουν καὶ κατωχυρώσουν τὴν ἀπειλουμένην νομικὴν καὶ πραγματικὴν ὑπόστασιν τῶν ἀγροτῶν. Εὐτυχῶς σώζονται ἀκέραιαι αἱ περίφημοι ἐκεῖναι νεαραί, μὲ τὰ ἔτι περιφημότερα προοίμια τούτων, παλλόμενα ἀπὸ βαθὺ πάθος, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πληροφορούμεθα τὰ τῆς ἐσωτερικῆς ἱστορίας τοῦ Βυζαντίου, ἀπείρως πληρέστερον καὶ ἀκριβέστερον, ἢ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους χρονογράφους, ἀφελεῖς πολλάκις τῶν γινομένων παρατηρητάς. Ἐξαίρουν οὗτοι ἐνίοτε ἐπουσιώδεις μόνον πλευρὰς τῆς συγχρόνου πολιτικῆς ζωῆς καὶ προτιμοῦν νὰ διατηρήσουν τὴν μνήμην ἀσημάντων πολλάκις γεγονότων, παραμελοῦν δὲ καίρια καὶ οὐσιώδη σημεῖα τῆς κοινωνικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ περιεχομένου πάλης, τῶν ἐνδοξωτέρων χρόνων τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας.

Ἀπὸ ὑγιοῦς πολιτικῆς σκέψεως ὁρμώμενοι οἱ Αὐτοκράτορες ἐκεῖνοι, ἀκριβεῖς τηρηταὶ τῆς γνησιωτέρας βυζαντινῆς παραδόσεως, ἐπίστευον ὅτι μόνον μὲ ὕπαρξιν ὑγιοῦς καὶ ἐλευθέρου χωρικοῦ πληθυσμοῦ, ἀφωσιωμένου εἰς τὸ Κράτος συγκρατεῖται πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἰσορροπία, ἀσφαλίζεται ἄφθονος ἀπόδοσις εἰς τὴν παραγωγὴν τῆς ὑπαίθρου. Τὸ σημεῖον τοῦτο ἀπησχόλει συνεχῶς τὸ Βυζάντιον, διότι μόνον ὅταν ὑπῆρχεν αὕτη ἀπέκτα ἡ διοίκησις τὸ αἴσθημα τῆς ἀσφαλείας καὶ αὐτοτελείας, ἀπηλλάσσετο δὲ ἡ αὕτη τῶν πάντοτε πολυπλόκων φροντίδων τοῦ ἐπισιτισμοῦ τῆς πρωτευούσης. Ἡ ὕπαρξις ἐπίσης ἐλευθέρου χωρικοῦ, ὑπέχοντος χάρις εἰς τὸ ἴδιόν του κτῆμα τὴν ὑποχρέωσιν τῆς στρατεύσεως, ἦτον ἡ προϋπόθεσις ὅτι καὶ θὰ παρέμενεν ἄθικτον τὸ ἀπ' αἰώνων ἄριστα λειτουργοῦν σύστημα ἰθαγενοῦς στρατολογίας, ἐγγυώμενον στερεὰν πολεμικὴν ὀργάνωσιν, αὐτόματον δὲ καὶ ραγδαίαν κατὰ τόπους ἐπιστράτευσιν πρὸς ἄμυναν ἢ καὶ ἐπίθεσιν.

Κράτος μὴ δυνάμενον νὰ στηριχθῇ εἰς τοὺς πολυτίμους αὐτοὺς καὶ ἀπαραιτήτους διὰ τὴν ἐσωτερικήν του σταθερότητα παράγοντας, μὴ φροντίζον μὲ τὰ μέσα ἐπιβολῆς ποὺ διαθέτει νομοθεσία καὶ διοίκησις, διὰ την ἐξασφάλισιν εἰς τὰς εὐρυτέρας μάζας τοῦ πληθυσμοῦ, ἑνὸς ἐλαχίστου τοὐλάχιστον οἰκονομικῆς ὑποστάσεως, μὲ δυνατότητα ἐξελίξεως, εἶναι ἀμειλίκτως ἐκτεθειμένον εἰς τὰς ἀπειλούσας ἀποσύνθεσιν ἐνεργείας τῶν εἰς κάθε κοινωνίαν ἀνθρώπων ἐλλοχευόντων διαλυτικῶν τῆς τάξεως στοιχείων.

Τὴν πολιτικὴν αὐτὴν σκέψιν, τῆς ὁποίας ἡ ἀξία δὲν ἐγήρασε, ἐκφράζει ἐπιγραμματικῶς καὶ μὲ ἀσυνήθη δραστικότητα ἡ Νεαρὰ V τοῦ ἔτους 935 τοῦ Ρωμανοῦ Λεκαπηνοῦ: «Ἡ γὰρ τῶν πολλῶν κατοίκησις, πολλὴν δείκνυσι τῆς χρείας τὴν ὠφέλειαν, τὴν τῶν δημοσίων συνεισφοράν, τὴν τῶν στρατιωτικῶν λειτουργημάτων συντέλειαν, ἃ πάντα ἀπολείψει τοῦ πλήθους ἐκλελοιπότος...». Δι' αὐτό, προσθέτει ἡ αὐτὴ Νεαρά, «χρὴ τοὺς τῆς πολιτικῆς ἀσφαλείας ἐχομένους καὶ τὸ ταρακτικὸν ἀποτρίβεσθαι καὶ τὸ βλαβερὸν ἀπωθεῖσθαι καὶ τὴν τοῦ κοινοῦ συνιστᾶν ὠφέλειαν».

Καὶ τὴν γραμμὴν αὐτήν, χωρὶς παρέκκλισίν τινα εὑρίσκομεν χαραγμένην εἰς σειρὰν ὅλην νομοθετικῶν μέτρων, εἰς τὰς Νεαρὰς τοῦ Ρωμανοῦ Λεκαπηνοῦ, τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου, τοῦ Ρωμανοῦ Β', τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου Β', αἵτινες εὐτυχῶς περιεσώθησαν ὅλαι, μαρτυροῦσαι βαθεῖαν πολιτικὴν σύνεσιν καὶ ὑγιᾶ κυβερνητικὴν ἀντίληψιν.

Μὲ τὸ πολύτιμον αὐτὸ ἔμψυχον ὑλικόν, τὸ ὁποῖον μὲ τόσην στοργήν, ἀλλὰ καὶ τόσην σύνεσιν περιέθαλπον οἱ σπουδαιότεροι τοῦ Βυζαντίου ἡγεμόνες, τοῦ ὁποίου τὴν πολεμικὴν ἀξίαν εἶχε πλάσσει ψυχολογικὴ παρασκευὴ καὶ ἐπίμονος ἄσκησις ἐπὶ μακρὰν σειρὰν γενεῶν, συνέτριψαν, πολεμοῦντες μὲ φανατισμὸν οἱ μεγάλοι τοῦ 10ου αἰῶνος Αὐτοκράτορες, τὰς ἐπανειλημμένας καὶ πεισματικὰς ἀπὸ βορρᾶ κινουμένας βουλγαροσλαβικὰς πολεμικὰς ἐπιθέσεις, περιέλαβον εἰς τὸν ἔλεγχόν των τὰς μέχρι Δουνάβεως περιοχάς, ἀνέκτησαν ὅσας ἑλληνικὰς χώρας οἱ Ἄραβες εἶχον διὰ τῆς βίας τοῦ πολέμου ἀφαιρέσει, ἐδημιούργησαν δὲ Βυζάντιον πολιτικῶς ἄκαμπτον καὶ στρατιωτικῶς σταθερῶς ὀργανωμένον, μὲ συμπαγῆ ἐδαφικὸν ὄγκον ἐν συνεχείᾳ ἐκτεινόμενον ἀπὸ τοῦ Ἀδρία πρὸς δυσμάς, μέχρι Ἀρμενίας πρὸς ἀνατολάς.

Ἀπὸ τοῦ 9ου μέχρι τῶν μέσων τοῦ 11ου αἰῶνος, ἡ οἰκονομικὴ καὶ δημοσιονομικὴ τούτου ἀκμὴ ὑπῆρξεν ἀπαράμιλλος. Βεβαίως κατὰ τοὺς αἰῶνας αὐτοὺς τῆς ἀνιούσης δυνάμεως τοῦ Βυζαντίου καὶ ἄλλοι παράγοντες, εἰδικῶς δὲ ἡ ἐμπορικὴ κυριαρχία εἰς τὸν Εὔξεινον καὶ τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον, ἡ μὴ ἀμφισβητουμένη θαλασσοκρατία του ἐν γένει, ἐδημιούργουν γενικῶς εὐνοϊκὸν δι' αὐτὴν ἰσοζύγιον, προσκαίρως μόνον κλονιζόμενον. Συνέβαλλεν ὅμως οὐσιαστικῶς εἰς τοῦτο καὶ ἡ ἐπιδιω-

χθεῖσα αὐτάρκεια, ἐνισχυθεῖσα διὰ τῆς προστασίας τῶν τόπων στρατείας, τῶν μικροκτημάτων δηλ. τῶν στρατιωτῶν - γεωργῶν. Ἡ αὐτάρκεια αὕτη ἐλευθέρωσε τὴν ἔχουσαν τότε τὴν φροντίδα τῆς ἐγκαίρου παραγγελίας σιτοφορτίων δημοσίαν διοίκησιν, ἀπὸ τὸν ἐφιάλτην, πότε, ἀπὸ ποῦ καὶ πῶς, θ' ἀγοράζῃ τὰς ἀναγκαίας ποσότητας τροφίμων ἀπὸ τὰς παραγωγοὺς χώρας ἐξάγουσα πρὸς τοῦτο χρυσόν.

Καὶ τῆς θαυμαστῆς αὐτῆς ἰσορροπίας, δεῖγμα ἀψευδὲς ἔχομεν εἰς τὴν καθ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς αἰῶνας, καθ' οὓς συνεχεῖς διεξῆγε τὸ Βυζάντιον πολέμους, καθ' οὓς ἡ διπλωματία της δὲν ἐφειδωλεύετο τὸ χρῆμα διὰ ν' ἀποκτᾷ φίλους ἢ νὰ ἐξουδετερώνῃ ἐχθρούς, καθ' οὓς συνετήρει ναυτικὴν ἀπέναντι ὅλων ὑπεροπλίαν, καθ' οὓς ἄφθονα ὑπῆρξαν τὰ κτίσματα, τὰ δημόσια ἔργα καὶ τὰ οἰκοδομήματα μὲ τὰ ὁποῖα μεγαλοπρεπεῖς Αὐτοκράτορες ἐλάμπρυναν τὴν βασιλείαν των, δεῖγμα — λέγω — ἀψευδὲς τῆς ἐνεργητικῆς οἰκονομίας τοῦ Βυζαντίου εἶναι τὸ γεγονὸς τῆς μέχρι τοῦ 11ου αἰῶνος διατηρήσεως ἀκεραίας τῆς ἀξίας τοῦ χρυσοῦ της νομίσματος. Ἄθικτον τοῦτο εἰς τὴν εἰς χρυσὸν περιεκτικότητα, ἦτον ἀσφαλὲς μέτρον ἀξίας μὲ μὴ ἀμφισβητουμένην ἐξοφλητικὴν ἱκανότητα. Μὲ τὸ ἀδιάσειστόν του διεθνὲς κῦρος ἐκυκλοφόρει ἀνέτως ἀνὰ τὴν τότε γνωστὴν οἰκουμένην. Τὸ Βυζάντιον ὑπῆρξε κατὰ τοὺς αἰῶνας αὐτοὺς ἡ χώρα πρὸς ἣν πανταχόθεν συνέρρεον, ἑλκυόμενα ἀπὸ τὴν οἰκονομικήν της σταθερότητα, τὰ πολύτιμα μέταλλα, θησαυριζόμενα ἢ κυκλοφοροῦντα, ἀλλὰ συνεχῶς ἐπανερχόμενα καὶ γονιμοποιοῦντα τὴν ἀπέραντον Αὐτοκρατορίαν. «Πολυτάλαντον ἑαυτῷ τὸν ὄλβον τῆς Βασιλείας πεποίηκε» λέγει ὁ Ψελλὸς εἰς τὸν βίον Βασιλείου Β', «ἐς γὰρ μυριάδας εἴκοσι ταλάντων ἔμπλεω τὰ τῶν ἀνακτόρων ταμεῖα πεποίηκε». Ἀποθησαύρισις χρυσοῦ μερίμνῃ τῶν Αὐτοκρατόρων, διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Κράτους, δὲν ἀπαντᾷ ἔκτοτε εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου.

Μετὰ τὸν θάνατον Βασιλείου τοῦ Β'. ἐγκαταλείπεται ἀπὸ τοὺς μετρίους, ἀθλίους καὶ ἀδυνάτους αὐτοῦ διαδόχους, ἡ πολιτικὴ τῆς ἀμύνης τοῦ Κράτους κατὰ τῶν διασπαστικῶν τῆς συγκεντρωτικῆς αὐτοῦ ἐξουσίας στοιχείων. Ἡ ἀξιοθρήνητος τῆς πολιτικῆς ἀριστοκρατίας εἰρηνόφιλος πολιτικὴ ἀπὸ τὴν δυναστείαν τοῦ Δούκα, κατευθυνομένη ἐν πολλοῖς ἀπὸ τοὺς διανοουμένους κύκλους τοῦ Βυζαντίου, παραμελεῖ

καὶ παραλύει συστηματικῶς καὶ ἀπὸ δυσπιστίαν πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ στρατοῦ, κάθε στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν.

Ἡ Ἐκκλησία ἔχουσα ἀπέναντί της ἀσθενὲς μόνον κράτος, χωρὶς κῦρος, αὐξάνει τὴν μυστικήν της ἐπίδρασιν. Διαγράφεται ἔκτοτε ζωηροτέρα διείσδυσις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πνεύματος εἰς τὴν ἐπίσημον πολιτικήν. Ἐκκλησιαστικαὶ ἀπόψεις ἐπηρεάζουν καὶ κατευθύνουν πολλάκις αὐτὰς τὰς σκέψεις καὶ ἐνεργείας τῶν Κυβερνήσεων. Παραλλήλως αὐξάνει αὕτη τὴν εἰς παντὸς εἴδους πλούτου δύναμίν της, ἰδίως δὲ ἐπεκτείνει εὐρύτατα δι' ἀπορροφήσεως ἀγροκτημάτων τὴν ἀπέραντον γεωκτησίαν της.

Οἱ ἰσχυροὶ τῶν ἐπαρχιῶν τοπάρχαι, τοὺς ὁποίους συνεκράτει ἢ συνέθλιβεν ἡ σκληρὰ πολλάκις χεὶρ τῶν Αὐτοκρατόρων, φορέων τῆς μοναδικῆς εἰς τὸ Κράτος ἐξουσίας, ἐξελίσσονται εἰς φεουδάρχας ἡμικυριάρχους, οἵτινες ἀνεμποδίστως αὐξάνουν τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ἐξουσίασίν των, ἀφ' οὗ οὐδεμία πλέον προστατευτικὴ τῶν μικροκτηματιῶν πολιτικὴ ἀκολουθεῖται. Ἀπὸ ἔνδειαν, ἐγκατάλειψιν καὶ φορολογικὴν πίεσιν, ἀπεμπολοῦν οἱ χωρικοί, γῆν καὶ ἐλευθερίαν, ὅπως παραστατικώτατα γράφει ὁ Κίνναμος σ. 275 «ἡ τοῦ ζῆν ἀπαραίτητος τοῖς ἀνθρώποις ἀνάγκη, πολλά τε κακὰ τοῦ βίου ἐκαινοτόμησεν. Ἀλλὰ δὴ μισθοῦ τὴν ἐλευθερίαν ἀποθέσθαι πολλάκις ἀναγκάζει».

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἀνταγωνιστικοὶ παράγοντες ἀρχίζουν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 11ου αἰῶνος νὰ καθίστανται αἰσθητῶς ἐνεργοί. Σπάζουν οὗτοι ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν θαυμαστὴν πολιτικὴν καὶ θρησκευτικὴν ὁμοιογένειαν, ἥτις ἐχαρακτήριζε τὸ Βυζάντιον, μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν μακρῶν περὶ τὰς αἱρέσεις φανατικῶν ἐρίδων. Τὸ φυλετικὸν ἀνακάτωμα δὲν ἐμπόδισε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς νὰ ὑπάρχῃ συμπαγὴς ἠθικὴ καὶ πολιτικὴ ἑνότης, τῆς ὁποίας ὑψίστη ἔκφρασις ἦτον ἡ Αὐτοκρατορία. Αὕτη χαλαροῦται ἐφεξῆς, ὁ θρόνος δὲ περιέρχεται, ἢ κυριολεκτικώτερον κατακτᾶται, ἀπὸ ἰσχυροὺς τῶν ἐπαρχιῶν φεουδαρχικοὺς οἴκους, τοὺς Κομνηνούς, τοὺς Ἀγγέλους, τοὺς Παλαιολόγους, τοὺς Καντακουζηνούς. Οἱ Αὐτοκράτορες οὗτοι ἐσωτερικῶς εἶναι πλέον ἐκπρόσωποι ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀντιλήψεως, καὶ τὰ συμφέροντα τῶν ὁπαδῶν ταύτης προάγουν, ἐπὶ θυσίᾳ τῶν ἀντιθέτων. Τὸ γενικὸν συμ-

φέρον τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἡ ἐσωτερικὴ εἰρήνη, δὲν ταυτίζονται πάντοτε μὲ τὰς ἐπιδιώξεις τῆς οὕτω ρυθμιζομένης ἐπισήμου πολιτικῆς.

Ὅλοι τους προσπαθοῦν νὰ ἐνισχύσουν τὴν δύναμιν τῆς τάξεως ἐξ ἧς προέρχονται. Καὶ ἡ τάξις αὕτη τῶν ἀρχόντων, εἴτε πολιτικοὶ εἶναι οὗτοι, εἴτε ἐκκλησιαστικοί, εἴτε στρατιωτικοί, ζητεῖ νὰ ἐξασφαλισθῇ δι' ἰδιοποιήσεως εὐρείας ἐκτάσεις γαιῶν, μὲ πλῆθος ἐπ' αὐτῶν δουλοπαροίκων. Ὅλοι εἶναι κεκηρυγμένοι ἀντίπαλοι τῆς προστασίας τῆς μικρᾶς ἰδιοκτησίας. Δὲν παρεμβάλλεται ἑπομένως πλέον οὔτε νομικόν, οὔτε πραγματικὸν ἐμπόδιον εἰς τὴν ἀπορρόφησιν μικροκτημάτων καὶ δημιουργίαν ἀπεράντου γεωκτησίας, μὲ παρακολούθημα ἀναγκαῖον τὴν μετάταξιν τῶν τέως ἐλευθέρων χωρικῶν εἰς ἀκτήμονας καλλιεργητὰς δεσμευμένους ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἡ ἐξουσίασις τῆς γῆς τείνει ἔκτοτε νὰ συγκεντρωθῇ εἰς χεῖρας τῶν ὀλίγων. Οἱ ἀγρόται στερηθέντες τῆς προσωπικῆς των καταστάσεως, ἐξαρτῶνται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀπὸ τοὺς ἀκωλύτως ἐξελιχθέντας χωροδεσπότας, ἰδιοτελεῖς πλέον προστάτας των, ἀπὸ αὐτὴν δὲ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, ἀποβλέποντας εἰς τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν μείζονα ἀνάπτυξιν τῆς ἰδίας των ἐξουσίας.

Τὸ κράτος παραλλήλως, συνεπείᾳ τῆς προϊούσης του ἐξαρθρώσεως καὶ τῆς οὐσιαστικῆς δεσποτείας τῶν ἰσχυρῶν ἐπ' αὐτοῦ, δὲν παρεμβαίνει πλέον ἐκτὸς σπανίων ἐξαιρέσεων, ὅπως ἐπὶ Ἰωάννους καὶ Μανουὴλ Κομνηνοῦ, ὑπὲρ τῶν ἀγροτῶν, τῶν ὁποίων οἱ ἄμεσοι πρὸς τὸ κράτος δεσμοὶ παραλύουν. Διοικητική, δικαστικὴ ἐν μέρει δὲ καὶ φορολογικὴ δικαιοδοσία, ἀσκεῖται μὲ προϊοῦσαν ἀπορρόφησιν τῶν δημοσίων ἐξουσιῶν, ἀπὸ τοὺς κατὰ τόπους φεουδάρχας, κυρίους μικρῶν ἢ μεγάλων «προνοιῶν», ὅπως λέγεται ὁ νέος θεσμός. Ἀντικείμενον τῆς παραχωρήσεως τούτων εἶναι ἡ ἄσκησις διαφόρων προνομίων χαρακτῆρος καθαρῶς πολιτικοῦ, ὄχι ὅμως καὶ ἄνευ οὐσιαστικοῦ οἰκονομικοῦ περιεχομένου.

Ἀποτελέσματα τῆς γοργῶς κατὰ τοὺς ἑπομένους αἰῶνας προϊούσης ἐξελίξεως εἶναι ὅτι:

Οἰκονομικῶς ἡ ἀποδοτικότης τῆς γῆς βαίνει σαφῶς μειουμένη, ἐξαναγκάζουσα τὸ Βυζάντιον εἰς προμηθείας ἔξωθεν καὶ δι' αὐτὸν τὸν ἀνεφοδιασμὸν τῆς βασιλευούσης. Καταπίπτει ὅμως ἐπίσης καὶ ἡ ἀνθρωπίνη

ποιότης τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου. Ὁ καλλιεργῶν, κανὲν δὲν ἔχει πλέον συμφέρον νὰ ἐπιμεληθῇ τὸ ξένον πρὸς αὐτὸν κτῆμα. Τὸν χωρικὸν δὲν τὸν τραβᾷ πλέον ἡ γῆ, ἡ ὁποία δὲν ἠμπορεῖ νὰ τοῦ ἀνήκει καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν προσμένει τίποτε. Σβήνει δηλ. εἰς τὸ παρακμάζον Βυζάντιον, τὸ γονιμώτερον καὶ ἀσφαλέστερον τῆς συντηρήσεως ἔνστικτον, ἡ ἕλξις πρὸς τὴν γῆν τοῦ μὲ αὐτὴν ζῶντος ἀνθρώπου.

Δι' αὐτὸ βαθμηδὸν ἐρημοῦται ἡ ἄλλοτε ἀνθηρὰ ὕπαιθρος. Ἀπέραντοι ἐκτάσεις μένουν χέρσαι, σχηματίζεται δὲ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ρεῦμα πρὸς τὰ ἀστικὰ κέντρα Κωνσταντινούπολιν, Θεσσαλονίκην, Ἀδριανούπολιν, τῶν ὁποίων αὐξάνει ὁ ἄνεργος ὄχλος. Ὁ Νικηφόρος Γρηγορᾶς (εἰς τὴν Ἱστορίαν του II σ. 673) καὶ ὁ Καντακουζηνὸς εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς ἐν εἴδη Ἀναμνήσεων ἐξιστορήσεως τῆς περιπετειώδους του πολιτικῆς ζωῆς, καὶ οἱ δύο δόκιμοι ἱστορικοὶ τοῦ 14ου αἰῶνος καὶ οἱ δύο τους σαφῶς ἀντιδραστικοί, γέμουν εἰς τὰ ἔργα των στυγνῶν εἰκόνων, αἱ ὁποῖαι ἀφήνουν θλιβερωτάτην ἐντύπωσιν περὶ τῆς ὑλικῆς καὶ ἠθικῆς καταπτώσεως τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν.

Δημοσιονομικῶς μακρὰ σειρὰ χρυσοβούλλων, φθάνουσα μέχρι τῶν ἐσχάτων χρόνων, δημιουργεῖ μὲ φορολογικὰς ἀτελείας ἀτελείωτον τάξιν προνομιούχων, — χρυσοβουλλάτων. Μεγαλοκτηματίαι, κύριοι προνοιῶν, μοναί, αἵτινες συγκεντρώνουν ἀπέραντα κτήματα εἰς διάφορα μέρη τῆς ἐπικρατείας, προερχόμενα εἴτε ἐκ δωρεῶν εἰς τὰς ὁποίας προβαίνουν οἱ πιστοὶ διὰ τὴν «σωτηρίαν τῆς ψυχῆς των», εἴτε διὰ συστηματικῆς ἀπορροφήσεως μικροκτημάτων ἀνηκόντων εἰς περιπίπτοντας εἰς ἔνδειαν ἀγρότας, εἶναι κύριοι τοῦ μεγίστου τμήματος τῆς γῆς. Κάκιστα ἢ καὶ διόλου καλλιεργουμένη αὕτη, παραμένει ἄγονος, συντελεῖ δὲ εἴπερ τις καὶ ἄλλη ἡ ἀντιοικονομικὴ αὕτη μορφὴ τῆς ἐπὶ τῆς γῆς σχέσεως τῶν ἀνθρώπων, εἰς τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ πλούτου ἀπὸ τὴν πλουσίαν ἄλλοτε Ἀνατολήν. Κατά τινας ὑπολογισμοὺς τὰ $^2/_3$ τῆς ἐκτάσεως τοῦ ἐδάφους εἰς τοὺς χρόνους τοῦ καταρρέοντος Βυζαντίου, εἶναι ἀσύδοτος μοναστηριακὴ γῆ.

Νοεῖται οἴκοθεν ὅτι ἡ κατάστασις αὕτη ἔχει τὸν ἀντίκτυπόν της εἰς τὰς δημοσίας εἰσπράξεις — ἄλλοτε στηριζομένας ἐν πολλοῖς εἰς τὰς ἐκ τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς προσόδους. Τὴν ταμιακὴν στενοχωρίαν

αὐξάνει ἐπίσης ἡ πτῶσις τῶν ἐξ εἰσαγωγικῶν τελῶν ἐσόδων, λόγῳ τοῦ περιοριζομένου συνεχῶς ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου, ἀπορροφουμένου ἀπὸ τὰς προνομιούχους παροικίας τῆς Βενετίας καὶ Γενούης ἰδίως. Τὰ κέρδη καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἰκμὰς τῆς χώρας, φεύγουν ἀπὸ τὸ κουρασμένον Βυζάντιον καὶ πλουτίζουν τοὺς ξένους ἐκμεταλευτὰς αὐτοῦ. Μοιραία συνέπεια ὅλης αὐτῆς τῆς ἐλεεινότητος εἶναι ὅτι ἡ κατάστασις γίνεται χρονίως παθητική. Τὰ εἰς πολύτιμα μέταλλα ἄφθονα ἄλλοτε ἀποθέματα ἐκρέουν πρὸς τὰ ἔξω. Τὸ ἀπ' αἰώνων ἀκέραιον εἰς τὴν ἀξίαν του βυζαντινὸν νόμισμα κάμπτεται εἰς τὴν ἀξίαν του. Ἡ κιβδηλεία, δηλ. ἡ μείωσις τῆς εἰς χρυσὸν περιεκτικότητος τοῦ νομίσματος, μὲ διατήρησιν τῆς ὀνομαστικῆς τούτου ἀξίας ἐπιβαλλομένης εἰς τὰς ἐσωτερικὰς συναλλαγάς, — εἶδος πληθωρισμοῦ καὶ ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας, γίνεται συνήθως μέθοδος δημιουργίας φαινομενικοῦ χρήματος. «Ἀργύριον ἀδόκιμον εἰς νόμισμα κέκοφεν» γράφει ὁ Χωνιάτης σ. 83. Φθίνει τότε ἀθεραπεύτως τὸ Βυζαντινὸν νόμισμα καὶ σβήνει τὸ ἄλλοτε ὑπερήφανον κῦρός του.

Ἴσως ὅμως βαθύτερον φθείρει τὴν ἀντιστατικὴν δύναμιν τοῦ Βυζαντίου τὸ γεγονὸς ὅτι, ἡ στρατολογικὴ ὀργάνωσις δὲν συνδέεται πλέον μὲ τὴν οἰκονομικὴν ἄρθρωσιν τῆς ὑπαίθρου καὶ τὴν ὕπαρξιν μυριάδων ἐλευθέρων ἀγροτῶν. Τὰ στρατιωτόπια, μὲ ἀντίστοιχον ὑποχρέωσιν στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, σβήνουν, ἀποσυντίθενται, διότι δὲν τὰ προστατεύει πλέον ἡ νομοθεσία. Ἡ πολεμικὴ τάξις ἀκολουθεῖ ἐφεξῆς τὰς μεθόδους τῆς ξένης μισθοφορίας, ἥτις ἐξελίσσεται ὡς ἡ κυρία βάσις τῆς συνθέσεως τοῦ στρατεύματος.

Ὑπῆρξε τοῦτο βαρὺ πλῆγμα κατὰ τῆς ἀμυντικῆς θέσεως τοῦ Βυζαντίου. Κατὰ τὴν ἀποφασιστικὴν διὰ τὴν τύχην αὐτοῦ περίοδον, ἥτις ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 11ου αἰῶνος, ὅταν οἱ Σελτζοῦκοι Τοῦρκοι ἀπὸ Ἀνατολῶν, ἀπὸ δυσμῶν δὲ οἱ Νορμανδοί, δι' ἐπιμόνων ἐξορμήσεων, ἠπείλουν αὐτὴν τὴν ὕπαρξίν του, δὲν διέθετε πλέον τὸ Βυζάντιον τὴν παλαιὰν στερεὰν στρατιωτικὴν σύνθεσιν, μὲ ἀφωσιωμένα ἰθαγενῆ στρατεύματα προερχόμενα ἀπὸ χωρικοὺς πληθυσμοὺς ἐκ μακρᾶς παραδόσεως συνυφασμένους μὲ τὰς τύχας τῆς Αὐτοκρατορίας, πιστοὺς δὲ τῆς ὀρθοδοξίας ὑπερασπιστάς. Αἱ μακρυναὶ περιοχαί, χωρὶς πλέον ἰδίαν τοπικὴν στρατολογίαν, ἀπεγυμνώθηκαν, ἔμειναν δὲ οὐσιαστικῶς ἄνευ ἀμύνης αἱ ἐκτεθειμέναι εἰς συνεχεῖς τουρκικὰς ἐπιδρομάς, ἀνατολικώτεραι μικρα-

σιατικαὶ ἐπαρχίαι. Ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἔμμονον ἀντιστρατιωτικὴν πολιτικήν, τὴν ἐμπαθῶς πολεμήσασαν τὴν κατὰ τόπους στράτευσιν καὶ τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν τῶν ἀκραίων πληθυσμῶν, ὀφείλεται ἡ δραματικὴ ἧττα τοῦ Ρωμανοῦ Διογένη τὸ 1071. Μοιραία χρονολογία εἰς τὰ πεπρωμένα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀπὸ τὰ μὴ φρουρούμενα πλέον σύνορα, ἐξορμοῦν οἱ Τοῦρκοι, κατακτοῦν ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ τὴν οὐσιαστικῶς ἀνυπεράσπιστον Μικρὰν Ἀσίαν, δηλ. τὴν πλουσιωτέραν περιοχήν, ἀπὸ τῆς Ἀρμενίας μέχρι τῶν ἀκτῶν τοῦ Αἰγαίου, ἐξολοθρεύουν κατὰ σύστημα τὸ πλεῖστον τοῦ ἐκεῖ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἀρχίζουν, χωρὶς ἀνάπαυλαν συνεχεῖς καὶ πείσμονας κατὰ τοῦ Βυζαντίου κρούσεις.

Μὲ μισθοφορικὰ στρατεύματα, ἀποτελούμενα ἀπὸ κάθε εἴδους τυχοδιώκτας καὶ κάθε φυλῆς ἀποβράσματα, κακῶς πλαισιωμένα, κακῶς διαιτώμενα (μαρτυροῦν τοῦτο οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι), χωρὶς φανατισμόν, δαπανηρὰ ἐπὶ πλέον καὶ ἀναξιόπιστα, πῶς ἦτον δυνατὸν ν' ἀνθέξῃ τὸ Βυζάντιον εἰς συνεχεῖς ἐξορμήσεις βαρβάρων λαῶν φανατικῶν, σκληρῶν, οἱ ὁποῖοι σκοπὸν εἶχον τὴν κατάκτησιν πλουσίας χώρας, τὴν λήστευσιν δὲ καὶ τὸν ὄλεθρον τοῦ πληθυσμοῦ; Τὶ δύναμιν ἀντιστάσεως ἠμποροῦσε πλέον νὰ ἔχῃ ὀργανισμὸς Κράτους μὲ λαόν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τὸ κρατοῦν σύστημα ἔσβησε κάθε πολεμικὸν μένος, Κράτους τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει πλέον ἀσφαλὲς ἔρεισμα τοὺς ἄλλοτε ἀφωσιωμένους τῆς ὑπαίθρου πληθυσμούς, βάσιν τῆς ἄλλοτε πολεμικῆς ὀργανώσεως τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ πηγὴν ἀνεξαντλήτου ὑγείας καὶ ρώμης; Ψυχικὴ ἐπαφὴ τοῦ στοιχείου αὐτοῦ μὲ τὴν Αὐτοκρατορίαν ἔπαυσε πρὸ πολλοῦ νὰ ὑφίσταται. Μαρτύριον τούτου εἶναι ὅτι οἱ πόλεμοι τῶν τελευταίων ἑκατονταετηρίδων, μὲ κύριον στόχον τοὺς φορεῖς τοῦ Ἰσλαμισμοῦ Τούρκους, συνεχῶς βαθύτερον εἰσδύοντας εἰς τὰ ζωτικότερα σημεῖα τῆς Αὐτοκρατορίας, ἦσαν ἐν τούτοις πόλεμοι διεξαγόμενοι ἀπὸ τὴν Αὐτοκρατορίαν μὲ μισθοφόρους, χωρὶς κανένα φανατισμὸν καὶ χωρὶς ψυχικὴν συμμετοχὴν τοῦ πληθυσμοῦ. Ὅταν Κωνσταντῖνος ὁ 11ος ἠμύνετο ἀπεγνωσμένος ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῆς Βασιλευούσης, μόλις 4 χιλ. μαχηταὶ εὑρέθησαν πέριξ του καὶ μεταξὺ τούτων πολλοὶ ἦσαν ξένοι. Κατὰ τοὺς χρόνους ὅμως ἐκείνους πλέον τῶν 100 χιλ. ἀλκίμων νέων ἀπεσύροντο εἰς τὰς μονὰς διὰ ν' ἀσκητεύσουν, οὐδεμίαν πίστιν πλέον τρέφοντες πρὸς ὅ,τι εἶχε μείνει ἀπὸ τὸ Βυζάντιον.

Εἰς τὴν καμπὴν τῆς Ἑλληνικῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας, ἥτις ἀρχίζει μὲ τὸν 7ον αἰῶνα καὶ διαγράφει ἀπὸ τοῦ 8ου αἰῶνος βραδέως τὴν ἀνιοῦσαν εἰς τὸ Βυζάντιον, μέχρι τῆς ἐπὶ Βασιλείου Β'. ἀνόδου εἰς τὸ κατακόρυφον δόξης καὶ μεγαλείου, ἕνα τῶν κυρίων χαρακτηριστικῶν ποὺ διακρίνουν τὴν μακρὰν καὶ εὐτυχῆ αὐτὴν περίοδον, εἶναι ἡ φανερὰ καὶ μὲ πάθος συνεχιζομένη πολιτικὴ τῆς προστασίας τοῦ μικροαγρότου στρατιώτου Τὴν ὕπαρξιν, συντήρησιν, καὶ προαγωγὴν τούτου, θεωρεῖ ἡ πολιτικὴ ἐκείνη ὡς τὸ θεμέλιον τῆς στρατιωτικῆς, κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἰσχύος τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐπικρατεῖ κατὰ τοὺς αἰῶνας αὐτοὺς τῆς προϊούσης Βυζαντινῆς ἐξελίξεως, ἡ ὑποχρεωτικὴ στράτευσις τοῦ ἰθαγενοῦς ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ, ζῶντος καὶ ἐργαζομένου μὲ ὡρισμένην μορφὴν ἀγροτικῆς οἰκονομίας.

Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 11ου αἰῶνος, ἀρχίζει νέα ἱστορικὴ καμπή, ἡ καμπὴ ἡ ἄγουσα πρὸς τὴν κατιοῦσαν, μέχρι τῆς ἁλώσεως. Τοὺς χρόνους αὐτοὺς τῆς βραδείας παρακμῆς, πολιτικῆς, οἰκονομικῆς καὶ στρατιωτικῆς — ἐξαιρέσει τῆς ἐπὶ Κομνηνῶν ἀναλαμπῆς — χαρακτηρίζει φανερὰ προστασία τῆς μεγάλης ἰδιοκτησίας μὲ συγκέντρωσιν τῆς γῆς εἰς χεῖρας τῶν ὀλίγων, καὶ ραγδαία ἀπαθλίωσις τῆς ὑπαίθρου, ἄνευ πλέον συσχετίσεως τῶν κατοίκων ταύτης μὲ στρατιωτικήν τινα ὑποχρέωσιν. Ἡ ἀντίδρασις κατὰ τῶν σωτηρίων μέτρων τῆς Μακεδονικῆς ἰδίᾳ δυναστείας, ἔχει ἐπικρατήσει καθ' ὅλην τὴν γραμμήν. Λησμονοῦνται ὅλαι αἱ ὑγιεῖς ἀρχαὶ τῶν μεγάλων χρόνων δι' ὧν ἠσφαλίσθη κραταιὰ κεντρικὴ ἐξουσία, ἰσορροπία ἐσωτερικῶν δυνάμεων, στρατὸς ἀφοσιωμένος καὶ ζωντανὴ καὶ προοδευτικὴ παραγωγικὴ κίνησις. Ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ ἐξ ἄλλου ἀδέσμευτος σχεδὸν καὶ ἀκαθοδήγητος, κλυδωνίζεται εἰς βάρος τῶν τάξεων αἵτινες ἐγκαταλειφθεῖσαι εἰς τὴν τύχην των, δὲν ἔχουν μόναι των τὴν δύναμιν νὰ προστατεύσουν ἑαυτάς. Εἶναι οἱ θλιβεροὶ χρόνοι τῆς εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς πολιτικῆς, κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ζωῆς ἀναρχίας.

Ἀπὸ τὴν μακραίωνα πάλην, ἡ ὁποία ἀπέβη ὀξυτάτη ἰδίᾳ ἐπὶ Μακεδόνων, μεταξὺ Κράτους ἀφ' ἑνός, τοπικῶν ἀρχόντων καὶ Ἐκκλησίας, ὡς οἰκονομικῆς δυνάμεως ἀφ' ἑτέρου, ἐξῆλθεν ἡττημένον τὸ Κράτος. Ἡ Ἐκκλησία καὶ οἱ ἰσχυροὶ χωροδεσπόται, διασπαστικοὶ τῆς πολιτικῆς ἑνότητος παράγοντες, κατέκτησαν μὲ πείσμονα καὶ συνεχῆ προσπάθειαν,

οἰκονομικὴν ἐπικράτησιν, συγκεντρώσαντες ὅ,τι κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐξέφραζε σαφέστερον τὴν ἔννοιαν τοῦ πλούτου, τὴν κυριότητα δηλ. ἐπὶ τῆς γῆς, ἡ τῆς ὁποίας ἐξουσίασις, ἠσφάλιζε ταυτοχρόνως καὶ πράγματι αὐτοτέλειαν ἔναντι τῆς πολιτείας. Ἀπεγυμνοῦτο αὕτη οὕτω κάθε μέσου ἐπιβολῆς. Ἐκκλησία καὶ χωροδεσμόται — τὸ τονίζουν αἱ νεαραὶ — ἴδια τέλη ἕκαστος διώκοντες, συνετέλεσαν εἰς κατάλυσιν[1] τῆς σωτηρίας ἀρχῆς, τὴν ὁποίαν εἶχε θέσει ὡς βάσιν πολιτικῆς ἐσωτερικῆς σταθερότητος καὶ κοινωνικῆς τάξεως, ἡ σοφὴ κυβερνητικὴ διαίσθησις τοῦ Ρωμανοῦ Λεκαπηνοῦ εἰς τὴν Νεαρὰν τοῦ ἔτους 935, βάσιν, τῆς ὁποίας ἡ ὀρθότης ἰσχύει πάντοτε διὰ κάθε εὐνομουμένην πολιτείαν: «Ἡ γὰρ τῶν πολλῶν κατοίκησις πολλὴν δείκνυσι τῆς χρείας τὴν ὠφέλειαν, τὴν τῶν δημοσίων συνεισφοράν, τὴν τῶν στρατιωτικῶν λειτουργημάτων συντέλειαν, ἅ πάντα ἀπολείψει τοῦ πλήθους ἐκλελοιπότος». Καὶ οἱ δύο παράγοντες, ἕκαστος εἰς τὸν τομέα του, ἀπερρόφησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν οὐσίαν τοῦ Κράτους. Ἕκαστος, ἤσκησε τὸ μέρος τῆς ἐξουσίας ποὺ ἰδιοποιήθη, σύμφωνα μὲ τὸν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα του καὶ τοὺς σκοποὺς οὓς ἐπεδίωκε. Ἀλλὰ τοὺς μὲν κοσμικοὺς ἄρχοντας καὶ μεγάλους γεωκτήμονας τοὺς συντελέσαντας εἰς διάσπασιν τῆς ἑνότητος τῆς Αὐτοκρατορίας ἀμειλίκτως καὶ ἀνακτιρμόνως ἐξηφάνισεν ἡ Τουρκικὴ κατάκτησις, χωρὶς νὰ μείνουν εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους αἰσθητὰ ἴχνη

---

[1] Δὲν ὑπάρχει καμμία ρητὴ διάταξις καταργοῦσα τὴν νομοθεσίαν τῶν Μακεδόνων. Ἡ κατάλυσις ἐπῆλθε διὰ τῆς συνεχοῦς μὴ ἐφαρμογῆς της. Τοῦτο ἐξάγεται καὶ ἀπὸ τὴν σχετικὴν περικοπὴν τοῦ Ἀρμενοπούλου τὸν 14ον αἰῶνα ὅστις γράφει «Ἡ Νεαρὰ αὕτη (τοῦ Ρωμανοῦ Λεκαπηνοῦ) ἀπαγορεύει εἰς τοὺς δυνατοὺς μήτε κατὰ πρᾶσιν, μήτε κατὰ δωρεάν, μήτε ἐκ διαθήκης λαμβάνειν τι παρὰ τῶν εὐτελῶν, ὅπερ ἡμῖν ὡς ἀργῆσαν πάλαι παρεῖται» ἔκδ. Heimbach, σ. 380.

Τὴν καταστρεπτικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν τυχῶν τοῦ Βυζαντίου τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν ὑγιῶν τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας ἀρχῶν, τονίζουν ὅλοι οἱ μὲ τὸ θέμα ἀσχοληθέντες κατὰ τοὺς τελευταίους ἰδίᾳ χρόνους μελετηταὶ τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας. Περιορίζομαι ν' ἀναφέρω τὴν μελέτην τοῦ Stein, Spätbyzant. Verwaltung und Wirtschatsg. σ. 7 καὶ τὸν τελευταῖον τούτων Ostrogorsky ὅστις εἰς τὸ σχετικὸν κεφάλαιον τῆς Cambridge Economic History of Europe I The Agrarian life of the Middle Ages δημοσιευθεῖσαν διαρκοῦντος τοῦ πολέμου (Cambridge 1942) γράφει τ' ἀκόλουθα: «The course taken by Byzantine agrarian history provides at every stage the key to the understanding of the whole historical evolution of Byzantium. Just as the power and the internal stability of the Byzantine Empire in its best days were based on sound agrarian conditions, so its downfall was in great measure determined by the less happy conrse of its subsequent agrarian history».

τούτων, ἡ δὲ Ἐκκλησία ἐπέζησε καὶ ὡς πολιτικὴ ἀρχή, συγκρατήσασα ἐν πολλοῖς τοῦ ἔθνους τὴν ὑπόστασιν.

Πολλὰ σοφὰ διδάγματα ἠμποροῦμεν ν' ἀντλήσωμεν ἀπὸ λεπτομερειακὴν ἔρευναν τοῦ, πότε ἐνδόξου, πότε θλιβεροῦ μεσαιωνικοῦ μας παρελθόντος. Ἀπὸ αὐτό, μετὰ μακρὰς ταλαιπωρίας καὶ μόχθους βαρεῖς, προῆλθεν ἡ νεωτέρα Ἑλλάς. Δὲν δύναται νὰ ἐκφρασθῇ εἰλικρινεστέρα καὶ πρακτικωτέρα εὐχή, παρά ἂν ἡ ἐπίγνωσις τῶν ἁμαρτημάτων τῶν προγόνων καὶ αἱ ἑπόμεναι τούτων σκληραὶ δοκιμασίαι, ἀποβοῦν γόνιμα μαθήματα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους.

ΛΟΓΟΣ

ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ Κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΝ ΤΗΣ 24ης ΜΑΡΤΙΟΥ 1947

ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΑΤΕ,

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν αἰσθάνεται μεγάλην συγκίνησιν καὶ χαρὰν βλέπουσα καὶ πάλιν κατὰ τὸν ἐθνικὸν ἑορτασμὸν τῆς 25ης Μαρτίου ἐντὸς τῆς αἰθούσης ταύτης τὸ σεπτὸν πρόσωπον τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος μετὰ τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Διαδόχου[1].

Παρῆλθον ἕκτοτε ἓξ ἔτη, ἔτη θλίψεων, καταστροφῶν καὶ ἄλλων μεγάλων δοκιμασιῶν, ἀλλὰ καὶ ἀνυψώσεως καὶ ἐξάρσεως τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος καὶ πατριωτικοῦ φρονήματος.

Σήμερον ἐλπίζομεν πάντες, παρ' ὅλα τὰ προσωρινὰ σκιερὰ καὶ δυσάρεστα νέφη τοῦ οὐρανοῦ μας, ὅτι ἡ Πατρίς μας δὲν θὰ βραδύνῃ καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν πεφωτισμένην διακυβέρνησιν τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος νὰ ἐπανεύρῃ τὴν ὁδὸν τῆς προόδου καὶ εὐημερίας, καὶ ὅτι οὕτω καὶ πάλιν θὰ ἀνατείλωσιν εὐτυχεῖς καὶ ἔνδοξοι δι' αὐτὴν ἡμέραι.

Ἡ Ἀκαδημία τρέφει τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης θὰ θελήσῃ νὰ ἔχῃ πάντοτε ὑπὸ τὴν ἰδιαιτέραν της εὐμένειαν καὶ εὔνοιαν τὸ ἀνώτατον τοῦτο ἵδρυμα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης καὶ σοφίας.

Ὁ ἀγὼν τοῦ 1821, τοῦ ὁποίου τὴν ἑκατοστὴν εἰκοστὴν ἕκτην ἐπέτειον ἑορτάζομεν σήμερον, θὰ παραμείνῃ μοναδικὸς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἱστορίᾳ ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις. Θὰ ἀναφέρω δύο μόνον. Πρῶτον μὲν ὅτι οὐδένα ἄλλον χρονικῶς μακρότερον, ἀλλὰ καὶ σκληρότερον ἀγῶνα, τῆς ἑπταετοῦς ταύτης διαρκοῦς καὶ ὑπερανθρώπου πάλης καὶ ἐξεγέρσεως, οὐδένα λέγω ἄλλον τοιοῦτον ἀγῶνα ἀναγράφει ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων.

Δεύτερον δὲ ὅτι ἐγένετο ὁ ἀγὼν οὗτος ἀφορμὴ ἀπελευθερώσεως μικροῦ μὲν κατ' ἀρχὰς μέρους τῆς ἑλληνικῆς γῆς, ἔπειτα δὲ καὶ ἄλλων τμημάτων αὐτῆς, καὶ τὸ ἐπίμοχθον αὐτὸ ἔργον τῆς ἀποσπάσεως καὶ λυ-

[1] Κατὰ τὴν ἑορτὴν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ παρέστη ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος Β' μετὰ τοῦ Διαδόχου Παύλου καὶ τῆς Πριγκιπίσσης Φριδερίκης, καὶ ἄλλων προσώπων τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας καὶ Αὐλῆς.

τρώσεως τῶν τμημάτων τῆς ἑλληνικῆς γῆς, ἐξακολουθεῖ ἀκόμη μέχρι καὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν.

Κατὰ τὴν σημερινὴν ὅμως ἐπέτειον ἔχομεν πάντοτε καθῆκον νὰ ἐκδηλώνωμεν τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν νέων γενεῶν πρὸς τοὺς θεμελιωτὰς ἐκείνους καὶ ἱδρυτὰς τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας, ὄχι μόνον διὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐκδηλώσεων τῆς χαρᾶς, ἀλλὰ καὶ θετικώτερον ὑποβοηθοῦντες τὴν ἀληθινὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην καὶ τὰ ἰδεώδη αὐτῆς, καὶ ὑπεκκαίοντες τοιαύτην τινὰ ἀγάπην καὶ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν νεωτέρων.

Τὸ Ἑλληνικὸν Γένος ἐξεγερθὲν τότε ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως μέχρι τῆς Κρήτης, ἐλάχιστα ἠδυνήθη μέχρι τέλους νὰ κερδίσῃ, ἐλάχιστα ἀπέναντι τῶν μεγάλων ἀνθρωπίνων καὶ οἰκονομικῶν θυσιῶν εἰς ἃς ὑπεβλήθη.

Ἡ Πελοπόννησος παραδείγματος χάριν, ἥτις πρὸ τοῦ 1821 ἐκλήθη ὑπὸ ξένων — Ρώσσων — ἀξιωματικῶν, οἱ ὁποῖοι τὴν περιώδευσαν «γελαστὸς κῆπος», κατέκειτο λήγοντος τοῦ ἀγῶνος εἰς ἐρείπια, ὑποκύψασα σχεδὸν εἰς τὰ φοβερὰ κτυπήματα τοῦ Ἰμπραήμ. Πρὸ τοῦ ἀγῶνος ἀριθμοῦσα περὶ τὰς 500,000 κατοίκων, εἶχεν ἀπολέσει ἐξ αὐτῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος ἑκατὸν καὶ πλέον χιλιάδας, εἰς τὰς ὑπολειφθείσας δὲ τετρακοσίας χιλιάδας περιελαμβάνοντο πολλοὶ πρόσφυγες ἐξ ἄλλων ἑλληνικῶν μερῶν. Αἱ Ἀθῆναι ἀριθμοῦσαι πρὸ τοῦ ἀγῶνος περὶ τὰς 14,000 κατοίκων ἦσαν ἔρημοι. Ὁ πληθυσμὸς τῆς Χίου ἐξ 120.000 κατοίκων, εἶχεν ἐλαττωθῆ καὶ μείνει σχεδὸν μόνον ὁ ἥμισυς, ἐκ δὲ τῶν 250.000 κατοίκων τῆς Κρήτης, Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, εἶχον μείνει περὶ τὰς 155,000, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Ἦτο λοιπὸν ἀγὼν εἴτε νίκης εἴτε ἐξολοθρευμοῦ, πολλάκις δὲ διαρκουσῶν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τῶν μακρῶν τούτων ἑπτὰ ἐτῶν δὲν ἤξευρε κανεὶς εἰς ποῖον ἐκ τῶν δύο θὰ κατέληγε.

Ὁ ὑμνητὴς τοῦ ἀγῶνος τούτου πρέπει νὰ ἔχῃ οὐχὶ συνήθη φωνὴν καὶ συνήθεις δυνάμεις, οὐχὶ δὲ λόγος πεζὸς ἀλλὰ ποίησις θὰ ἐχρειάζετο διὰ τοιοῦτον ὕμνον. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὸν ἀγῶνα αὐτόν, τὸν ἐκπλήξαντα τὸν κόσμον διὰ μεγάλων τροπαίων, ὕμνουν ἤδη κατὰ τὴν ἐξέλιξίν του, καὶ ὕμνησαν καὶ μετὰ ταῦτα, ποιηταὶ ὡς ὁ Βύρων, ὁ Βερανζέρος, ὁ Σατωβριάνδος, ὁ Γουλιέλμος Μύλλερ καὶ τόσοι ἄλλοι. Ἀλλὰ δὲν

εὑρέθη δυστυχῶς ἀκόμη μέχρι σήμερον Ἕλλην ποιητής, ἄξιος τοῦ ὀνόματος, ὅστις νὰ μετατρέψῃ εἰς ἔμμετρον ἔπος τὸν μακρὸν τοῦτον ἀγῶνα τοῦ Ἔθνους μας ἀπὸ τοῦ Μαρτίου τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1829, καθ' οὓς χρόνους ὄχι μόνον ἡ σημερινὴ Ἑλλάς, ἀλλὰ ἡ Ἑλλὰς τοῦ Ρήγα εἶχε μεταβληθῇ εἰς εὐρὺν τάφον καὶ ἐρείπια.

Ἡ ἐξέγερσις αὕτη τοῦ Γένους εἶχε καταστῇ ἀναπόφευκτος. Τῷ 1821 ἡ Γερουσία τῆς Δυτ. Ἑλλάδος ἐκήρυττεν ἐν Μεσολογγίῳ ὅτι «ἡ παντελὴς ἀπελπισία, ἀποτέλεσμα σκληροτάτου ζυγοῦ τῆς ὀθωμανικῆς τυραννίας, ἔβαλεν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων τὰ ὅπλα».

Ἡ Ἐθνικὴ συνείδησις ἀπὸ πολλοῦ εἶχεν ἐπιβάλει τὴν ὀνομασίαν Ἑλλὰς καὶ Ἕλληνες ὡς ἐπισήμους ὀνομασίας, μάλιστα δὲ τώρᾳ μὲ τὴν ἔκρηξιν τοῦ μεγάλου ἀγῶνος.

Τετρακόσια σχεδὸν ἔτη δουλείας ἐλησμονήθησαν ἐν μιᾷ στιγμῇ ὡς ἐκ θαύματος, ἐπεζητήθη δὲ ἡ ἀνασύνδεσις τῆς τότε Ἑλλάδος πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος τοῦ Βυζαντίου τοῦ Κωνσταντίνου, προχωροῦντες μάλιστα οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι καὶ ὑπερπηδῶντες χωρὶς πολλὴν διαδικασίαν μεγάλα χρονικὰ ὅρια ἔφθανον μέχρι τῶν ἀρχαίων καὶ εὐκλεῶν ἡμερῶν τῆς πατρικῆς μας γῆς.

Ἡ ὑπὸ τῆς εὐρωπαϊκῆς ὅμως διπλωματίας ἱδρυθεῖσα τῷ 1830 Ἑλλάς, ὡς μικρὸν κρατίδιον οὐδὲ ἑνὸς σχεδὸν ἑκατομμυρίου κατοίκων, ἡ Ἑλλὰς αὕτη ἠγωνίζετο διαρκῶς, ὡς ἐκ τῆς σμικρότητος καὶ πτωχείας της, διὰ νὰ ζήσῃ καὶ αὐτοκυβερνηθῇ, τόσα δὲ ἄλλα τμήματα τῆς Ἑλληνικῆς χώρας, ἀγωνισθέντα καὶ παθόντα, ἔμειναν ἔξω τῶν ὁρίων τοῦ ἀπελευθερωθέντος βασιλείου. Ὁ Gobineau εἶπε σαρκαστικῶς ὅτι αἱ προστάτιδες Δυνάμεις «ἐν τῇ ἱδρύσει τῆς Ἑλλάδος ἀπέβλεπον εἰς τὴν διάλυσίν της». Ἡ πρόγνωσις λοιπὸν τῆς διαβιώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους δὲν ἦτο εὐνοϊκή. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων ὤφειλε τὸ νεοϊδρυθὲν Κράτος νὰ διαχωρίσῃ καὶ ἀπαρνηθῇ τὸν μεσαίωνα εἰς τὸν ὁποῖον εὑρίσκετο, διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους, καθ' οὓς καὶ ἐδημιουργεῖτο, ἔπρεπε νὰ ἀφήσῃ τὴν Ἀνατολὴν καὶ νὰ ἐγκολπωθῇ τὴν Δύσιν, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ σχηματίσῃ τάξιν τινὰ ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι νὰ γίνουν φορεῖς τοῦ ἀναλόγου νέου πολιτισμοῦ καὶ ὁδηγοὶ αὐτοῦ. Τὸν πολιτισμὸν τοῦτον κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτοῦ μέρος ἔπρεπε νὰ δανεισθῇ, ἔπρεπε νὰ εἰ-

σαγάγῃ ἔξωθεν καὶ νὰ ἐμφυτεύσῃ εἰς τὴν χώραν, μὲ κίνδυνον πάντοτε ἀποτυχίας τῶν πειραματισμῶν τούτων.

Ἀλλὰ τὸ πείραμα τοῦτο εὐτυχῶς ἐπέτυχε.

Ποίαν λοιπὸν ἀφετηρίαν νέου ἐθνικοῦ βίου, νέας ἑλληνικῆς ζωῆς, ἔδωσεν ὁ ἑπταετὴς ἀγὼν τοῦ 1821 εἰς τὸ ἐπὶ τόσους αἰῶνας δουλεῦον Γένος;

Τὸ ζήτημα τοῦτο ἂς ἐπιτραπῇ νὰ ἐξετασθῇ συντομώτατα ἐνταῦθα.

1) Ὡς πρὸς τὸ Ἐξωτερικόν.

Καὶ 2) ὡς πρὸς τὴν ἀπελευθερωθεῖσαν Ἑλλάδα.

Καὶ πρῶτον ἀπέναντι τοῦ Ἐξωτερικοῦ. Πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως ἦτο διὰ τὰ ξένα ἔθνη ἡ Ἑλλὰς περισσότερον ἱστορικὴ παρὰ γεωγραφικὴ ἔννοια.

Μετὰ τὸν γεωγραφικὸν ὅμως καθορισμὸν τοῦ ἱδρυομένου νέου βασιλείου ἡ ἔννοια Ἑλλὰς γίνεται πλέον ἰσοδύναμος πρὸς τὸ Κράτος. Οἱ τέως κατ' ἐθνικότητα Ἕλληνες, οἱ ἀναγνωριζόμενοι τὸ πολὺ-πολὺ ὡς Χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ ὡς τοιοῦτοι μειονεκτοῦντες πολὺ ἀπέναντι τῆς ἀρχούσης φυλῆς, ἀνελάμβανον ἤδη ἰδίαν ὀντότητα· ἀπὸ τὸ Γένος ἐχωρίζετο τὸ Ἔθνος, μέρος τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ Ρούμ ἐγίνοντο Γιουνάν. Ἰδίᾳ δὲ ἡ διαφορὰ αὕτη ἔγινε φανερά, ὅτε βραδύτερον ἀνεγνωρίσθη διεθνῶς εἰς τὸ δημιουργηθὲν μικρὸν Κράτος τὸ δικαίωμα νὰ παρεμβαίνῃ ὑπὲρ τῶν τυχὸν ἀδίκως καταπιεζομένων ὁμοεθνῶν του, τῶν εὑρισκομένων ἀκόμη ὑπὸ τὸν ξένον ζυγόν.

Ὁ Ἄγγλος ποιητὴς δὲν θὰ ἠδύνατο λοιπὸν πλέον νὰ ψάλλῃ μὲν τὴν ὡραιότητα τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν ἔβλεπε, καὶ τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς μεγαλεῖον, νὰ καταλήγῃ δὲ μὲ τὸν στίχον

«Εἶν' ἡ Ἑλλάς, ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶναι πλέον ζῶσα».

Δεύτερον, οὐχὶ μικρὰν σημασίαν διὰ τὴν στερέωσιν καὶ προστασίαν τῆς Ὀρθοδόξου ἐν Τουρκίᾳ ἐκκλησίας συνεβάλετο ἡ εὐτυχὴς ἔκβασις τοῦ ἀγῶνος.

Τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τὸ ἀνώτατον τοῦτο τῆς Ὀρθοδοξίας θρησκευτικὸν ἵδρυμα, ἀπέβλεπε μὲν εἰς χρόνους δυσχερειῶν αὐτοῦ μέχρι τοῦ πρώτου Παγκοσμίου πολέμου πρὸς τὴν ὁμόδοξον μεγάλην δύναμιν καὶ θρησκευτικὴν τότε Ρωσσίαν, καὶ ἔτυχεν ὄντως πολλάκις προστασίας αὐτῆς, ἀλλὰ παρέμεινε πάντοτε κατ'

οὐσίαν ἵδρυμα ἀνῆκον ἱστορικῶς εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Γένος, διότι διὰ τῶν Ἑλλήνων κυρίως καὶ τῆς γλώσσης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ των διεδόθη εἰς τοὺς Σλάβους ὁ Χριστιανισμός.

Τρίτην σπουδαιότητα γενικωτέρας σημασίας εἶχεν ἡ ἀπελευθέρωσις καὶ ἵδρυσις τοῦ νέου βασιλείου, ὅτι ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τῶν ἄλλων βαλκανικῶν ἐθνῶν, καὶ παρώτρυνε καὶ ἐνεψύχωσεν αὐτὰ νὰ ἐπιδιώξωσι τὴν πλήρη ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν των, εἰς βάρος δυστυχῶς ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Βαλκανικῆς. Καὶ εἶχε μὲν προηγηθῆ ἐν Σερβίᾳ τῷ 1804-1816 ὁ ἀγὼν ὑπὲρ ἐλευθερίας, ἀλλὰ μόλις τῷ 1878 κατωρθώθη ἡ ἀνεξαρτησία τῆς χώρας ταύτης, καθὼς καὶ τῆς Βουλγαρίας, τὴν ὁποίαν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1393 εἶχον κατακτήσει οἱ Τοῦρκοι. Πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ὅτι παλαιότερον ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἕλληνες ἐνοοῦντο ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Βαλκανικῆς, καὶ νεώτεροι ξένοι ἱστορικοί, ὡς π. χ. ὁ Hans Delbrück, ὁμολογεῖ ὅτι «δὲν ἐγνώριζέ τις σχεδὸν ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ ὅτι ἐν τῇ Βαλκανικῇ ἐκτὸς τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι ἐθνότητες».

Ἂς περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὰ τρία ταῦτα θεμελιώδη σημεῖα σχετικῶς μὲ τὴν εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν ἐπίδρασιν τῆς ἱδρύσεως τοῦ νέου Κράτους.

Ποίαν τώρα ἀφετηρίαν καὶ ἐπίδρασιν ἔσχεν ὁ ἀγὼν οὗτος τοῦ 1821 ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ πρῶτον σπουδαῖον ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ ἠθική, ἡ ψυχικὴ ἀναθάρρησις. Ἡ ἔκβασις τοῦ μακροῦ Ἀγῶνος ἐνεφύσησεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν τὴν πίστιν εἰς τὴν ἰδίαν δύναμιν, καὶ εἰς τὸ ἴδιον δίκαιον· εἰς τὴν ἱκανότητα νὰ καταπολεμῇ τοὺς ἀδίκως κατέχοντας τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ νὰ δύναται νὰ βοηθῇ εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ἀκόμη ὑποδούλων. Πόσον τοῦτο γενικώτερον ἀληθεύει, καταδεικνύεται ἐκ τοῦ γεγονότος τὸ ὁποῖον διηγεῖτο ἐπίσημος Ἕλλην, περιοδεύσας ἐσχάτως τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Β. Ἀμερικῆς, ὅτι οἱ ἐκεῖ Ἕλληνες μετὰ τὰ γεγονότα τοῦ Πίνδου ἀνελογίσθησαν βαθύτερον τὸν ἐθνισμόν των, καὶ συνεσφίγχθησαν εἰς πατριωτικὰ σωματεῖα, καὶ ἑαυτὰ βοηθοῦντα καὶ γενικώτερον τὴν μητέρα πατρίδα.

Δεύτερον, ἀποτέλεσμα τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ μικροῦ Κράτους, τῆς παραμονῆς δὲ ὑπὸ δουλείαν μεγάλων τμημάτων ἑλληνικῶν χωρῶν ἦτο ὁ σχηματισμὸς τῆς λεγομένης Μεγάλης Ἰδέας. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου

ἐξεφράζετο ὁ πόθος τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ ἀποκαταστάσεως, εἰ δυνατόν, τοῦ παλαιοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ὑπὸ τὸ αὐτὸ σκῆπτρον. Ὅσον καὶ ἂν ἐχλευάσθη ὑπὸ ξένων ἡ ἰδέα αὕτη, εὑρέθησαν καὶ Ἕλληνες Βασιλεῖς καὶ Ἕλληνες ἐπιφανεῖς ἢ καὶ μεγάλοι πολιτικοὶ ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι ἐνεκολπώθησαν καὶ ἐθεράπευσαν τὴν Ἰδέαν ταύτην, καὶ εἶδον αἱ μετὰ ταῦτα ἑλληνικαὶ γενεαὶ ἀπελευθερουμένας τὰς Ἰονίους Νήσους μὲ τὴν ἄφιξιν τοῦ ἀειμνήστου βασιλέως Γεωργίου, τὴν Θεσσαλίαν, μέρος δυστυχῶς μόνον τῆς Ἠπείρου, τὴν πολυπαθῆ Κρήτην, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην, σήμερον δὲ βλέπομεν καὶ ἑορτάζομεν συγχρόνως καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ἄλλοτε μὲ τρόπον τὸν ὁποῖον πάντες γνωρίζομεν, κατασχεθεισῶν Δωδεκανήσων. Καὶ ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι θὰ ἀκολουθήσῃ συνέχεια μὲ ἐκεῖνα τὰ δύο ἄλλα ἀκόμη τμήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὰ ὁποῖα ἀναπολοῦμεν τώρα ὅλοι καὶ μὲ συγκίνησιν συλλογιζόμεθα *.

Τρίτον, ἐπέδρασεν ἡ ἐπελθοῦσα ἐκ τοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821 ἀπελευθέρωσις ἐπὶ τὴν πολιτιστικὴν διαμόρφωσιν τῆς χώρας μὲ τὴν διοικητικὴν διαίρεσιν καὶ τὴν ἐκπαιδευτικὴν αὐτῆς ἀναμόρφωσιν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἰσχυόντων ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ.

Οὕτω λοιπὸν διῃρέθη ἀμέσως ἡ χώρα κατὰ μίμησιν τοῦ Γαλλικοῦ διοικητικοῦ συστήματος εἰς 10 νομοὺς καὶ 47 ἐπαρχίας, ἡ δὲ ὀργάνωσις τῆς ἐκπαιδεύσεως, τὴν ὁποίαν ἤδη ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἐθνικὴ Συνέλευσις εἶχε ψηφίσει, καὶ εἶχε μάλιστα τῷ 1824 ὑποβληθῆ καὶ σχετικὸν σχέδιον, ὅτι τότε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ, ἦτο εὐνόητον· ὀφείλομεν ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι καὶ τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, τὰ ὁποῖα εἶχον διασπαρῆ εἰς τὴν Βαλκανικὴν (ἀναφέρω ἰδιαιτέρως τὰ περίφημα ἑλληνικὰ σχολεῖα τοῦ Βουκουρεστίου καὶ Ἰασίου), εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ εἰς τὴν Δυτ. Εὐρώπην, συνετέλεσαν εἰς τὴν πνευματικὴν διαμόρφωσιν τοῦ Γένους, καὶ ἰδίᾳ τῆς ἀπελευθερωθείσης τότε γενεᾶς. Ἦσαν ὅμως μόνον φύλλα δένδρου, διεσκορπισμένα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, χωρὶς συνοχὴν καὶ χωρὶς ἑνωτικὸν κορμόν. Τὸ Κράτος τώρα χρησιμοποιοῦν τὰ δεδομένα ἐκ τῶν σχολείων τούτων, ἀνελάμβανε τὴν ἑνιαίαν καὶ ὁμοιόμορφον διαρρύθμισιν πάντων τῶν σχολικῶν πραγμάτων καὶ πασῶν τῶν διαβαθμίσεων, ἀπὸ τῶν δημοτικῶν σχολείων μέχρι τοῦ Πανεπιστημίου, τὸ ὁποῖον ἐθεμελιοῦτο ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος, ἐπὶ ὑγιῶν βάσεων ὡς ἀπέδειξεν ἡ

* Β. Ἤπειρον καὶ Κύπρον.

μετὰ ταῦτα ἱστορία τοῦ ἀνωτάτου τούτου ἐθνικοῦ διδακτικοῦ ἱδρύματος.

Τέταρτον, ἔλαβον τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ ναυτιλία διὰ τοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821 καὶ μετ' αὐτὸν μεγίστην ὤθησιν καὶ πρόοδον. Ἡ ναυτιλία ἤδη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, κατόπιν μάλιστα τῆς συνθήκης τοῦ Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζῆ τῷ 1774, ἔλαβε μεγάλην ἐπίδοσιν.

Τὰ πρὸ τοῦ 1821 ἑλληνικὰ πλοῖα ἀνήρχοντο εἰς 700 περίπου. Τὰ πλεῖστα τούτων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐξεγέρσεως μετεβλήθησαν εἰς πολεμικά, ὡς τοῦτο ἐγίνετο εὐκόλως τότε.

Θὰ ἠδύνατό τις πολλὰ ἀκόμη νὰ ἀναφέρῃ, ἅτινα ἔλαβον ἀρχὴν καὶ ἀφετηρίαν ἐκ τοῦ ἱεροῦ τούτου ἀγῶνος, καὶ ἅτινα ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὸν ὅλον κρατικὸν μηχανισμὸν καὶ τὴν λειτουργίαν αὐτοῦ.

Ἂς ἐπιτραπῇ ἕκτον καὶ τελευταῖον νὰ ἀναφέρω τὴν διαμόρφωσιν καὶ περαιτέρω ἐξέλιξιν τοῦ κοινοῦ ὀργάνου συνεννοήσεως τοῦ Ἔθνους, τῆς γλώσσης, καὶ νὰ παραλείψω τὰ τῆς ἀναζωογονήσεως τῶν ἐκ τῆς παλαιᾶς ἱστορίας τῆς χώρας κληροδοτηθέντων ἠθῶν καὶ ἐθίμων, τῶν ἐχόντων ἱστορικὴν παράδοσιν καὶ ἀξίαν.

Ἡ ἑλληνικὴ λοιπὸν γλῶσσα ἐκαλλιεργεῖτο μὲν καὶ ἔζη, ἔστω καὶ μὲ παρομοίας, ὡς σήμερον, γλωσσικὰς ἔριδας καὶ ἀντεγκλήσεις, ἀλλ' ἔζη ὑπὸ δουλείαν, ἦτο ζωὴ ἐν θερμοκηπίῳ. Μετὰ τὸν ἀγῶνα ὅμως τοῦ 1821 καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν, ἠναγκάσθη αὕτη νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὰς νέας τοῦ νέου πολιτισμοῦ ἀνάγκας, νὰ δημιουργήσῃ καὶ πλάσῃ ἀπειρίαν ὅρων ἐπιστημονικῶν, τεχνικῶν, ναυτικῶν, πολεμικῶν, ἐμπορικῶν κλ. καὶ νὰ μορφώσῃ ἐπιστημονικὸν ὕφος, οἷον ἀληθῶς θαυμάζομεν ἐν τῇ σημερινῇ νομικῇ καὶ ἰατρικῇ γλώσσῃ. Ἡ γλῶσσα ἐξῆλθε πλέον ἐκ τοῦ θερμοκηπίου εἰς τὸν καθαρὸν καὶ ἐλεύθερον ἀέρα, ἀπέβη ζωντανοτέρα καὶ ἀκμαιοτέρα, καὶ ἐλπὶς ὑπάρχει, ἐὰν τηρηθῇ μέτρον σωφροσύνης, νὰ δημιουργηθῇ ποτε καὶ ἀξία λόγου νεωτέρα ἑλληνικὴ φιλολογία καὶ ποίησις, πλείονος προσοχῆς ἀξία. Φιλολογία καὶ ποίησις ἀσχολουμένη περισσότερον καὶ βαθύτερον μὲ τὸ περιεχόμενον καὶ τὰ νοήματα, παρὰ μὲ καινοφανεῖς καὶ παραδόξους γλωσσικὰς ἀποπείρας.

Τοιαῦτά τινα ἐν μεγάλῃ συντομίᾳ ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐθνικῆς ταύτης ἀναστάσεως. Μὲ συγκίνησιν παρακολουθεῖ τις τὴν ἐναλλασσομένην κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦτον τύχην, τὰς ποικίλας συζητήσεις καὶ διαμάχας τῶν πρωτεργατῶν του, αἵτινες ἔφερον πολλάκις εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου τὰ ἑλληνικὰ πράγματα, μὲ εὐγνωμοσύνην δὲ βλέπομεν τὰς εὐγενεῖς θυσίας τῶν εὐγενῶν φιλελλήνων ἀνδρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ Β.

Ὁ Γέρω-Διαμάντης ὅμως ἅμα συνῆλθεν ἀναλαμβάνει ἐκ νέου τὴν ἐξέτασιν τῆς πλάτης αὐτῆς, καὶ θέλει περισσότερον νὰ τὴν προσέξῃ καὶ νὰ ἐμβαθύνῃ. Ἡ χαρά του αὐτὴν τὴν φορὰν εἶναι μεγάλη. Ἀνακαλύπτει «πουλὶ μὲ διπλὸ κεφάλι» (τὸν δικέφαλον ἀετόν), τὸ ὁποῖον ἐκράτει εἰς τὴν μίαν χεῖρα δίστομο σπαθὶ καὶ εἰς τὴν ἄλλην στεφανωμένον σταυρόν, βλέπει ξημερώματα καὶ φῶς—τῆς Ἐλευθερίας!

Ἀρχίζει πάλ' ὁ γέροντας τὸ πρῶτο διάβασμά του
καὶ μέσ' ἀπό 'να σύγνεφο τοὺς ἔκραξε νὰ ἰδοῦνε
ὅπου ξεφύτρωνε πουλί, πού 'χε διπλὸ κεφάλι...
πλατειὰ φτερούγια, ὁλάνοιχτα. Στὴν μιὰ τὴν ἀπαλάμη,
βαστοῦσε δίστομο σπαθὶ καὶ μὲ τὴν ἄλλη σφίγγει
στεφανωμένονε σταυρό. Ὁλόγυρά του ἀχτῖδες
καὶ ξημερώματα γλυκά, καὶ ξαστεριὰ καὶ λάμψη!»

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΝ

ΤΗΣ 24ης ΜΑΡΤΙΟΥ 1947

ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΑΤΕ,

Ἡ μεγάλη ἐθνικὴ ἑορτὴ τῆς 25ης Μαρτίου ἡ ἀνανεοῦσα καθ' ἕκαστον ἔτος τὴν ἐθνικὴν πνοὴν καὶ τὸ πολύτιμον συμβόλαιον τῆς πίστεως εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ὑπὲρ αὐτῆς αὐτοθυσίας, φέρει καὶ τὴν Ἀκαδημίαν, ὅπως καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῆς ὑποστάσεως αὐτῆς, τῆς καὶ δι' αὐτῆς ταύτης τῆς οὐχὶ τυχαίας συμπτώσεως ἀρρήκτως συνδεομένης μετὰ τῶν τυχῶν τοῦ Ἔθνους.

Τῆς ἐθνικῆς ταύτης ἀποστολῆς οὐδέποτε ἐγένετο ἐπιλήσμων ἡ ἀνωτάτη πνευματικὴ ἑστία τῆς πατρίδος, διὸ καὶ βαθεῖαν αἰσθάνεται θλῖψιν, ὅταν τὸν ἐθνικὸν οὐρανὸν σκιάζωσι δυσοίωνα νέφη πατριωτικῆς παραπλανήσεως καὶ ἀπιστίας ἀναξίας τῶν παραδόσεων τοῦ Ἔθνους, ἀνακόπτοντα τὴν γοργὴν πορείαν τῆς χώρας διὰ τῆς ὀξείας διαιρέσεως τῆς ἐθνικῆς οἰκογενείας καὶ διὰ τῆς προσπαθείας τῆς παραλύσεως τοῦ πανελληνίου ἔργου τῆς ἀνορθώσεως.

Δυσθύμως δὲ κανεὶς ἀναμιμνήσκεται τῶν Αἰσχυλείων Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, οἱ ὁποῖοι μετὰ δεινῆς παραστατικότητος περιγράφουν τὰ δεινὰ τῆς τραγικῆς ἐμφυλίου ρήξεως καὶ τὴν ἐν τέλει ἐπελθοῦσαν σωτηρίαν τῆς πόλεως διὰ τῆς νίκης τῶν Θηβαίων.

Ἐπίκαιρος δὲ καὶ σήμερον φαίνεται ἡ παρότρυνσις τοῦ Ἐτεοκλέους: ἀλλ' ἔς τ' ἐπάλξεις καὶ πύλας πυργωμάτων | ὁρμᾶσθε πάντες, σοῦσθε σὺν παντευχίᾳ | πληροῦτε θωρακεῖα κἀπὶ σέλμασιν | πύργων στάθητε καὶ πυλῶν ἐπ' ἐξόδοις | μίμνοντες εὖ θαρσεῖτε, μηδ' ἐπηλύδων | ταρβεῖτ' ἄγαν ὅμιλον· εὖ τελεῖ θεός.

Ὅτε δὲ ἐν τέλει ὁ ἐπίσημος κῆρυξ μετὰ τὴν διπλῆν ἀδελφοκτονίαν διαχωρίζει κατ' ἀπόφασιν τοῦ ἄρχοντος τὰς εὐθύνας τῶν δύο ἀδελφῶν ἀπέναντι τῆς πατρίδος καὶ τὰς εἰς τοὺς νεκροὺς αὐτῶν ὀφειλομένας

τιμάς, τὸν μὲν Ἐτεοκλέα τὸν μείναντα πιστὸν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς πατρίδος, διατάσσει νὰ θάψουν ἐντίμως: στυγῶν γὰρ ἐχθροὺς θάνατον εἵλετ' ἐν πόλει | ἱερῶν πατρῴων· ὅσιος ὢν μομφῆς ἄτερ | τέθνηκεν οὗπερ τοῖς νέοις θνῄσκειν καλόν. Τὸν δὲ ἀρνησίπατριν Πολυνείκη στερεῖ τῶν τιμῶν τῆς ταφῆς καὶ ἐπιτάσσει:

ἔξω βαλεῖν ἄθαπτον ἁρπαγὴν κυσὶν
ὡς ὄντ' ἀναστατῆρα Καδμείων χθονὸς
εἰ μὴ θεῶν τις ἐμποδὼν ἔστη δορὶ
τῷ τοῦδ'. Ἅγος δὲ καὶ θανὼν κεκτήσεται
θεῶν πατρῴων, οὓς ἀτιμάσας ὅδε
στράτευμ' ἐπακτὸν ἐμβαλὼν ᾕρει πόλιν.

Περὶ τοῦ «ἐπακτοῦ» τούτου «στρατεύματος» γίνεται λόγος καὶ ἐν τέλει τῆς τραγῳδίας, ὅπου ὁ χορὸς ἐπαινεῖ τὸν Ἐτεοκλέα: μετὰ γὰρ μάκαρας καὶ Διὸς ἰσχὺν | ὅδε Καδμείων ἤρυξε πόλιν μὴ ἀνατραπῆναι μηδ' ἀλλοδαπῷ | κύματι φωτῶν | κατακλυσθῆναι τὰ μάλιστα.

Οὕτω παναρχαῖος παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὁ βαρὺς περὶ τῶν ἀρνησιπατρίδων χαρακτηρισμός, καὶ οὕτως ἀνέκαθεν ἀκμαία ἡ πρὸς τὰ ἰδανικὰ τῆς πατρίδος πίστις καὶ ἀφοσίωσις.

Ἂς εὐχηθῶμεν, ὅπως μὴ ἑορτάσῃ ἄλλοτε ἡ πατρὶς τὴν μεγάλην αὐτῆς ἐθνικὴν ἑορτὴν μὲ διῃρημένην τὴν οἰκογένειαν, ἀλλ' ἐν ἀπολύτῳ συμπνοίᾳ καὶ ἐθνικῇ ὁμοφροσύνῃ, ὅπως κατὰ τὰς λαμπρὰς ἐκείνας ἡμέρας τῆς Ἑλληνικῆς μεγαλουργίας τοῦ 1941, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης θησαυρὸς διδασκαλίας.

Ἀπὸ τοιαύτης ἀφετηρίας ἑορτάζονται αἱ μεγάλαι ἡμέραι τῶν ἐθνῶν πρὸς σύνδεσιν τοῦ παρελθόντος μετὰ τοῦ μέλλοντος καὶ πρὸς τόνωσιν τῆς ἐθνικῆς ἀλκῆς καὶ τοῦ πρὸς πρόοδον ζήλου.

Τῆς προόδου ταύτης τοῦ Ἔθνους συντελεστὴς κατὰ δύναμιν καὶ ἡ Ἀκαδημία θεωρεῖ εὔκαιρον, ὅπως κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἀναγγέλλῃ τιμητικὰς ἐκλογὰς ἢ ἀπονέμῃ βραβεῖα πρὸς ἀναγνώρισιν ἐπιστημονικῶν ἢ ἄλλων ἔργων, χαρακτηριστικῶν τῆς ἐθνικῆς ἀρετῆς καὶ αὐτοθυσίας, τῆς κοινωνικῆς εὐποιίας καὶ τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ὑπεροχῆς.

Συμφώνως πρὸς τὸν Ὀργανισμὸν τῆς Ἀκαδημίας ἀγγέλλονται κατὰ τὴν πανηγυρικὴν ταύτην συνεδρίαν αἱ ἑξῆς ἐκλογαὶ τακτικῶν με-

λῶν καὶ ξένων ἑταίρων ὡς καὶ ἀντεπιστελλόντων μελῶν. Ἐν τῇ τάξει τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν ἐξελέγη τακτικὸν μέλος ὁ τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς Γεωγραφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν κ. **Ἰωάννης Τρικαλλινός.**

Ἀντεπιστέλλοντα μέλη τῆς Ἀκαδημίας ἐξελέγησαν ἐν μὲν Λονδίνῳ οἱ κ. κ. **Δ. Κακλαμᾶνος** καὶ **Φίλιππος Ἀργέντης,** ἐν δὲ Lyon ὁ κ. Charles Dugas, Καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας, καὶ ἐν Ἀθήναις ὁ Διευθυντὴς τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς Καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας κ. **Ροβέρτος** Demangel.

Ξένοι ἑταῖροι τῆς Ἀκαδημίας ἀνακηρύσσονται οἱ κ. κ. Charles Picard, Καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων καὶ Pierre Jouguet, Μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Γαλλίας, Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας καὶ Παπυρολογίας.

Ἡ Ἀκαδημία εἶναι εὐτυχής, διότι διὰ τῶν ἐκλογῶν τούτων περιλαμβάνει εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς ἄνδρας τιμήσαντας διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν τὴν ἐπιστήμην καὶ ἐξαιρέτως συντελέσαντας εἰς τὴν πρόοδον αὐτῆς.

ΒΡΑΒΕΙΑ ΚΑΙ ΕΠΑΙΝΟΙ

Βραβεῖον τῆς Ἀκαδημίας ἀπονέμεται εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Χριστιανικὴν Κοινωνικὴν Ἕνωσιν διὰ τὸ ὑπ' αὐτῆς πρὸ δεκαετίας ἱδρυθὲν καὶ εὐδοκιμώτατα ἔκτοτε λειτουργοῦν νυκτερινὸν γυμνάσιον. Πρῶτος αὐτοῦ γυμνασιάρχης, ἀμισθὶ παρασχὼν τὰς ὑπηρεσίας του, ὑπῆρξεν ὁ ἀείμνηστος Δημήτριος Γουδῆς, ὅστις καὶ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ἐβραβεύθη ἄλλοτε διὰ τὸ ὅλον αὐτοῦ ἐκπαιδευτικὸν ἔργον. Ἐκ τοῦ γυμνασίου τῆς Χριστιανικῆς Κοινωνικῆς Ἑνώσεως ἀπεφοίτησαν μέχρι τοῦδε ὑπὲρ τοὺς χιλίους ἐργαζόμενοι πτωχοὶ νέοι, τῶν ὁποίων πολλοὶ εὐδοκίμως διαγωνισθέντες εἰσῆλθον εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἄλλας ἀνωτάτας σχολάς. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν φοιτώντων ἔφθασε τοὺς ἐνεακοσίους ὀγδοήκοντα ὀκτώ, παρ' ὅλην δὲ τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν αἰθουσῶν τοῦ Δ' γυμνασίου ἀρρένων, τὸ νυκτερινὸν γυμνάσιον κατορθώνει νὰ ἁμιλλᾶται πρὸς τὰ εὐστόχως λειτουργοῦντα σχολεῖα τῆς πρωτευούσης. Ἄξιον δὲ ἐξάρσεως εἶναι ὅτι εἰργάσθη τοῦτο ἀνελλιπέστατα καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐχθρικῆς κατοχῆς, ὅτε οὔτε ὁ λιμὸς οὔτε ἡ ἔνδεια καὶ αἱ κακουχίαι, οὔτε ἡ ἔλλειψις συγκοινωνίας ἠμπόδισαν διδάσκοντας καὶ διδασκομένους, ὅπως καρτερικῶς συνεχίσωσι τὴν ἐργασίαν αὐτῶν πιστοὶ

εἰς τὰ ἰδανικὰ τῆς πατρίδος καὶ τῆς θρησκείας καὶ τῆς παιδείας.

Τὸ βραβεῖον τῆς Ἀκαδημίας ἀπονεμόμενον εἰς τὴν κατὰ πάντα ἀξίαν Χριστιανικὴν Κοινωνικὴν Ἕνωσιν ἀπευθύνεται καὶ πρὸς τὸ διδάσκον προσωπικὸν καὶ πρὸς τὴν μαθητιῶσαν τοῦ γυμνασίου τούτου νεολαίαν διά τε τὴν φιλομάθειαν καὶ τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀφοσίωσιν.

Βραβεῖον Ἐθνικῆς Ἀρετῆς καὶ Αὐτοθυσίας ἀπονέμει ἡ Ἀκαδημία εἰς τὴν **Ἑλληνίδα τῆς Πίνδου** διὰ τὴν ἀνεκτίμητον ἐπικουρίαν, τὴν ὁποίαν αὕτη αὐθορμήτως καὶ ἐν ἐθνικῷ συναγερμῷ μετὰ ὑπερόχου ψυχικῆς ἐξάρσεως παρέσχεν εἰς τὰς μαχομένας Ἑλληνικὰς δυνάμεις κατὰ τὸν περίλαμπρον ἀγῶνα τοῦ 1940 καὶ 1941. Βραβεύουσα ἡ Ἀκαδημία τὴν ἀλησμόνητον ἐκείνην ὁλόψυχον συμμετοχὴν τῶν Ἑλληνίδων τῆς Πίνδου εἰς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα προβάλλει ταύτας ὡς ὑπόδειγμα πατριωτικοῦ ζήλου καὶ ἐθνικῆς ἀλληλεγγύης, ἡ ὁποία ἐπτέρωσε τὰ σώματα αὐτῶν εἰς πράξεις ἡρωισμοῦ καὶ αὐτοθυσίας, ἀξίας παντὸς θαυμασμοῦ καὶ ἐθνικῆς ὑπερηφανείας, διδασκούσας δι' ἅπαντα τὸν κόσμον περὶ τῆς ἀφετηρίας τοῦ Ἑλληνικοῦ μεγαλουργήματος.

Ἡ Ἀκαδημία θὰ μεριμνήσῃ ἐν καιρῷ περὶ τῆς ἐπιδόσεως τοῦ ἐθνικοῦ τούτου βραβείου.

Βραβεῖον ἐθνικῆς ἀρετῆς καὶ αὐτοθυσίας καὶ ὑπερτάτου πατριωτισμοῦ ἀπονέμει ἡ Ἀκαδημία μετὰ θάνατον εἰς τὴν ἐν Σκρᾷ μαρτυρήσασαν δημοδιδασκάλισσαν **Βασιλικὴν Παπαθανασίου.**

Ἡ διδασκάλισσα αὕτη καταγομένη ἐκ Σκρᾶ, εἰργάσθη ἐκεῖ ἐπὶ μακρὰ ἔτη ὡς νηπιαγωγὸς μεταξὺ καὶ ξενοφώνων κατοίκων. Κατὰ τὴν τελευταίαν διετίαν ἐπειδὴ εἰς τὸ χωρίον της δὲν ὑπῆρχον διδάσκαλοι, τὸ οἴκημα δὲ τοῦ σχολείου εἶχε πυρποληθῆ, αὕτη συνεκέντρου εἰς τὴν πατρικήν της οἰκίαν ὄχι μόνον τὰ νήπια ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους μεγαλητέρους μαθητάς, τοὺς παραμένοντας ἄνευ διδασκάλου, καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ Ἑλληνικὰ ἐθνικὰ τραγούδια. Ἕνεκα τῆς δράσεως αὐτῆς ταύτης ἡ Βασιλικὴ Παπαθανασίου εἶχε προκαλέσει τὴν μῆνιν τῶν ἀντεθνικῶν στοιχείων τῆς περιοχῆς.

Ὅτε κατὰ τὰς περὶ τὰ μέσα τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1946 γενομένας μάχας τοῦ ἐθνικοῦ στρατοῦ κατὰ τῶν σλαβοαναρχικῶν συμμοριῶν κατελήφθη προσωρινῶς τὸ Σκρᾶ ἡ διδασκάλισσα συνελήφθη πρώτη ὑπὸ τῶν συμμοριτῶν καὶ ἐβασανίσθη ἀπανθρώπως. Ἤρχισαν νὰ τῆς ἀποσποῦν

τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς διὰ νὰ τὴν ἀναγκάσουν νὰ φωνάζῃ διεθνιστικὰ συνθήματα καὶ νὰ ἀρνηθῇ τὴν πατρίδα της, ἀλλ' αὕτη ἔμενεν ἀκλόνητος εἰς τὴν ἐθνικήν της πίστιν. Τῆς ἀπέκοψαν τὰ δάκτυλα τῆς δεξιᾶς χειρὸς διότι «μὲ αὐτά, ἔλεγον, ἐμάθαινε τὰ παιδιὰ νὰ γράφουν 'Ελληνικά»! Τῆς ἀπέκοψαν ἔπειτα τὰ ὦτα καὶ τὴν ρῖνα. Αὕτη ὅμως ἔμεινε μέχρι τέλους ἀκλόνητος. Αἱ τελευταῖαι αὐτῆς λέξεις πρὶν ἐκπνεύσῃ ἐκ τῶν συνεχισθέντων μαρτυρίων ἦσαν «Ζήτω ἡ 'Ελλάς»! Οὐδένα καταλείπει συγγενῆ, ἵνα ἀπολάβῃ τὸ βραβεῖον, διότι οἱ μὲν γονεῖς αὐτῆς προαπέθανον (ὁ πατήρ της ἦτο ἱερεὺς ἐθνικῆς δράσεως), ὁ δὲ ἀδελφός της ὑπολοχαγὸς τοῦ ἐθνικοῦ στρατοῦ ἐσφάγη ὑπὸ ἀντεθνικῶν στοιχείων τῷ 1944, ἡ δὲ μόνη ἐπιζῶσα ἀδελφή της θεραπεύεται ἐν Ψυχιατρείῳ τῆς Θεσσαλονίκης».

Ταῦτα ἀναφέρει ἡ ὑποβληθεῖσα εἰς τὴν 'Ακαδημίαν ἔκθεσις.

Τιμὴ καὶ δόξα εἰς τὴν μνήμην τῆς ὑπερόχου 'Ελληνίδος ἐθνομάρτυρος διδασκαλίσσης. 'Η ὑπερτάτη πατριωτικὴ θυσία αὐτῆς ἀποβαίνει φωτεινὸς τίτλος τοῦ ἐθνικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ κλάδου καὶ τῶν γνησίων Βορείων 'Ελλήνων, τῶν μαχομένων ὑπὲρ τοῦ πατρίου 'Ελληνικοῦ ἐδάφους εἴτε στρατευομένων εἴτε ὡς συμπολεμούντων πολιτῶν.

'Ο θάνατος τῆς διδασκαλίσσης Βασιλικῆς Παπαθανασίου καθιστᾷ αὐτὴν σύμβολον ὑπερήφανον τῆς αἰωνίας πατρίδος, ἐκπροσωποῦν τὴν σωρείαν τῶν ἀφανῶν μαρτύρων τῆς ἐθνικῆς ἰδέας κατὰ τῶν βαρβάρων καὶ τῶν ἀνόμων. Δὲν ὑπάρχει, ὡς ἐλέχθη, συγγενὴς ἐξ αἵματος τῆς ἡρωΐδος διὰ νὰ δεχθῇ τὴν τιμήν, ἀλλ' ὑπάρχει συγγενὴς ἐκ ψυχῆς ὁλόκληρος ἡ 'Ελλάς, εἰς τὴν ὁποίαν ἀντανακλᾷ ἡ δόξα τῆς θυσίας τῶν γνησίων της τέκνων.

Βραβεῖον 'Αρετῆς καὶ Αὐτοθυσίας ἀπονέμει ἡ 'Ακαδημία εἰς τὴν Κυρίαν **Βαρβάραν Λιβαδᾶ-Θεοδωροπούλου** δι' ὅσα πατριωτικώτατα ἔπραξε καὶ κατὰ τὸν πόλεμον καὶ κατὰ τὴν κατοχήν, ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ πολέμου ἀσκοῦσα κοινωνικὴν εὐποιίαν εἰς εὐρεῖαν κλίμακα.

Περιοδεύουσα διαφόρους πόλεις λόγῳ τῆς δικαστικῆς ἰδιότητος τοῦ συζύγου της ἐπεδίωξε μετ' εὐστόχου ἐπιμονῆς τὴν βελτίωσιν τῆς διαβιώσεως τῶν φυλακισμένων καὶ τὴν δι' εἰσφορῶν καθιέρωσιν συσσιτίου, ὅπερ προεκάλεσε τὴν διὰ Κρατικῆς πρωτοβουλίας ἔπειτα γενίκευσιν τῶν συσσιτίων τούτων. 'Εν ταῖς φυλακαῖς Χαλκίδος καὶ Κορίνθου ἵδρυσε βιβλιοθήκας διὰ τοὺς κρατουμένους καὶ συνεπλήρωσε τὸ ἔργον διὰ θρη-

σκευτικῶν ὁμιλιῶν καὶ ἱεροτελεστιῶν, ὡς καὶ δι' ἐράνων πρὸς πληρωμὴν δικαστικῶν ἐξόδων ἀποφυλακιζομένων ἀπόρων, ἐγένετο δὲ πρόδρομος τῆς ὑπὸ τοῦ Κράτους ἱδρύσεως τῶν Ἑταιρειῶν προστασίας ἀποφυλακιζομένων.

Ἐν Χαλκίδι ἵδρυσε τὴν νυκτερινὴν σχολὴν τοῦ ἐργαζομένου κοριτσιοῦ, καὶ ἔδωκεν ὤθησιν πρὸς πνευματικὸν βίον καὶ ἐν Χαλκίδι καὶ ἐν Κορίνθῳ καὶ ἐν Κοζάνῃ, ὅπου καὶ τὰ μαθητικὰ συσσίτια συνετήρησε καὶ τὸν προσκοπισμὸν ἐνίσχυσεν.

Ἅμα τῇ κηρύξει τοῦ Ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου ἵδρυσεν ἐν Κορίνθῳ νοσοκομεῖον ἀντιαεροπορικῆς ἀμύνης ἐξ 60 κλινῶν τὸ πρῶτον, ἔπειτα δὲ ἐκ 500.

Διὰ τῶν φροντίδων της ἱδρύθη ὡσαύτως ὁ πρῶτος οἶκος τραυματίου καὶ ἀσθενοῦς στρατιώτου διὰ τοὺς διερχομένους στρατιώτας τοῦ μετώπου, οἱ ὁποῖοι εὕρισκον ἐκεῖ τροφήν, ἰατρικὴν περίθαλψιν, ψυχαγωγίαν καὶ ὕπνον ἀντὶ νὰ διανυκτερεύωσιν ἐν ὑπαίθρῳ μετὰ τῶν συναφῶν στερήσεων. Οἱ οἶκοι οὗτοι ἔπειτα ἐπολλαπλασιάσθησαν.

Ἕνεκα τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως εἰδικῶν ἀδελφῶν νοσοκόμων κατήρτισεν ἡ ἰδία σῶμα ἐκ 55 δεσποινίδων ἐν Κορίνθῳ καὶ ἐν Λουτρακίῳ, δι' αὐτῶν δὲ καὶ μόνων ἐξυπηρέτησεν ἀμφότερα τὰ πολεμικὰ νοσοκομεῖα μέχρι τέλους εἰς ὅλας αὐτῶν τὰς ἀνάγκας, ὥστε ὁ ἀείμνηστος Γενικὸς Ἀρχίατρος Μπέλιας νὰ συντάξῃ περὶ αὐτῆς ἐνθουσιώδη ἔκθεσιν.

Ὅτε δὲ κατὰ τὴν 25ην Ἀπριλίου 1941 ἐβομβαρδίσθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἡ Κόρινθος καὶ αἱ ἐν τῷ σιδηροδρομικῷ σταθμῷ εὑρισκόμεναι ἁμαξοστοιχίαι, πλήρεις Ἄγγλων καὶ Ἑλλήνων στρατιωτῶν, ἐν ᾧ πάντες ἔσπευδον νὰ ἀπομακρυνθῶσιν, αὕτη ἔδραμεν εἰς τὸν σταθμὸν καὶ ἔσωσεν ἐκ τῶν ἐρειπίων καὶ τῶν καιομένων ὀχημάτων ἑκατοντάδας Ἑλλήνων καὶ Ἄγγλων μαχητῶν.

Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κορίνθου παραμείνασα ἐκεῖ καὶ συλληφθεῖσα μετ' ἄλλων ἐπί τινα χρόνον ὡς ὅμηρος, κατώρθωσε νὰ συντηρήσῃ ἰδιαίτερον διὰ τοὺς Ἄγγλους τραυματίας νοσοκομεῖον, ἐξ οὗ διηυκόλυνε τὴν ἀπόδρασιν καὶ σωτηρίαν πολλῶν ἐλαφρῶς τραυματισμένων.

Τοὺς ἐκβληθέντας ἐκ τῶν νοσοκομείων Λουτρακίου τραυματίας καὶ ἀσθενεῖς τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ περισυνέλεξε πάντας καὶ μετέφερεν εἰς Ἀθήνας διὰ Γερμανικῶν μέσων ὁμοῦ μετὰ τοῦ προσωπικοῦ καὶ μεγάλου μέρους νοσοκομειακοῦ ὑλικοῦ.

Ἱδρύσασα ὁμάδα Ἑλληνικὴν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Θεία Σωτηρία»

συνετέλεσεν, ὥστε νὰ ἀποκρυβῶσι καὶ διαπεραιωθῶσιν εἰς Μέσην Ἀνατολὴν πολλοὶ Ἄγγλοι στρατιῶται, συντελούντων εἰς τοῦτο καὶ ἄλλων ἱδρυμάτων, τῶν ὁποίων ἐτύγχανεν αὕτη ἐκπρόσωπος. Θὰ ἦτο μακρὸν νὰ ἐξιστορήσωμεν τὰς λεπτομερείας τῆς τοιαύτης δράσεως, τῆς ὁποίας τοὺς κινδύνους πᾶς τις φαντάζεται. Ἀλλ' ἡ τόλμη καὶ ἡ εὐστροφία τῆς Κυρίας Θεοδωροπούλου ὑπερενίκησε τὰς δυσκολίας καὶ ἡ καλή της τύχη τὴν διέσωσε, μολονότι καὶ ἐφυλακίσθη καὶ πλείστας κακουχίας ὑπέστη.

Ἡ Ἀκαδημία βραβεύουσα τὴν τοιαύτας ἐξαιρέτους ὑπηρεσίας παρασχοῦσαν Κυρίαν, δὲν ἀγνοεῖ ὅτι καὶ ἄλλαι πολλαὶ Ἑλληνίδες ἔπραξαν τὸ ἐθνικὸν αὐτῶν καθῆκον εἰς τὸ ἀκέραιον ἀπέναντι τῆς Πατρίδος, θὰ εἶναι δὲ εὐτυχὴς καὶ ἐν τῷ μέλλοντι νὰ ἀναγνωρίσῃ καὶ ἐκείνων τὴν ἀρετὴν καὶ αὐτοθυσίαν, διὰ τὰς ὁποίας εἶναι ὑπερήφανος ἡ Πατρίς. Τὴν ἠθικὴν καὶ πραγματικὴν δύναμιν τῆς Πατρίδος ἀποτελεῖ ἀκριβῶς τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ περιπτώσεις αὗται δὲν εἶναι ὀλίγαι, ἀλλὰ πολλαί.

ΜΕΤΑΛΛΙΑ

Χρυσοῦν Μετάλλιον ἀπονέμει ἡ Ἀκαδημία εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Γαλλικὴν Ἀρχαιολογικὴν Σχολὴν ἐπὶ τῇ συμπληρώσει τῆς πρώτης αὐτῆς ἑκατονταετίας.

Ἡ Ἀκαδημία ὡς ἐπιστημονικὸν καθίδρυμα τιμᾷ καὶ βραβεύει τὴν προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ διπλασίως αἰσθάνεται ἐπιβαλλόμενον τὸ καθῆκον τοῦτο, ὅταν ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ μελέτη ἀναφέρεται εἰς μακρὰς καὶ ἐνδόξους περιόδους τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας. Ἐὰν δὲ ἀναλογισθῶμεν ὅτι ἐκ τῶν θιασωτῶν τούτων τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης πλεῖστοι ἀνεδείχθησαν φίλοι οὐχὶ μόνον τῆς ἀρχαίας, ἀλλὰ καὶ τῆς νέας Ἑλλάδος, πρὸς δὲ τούτοις καὶ θερμοὶ κήρυκες τῶν δικαίων αὐτῆς, τότε δὲν θὰ προσκρούσωμεν εἰς τὴν φιλοτιμίαν αὐτῶν ἐκδεχόμενοι τὰ ἱδρύματα ταῦτα ὡς κέντρα οὐχὶ μόνον φιλελληνικῶν, ἀλλ' αὐτόχρημα ἑλληνικῶν αἰσθημάτων, οὐδέποτε δὲ ἐχθρικῶν.

Ἡ Γαλλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ ἐπὶ μίαν ἑκατονταετίαν ἀδιαλείπτως ἐργαζομένη καὶ δι' ἀνασκαφῶν καὶ διὰ περιηγήσεων καὶ διὰ μελετῶν προήγαγεν ἐξαιρέτως τὰς περὶ τὴν Ἑλληνικὴν Ἀρχαιολογίαν γνώσεις ἡμῶν καὶ κατέκτησε περίοπτον θέσιν μεταξὺ τῶν ἱδρυμάτων τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, κατέστη δὲ ἔνδοξον φυτώριον καὶ ἀπαραίτητος προϋπόθεσις τῆς ἀρτίας ἐπιστημονικῆς μορφώσεως παντὸς Γάλλου ἀρ-

χαιολόγου, ἱστορικοῦ καὶ φιλολόγου. Οἱ Δελφοὶ καὶ ἡ Δῆλος, τὸ Πτῷον καὶ ἡ Μαντίνεια, τὸ Ἄργος καὶ ἡ Στράτος καὶ ἡ Τεγέα, ἡ Θάσος καὶ οἱ Φίλιπποι καὶ ἡ Τῆνος καὶ τὰ Μάλια τῆς Κρήτης, καὶ τὸ Δαφνὶ καὶ ὁ Μυστρᾶς καὶ τόσοι ἄλλοι τόποι τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Μ. Ἀσίας, ἀποτελοῦσιν ὀνόματα ἐπιστημονικῆς δόξης τοῦ ἱδρύματος, ἡ δὲ περὶ τοὺς τόπους τούτους ἐργασία ὡς καὶ αἱ πολυάριθμοι περὶ ἄλλων τόπων μελέται τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς ἀναδεικνύουσι ταύτην σημαντικώτατον παράγοντα τῆς ἀναπτύξεως τῶν Ἑλληνικῶν σπουδῶν ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν νεωτέρων.

Θὰ ἦτο παράλειψις τῆς Ἀκαδημίας, ἐὰν τοιοῦτο ἀδελφὸν ἵδρυμα δὲν ἐστεφάνωνε διὰ τῆς ὑψίστης ἠθικῆς ἀμοιβῆς, τὴν ὁποίαν αὕτη ἀπονέμει, κατὰ καθῆκον, εἰς τὰ Ἑλληνικὰ ἱδρύματα. Ἡ Ἀκαδημία εἰς τοιαύτας περιπτώσεις δὲν κάμνει διάκρισιν ἐθνικότητος, διότι Ἕλληνες εἶναι πάντες «οἱ τῆς παιδείας τῆς ἡμετέρας μετέχοντες» καὶ ὑπὲρ τῆς ἱστορίας τῆς ἡμετέρας ἐργαζόμενοι.

Τὸ μετάλλιον τοῦτο θέλει ἁρμοδίως ἐπιδοθῆ κατὰ τὰς προσεχεῖς ἑορτὰς τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ Γαλλικοῦ ἱδρύματος.

Ἀργυροῦν μετάλλιον ἀπονέμει ἡ Ἀκαδημία εἰς τὸ ἐν Καναδᾷ ἵδρυμα Ἑλληνικῆς Πολεμικῆς Περιθάλψεως, δι' ὅσα πολλὰ καὶ μεγάλα ἔπραξε, πράττει καὶ σκοπεῖ νὰ πράξῃ ἐν τῷ μέλλοντι ὑπὲρ τῆς ἀνακουφίσεως τῆς δυστυχίας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, τῆς προελθούσης ἐκ τοῦ τρομερωτέρου πολέμου τῶν νεωτέρων χρόνων.

Τὸ Καναδικὸν ἵδρυμα ἀνακουφίσεως τῆς Ἑλλάδος ἔπραξε κατ' ἀναλογίαν περισσότερα παντὸς ἄλλου ἔθνους ὑπὲρ τῆς δεινοπαθησάσης ἐκ τοῦ πολέμου χώρας ἡμῶν. Συγκροτηθὲν ἐξ ἐπιφανῶν Καναδῶν πολιτῶν καὶ φιλοπατρίδων Ἑλλήνων τοῦ Καναδᾶ ἀπέβλεψε κυρίως εἰς τὴν ὑγιεινὴν ἄμεσον ἐπικουρίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας ἐπειγούσας ἀνάγκας τοῦ πληθυσμοῦ μετὰ θαυμαστῆς προνοίας καὶ ἐπιμόνου φροντίδος καὶ λελογισμένης ὀργανώσεως, ἀξίας πάσης ἐξάρσεως.

Αἱ πολλαπλαῖ ἀποστολαὶ τοῦ Καναδικοῦ ἱδρύματος ἐγένοντο πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Ἐρυθρὸν Σταυρόν, περιελάμβανον δὲ κινητὰς ἀκτινογραφικὰς συσκευὰς πρὸς ἐξέτασιν καὶ πρόληψιν τῆς φυματιώσεως ἰδίᾳ ἐν τοῖς σχολείοις, λυομένας οἰκίας πρὸς ἐγκατάστασιν ἰατρικῶν κέντρων εἰς ἀπόκεντρα μέρη, νοσοκομειακὰ αὐτοκίνητα πεντήκοντα ὀκτώ, τῶν ὁποίων δέκα προορίζονται δι' ἀκτινογραφικὰς ἐργασίας — ὀκτὼ πλήρως

ἐφωδιασμένα κινητὰ ὀδοντοϊατρεῖα, μίαν πλήρη καὶ νεωτάτην ἐγκατάστασιν ἀκτίνων πρὸς θεραπείαν τοῦ καρκίνου ἀποστελλομένην προσεχέστατα ὁμοῦ μετ' ἄλλων μικροτέρων συσκευῶν, χειρουργικὰ ἐργαλεῖα δι' ἓξ πλήρη χειρουργεῖα ἀποσταλέντα ἤδη, ἐν ᾧ καὶ ἄλλη ἀποστολὴ ἐπίκειται, φάρμακα (καθ' ἕκαστον μῆνα ἀποστέλλονται πεντακόσια ἑκατομμύρια μονάδων πενικιλλίνης καὶ χίλιαι μονάδες ἀντιτετανικοῦ ὀρροῦ καὶ ἀντιτυφικοῦ ἐμβολίου), καὶ τέλος ἄφθονα τρόφιμα καὶ ἐνδύματα διὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Ἡ ὁλικὴ ἀξία τῶν ἀποσταλέντων εἰδῶν μέχρι τῆς 30ῆς Σεπτεμβρίου 1946 εἶναι 3.751.474,53 δολλαρίων μὴ συνυπολογιζομένης εἰς τὸ ποσὸν τοῦτο τῆς δαπάνης μεταφορᾶς.

Ἀναμιμνησκόμενοι δὲ ὅτι ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου μέχρι τῆς 31ης Ἰουλίου 1946, κατ' ἐπισήμους ἀνακοινώσεις, αἱ ἑκούσιαι εἰσφοραὶ τῶν Καναδῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀνῆλθον εἰς 7.170.458,60 δολλαρίων, ὅτι δὲ αἱ ὑπὸ τῆς Καναδικῆς Κυβερνήσεως γενόμεναι δωρεαὶ σίτου, ἀλεύρου καὶ βακαλάου ἀνῆλθον εἰς τὸ ποσὸν τῶν 30 ἑκατομμυρίων δολλαρίων, ἔχομεν συνολικὸν ποσὸν πρὸς ἀνακούφισιν τῆς Ἑλλάδος τριάκοντα ἑπτὰ ἑκατομμυρίων περίπου δολλαρίων ἤτοι ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐπισήμου τιμῆς τοῦ δολλαρίου ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε δισεκατομμυρίων δραχμῶν. Διὰ τοῦ τεραστίου τούτου ποσοῦ ὁ Καναδᾶς καταλαμβάνει ἐξαίρετον θέσιν μεταξὺ τῶν παρασχόντων βοήθειαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ δὲ σημασία τῆς βοηθείας ταύτης δὲν εἶναι ἁπλῶς ὑλική, ἀλλὰ καὶ ἐκδήλως ἠθικὴ καὶ ἀνθρωπιστική, ἐπιβάλλουσα τὴν πανελλήνιον ἀναγνώρισιν καὶ ἀμέριστον εὐγνωμοσύνην.

Ἀπονέμουσα ἡ Ἀκαδημία τὴν ὑψηλὴν αὐτῆς ἠθικὴν ἀμοιβὴν εἰς τὴν Καναδικὴν Ἑλληνικὴν Πολεμικὴν Περίθαλψιν ἐκφράζει ὡς ἐν συμβόλῳ τὴν Ἑλληνικὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς ἅπασαν τὴν εὐγενεστάτην ἐκείνην χώραν, τῆς ὁποίας τὰ χριστιανικὰ καὶ γενναιόφρονα αἰσθήματα πρὸς τὴν πατρίδα ἡμῶν εὑρίσκουν θερμὴν καὶ ἀνεπιφύλακτον ἀνταπόκρισιν εἰς πᾶσαν Ἑλληνικὴν καρδίαν, ἀποτελοῦν δὲ καὶ δίδαγμα περὶ τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ τῶν γενναίων λαῶν.

ΑΡΙΣΤΕΙΟΝ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Συμπληροῦσα τὰς βραβεύσεις αὐτῆς ἀπονέμει ἐφέτος ἡ Ἀκαδημία δύο ἀριστεῖα τῶν γραμμάτων εἰς δύο διακεκριμένους ἐργάτας τοῦ πνεύματος, οἱ ὁποῖοι διὰ τῆς μακρᾶς αὐτῶν περὶ τὰ νέα Ἑλληνικὰ

γράμματα ἀσχολίας, συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν εὔστοχον καλλιέργειαν τοῦ ἐθνικοῦ τούτου κλάδου.

Ὁ κ. **Διονύσιος Κόκκινος,** νῦν διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης, ἀπὸ τεσσαρακονταετίας ἀσχολεῖται περὶ τὴν ἐθνικὴν λογοτεχνίαν καὶ ἰδίᾳ τὴν πεζογραφίαν περιλαβὼν καὶ χρονογραφήματα καὶ κριτικὰ δοκίμια καὶ μυθιστορήματα καὶ διηγήματα καὶ ἱστορικὰς μελέτας καὶ ποικίλας ἐπιφυλλίδας. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν θεωριῶν τῶν μεγάλων φυσιοκρατικῶν λογοτεχνῶν τῆς Γαλλίας, τῆς Ῥωσίας καὶ τῶν Σκανδιναυικῶν χωρῶν ἐνέκυψεν εἰς τὴν μελέτην τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ψυχολογίας αὐτοῦ, οὕτω δὲ ἡδυνήθη νὰ δημιουργήσῃ ἁδροὺς τύπους πέρα τῶν ὁρίων τῆς ἁπλῆς ἠθογραφίας καὶ μετ' ἀληθοῦς τέχνης νὰ προαγάγῃ τὴν μορφὴν τοῦ διηγήματος.

Παρὰ ταῦτα ὁ κ. Κόκκινος ἠσχολήθη εὐστόχως περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ἡ δὲ Ἀκαδημία εἶχεν ἄλλοτε τὴν εὐκαιρίαν νὰ βραβεύσῃ τὴν ὑπ' αὐτοῦ συγγραφεῖσαν Ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Προσφάτως ἐξέδωκεν ὀγκώδη ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου ἐν τῇ ὁποίᾳ συνεπύκνωσεν ἄφθονον ὕλην πολυτίμων πληροφοριῶν, χρησιμωτάτων διὰ τὴν τεκμηρίωσιν τῆς ὅλης πραγματείας, μελλουσῶν δὲ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς σημαντικὸν βοήθημα διὰ τοὺς μεταγενεστέρους ἐρευνητάς.

Εἰς τὰς ἀρετὰς ταύτας ὀφείλομεν νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸ μετριόφρον καὶ σεμνὸν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀνδρός, ὅστις παρέχει ἄρτιον τύπον πνευματικοῦ ἀνθρώπου μὴ ἐπιζητοῦντος τὴν εὐδοκίμησιν διὰ κομπασμῶν καὶ θορύβου.

Ὁ κ. **Τῖμος Μωραϊτίνης** εἶναι ἀπὸ μιᾶς πεντηκονταετίας ἐκλεκτὸς ἐργάτης τοῦ τύπου καὶ τοῦ θεάτρου ψυχαγωγῶν τὸ Ἑλληνικὸν κοινὸν διὰ τῆς πνευματικῆς του δρόσου καὶ τοῦ χαριεστάτου αὐτοῦ χιοῦμορ, τοῦ γνησίως Ἑλληνικοῦ ἅλατος. Διαυγὴς καὶ λεπτὸς τὴν ἔκφρασιν κατώρθωσε νὰ σαγηνεύῃ τοὺς ἀναγνώστας του καὶ τοὺς θεατὰς τῶν θεατρικῶν του ἔργων διδάσκων διὰ τῆς ἐλαφρᾶς σατύρας καὶ τῶν εὐφυῶν χαρακτηρισμῶν τῶν κοινωνικῶν ἐλαττωμάτων, μακρὰν πάσης σπουδαιοφανείας καὶ ἀκατανοήτου φιλοσοφίας καὶ δυσνοήτου στιχοπλοκίας. Ἐπεδίωξε τὴν εὐγενῆ ἁπλότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ δι' αὐτὸ δὲν ἀπεμακρύνθη τοῦ περιβάλλοντος αὐτοῦ, ἀλλ' ἔμεινε πιστὸς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἀτμόσφαιραν, τῆς ὁποίας ἀνέπνευσε τὸν καθαρὸν ἀέρα. Ἡ Ἀκαδημία τὸν τιμᾷ καὶ δι' αὐτὴν τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοῦ γνησιότητα.

Διὰ τῶν περιωρισμένων τούτων, ἀλλ' ἀντιπροσωπευτικῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀρετῆς βραβείων ἡ Ἀκαδημία τιμᾷ τὴν μεγάλην ἑορτὴν τοῦ ἔθνους, ἡ ὁποία εἶναι κατ' ἀγαθὴν σύμπτωσιν καὶ ἡ ἐπέτειος τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς.

Ἡ παρουσία τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως καὶ τῶν Βασιλικῶν πριγκίπων μετὰ μακρὸν ἀπὸ τοῦ 1941 διάλειμμα, πλῆρες ἐθνικῶν περιπετειῶν καὶ δοκιμασιῶν, λαμπρύνει καὶ πάλιν τὴν ἑορτὴν τῆς ἀπελευθερωθείσης πατρίδος ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ. Εἴμεθα ὑπερήφανοι διὰ τὴν Ὑψηλὴν ταύτην τιμὴν καὶ τὴν ἀμείωτον στοργὴν τοῦ Βασιλέως πρὸς τὸ ἡμέτερον ἵδρυμα, εἴμεθα δὲ εὐγνώμονες διὰ τὴν πολύτιμον ἐνίσχυσιν, ἡ ὁποία προσγίνεται εἰς τὸ ἔργον τῆς Ἀκαδημίας διὰ τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν ἀξίων ἡγετῶν τοῦ ἔθνους.

Ἡ 25η Μαρτίου τοῦ 1947 ἔχει διὰ τὴν ὑφισταμένην ἐθνικὴν περίστασιν ὅλως ἰδιαιτέραν σημασίαν, διότι δεικνύει τὴν ζωτικότητα καὶ τὴν ἐμμονὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὰ μεγάλα διδάγματα τοῦ 1821, τὰ πραγματικῶς ἄξια ἐλευθέρου δημοκρατικοῦ λαοῦ, νοοῦντος τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν δημοκρατίαν, ὅπως ἐδίδαξαν αὐτὴν οἱ Ἕλληνες δημιουργοί της εἰς ὁλόκληρον τὸν ἰσορροπημένον κόσμον μακρὰν πάσης στρεβλώσεως καὶ πλήρους ἀντιστροφῆς τῶν ἐννοιῶν.

Ἡ Ἑλλὰς ἔχει τόσον πλουσίαν πνευματικὴν παράδοσιν καὶ ψυχικὴν κληρονομίαν, ὥστε δὲν ἔχει ἀνάγκην ξένης διδασκαλίας διὰ νὰ καθοδηγηθῇ εἰς τὸν δρόμον αὐτῆς, τὸν δρόμον τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ τῆς Ἑλληνικῆς καλοκαγαθίας.

Εἶναι θλιβερὸς ὁ ἀγὼν πρὸς ἐθνικῶς παραληροῦντας καὶ τοὺς ἐπακτοὺς αὐτῶν ἐπικούρους, καὶ σκιάζει, βεβαίως, τὴν ἑορτήν, ἀλλ' ἀκριβῶς ἐκ τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἀντλοῦμεν ἑδραίαν τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ ἀποβῇ συντόμως μία καὶ ὁμονοοῦσα καὶ πιστὴ εἰς ἑαυτήν, θριαμβεύουσα διὰ τῆς ὁμοιογενοῦς ἑνότητος αὐτῆς, ὅπως ἐθριάμβευσε πάντοτε ἐν τῷ παρελθόντι ὁσάκις δὲν διεσπάσθη.

Τοιαύτην, Μεγαλειότατε, ἔχει ἀκλόνητον πίστιν ἡ Ἀκαδημία ἐπὶ τὸ μέλλον τῆς Πατρίδος! Καὶ ἤδη καλῶ:

1) Τὴν Χριστιανικὴν Κοινωνικὴν Ἕνωσιν (ὁ κ. Π. Πουλίτσας).
2) Τὴν Βαρβάραν Λιβαδᾶ - Θεοδωροπούλου.
3) Ἑλληνικὴν Πολεμικὴν Περίθαλψιν Καναδᾶ.
4) Διονύσιον Κόκκινον.
5) Τῖμον Μωραϊτίνην.

Ο ΠΛΑΤΩΝ

ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΙΔΕΩΔΗ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ

ΥΠΟ

ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΒΟΡΕΑ

Κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην ἡμέραν, καθ' ἣν ἡ ἡμετέρα Ἀκαδημία ἑορτάζει τὰ γενέθλια καὶ γεραίρει τὴν μνήμην τοῦ Πλάτωνος, τοῦ μεγάλου αὐτῆς ἥρωος, τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς παλαιᾶς Ἀκαδημίας[1], ἡ Ἐθνικὴ ψυχὴ μετ' εὐλαβείας ἀνατρέχει εἰς τὸ παρελθὸν καὶ ἐποπτεύει τὸ ἔργον τοῦ ἐπιφανεστάτου τούτου τῆς φιλοσοφίας μυσταγωγοῦ καὶ τὴν αἴγλην, δι' ἧς κατηύγασε καὶ θὰ καταυγάζῃ τὴν ἀνθρωπότητα ἀνὰ τοὺς αἰῶνας.

Εἰς τὸν Κολωνὸν τὸν Ἵππιον καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀκαδήμου στρέφει τὸ ὄμμα αὐτῆς, ὅπου ὁ Ζεὺς ἄλλοτε ἐλατρεύθη καὶ ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ὁ Τιτὰν Προμηθεὺς καὶ ὁ Πλάτων πρὸ εἴκοσι καὶ τριῶν ὅλων αἰώνων, τῷ 387 π. Χ., τὴν πρώτην ἵδρυσε τῆς Ἐπιστήμης ὑπερτάτην ἑστίαν, ἥτις ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐπωνύμου ἐκείνου ἥρωος ἔλαβε τὸ ὄνομα τῆς Ἀκαδημίας.

Καὶ ἐν μέσῳ τοῦ ἀκμάζοντος ἔαρος τὰς ἀΰπνους βλέπει κρήνας τοῦ Κηφισοῦ καὶ τὰς θαλλούσας ἐλαίας καὶ τῶν ἀνθέων τὰ κάλλη, ἅτινα τοῦ Σοφοκλέους ἔψαλεν ἡ μελιστάλακτος γλῶσσα, καὶ τῶν Μουσῶν τὸ ἱερὸν καὶ τῶν Χαρίτων τὰ ἀγάλματα καὶ τὴν Ἐξέδραν, ἐν ᾗ ἠκούσθησαν τὰ ἀθάνατα αὐτοῦ διδάγματα, καὶ τὸν ἀνδριάντα τὸν ἀφιερωθέντα εἰς αὐτόν, ἀφ' οὗ συνετέλεσε τὸ ἐπὶ τῆς γῆς ἔργον του καὶ ἐστεφάνωσεν αὐτὸν ἡ Ἀθανασία.

Καὶ παρακολουθεῖ τὸν ἐν τῇ παλαιᾷ Ἀκαδημίᾳ Πλατωνικὸν θίασον, ὅστις καὶ τὴν λατρείαν τοῦ φιλοσόφου ἀφιέρωσεν ἔπειτα καὶ τὴν ἑορτὴν τῶν γενεθλίων αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ Σπευσίππου καὶ τοῦ Ξενοκράτους καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ ἑτέρου τῶν Τιτάνων τῆς φιλοσοφίας τῆς Ἑλληνικῆς, οἵτινες ἐν τῇ πρώτῃ ἐδίδαξαν Ἀκαδημίᾳ, μέχρι τοῦ Ἀρκεσιλάου καὶ τοῦ Καρνεάδου καὶ τοῦ Φίλωνος τοῦ Λαρισαίου καὶ τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Ἀσκαλωνίτου, ἔτι δὲ τῶν ὀπαδῶν τῆς νέας Πλατωνικῆς φιλοσοφίας, ἀπὸ τοῦ Ἀμμωνίου τοῦ Σακκᾶ καὶ τοῦ Πλωτίνου, τοῦ ἄκρου ἀντιπροσώπου αὐτῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ τῆς περιωνύμου Ὑπατίας καὶ

---

[1] Πρβλ. *Θεοφίλου Βορέα*, «Αἱ Ἀκαδημίαι καὶ ἡ Ἑλλάς», λόγον ἐπὶ τῆς προεδρίας μου, τῇ 25ῃ Μαρτίου 1936, λεχθέντα, ἐν ᾧ ἐπὶ τῇ δεκάτῃ ἐπετείῳ ἀπὸ τῆς ἀνασυστάσεως τῆς ἡμετέρας Ἀκαδημίας ἐπανηγυρίσθη ἡ πρώτη ἵδρυσις καὶ τὸ ἔργον τῶν Ἀκαδημιῶν *(Πρακτικά*, **11**, 1936, σελ. 14 κ. ἑξ. – *Θεοφίλου Βορέα*, Ἀνάλεκτα, **2**, 1939, σελ. 5 κ. ἑξ.).

τοῦ Πρόκλου τοῦ Λυκίου καὶ ὅσοι ἄλλοι ἐδίδαξαν ἐν τῇ Νέᾳ πλατωνικῇ σχολῇ τῶν Ἀθηνῶν, μέχρις οὗ τῷ 529 διάταγμα τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ ἔκλεισε τὴν Σχολὴν καὶ ἐσίγησε τοῦ Πλάτωνος τὸ βῆμα.

Μετὰ θαυμασμοῦ δὲ ἵσταται ἡ Ἐθνικὴ ψυχὴ καὶ ἐνώπιον τῶν ἄλλων ἀνωτάτων τῆς Ἐπιστήμης ἑστιῶν, ὅσαι ἐν Ἑλλάδι ὕστερον ἱδρύθησαν καὶ ἐρρυθμίσθησαν κατὰ τὸ πρότυπον τῆς Πλατωνικῆς Ἀκαδημίας. Λέγω τὸ Λύκειον, ὅπερ μετὰ τοῦ μεγάλου Σταγιρίτου καὶ ὁ Θεόφραστος ἐκλέϊσεν ὁ Λέσβιος καὶ ὁ Εὔδημος ὁ Ρόδιος καὶ ὁ Ἀριστόξενος ὁ Ταραντῖνος καὶ ὁ Στράτων ὁ Λαμψακηνός, ἔτι δὲ τοῦ Ἐπικούρου τὸν κῆπον καὶ τὸν σύλλογον καὶ τὴν Στοὰν καὶ τὸν Ζήνωνα, τὸν ἱδρυτὴν αὐτῆς, καὶ τὸν Χρύσιππον καὶ τὸν Παναίτιον τὸν Ρόδιον καὶ τὸν σοφὸν Ποσειδώνιον τὸν ἐκ τῆς Ἀπαμείας· πρὸς δὲ τούτοις τὸ Μουσεῖον, τὴν περίπυστον Ἀκαδημίαν τῆς Ἀλεξανδρείας, ἥτις ἱδρύθη κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Πλάτωνος καὶ προσφυῶς ἐκλήθη κλάδος ἀπὸ τῆς ἱερᾶς ἐλαίας τῆς ἀπὸ τοῦ Ἱππίου Κολωνοῦ, περιέλαβε δὲ τοὺς διαπρεπεστάτους τῶν σοφῶν τῶν ἀκμασάντων κατὰ τὴν περίλαμπρον ἐκείνην περίοδον τῆς ἑλληνικῆς πνευματικῆς δημιουργίας, ἐν οἷς καὶ ὁ πολὺς Ἀρίσταρχος ὁ Σάμιος καὶ ὁ Ἀπολλώνιος ὁ Περγαῖος καὶ ὁ Ἵππαρχος ὁ ἐκ Νικαίας καὶ ὁ Ἐρατοσθένης ὁ Κυρηναῖος καὶ ὁ Εὐκλείδης, τῆς γεωμετρίας ὁ ἱδρυτής, καὶ ὁ Ἀρχιμήδης καὶ ὁ Ἥρων ὁ Ἀλεξανδρεὺς καὶ ἄλλοι.

Καὶ τὰς Ἀκαδημίας τὰς ἐν τῷ Βυζαντίῳ μεθ' ὑπερηφανίας ἀναπολεῖ ἡ Ἑλληνικὴ ψυχή, ὡσαύτως δὲ τὰς ἐν τῇ Ἀνατολῇ, τῆς Ἐδέσσης τῆς ἐν Συρίᾳ καὶ τῆς Νισίβεως τῆς ἐν Μεσοποταμίᾳ καὶ τῆς Γανδισαπώρας τῆς ἐν Περσίᾳ καὶ τὰς ἄλλας, ὧν οἱ πυρσοὶ ἀνήφθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἱεροφαντῶν, οἵτινες τὸ ἀνέσπερον φῶς τῆς ἑλληνικῆς σοφίας μετελαμπάδευσαν εἰς τὰς χώρας ἐκείνας, ἔτι δὲ τὰς Ἀκαδημίας τῆς Δύσεως, ἀπὸ τῆς Πλατωνικῆς τοῦ Πλήθωνος ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ τῆς τοῦ Βησσαρίωνος ἐν Ρώμῃ μέχρι τῶν νεωτάτων ἑστιῶν τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Τέχνης, ὅσας καὶ νῦν κοσμοῦσιν οἱ μέγιστοι καὶ ἐπιφανέστατοι τῶν σοφῶν τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

Καὶ τῆς παγκοσμίου δ' Ἐπιστήμης θεωροὺς μετ' ἀγαλλιάσεως βλέπει ἡ Ἐθνικὴ ψυχὴ συμπαρισταμένους ἐνταῦθα σήμερον καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς σεμνῆς ταύτης ὁμηγύρεως τὸν ἑορταζόμενον θειότατον μυσταγωγὸν καὶ τὴν μητέρα Ἑλλάδα, τῶν ὑπερτάτων ἰδεωδῶν τὴν αἰωνίαν ἱέρειαν, διὰ στεφάνων χρυσῶν περιβάλλουσαν τὴν σεπτὴν αὐτοῦ κορυφήν.

Καὶ εἶναι ἡ τιμὴ αὕτη ἀντάξιον στεφάνωμα τοῦ ἀνδρός, ὅστις εἰς τὰς ὑψηλὰς τῆς νοήσεως σφαίρας ἀναχθεὶς ἐγένετο τῆς ἐπιστήμης ἐν τῇ εὐρυτάτῃ τῆς

λέξεως ἐννοίᾳ δημιουργὸς καὶ ἀληθὴς προφήτης τοῦ μέλλοντος, οὗτινος ὁ λόγος δίδει τὴν κατεύθυνσιν εἰς τὰ ἄτομα καὶ τὰ Ἔθνη.

Οὐδὲν ὑπάρχει τῷ ὄντι θεμελιῶδες τῆς ἐπιστήμης πρόβλημα, ὅπερ δὲν κατέστησεν ὁ Πλάτων ὑπόθεσιν τῶν ζητήσεων αὐτοῦ.

Ἐκεῖνος κατέβαλε τὰ θεμέλια τῆς Λογικῆς, τῆς ἐπιστήμης, ἣν ἡ μεγαλοφυΐα μάλιστα τοῦ Ἀριστοτέλους ἔπειτα συστηματικώτερον ἀνέπτυξε καὶ παρέδωκεν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους.

Ἐκεῖνος καὶ τῶν θεωρημάτων τῆς γνώσεως τὰ κυριώτατα ὑπετύπωσε καὶ τὸν κόσμον ἵδρυσε τῶν ἰδεῶν, τὰς ὁποίας μετὰ ποιητικῆς ἐξάρσεως παρέστησεν ὡς τὰ ὄντως ὄντα, τὰ ἀεὶ ὡσαύτως κατὰ ταὐτὰ ἔχοντα, ὡς οὐσίας δῆλον ὅτι ἀγενήτους καὶ ἀνωλέθρους, αἵτινες διὰ μόνου τοῦ λόγου νοοῦνται, καὶ δὴ ὡς παραδείγματα, καθ᾽ ἃ γίνονται τὰ αἰσθητά, καὶ ὡς ἀρχαὶ ἠθικαὶ καὶ ἀξίαι, πρὸς ἃς οἱ ἄνθρωποι ὀφείλουσι νὰ ρυθμίζωσι τὸν βίον [1].

Ἐκεῖνος καὶ τῶν ἀριθμῶν τὴν ἐπιστήμην ἐθεράπευσε καὶ τὰ κατὰ τὴν σύστασιν καὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ κόσμου ἐξήτασεν, ἔτι δὲ τοῦ ἀνθρώπου, ἐν συναφείᾳ μάλιστα πρὸς τὸν Δημόκριτον καὶ τοὺς Πυθαγορείους καὶ τοὺς ἄλλους παλαιοτέρους φιλοσόφους.

Καὶ τῆς Ψυχολογίας ὄχι μόνον τὰ σπουδαιότατα τῶν ἐπὶ μέρους προβλημάτων διεσάφησεν, ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν ἀθανασίαν πρῶτος διὰ λόγων πολλῶν νὰ κατοχυρώσῃ ἐπεχείρησε καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐνεργείας.

Μετὰ τῆς Ψυχολογίας δὲ καὶ τῆς Ἠθικῆς καὶ τὰ κυριώτατα τῆς Παιδευτικῆς ζητήματα ἠκρίβωσε καὶ πολλὰ τῶν νεωτέρων ἐπιτεύγματα προέλαβεν, ἐν οἷς καὶ τὰ τῶν ψυχολογικῶν κριτηρίων καὶ τῆς ἐπιλογῆς καὶ τῶν νηπιαγωγείων καὶ ἄλλα, δι᾽ ὃ καὶ ὁμολογεῖται ὅτι ἐκεῖνος, εἴπερ τις καὶ ἄλλος τῶν Ἑλλήνων, δύναται νὰ εἶναι εἰς τοὺς νεωτέρους τῆς ἐπιστήμης ταύτης ὑπόδειγμα ἔν τε τῇ θεωρίᾳ καὶ τῇ πράξει.

Πλείστου δὲ λόγου ἀξίας καὶ εἰς τὴν Φιλοσοφίαν τῆς κοινωνίας ὁ Πλάτων καὶ τῆς πολιτείας καὶ τοῦ δικαίου παρέσχε συμβολάς. Ἡ θεωρία, καθ᾽ ἣν ἡ σύστασις τῆς κοινωνίας εἶναι προϊὸν ὁρμῆς ἐγκειμένης ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, ὡσαύτως δὲ ἡ περὶ τοῦ φυσικοῦ δικαίου θεωρία ἐκείνου πρώτου ἐγένετο δίδαγμα, ὅπερ ἀκριβέστερον διετύπωσεν ὕστερον ὁ Ἀριστοτέλης.

Καὶ τῆς Φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας ἐκεῖνος ὑπῆρξεν ἀναντιρρήτως ὁ δημιουργός. Γνωριμώτατα εἶναι ὅσα καὶ ἐν τοῖς Νόμοις καὶ ἀλλαχοῦ λέγει περὶ τοῦ ἱστο-

---

[1] Πρβλ. *Theophil Boreas,* Das weltbildende Prinzip in der Platonischen Philosophie, Leipzig, 1899. - *Θεοφίλου Βορέα,* Ὁ δημιουργὸς ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τοῦ Πλάτωνος, *Ἀνάλεκτα,* 3, 1940, σελ. 63 κ. ἑξ.

ρικοῦ βίου τῆς ἀνθρωπότητος ἐν σχέσει καὶ ἀλληλουχίᾳ πρὸς τὰ περὶ γενέσεως καὶ ἀνελίξεως τοῦ κόσμου, καὶ δὴ τὰ περὶ περιόδων τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ τῆς διαδοχικῆς ἀκμῆς καὶ τῆς παρακμῆς αὐτοῦ καὶ τῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ προόδου καὶ ἄλλων συναφῶν ζητημάτων.

Καὶ ἡ ἐπιστήμη, ἥτις ἐρευνᾷ τὰ κατὰ τὴν φύσιν τοῦ καλοῦ καὶ τὴν καλαισθητικὴν συγκίνησιν καὶ κρίσιν, ἔτι δὲ τὴν καλλιτεχνικὴν δημιουργίαν καὶ τὴν τέχνην, πολλαχῶς ἐγένετο ὑπόθεσις ἐρεύνης τοῦ Ἕλληνος σοφοῦ, οὗτινος καὶ τὴν ἄκραν περὶ τὸ καλὸν εὐαισθησίαν καὶ ἡ γλῶσσα ἐμφαίνει, ἥτις εἶναι ὁμολογουμένως ἡ τελειοτάτη μορφὴ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐν ᾗ, ὅπως εἰς τὰ ἔργα τῆς τέχνης, ὅπως εἰς τοῦ Ἰκτίνου καὶ τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Πραξιτέλους τὰ καλλιστεύματα, ὁ ρυθμὸς διαπρέπει καὶ ἡ ἁρμονία καὶ τὸ κάλλος καὶ ἡ χάρις, τὰ παντοῖα τοῦ λόγου κοσμήματα καὶ ἀγλαΐσματα, ὧν ἕνεκα ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὠνομάσθη γλῶσσα θεῶν, ἐγένετο δὲ τὸ πρότυπον πάντων τῶν ἔπειτα, ὅσοι τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καθόλου καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἔσχον ἀφετηρίαν ἐν τῇ δημιουργίᾳ ἰδίου πολιτισμοῦ καὶ ἰδίας γλώσσης καὶ λογοτεχνίας.

Ἀλλ' εἰς τὸ Πάνθεον τῆς παγκοσμίου ἐπιστήμης οὔτε τὰ γνωσιολογικὰ θεωρήματα εἰσήγαγον τὸν Ἕλληνα φιλόσοφον οὔτε ἡ περὶ τὰς ἄλλας ἐπὶ μέρους ἐπιστήμας διατριβὴ τόσον, ὅσον ἡ ὑπέροχος περὶ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ βίου θεωρία αὐτοῦ καὶ ἡ εὐγενεστάτη ὁρμὴ καὶ ὁ διακαὴς πόθος πρὸς ἀνύψωσιν καὶ τελείωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου.

Ἐν τῇ περὶ τοῦ κόσμου θεωρίᾳ ἀποκρούων τὰ ὑλίζοντα διδάγματα κηρύσσει ὁ Πλάτων μετὰ τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ τοῦ Σωκράτους, τοῦ μεγάλου διδασκάλου του, ὅτι ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ νοῦς δημιουργός. Ταὐτίζει δὲ τὸν νοῦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νοεῖ αὐτὸν ὡς τὴν ὑπερτάτην ἀρχήν, ἥτις τὰ πάντα σκοπίμως δημιουργεῖ καὶ διατάσσει κατὰ τελικὰς αἰτίας· «*Πάντες*», λέγει, «*συμφωνοῦσιν οἱ σοφοί, ἑαυτοὺς ὄντως σεμνύνοντες, ὡς νοῦς ἐστι βασιλεὺς ἡμῖν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς*»[1]· «*τὸ δὲ νοῦν πάντα διακοσμεῖν αὐτὰ φάναι καὶ τῆς ὄψεως τοῦ κόσμου καὶ ἡλίου καὶ σελήνης καὶ ἀστέρων καὶ πάσης τῆς περιφορᾶς ἄξιον*»[2].

Καὶ ἀποδείξεις δ' ἐπάγεται περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, τὴν κοσμολογικὴν καὶ τὴν ἱστορικὴν καὶ τὴν τελολογικήν, πρῶτος δὲ αὐτὸς εἰσάγων τὸ λεγόμενον τρίλημμα τοῦ Λειβνιτίου, διδάσκει ὅτι ὁ κόσμος εἶναι «*μέγιστος καὶ ἄριστος κάλλιστός τε καὶ τελεώτατος*», διότι, ἐὰν μὴ ἦτο ἄριστος, ὁ Θεὸς ἢ δὲν θὰ ἐγί-

---

[1] Φίληβ. 28 C.

[2] Αὐτόθι, 28 C κ. ἑξ.

νωσκεν ἢ δὲν θὰ ἤθελεν ἢ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ δημιουργήσῃ αὐτὸν τοιοῦτον[1].

Καὶ τὴν Θεοδικίαν, ἤτοι τὴν διδασκαλίαν τὴν περὶ δικαιώσεως τοῦ Θεοῦ διὰ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ κακά, πρῶτος ὁ Πλάτων εἰσήγαγεν εἰς τὴν φιλοσοφίαν, εἰς αὐτὸν δὲ ἠκολούθησαν οἱ ἔπειτα[2].

Θεὸν ἄλλον πλὴν τοῦ ὑπερτάτου δὲν ἀποδέχεται. Καὶ ὁμιλεῖ μὲν ἐν τῷ Τιμαίῳ περὶ τῶν ἀστέρων ὡς περὶ θεῶν ὁρατῶν, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἁπλῆ ποιητικὴ διατύπωσις τοῦ φιλοσόφου[3], ὅστις ταῦτα λέγων οὐδὲν ἄλλο δηλοῖ ἢ ὅτι οἱ ἀστέρες μετέχουσιν ἐμμέσως εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν ὄντων δυνάμει τῆς ψυχῆς τοῦ κόσμου, τὴν ὁποίαν ὁ θεὸς ἐνέβαλεν εἰς αὐτόν, εἰσάγει δὲ οὕτω προδήλως αὐτὸς πρῶτος τὴν περὶ ζωτικῆς ἀρχῆς καὶ ἐντελεχείας καὶ προδιατεταγμένης ἁρμονίας θεωρίαν, ἣν ὁ Ἀριστοτέλης μᾶλλον ἀνέπτυξε καὶ οἱ Στωικοί, ἔπειτα δὲ καὶ ὁ Λειβνίτιος καὶ ἄλλοι τῶν νεωτέρων.

Οὐδὲ εἰς τοὺς θεοὺς τῆς Ἑλληνικῆς θρησκείας πιστεύει, ἀλλὰ διατηρεῖ τὴν εἰς αὐτοὺς πίστιν χάριν τοῦ λαοῦ, ὑποδεικνύει δὲ τὴν μεταρρύθμισιν αὐτῆς.

Μεγαλειώδης εἶναι καὶ ἡ περὶ τοῦ βίου θεωρία, ἣν ὁ Πλάτων ἀναπτύσσει ἐν τῇ Ἠθικῇ, τῇ ἐπιστήμῃ, ἥτις σκοπὸν προτίθεται νὰ ὑποτυπώσῃ ἀρχὰς καὶ κανόνας, πρὸς οὓς ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος νὰ ρυθμίζῃ τὸν βίον.

Συμπληρῶν ἐνταῦθα καὶ θεωρητικώτερον ἀναπτύσσων τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν τοῦ Σωκράτους ὄχι μόνον τὰ κατὰ τὴν ἠθικὴν συνείδησιν ψυχολογικώτερον ἀνίχνευσεν, ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ τὰ ἠθικὰ ἰδεώδη μᾶλλον ἀνέπτυξε καὶ τὰς κυρίας ἀρετὰς τελειότερον διετύπωσε καὶ παρέδωκεν εἰς τοὺς ἔπειτα, οἵτινες καὶ νῦν ἔτι πολλαχῶς ἀκολουθοῦσιν εἰς τὰ μεγαλόπνοα διδάγματα τοῦ Ἕλληνος φιλοσόφου.

Εἰς τὴν ἀποτέλεσιν τῆς ἠθικότητος, λέγει ὀρθῶς ὁ Πλάτων, πρῶτον ἀρχέγονοι, ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχοντες, ἔπειτα καὶ ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας προερχόμενοι παράγοντες συντελοῦσιν, ἡ φύσις καὶ τὸ περιβάλλον, μάλιστα ἡ ἀγωγή. Θαυμασίως ἔχει τὸ ἐν τοῖς Νόμοις· «*ἄνθρωπος-παιδείας μὲν ὀρθῆς τυχὸν καὶ φύσεως εὐτυχοῦς θειότατον ἡμερώτατόν τε ζῷον γίγνεσθαι φιλεῖ, μὴ ἱκανῶς δὲ ἢ μὴ καλῶς τραφὲν ἀγριώτατον ὁπόσα φύει γῆ*»[4].

Διὰ τῶν διττῶν τούτων παραγόντων καὶ αἱ ἠθικαὶ ἰδέαι κατὰ μικρὸν ἀναπτύσσονται καὶ τὸ συναίσθημα μορφοῦται καὶ ἡ βούλησις ρυθμίζεται καὶ διαπλάσσεται καὶ συντελεῖται ὁ ἠθικὸς χαρακτήρ. Τὸ φιλάλληλον, τὸ φιλόπολι καὶ τὸ

---

[1] Νόμ. 902 Ε.

[2] Πολ. 379 C, Θεαίτ. 176 C, Νόμ. 902 Ε, Τιμ. 68 D κ. ἑξ.

[3] Τιμ. 40 C κ. ἑξ.

[4] 766 A. Πρβλ. καὶ Πολ. 401 Ε κ. ἑξ. καὶ Πρωταγ. 325 C κ. ἑξ.

μεγαλόφρον, τὸ μεγαλεπήβολον καὶ μεγαλόπραγμον καὶ μεγαλουργόν, τὸ θαρραλέον καὶ τὸ μετριόφρον καὶ τὸ πρᾷον, τὸ σύγγνωμον καὶ τὸ ἐλεητικόν, πᾶσαι συλλήβδην αἱ ἀρεταί, ὅσαι τῶν ἀνθρώπων ἀγλαΐζουσι τὸν βίον, δὲν ὑπάρχουσιν ἀρχῆθεν ἀποτετελεσμέναι ἐν τῇ συνειδήσει, ἀλλὰ καὶ ἐκ διδασκαλίας καὶ διὰ παραδειγμάτων ὁ ἔμφυτος πυρὴν τῶν ἀρετῶν αὐξάνεται, ὅπως καὶ ἡ κακία ἐκ τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, ἐν ᾧ ἀναπτύσσεται, τρέφει τὴν ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσαν μοχθηρὰν ὁρμήν. Καὶ κορυφοῦται τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως ἡ ἀνάπτυξις, ὅταν ὁ ἄνθρωπος προαχθῇ εἰς τὴν ἠθικὴν τελείωσιν, ὅτε πλέον οἱονεὶ ἀκούων τὴν φωνὴν τοῦ καθήκοντος αἰσθάνεται ἐν ἑαυτῷ ἀφῃρημένην τινὰ ὑποχρέωσιν εἰς τὸ πράττειν κατὰ τοὺς κανόνας, οὓς ἔχει ἐν τῇ συνειδήσει, ὅπως τῶν νόμων τὴν φωνὴν ἀκούει ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ὁ Σωκράτης [1].

Κάλλιστα δὲ καὶ τὰ κατὰ τὸ ὕψιστον ἠθικὸν ἰδεῶδες καθώρισεν ὁ Πλάτων, τὸν ἀνώτατον σκοπὸν τῆς ἠθικῆς ἐνεργείας.

Τῆς ἡδονικῆς καὶ τῆς χρησιμοθηρικῆς σχολῆς ἀνασκευάζων τὰ διδάγματα, καθ' ἃ σκοπὸς τοῦ βίου ἀνώτατος καὶ τῆς εὐδαιμονίας κρηπὶς εἶναι ἡ ἡδονή, ἡ δὲ βία μέσον πρὸς ἔφιξιν αὐτῆς, καὶ ὁ νόμος γίνεται τῶν ἀσθενῶν ἔργον καὶ δίκαιον εἶναι τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου, ἐδίδαξεν ὅτι σκοπὸς ὑπέρτατος τῆς ἠθικῆς ἐνεργείας καὶ ἄκρον ἀγαθόν, πρὸς τὸ ὁποῖον ὀφείλει ἕκαστος νὰ ρυθμίζῃ τὸν βίον, εἶναι τοῦ ἀνθρώπου ἡ τελείωσις, εἰς τὴν τελείωσιν δὲ ταύτην ἐπακολουθεῖ ἡ εὐδαιμονία.

Καὶ λέγει τελείωσιν ὁ φιλόσοφος τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου, τήν τε σωματικὴν καὶ τὴν διανοητικὴν καὶ τὴν ἠθικήν. Καὶ ὄχι μόνον τοῦ ἀτόμου τὴν τελείωσιν θεωρεῖ ἀγαθὸν μέγιστον ἀλλὰ καὶ τῆς κοινωνίας καθόλου, ὅπως καὶ ὅσοι ἄλλοι τῶν Ἑλλήνων εἶναι ὀπαδοὶ τοῦ ἰδεώδους τούτου, ὅπερ καὶ ἠθικὸν ἰδεῶδες ὀνομάζεται τοῦ κατὰ λόγον καὶ κατ' ἀρετὴν ζῆν, ἐπειδὴ εἰς τὴν τελείωσιν ἄγουσι τὸν ἄνθρωπον αἱ ὑπαγορεύσεις τῆς ἀνωτέρας αὐτοῦ φύσεως, τοῦ λόγου, ὅστις ἐν αὐτῷ ὑπάρχει καὶ προτρέπει εἰς τὴν ἀρετήν. Ἀποβαίνει δὲ τέλειος κατὰ Πλάτωνα μόνος ὁ σοφός, ἐκεῖνος δὲ εἶναι καὶ πράγματι εὐδαίμων, διότι μόνος αὐτὸς ἀπαλλασσόμενος τῶν κατωτέρων ὁρμῶν, αἵτινες ὁδηγοῦσιν εἰς τὴν παχυλὴν καὶ χαμαίζηλον κατ' αἴσθησιν ἡδονήν, ἀποβλέπει πρὸς τὸν τέλειον κόσμον τῶν ἰδεῶν, ὧν ἀνωτάτη εἶναι ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα, γινώσκει δὲ αὐτὰς καὶ πληροῦται ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἔρωτος καὶ πράττει κατὰ τὰ κελεύσματα αὐτῶν [2].

---

[1] Κρίτ. 54 Β.

[2] Φαῖδρ. 247 D κ. ἑξ., Συμπ. 211 Β κ. ἑξ.

Καὶ ὀνομάζει ὁ Πλάτων ταύτην τὴν τελείωσιν, ἧς κορύφωμα εἶναι ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ εὐσέβεια, ὁμοίωσιν πρὸς τὸν Θεόν [1].

Συνεφώνησε δ' ἐν τῷ καθορισμῷ τούτου τοῦ ἰδεώδους τῆς τελειώσεως καὶ πρὸς τὸν Ἡράκλειτον καὶ τὸν Δημόκριτον καὶ τὸν Σωκράτην, οἵτινες ὁμοίως τὴν κατὰ λόγον ἐνέργειαν ἐπαινοῦσι καὶ τὴν φρόνησιν ἐξαίρουσιν ὡς ἄγουσαν εἰς τὴν εὐδαιμονίαν. Ἡ φρόνησις κατὰ τὸν Ἡράκλειτον εἶναι ἡ μεγίστη ἀρετή [2] καὶ οἱ ἄριστοι ἓν μόνον θηρεύουσι, δόξαν ἀθάνατον, οἱ δὲ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ζῶσι βίον βοσκημάτων [3]. Καὶ ὁ Δημόκριτος ἐκήρυξεν ὅτι ἡ τελειότης τῆς ψυχῆς εἶναι ὁ ἀνώτατος σκοπὸς τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας [4]. Καὶ ὁ Σωκράτης πρὸς τὸν Ἀρίστιππον τὸν Κυρηναῖον, τὸν ἱδρυτὴν τῆς ἡδονικῆς σχολῆς, διαλεγόμενος «*τῶν ὄντων ἀγαθῶν καὶ καλῶν*», ἔλεγεν, «*οὐδὲν ἄνευ πόνου καὶ ἐπιμελείας θεοὶ διδόασιν ἀνθρώποις, ἀλλ' εἴτε τοὺς θεοὺς ἵλεως εἶναί σοι βούλει, θεραπευτέον τοὺς θεούς, εἴτε ὑπὸ φίλων ἐθέλεις ἀγαπᾶσθαι, τοὺς φίλους εὐεργετητέον, εἴτε ὑπό τινος πόλεως ἐπιθυμεῖς τιμᾶσθαι, τὴν πόλιν ὠφελητέον, εἴτε ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος πάσης ἀξιοῖς ἐπ' ἀρετῇ θαυμάζεσθαι, τὴν Ἑλλάδα πειρατέον εὖ ποιεῖν*» [5].

Καὶ τὰ κατὰ τὰ ἠθικὰ ἐλατήρια καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς ἠθικῆς ἐνεργείας καὶ τὰ εἴδη τῶν καθηκόντων καὶ τὰς ἀρετὰς ἀριστοτεχνικῶς διετύπωσεν ὁ Πλάτων, ὅστις καὶ ἐνταῦθα ἐγένετο ὑπόδειγμα τῶν ἔπειτα περὶ τῶν ζητημάτων τούτων φιλοσοφησάντων. Ὅπως δὲ ὁ Σωκράτης, πέντε καὶ ὁ Πλάτων διέκρινε θεμελιώδεις ἀρετάς, τὴν σοφίαν, τὴν ἀνδρείαν, τὴν σωφροσύνην, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν εὐσέβειαν. Καὶ σοφίαν μὲν καὶ φρόνησιν λέγει τὴν ἀρετήν, δι' ἧς διαγινώσκομεν ὅ,τι συντελεῖ εἰς τὴν ἡμετέραν τελείωσιν, θεωρεῖ δὲ ταύτην ὡς τὸ κορύφωμα πασῶν τῶν ἀρετῶν. Ἀνδρείαν δὲ ὀνομάζει τὴν ἀρετήν, ἥτις κατὰ τὰς δυσχερεῖς περιστάσεις τοῦ βίου παρέχει θάρρος καὶ ἰσχὺν καὶ ἐπιμονὴν καὶ καρτερίαν. Σωφροσύνην δὲ καὶ ἐγκράτειαν καλεῖ τὴν ἀρετήν, δι' ἧς τὰς κατωτέρας ὁρμὰς ὑποτάσσομεν καὶ κρατοῦμεν τῶν παθῶν. Δικαιοσύνην δὲ ὀνομάζει τὴν ἀρετήν, ἣν ὁ ἔχων ἐκτελεῖ ἐμμελῶς τὰ πρὸς τοὺς ἄλλους καθήκοντα. Εὐσέβειαν δὲ καὶ ὁσιότητα τὴν ἀρετὴν λέγει, ἥτις ἄγει τὸν ἄνθρωπον εἰς ἐπιτέλεσιν τῶν καθηκόντων, ὅσα ἀναφέρονται πρὸς τὸν Θεόν. Μόνοι, κηρύσσει, οἱ τὰς ἀρετὰς ταύτας πάσας ἔχοντες ἀποβαίνουσιν ἀληθῶς καλοὶ κἀγαθοί, ἦθος δὲ ἀδαμάντινον ἔχοντες ἐν τῇ ὁδῷ πορεύονται τοῦ καθήκοντος, ἄκαμπτοι δὲ κατὰ τὰς παντοίας παλιρροίας τοῦ

[1] Θεαίτ. 176 Β.
[2] Ἀπ. 112, Diels.
[3] Ἀπ. 29, Diels.
[4] Ἀπ. 187, Diels.
[5] *Ξενοφ.* Ἀπομν., Β, 1, 28.

βίου μετ' εὐλαβείας ἀείποτε πράττουσι κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν, σπουδάζουσι δὲ καὶ τὰ ἄτομα καὶ τὰς κοινωνίας καὶ τὴν ἀνθρωπότητα ὅλην νὰ ἄγωσιν εἰς τὴν ὑπερτάτην τελείωσιν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν. Καὶ εἶναι προφανῶς οὗτοι οἱ τελείως ἀγαθοί, ὅπως εἶπεν ὁ φιλόσοφος, ἐκεῖνοι, περὶ ὧν ὁ Πρόδικος εἰσήγαγε λέγουσαν τὴν Ἀρετὴν ὅτι, ἐν ὅσῳ μὲν εἶναι νέοι χαίρουσιν, ὅταν ἀκούωσι τοὺς ἐπαίνους τῶν πρεσβυτέρων, ὕστερον δὲ ἀγάλλονται διὰ τὰς τιμάς, τὰς ὁποίας οἱ νέοι ἐπιδαψιλεύουσιν εἰς αὐτούς, καὶ εὐχαρίστως μὲν τὰς παλαιὰς αὐτῶν πράξεις ἀναπολοῦσι καὶ τὰς παρούσας πράττουσιν, εἶναι δὲ ἀγαπητοὶ καὶ εἰς τοὺς θεοὺς καὶ εἰς τοὺς φίλους καὶ τιμῶνται ὑπὸ τῆς πατρίδος, ὅταν δ' ἔλθῃ τὸ πεπρωμένον τέλος δὲν παραδίδονται εἰς τὴν λήθην, ἀλλὰ διὰ παντὸς τοῦ χρόνου ὕμνων ἀξιοῦνται καὶ ἐγκωμίων.[1].

Κορωνὶς καὶ θριγκὸς τῶν ἠθικῶν διδαγμάτων εἶναι ὅσα ὁ Πλάτων διεξέρχεται περὶ τῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ πραγματώσεως τοῦ ἀγαθοῦ, ὡς καὶ ἐν τῇ σχέσει τῶν πολιτειῶν πρὸς ἀλλήλας.

Ὅπως τοῦ ἀτόμου, οὕτω καὶ τῆς πολιτείας ἀνώτατος σκοπὸς ὀφείλει κατὰ τὸν φιλόσοφον νὰ εἶναι ἡ τελείωσις καὶ ἡ εὐδαιμονία αὐτῆς. Ἐπιτυγχάνεται δὲ ὁ σκοπὸς οὗτος, ἐὰν οἱ πολῖται εἶναι ἄρτιοι κατὰ πάντα καὶ παιδεύωνται προσηκόντως, ἐὰν οἱ ἄρχοντες εἶναι τέλειοι, ἐὰν αἱ γυναῖκες ἴσα πρὸς τοὺς ἄνδρας δικαιώματα ἔχουσαι μετέχωσι πάντων τῶν ἔργων τῆς πολιτείας, ἐὰν ρυθμισθῶσι καλῶς τὰ τῆς κτήσεως καὶ τῆς διατροφῆς τῶν πολιτῶν, ἔτι δὲ τὰ τῶν γάμων, ἐὰν ἡ ἑνότης συνδέῃ τοὺς πολίτας καὶ ἡ ὅλη σύνταξις τῆς πολιτείας εἶναι τελεία Ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἐν τῇ πολιτείᾳ ταύτῃ ἡ μεγίστη ἀρετή.

Τρεῖς δὲ εἶναι αἱ τάξεις τῶν πολιτῶν, ἡ τῶν ἀρχόντων, ἡ τῶν φυλάκων, δῆλα δὴ τῶν στρατιωτικῶν, καὶ ἡ τῶν δημιουργῶν, ἤτοι τῶν γεωργῶν, τῶν βιομηχάνων καὶ τῶν ἐμπόρων.

Καὶ ἡ μὲν πρώτη τάξις ἐπιμελεῖται τῆς διοικήσεως τῆς πολιτείας καὶ ἔχει πρὸς τοῦτο ἐξουσίαν ἀπόλυτον μὴ περιοριζομένην ὑπὸ νόμων, διότι ὁ σοφὸς πολιτικὸς ἀνὴρ οὐδεμίαν ἔχει νόμων ἀνάγκην εἰς τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως. Ἀποτελοῦσι δὲ αὐτὴν οἱ χρηστότατοι καὶ εὐφυέστατοι τῶν πολιτῶν καὶ ἀληθῶς ἐπιστήμονες[2], οἱ φιλόσοφοι, ὅπως ἄλλως ὀνομάζει αὐτοὺς ὁ Πλάτων. Περιθρύλητα εἶναι τὰ «*Ἐὰν μὴ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἐν ταῖς πόλεσιν ἢ οἱ βασιλεῖς τε νῦν λεγόμενοι καὶ δυνάσται φιλοσοφήσωσι γνησίως τε καὶ ἱκανῶς καὶ τοῦτο εἰς*

---

[1] *Ξενοφ.* Ἀπομν., Β, 1, 33.

[2] Πολ. 473 C.

ταὐτὸν ξυμπέσῃ, δύναμίς τε πολιτικὴ καὶ φιλοσοφία, οὐκ ἔστι κακῶν παῦλα ταῖς πόλεσι, δοκῶ δ' οὐδὲ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει» [1].

Ἡ δευτέρα τάξις ἔργον ἔχει τὴν περιφρούρησιν τῆς πόλεως ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν καὶ τὴν τήρησιν τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως [2].

Ἡ δὲ τρίτη τάξις ὅλως ἀπὸ τῶν δύο πρώτων κεχωρισμένη οὐδαμῶς ἀναμειγνύεται εἰς τὰ ἔργα ἐκείνων, παρασκευάζει δὲ μόνον τὰ τῆς διατροφῆς τῶν πολιτῶν [3].

Ἵνα δὲ οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ φύλακες μὴ τρέπωνται εἰς ἴδια ἀσχολήματα ἀλλ' ἀφιερῶνται εἰς τὴν πολιτείαν, δὲν ἔχουσιν οἴκησιν καὶ ἄλλην κτῆσιν ἰδίαν, οὐδὲ χρυσίον οὐδὲ ἀργύριον, ἀλλὰ τρέφονται δημοσίᾳ δαπάνῃ ἐν συσσιτίοις.[4]

Καὶ ἵνα ἡ ἑνότης συνδέῃ τοὺς πολίτας πρὸς ἀλλήλους, ὁ γάμος καταργεῖται εἰς τὰς δύο πρώτας τάξεις καὶ αἱ γυναῖκες εἶναι κοιναί, ὥστε μήτε οἱ γονεῖς τὰ τέκνα αὐτῶν νὰ γνωρίζωσι μήτε τὰ τέκνα τοὺς γονεῖς, πάντες δὲ οἱ ἐν τῇ πόλει νὰ θεωρῶνται ἀδελφοὶ πρὸς ἀλλήλους [5].

Μεριμνᾷ δὲ ἡ πολιτεία, ἵνα ἐξ ἱκανωτάτων γονέων γεννῶνται οἱ πολῖται αὐτῆς καὶ μόνον οἱ ἄρτιοι ἐκ τούτων παραμένωσιν εἰς τὰς τάξεις των. Οἱ ἄλλοι ἐκτίθενται καὶ ἀφανίζονται ἢ μετατίθενται εἰς τὴν τάξιν τὴν κατωτέραν [6].

Ἡ ἀνατροφὴ τῶν πολιτῶν τῶν δύο ἀνωτέρων τάξεων εἶναι ἐκ τῶν πρωτίστων τῆς πολιτείας ἔργων.

Ἐπιδιώκει δὲ ἡ ἀγωγὴ τὴν τελείαν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν μόρφωσιν τῶν πολιτῶν.

Μουσικὴ καὶ γυμναστικὴ εἶναι τὰ κυριώτατα μαθήματα, δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ἡ πνευματικὴ καὶ σωματικὴ ἀνάπτυξις τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς τὰς ἀνωτέρας ἡλικίας προστίθενται ἡ διαλεκτικὴ καὶ τὰ μαθηματικά.

Καὶ ἄρχεται τῶν πολιτῶν ἡ μόρφωσις ἀπὸ τῆς πρώτης ἡλικίας, ὅτε εὐπλαστότερος εἶναι ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ ἀγωγὴ ἀσκεῖ μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτόν. [7]

Τὰ παιδία ἀπὸ τοῦ 3ου μέχρι τοῦ 6ου ἔτους ἄγονται εἰς τὰ κατὰ τὰς κώμας ἱερά, ὅπου ἀσχολοῦνται εἰς παιδιὰς ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν τροφῶν [8]. Ἔπειτα δὲ ἀποβαίνει αὐστηροτέρα ἡ περὶ τὰ μαθήματα διατριβή.

---

[1] Πολ. 473 D.
[2] Πολ. 423 A, 429 B κ. ἄ.
[3] Πολ. 415 A κ. ἄ.
[4] Πολ. 374 A κ. ἑξ. κ. ἄ.
[5] Πολ. 415 A, 463 C κ. ἄ.
[6] Πολ. 460 D κ. ἑξ., Τιμ. 19 A.
[7] Νόμ. 792 E.
[8] Νόμ. 793 E.

Πανταχοῦ κρατεῖ ἡ ἐπιλογὴ τῶν πολιτῶν, ἥτις δι' ἐπιστημονικῶν κριτηρίων καὶ τὴν εὐφυΐαν ἐλέγχει καὶ τὰς ἄλλας ἱκανότητας αὐτῶν. Ὅσοι δ' ἐκ τῶν παιδευομένων ἀποδεικνύονται κατὰ πάντα ὑπερέχοντες, κατὰ τὸ πεντηκοστὸν τῆς ἡλικίας ἔτος ἀναβιβάζονται εἰς τὴν πρώτην τάξιν καὶ καθίστανται ἄρχοντες τῆς πόλεως καὶ ὄχι μόνον ἐν τῷ βίῳ ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον καὶ διὰ τάφων καὶ δι' ἄλλων μνημείων τιμῶνται ἕνεκα τῆς ἀρετῆς αὐτῶν [1].

Τῆς αὐτῆς ἀγωγῆς τυγχάνουσι καὶ αἱ γυναῖκες, αἵτινες καὶ εἰς τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς φύλακας κατατάσσονται, ἐὰν ἐπιδείξωσι τὰς ἰδίας πρὸς τοὺς ἄνδρας ἀρετάς. Καὶ ὄχι μόνον τῆς διοικήσεως τῆς πολιτείας μετέχουσιν, ἀλλὰ καὶ τῆς πολεμικῆς ἐνεργείας [2].

Περὶ τῆς τρίτης τάξεως δὲν ὁμιλεῖ ὁ φιλόσοφος.

Πᾶσα ἄλλη πολιτείας μορφὴ εἶναι ἡμαρτημένη, καὶ δὴ ἡ τιμοκρατία, ὅπου τὸ φιλόνικον καὶ τὸ φιλότιμον κρατεῖ καὶ τὸ φιλοχρήματον καὶ ἡ θήρευσις τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἡδονῆς [3], ἡ ὀλιγαρχία, ὅπου ἡ φιλοχρηματία ἄρχει καὶ οἱ πλούσιοι καταλαμβάνουσι τὴν ἀρχήν, οἱ δὲ πένητες δὲν μετέχουσιν αὐτῆς, τιμᾶται δὲ εἰς ὑπερβολὴν ὁ πλοῦτος, καταφρονεῖται δὲ ἡ ἀρετή [4], ἡ δημοκρατία, ὅπου ἄκρατος πρυτανεύει ἐλευθερία, ἥτις κορυφοῦται ἐν τῇ ὀχλοκρατίᾳ καὶ τῇ ἀναρχίᾳ [5], ἡ τυραννὶς ἡ χειρίστη πολιτεία, ἥτις ἐκ τῆς δημοκρατίας προέρχεται, ὅταν εἷς ἀνὴρ πᾶσαν κακίαν κακὸς καταλαμβάνῃ τὴν ἀρχὴν καὶ τοὺς μὲν χρηστοὺς καὶ μεγαλόφρονας κατὰ πάντα τρόπον διώκῃ, ἀγαπᾷ δὲ καὶ περιέπῃ τοὺς πονηροτάτους τῶν πολιτῶν [6].

Ἀφορμὴν εἰς τὰ περὶ πολιτείας διδάγματα ταῦτα ἔδωσαν εἰς τὸν Πλάτωνα πρώτιστα πάντων αἱ ἠθικαὶ αὐτοῦ ἀρχαί, ἔπειτα δὲ καὶ ἡ κατάστασις ἡ δημιουργηθεῖσα ἐν Ἀθήναις μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν μάλιστα πόλεμον.

Ὅτε ἐγεννήθη ὁ Πλάτων, τῷ 427 π. Χ., κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, αἱ Ἀθῆναι διετέλουν εἰσέτι ὑπὸ τὴν αἴγλην τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος τοῦ Περικλέους. Ἦσαν τὸ κέντρον τοῦ ἑλληνικοῦ βίου. Ἡ ἐπιστήμη, ἡ ποίησις, αἱ πλαστικαὶ τέχναι ἦσαν ἐν τῇ μεγίστῃ ἀκμῇ. Ἡ τραγῳδία εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Εὐριπίδου τὰ ὑπέροχα δράματα. Ἐπὶ τῆς Ἀκρο-

---

[1] Πολ. 413 C κ. ἑξ.

[2] Πολ. 451 D κ. ἑξ., 455 D κ. ἑξ., 540 C κ. ἑξ., Νόμ. 805 A κ. ἑξ. κ. ἄ.

[3] Πολ. 545 B.

[4] Πολ. 550 C κ. ἑξ., 553 A κ. ἑξ.

[5] Πολ. 555 B κ. ἑξ. 558 C κ. ἑξ.

[6] Πολ. 562 A κ. ἑξ.

πόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἐπήνθει τοῦ Παρθενῶνος καὶ τῶν ἄλλων ἀπαραμίλλων καλλιστευμάτων τὸ κάλλος καὶ ἡ χάρις.

Ἀλλ' ἡ αἴγλη ἐκείνη κατὰ μικρὸν ἠμαυροῦτο. Ὁ ἀστὴρ τῆς ἀληθοῦς δημοκρατίας ἔκλινε πρὸς τὴν δύσιν. Ὁ πόλεμος, ἡ λώβη αὕτη τοῦ κόσμου, ἐπὶ 27 ὅλα ἔτη καὶ τἆλλα πάντα διέφθειρε καὶ τότε καὶ τὰς συνειδήσεις τῶν ἀνθρώπων. Ἡ πολιτικὴ ἐξέπεσεν. Ἡ σοφιστεία ἐλυμαίνετο τὰς ψυχὰς τῶν πολιτῶν. Ὁ πλοῦτος περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν βιομηχάνων. Ἡ πενία ἐπενέμετο τοὺς πολλούς. Κατελύοντο αἱ μεγάλαι ἠθικαὶ ἀρχαί.

Πρότυπον δ' ἔσχεν ὁ Πλάτων ἐν τῇ δημιουργίᾳ τῆς ἰδεώδους πολιτείας του τὰ τῆς Σπάρτης μάλιστα, ἔν τισι δὲ καὶ τὰ τῶν Πυθαγορείων.

Ἐν τῇ Σπαρτιατικῇ πολιτείᾳ ἴσχυεν ἡ ἀρχή, καθ' ἣν τὸ ἄτομον ἀνῆκεν εἰς τὸ ὅλον καὶ ἡ ἀγωγὴ τῶν πολιτῶν ἠσκεῖτο ὑπὸ τῆς πολιτείας αὐτῆς καὶ ἡ γεωργία καὶ τὰ συναφῆ ἐπαγγέλματα ἦσαν ἀνατεθειμένα εἰς τοὺς Εἵλωτας καὶ τοὺς περιοίκους καὶ οἱ πολῖται ἔζων καὶ ἐσιτοῦντο ἐν στρατοπέδῳ καὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ ἐν καιρῷ πολέμου. Καὶ αἱ σωματικαὶ ἀσκήσεις ἦσαν τοιαῦται, οἵας ὁ Πλάτων διαγράφει ἐν τῇ Πολιτείᾳ αὐτοῦ, καὶ ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος ἀπηγορεύοντο καὶ ἡ κοινότης ἐκράτει τῶν γυναικῶν καὶ ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ποίησις ἦσαν μέσα ἀγωγῆς καὶ τὰ μὴ ἄρτια παιδία ἐξετίθεντο καὶ αἱ γυναῖκες ἀνετρέφοντο, ὃν τρόπον καὶ οἱ ἄνδρες.

Ἀλλ' ἡ Πλατωνικὴ πολιτεία δὲν εἶναι ἁπλῆ μίμησις, ἀλλὰ διέπεται ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ φιλοσόφου καὶ φέρει τὴν σφραγῖδα τῆς μεγαλοφυΐας αὐτοῦ.

Ἰδιαιτέρως εἰς τὰς περὶ ἰσοτιμίας τῶν γυναικῶν γνώμας του καὶ ἀπὸ ἄλλων σοφῶν ὡρμήθη ὁ Πλάτων καὶ ἀπὸ τοῦ Σωκράτους καὶ τῆς τῶν Κυνικῶν φιλοσοφίας, οἵτινες ἐδίδαξαν ὅτι «*ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἡ αὐτὴ ἀρετὴ*» καὶ ἄλλων πολλῶν, οἵτινες τῆς τῶν γυναικῶν ἐλευθερίας ὑπερμαχοῦντες ἐκήρυξαν ὅτι ἡ γυνὴ εἶναι ἴση πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ ἀναλογιῶν τινων τηρουμένων δύναται αὕτη νὰ μετέχῃ παντὸς ἔργου κοινωνικοῦ. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν Ἀθήναις καὶ τῇ ἄλλῃ Ἑλλάδι κρατοῦντα ἐγένοντο ἐνταῦθα εἰς τὸν φιλόσοφον οὐχὶ ἐλαχίστη ἀφετηρία. Γνωριμώτατον εἶναι ὅτι πολλαχοῦ αἱ Ἑλληνίδες καὶ εἰς τὴν ποίησιν διέπρεψαν καὶ εἰς τὰς ἄλλας τέχνας καὶ εἰς τὰς παντοίας ἐπιστήμας ἠσχολοῦντο, πλεῖσται δὲ αὐτῶν ἐν Ἀθήναις καὶ εἰς τὰς ἄλλας φιλοσοφικὰς ἐφοίτων σχολὰς καὶ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν [1].

---

[1]) Πρβλ. *Θεοφίλου Βορέα*, Ἰσοτιμία τῆς γυναικὸς ἐν τῇ Ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι. Ὁμιλία ἐν τῷ Α' συνεδρίῳ τῶν Ἑλληνίδων, τῇ 3η Ἀπριλίου 1921. - *Ἀνάλεκτα*, 1, 1937, σελ. 218 κ. ἑξ.

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ Πλάτων τὴν πολιτείαν, ἣν διέγραψε, δὲν ἐθεώρει ὡς ἰδεῶδες ἀνέφικτον, ἂν καὶ εἶχε τὴν συναίσθησιν ὅτι δύσκολος εἶναι ἡ πραγμάτωσις αὐτῆς. Ρητῶς λέγει «*χαλεπὰ γενέσθαι, οὐ μέντοι ἀδύνατά γε*»[1]. Ἀλλ' ἐν τοῖς ἔπειτα χρόνοις δεύτεραι φροντίδες ἔπεισαν αὐτὸν νὰ περιορίσῃ τὴν ἔκτασιν τῶν μεταρρυθμίσεών του. Ἐν τοῖς Νόμοις ὁμολογεῖ ὅτι ἡ ἰδεώδης αὐτοῦ πόλις μόνον ὑπὸ θεῶν καὶ παίδων θεῶν δύναται νὰ κατοικῆται, παρέχει δὲ δευτέραν μορφὴν ἀρίστης πολιτείας δυναμένης νὰ κατοικῆται ὑπὸ ἀνθρώπων, εἶναι δὲ πρόθυμος καὶ τρίτην ἀρίστην νὰ ὑποτυπώσῃ[2].

Καὶ διατηρεῖ ἐν τῇ δευτέρᾳ πολιτείᾳ πολλὰς τῶν παλαιῶν αὐτοῦ διατάξεων, ἄλλας ὅμως μεταρρυθμίζει ἢ καταργεῖ, εἰσάγει δὲ καὶ νέας. Οὕτως, ὡς ἐν παραδείγματι, ἐπαινεῖ τὸ πολίτευμα τὸ μεταξὺ κείμενον τῆς μοναρχίας καὶ τῆς δημοκρατίας,[3] εἰσάγει δ' ἐκλογὴν τῶν ἀρχόντων διὰ κλήρου καὶ θεσπίζει βουλὴν ὡς ἀνωτάτην ἀρχήν, ὁρίζει δέ, ἵνα τὰ πάντα ἐν τῇ πολιτείᾳ γίνωνται κατὰ νόμους. Τὴν κοινωνίαν τῶν ἀγαθῶν ἐγκαταλείπει. Ἵνα δὲ μετριασθῇ ἡ ἀπόστασις πενίας καὶ πλούτου, εἰσάγει τὴν διανομὴν τῶν γαιῶν. Τὴν παιδοποιΐαν περιορίζει, ἵνα διατηρῆται ὁ ἀριθμὸς τῶν κλήρων, ἔτι δὲ τὴν κινητὴν περιουσίαν τῶν πολιτῶν. Ἐπαναφέρει τὸν γάμον, ἀλλὰ τὰ κατ' αὐτὸν τάσσει ὑπὸ τὴν αὐστηρὰν ἐποπτείαν τῆς πολιτείας. Τὴν παιδείαν ἐπεκτείνει εἰς πάντας τοὺς πολίτας. Οἱ ξένοι μόνοι καὶ δοῦλοι δὲν μετέχουσιν αὐτῆς.

Θεσπέσια εἶναι τὰ κηρύγματα, δι' ὧν ἐπεζήτησεν ὁ Πλάτων τῶν Ἑλληνίδων πόλεων νὰ ρυθμίσῃ τὰς πρὸς ἀλλήλας σχέσεις.

Ἐν ὁμονοίᾳ λέγει, καὶ εἰρήνῃ ὀφείλουσι νὰ ζῶσιν οἱ Ἕλληνες[4] καὶ νὰ κοινωνῶσι πρὸς ἀλλήλους καὶ συμμετέχωσιν εἰς τὰς Ἐθνικὰς ἱερὰς ἑστίας καὶ εἰς τὰς μεγάλας Ἐθνικὰς ἑορτὰς καὶ τοὺς Πανελληνίους ἀγῶνας[5].

Πόλεμον οὐδέποτε πρέπει νὰ ἀναλαμβάνωσι πρὸς ἀλλήλους. Ἀνόσιον εἶναι Ἕλληνες νὰ καταστρέφωσι τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τὰς πόλεις καὶ τὰς οἰκίας αὐτῶν νὰ καίωσι καὶ νὰ κατακόπτωσι τοὺς ἀγροὺς καὶ ἀφαιρῶσι τὸν ἐπέτειον καρπὸν καὶ τῶν ἐν τῷ πολέμῳ πιπτόντων νὰ συλῶσι τὰ ὅπλα καὶ ἀφιερῶσιν εἰς τοὺς ναοὺς καὶ Ἕλληνες τοὺς Ἕλληνας νὰ καθιστῶσι δούλους[6]. Νοσοῦσιν οἱ Ἕλλη-

---

[1] Πολ. 502 C.
[2] Νομ. 739 D.
[3] Νόμ. 756 E.
[4] Πολ. 470 C.
[5] Νόμ. 950 D κ. ἑξ.
[6] Πολ. 469 B κ. ἑξ.

νες, ὅταν στασιάζωσι καὶ ἀναλαμβάνωσι πόλεμον πρὸς ἀλλήλους. Φιλίαν καὶ ἀγάπην πρέπει νὰ ἔχωσι πρὸς ἀλλήλους πάντες καὶ νὰ ζῶσιν ἐν εἰρήνῃ.

Καὶ γνωρίζει μὲν ὁ φιλόσοφος καλῶς ὅτι ὁ πόλεμος ἄρχει ἐν τῇ ὑφισταμένῃ κοινωνίᾳ, ὁ πόλεμος, ὅστις καὶ ἐν ἑκάστῳ ἀνθρώπῳ ἐκδηλοῦται καὶ ἐν τῇ σχέσει τῶν ἀτόμων καὶ τῶν πόλεων πρὸς ἀλλήλας· «*ἦν*», λέγει, «*καλοῦσιν οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων εἰρήνην, τοῦτ' εἶναι μόνον ὄνομα, τῷ δ' ἔργῳ πάσαις πρὸς πάσας τὰς πόλεις ἀεὶ πόλεμον ἀκήρυκτον κατὰ φύσιν εἶναι*»· [1] ἀλλ' ἐκφαντορικώτατα κηρύσσει ὅτι ὀφείλουσι νὰ ἀποφεύγωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι τὸν πόλεμον, τὸ μέγιστον τοῦτο κακόν, ὅπερ ἡ ἄκρα περιφιλαυτία προκαλεῖ καὶ ἡ ἀπληστία καὶ ἡ ἄλλη κακία. Ἡ εἰρήνη καὶ ἡ φιλοφροσύνη καὶ ἡ φιλία τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους εἶναι τὸ πάντων ἄριστον, [2] ἡ φιλία, ἥτις καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἀνθρώπους πρὸς ἀλλήλους συνδέει, ἔτι δὲ ἡ κοσμιότης καὶ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ πᾶσα ἄλλη ἀρετή [3].

Διὰ τοιαύτης ἠθικῆς ἐξάρσεως ὁ Πλάτων τὰς πολλὰς τῶν πολιτειῶν πλημμελείας ἐπειράθη νὰ διορθώσῃ, καὶ δὴ ἐν ἀγαστῇ συμφωνίᾳ καὶ πρὸς ἐκείνους, ὅσοι καὶ πρὸ αὐτοῦ καὶ ἔπειτα ἐφιλοσόφησαν ἐν Ἑλλάδι, τοὺς Πυθαγορείους ἐν τοῖς πρώτοις καὶ τὸν Δημόκριτον καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς Στοᾶς καὶ τοὺς ἱδρύσαντας τὰς περιωνύμους Ἀμφικτιονίας καὶ τὰ Κοινὰ τῶν Ἑλλήνων.

Καὶ εἶναι ἀναντίλεκτον ὅτι ἄρισται εἶναι αἱ πολλαὶ τῶν προτεινομένων μεταρρυθμίσεων. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἐλλείψεις, ὅσας ἐμφανίζει ἡ πολιτεία του, καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἀνοχήν, ἥν, ὅπως καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, δεικνύει πρὸς τὴν δουλείαν, τὸ αἶσχος τοῦτο τῆς ἀνθρωπότητος, καθ' ὃν χρόνον ἄλλοι, ὅπως ὁ Ἀλκιδάμας, κάλλιστα ἐκήρυσσον ὅτι «*ἐλευθέρους ἀφῆκε πάντας θεός· οὐδένα δοῦλον ἡ φύσις πεποίηκε*» καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐδίδασκεν ἡ Στοὰ τὰ περὶ ἰσότητος καὶ ἀδελφότητος τῶν ἀνθρώπων, ὡσαύτως δὲ διὰ τὴν μετριοπάθειαν πρὸς τὰ ἄλλα κακά, ἅτινα καὶ νῦν ἔτι λυμαίνονται τὰς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων, οὐδεὶς θὰ ψέξῃ αὐτόν, ἐὰν ἔχῃ πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι μετακινήσεις τῶν ἀνθρωπίνων δὲν συντελοῦνται διὰ μιᾶς καὶ ὅτι τὸ κάλλιστον καὶ ἄριστον κατὰ μικρὸν δύναται νὰ ἐπικρατῇ ἐν τῷ κόσμῳ. Καὶ ἄλλως εἰς τὴν εὐγενῆ προαίρεσιν τοῦ φιλοσόφου καὶ τὴν τόλμην οὐδεὶς θὰ ἀρνηθῇ τὸν θαυμασμόν του, πολλῷ δὲ μᾶλλον εἰς τὰ μεγαλογνώμονα διδάγματα τὰ περὶ τῶν σχέσεων τῶν Ἑλληνίδων πόλεων πρὸς ἀλλήλας,

---

[1] Νόμ. 626 A.

[2] Νόμ. 628 C.

[3] Γοργ. 507 D.

ἐν οἷς ἐτέθησαν αἱ βάσεις τοῦ διεθνοῦς δικαίου τῶν νεωτέρων χρόνων καὶ ὑπεδείχθη ἡ ἀνάγκη τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἐπικρατήσεως τῆς εἰρήνης.

Τοιαῦτα διὰ βραχέων τὰ περὶ τῶν μεγάλων ἰδεωδῶν τῆς ἀνθρωπότητος κηρύγματα τοῦ θεσπιῳδοῦ τούτου τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας.

Καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν ὅτι ἡ περὶ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ βίου θεωρία αὐτοῦ ὄχι μόνον ἐπὶ τοὺς συγχρόνους μεγίστην ἤσκησεν ἐπίδρασιν ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοὺς ἔπειτα.

Τὰ ὑπέροχα περὶ Θεοῦ καὶ νοητοῦ καὶ αἰσθητοῦ κόσμου διδάγματα τῆς Πλατωνικῆς σχολῆς, τὰ περὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἀθανασίας αὐτῆς, ἄλλα πάμπολλα οὐχὶ ὀλίγον συνετέλεσαν εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν δογμάτων τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Τὰ γνωσιολογικὰ καὶ ἠθικὰ φιλοσοφήματα αὐτῆς ἐνέπνευσαν καὶ τοὺς διαπρεπεστάτους τῶν σοφῶν ἐν ταῖς χώραις ταῖς νεωτέραις, τὸν Cudworth καὶ τὸν More καὶ τὸν Reid ἐν Ἀγγλίᾳ, τὸν Καρτέσιον καὶ τὸν Malebranche καὶ τὸν Rousseau καὶ τὸν Montesquieu καὶ ἄλλους πλείστους ἐν Γαλλίᾳ, τὸν Σπινόζαν ἐν Ὁλλανδίᾳ, τὸν Λειβνίτιον, τὸν Wolff, τὸν Κάντιον καὶ τὸν Fichte καὶ τὸν Schelling καὶ τὸν Hegel καὶ τοὺς νέους Καντιακοὺς ἐν Γερμανίᾳ, ἵνα μεγάλα μόνον μνημονεύσωμεν ὀνόματα.

Καὶ ὄχι μόνον ἐπὶ τοὺς ἄλλους τὰ πλατωνικὰ διδάγματα ἐπέδρασαν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοὺς ποιητάς, τὸν Shelley, τὸν Keats, τὸν Βύρωνα, τὸν Hölderlin, τὸν Schiller, τὸν Goethe, ἄλλους μυρίους.

Πλείστην δὲ ροπὴν ἔσχον καὶ τὰ περὶ πολιτείας κηρύγματα τοῦ Ἕλληνος σοφοῦ, καὶ μάλιστα ἐπὶ τοὺς θερμουργοὺς ἰδεολόγους, οἵτινες ὑπέδειξαν τὴν ἐπὶ τὸ δικαιότερον καὶ φιλανθρωπότερον μεταρρύθμισιν τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν. Πᾶσαι αἱ ἰδεώδεις πολιτεῖαι, αἵτινες ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων διετυπώθησαν χρόνων, ἀπὸ τοῦ Θεοπόμπου τοῦ ἱστορικοῦ καὶ τοῦ Ἑκαταίου μέχρι τοῦ Θωμᾶ Μώρου καὶ τοῦ Θωμᾶ Καμπανέλλα καὶ τοῦ Φραγκίσκου Βάκωνος καὶ ὅσαι ἄλλαι, ὁρμῶνται ἀπ' ἐκείνου [1].

Ὄχι δὲ μόνον οἱ ὑποτυπώσαντες τὰς ἰδεώδεις πολιτείας ἀπὸ τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν θεωριῶν τοῦ Πλάτωνος τὰ πρῶτα ἔλαβον ἐναύσματα ἀλλὰ καὶ πάντες ἐκεῖνοι, ὅσοι κατὰ τὰς ὑποδείξεις αὐτοῦ καὶ ἔργῳ ἐπελήφθησαν τῆς μεταρρυθμίσεως τῶν ὑφισταμένων πολιτειῶν ἢ ἐπειράθησαν νὰ ἱδρύσωσι νέας πολι-

---

[1]) Πρβλ. *Θεοφίλου Βορέα*, Ἀκαδημεικά, 3, Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν φιλοσοφίαν, 1935, σελ. 299 κ. ἑξ.

τείας, ἀπὸ τοῦ Ἀριστωνύμου καὶ τοῦ Φορμίωνος καὶ τοῦ Μενεδήμου, τῶν μαθητῶν τοῦ Πλάτωνος, τοὺς ὁποίους, ὡς λέγεται, ἐξαπέστειλεν ἐκεῖνος, ἵνα τῶν Ἀρκάδων καὶ τῶν Ἠλείων καὶ τῶν Πυρραίων διακοσμήσωσι τὰς πολιτείας, μέχρι τοῦ Ἐράστου καὶ τοῦ Κορίσκου, οἵτινες πρὸς σύνταξιν τῆς πολιτείας τοῦ Ἀταρνέως ἐκλήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἑρμείου, τοῦ τυράννου τῆς πόλεως ἐκείνης, ἔτι δὲ τοῦ Δίωνος τοῦ Συρακουσίου καὶ ὅσοι ἄλλοι.

Καὶ ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ κράτει κατὰ τὰ ὑποδείγματα ἐκείνου ἐρρυθμίσθησαν τὰ τῶν δημοσίων λειτουργιῶν, ὅπως καὶ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας καὶ τοὺς ἔπειτα χρόνους, ὡσαύτως δὲ τὰ τοῦ μοναχικοῦ βίου καὶ τὰ τοῦ ἱερατείου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἄλλα.

Καὶ τὸν ζῆλον τῶν εὐγενῶν μυσταγωγῶν, ὅσοι εἰς τὰ ὑπέρτατα ἰδεώδη αἰρόμενοι περὶ ἀδελφώσεως τῶν ἀνθρώπων ὁμιλοῦσι καὶ ἐπιχειροῦσι νὰ ἐγκαθιδρύσωσιν εἰρήνην παγκόσμιον, ἀπὸ τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ἥτις μακαρίζει τοὺς εἰρηνοποιοὺς καὶ εὔχεται ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου, μέχρι τῆς Παγχριστιανικῆς εἰρήνης, ἀπὸ τοῦ Καντίου μέχρι τῆς συστάσεως τῆς πρώτης Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ τῆς πρὸ μικροῦ ἱδρυθείσης νέας Ἑνώσεως τῶν Ἐθνῶν, τῆς διεθνοῦς Ἀμφικτιονίας, ἀπὸ τῆς συνέσεως τῶν προβούλων καὶ πρυτάνεων τῆς ὁποίας ἡ σφαδάζουσα εἰσέτι ἀνθρωπότης μετὰ παλμῶν προσδοκᾷ τὴν ἀναστήλωσιν τοῦ κόσμου τῶν ὑψηλῶν ἀξιῶν, αἵτινες καὶ πάλιν διεσείσθησαν ὑπὸ τῆς ἀγρίας λαίλαπος, ἥτις ἐπέπεσεν ἐπὶ τὴν ἀνθρωπίνην συνείδησιν κατὰ τοὺς ἐσχάτους τούτους χρόνους, ἔτι δὲ τὴν ἀποκατάστασιν καὶ τὴν λύτρωσιν, πρὸ πάντων δὲ τὴν ἐπικράτησιν τῆς παγκοσμίου εἰρήνης, καὶ δὴ πρώτη ἡ Ἑλλάς, τῆς ὁποίας καὶ ἡ νέα ἀρετὴ καὶ ἡ αἴγλη θὰ ἐγείρῃ ἐς ἀεὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν αἰσθανομένων ἀνθρώπων, οὐδεὶς ἄλλος ἀνέφλεξε μᾶλλον τοῦ αἰθεροβάμονος τούτου φιλοσόφου

Καὶ κατανοοῦμεν ἐντεῦθεν διατί τὸν Πλάτωνα ὄχι μόνον ἡ Ἑλλὰς τῶν ὑπερτάτων τιμῶν ἠξίωσεν ἀλλὰ σύμπασα ἡ ἀνθρωπότης. Θεσπέσιος καὶ δαιμόνιος καὶ θεῖος ὠνομάσθη. Καὶ θρῦλοι ἐπλάσθησαν πάλαι περὶ αὐτοῦ, ὅπως καὶ περὶ τοῦ Πινδάρου καὶ τῶν ἄλλων ὀλυμπίων. Πρὸς τὸν θεὸν Ἀπόλλωνα συνεδέθη καὶ πρὸς τὸν κύκνον παρεβλήθη, τὸ ἱερὸν τοῦ θεοῦ ἐκείνου πτηνόν. Καὶ μέλισσαι, ὅτε ἦτο νήπιον, ἐπλήρωσαν κατὰ τὸν Ὑμηττὸν μέλιτος τὸ στόμα αὐτοῦ, συμβολίζουσαι τὰς Σειρῆνας τῆς μελιρρύτου αὐτοῦ γλώσσης.

Τοὺς ἐπαίνους, ὅσους οἱ ἔπειτα αἰῶνες περὶ αὐτοῦ, ὅπως καὶ περὶ τοῦ

Ἀριστοτέλους, εἶπον, τῶν αἰωνίων τῆς φιλοσοφίας μυσταγωγῶν καὶ δᾳδούχων, πέριξ τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα τῶν νεωτέρων φιλοσοφημάτων στρέφονται ὡς πλανῆται περὶ ἑξαισίους ἡλίους, τίς θὰ ἠδύνατο ἐν τῷ βραχεῖ χρόνῳ τῆς κλεψύδρας νὰ ἀριθμήσῃ;

Ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀκαδημίας, κατ' ἐντολὴν τῆς ὁποίας παρῆλθον σήμερον ἐπὶ τὸ σεμνὸν τοῦτο βῆμα, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ μουσηγέτου θεοῦ, οἵτινες ἐν τῷ πανσέπτῳ τούτῳ χώρῳ τῆς σοφίας ἵστανται σύμβολα καὶ τοῦ ἠθικοῦ κάλλους καὶ τῆς συμμετρίας καὶ τῆς ἁρμονίας, ἔτι δὲ τοῦ σοφωτάτου τῶν Τιτάνων, ὅστις ἐν τῇ Αἰθούσῃ ταύτῃ παρίσταται ὡς ἔμβλημα τῆς ἀκαταβλήτου ὁρμῆς πρὸς τὴν ἀνίχνευσιν τῆς ἀληθείας καὶ τὴν ἡμέρωσιν, δάφνης καὶ ἐλαίας προσφέρω στέφανον εἰς τὸν θειότατον τῆς φιλοσοφίας ἱεροφάντην, τιμῆς ὑπερτάτης δείγματα πρὸς τὴν εὐγενῆ καὶ φιλάνθρωπον διάθεσιν τοῦ ἐνθέου ἀποστόλου τῶν ἀρχῶν τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐξυψώσεως καὶ τῆς ἀδελφώσεως αὐτῶν καὶ τῆς ἰδέας τῆς παγκοσμίου εἰρήνης. Διὰ στεφάνων δὲ ἅμα χρυσῶν περιβάλλω τὴν μητέρα Ἑλλάδα, τῆς διακοσμήσεως καὶ τῆς τελειώσεως τοῦ βίου τὴν πρεσβυτάτην ἱέρειαν, ἥτις διὰ τῶν ἡμιθέων αὐτῆς καὶ τὴν Ἐπιστήμην πρώτη ἀνέδειξε καὶ τὴν Εἰρήνην ἐθεοποίησε καὶ βωμοὺς ἀνήγειρεν εἰς αὐτήν, καὶ τὰ πρῶτα ἵδρυσεν ἀγάλματα τὰ συμβολίζοντα τὴν εὐδαιμονίαν, ἣν φέρει εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἐτόνισε δὲ εἰς αὐτὴν ὑπερόχους διθυράμβους, πρώτη δὲ καὶ τὰς πολυυμνήτους ἐγκαθίδρυσεν Ἀμφικτιονίας καὶ τὰ Κοινὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἔθεσε τὰ θεμέλια τῶν διεθνῶν συμπολιτειῶν, καὶ τὰς Ἀκαδημίας δὲ ἵδρυσε καὶ ἔταξεν αὐτὰς ὄχι μόνον τῆς Ἐπιστήμης ἀκτινοβόλους φάρους καὶ τῆς Τέχνης ὑπερτάτας ἑστίας ἀλλὰ καὶ τελεστήρια ἁγιώτατα τῆς Ἀρετῆς, ἅτινα ἔργον ὕψιστον ἔχουσι τοῦ βίου τὴν ἀνύψωσιν καὶ τελείωσιν καὶ τὴν πραγμάτωσιν τῶν ἀληθῶς μεγάλων καὶ εὐγενῶν ἰδεωδῶν τῆς ἀνθρωπότητος.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ ΕΚ ΤΗΣ 28ΗΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

ΛΟΓΟΣ

ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗΝ ΑΥΤΗΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑΝ

ΤΗ 28η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1947

ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΑΤΕ!

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἔχει τὴν τιμὴν νὰ ὑποδέχηται πρώτην φορὰν σήμερον τὴν Ὑμετέραν Μεγαλειότητα εἰς πανηγυρικὴν αὐτῆς συνεδρίαν ὡς Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων*.

Ἡ τύχη ἠθέλησε νὰ εἶναι ἡ πανηγυρικὴ αὕτη συνεδρία τῆς ἐπετείου τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940 καθ' ἣν ἡμέραν ὁ ἀείμνηστος καὶ μαρτυρικὸς βασιλεὺς Γεώργιος Β', τοῦ ὁποίου τὸν πρόωρον θάνατον ἡ Ἀκαδημία μας εἰλικρινῶς ἐπένθησε, διότι ἐθεώρει Αὐτὸν φίλον της καὶ ὑψηλὸν προστάτην, ἡμέραν λέγω, καθ' ἣν ἔλαβε μεγάλας ἐθνικὰς ἀποφάσεις, συμφώνους πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ Ἔθνους καὶ τὰς ἱστορικὰς αὐτοῦ παραδόσεις.

Ἡ Ἀκαδημία εὔχεται εἰς τὴν Ὑμετέραν Μεγαλειότητα μακρόν, εὐτυχῆ, καὶ ἔνδοξον βασιλικὸν βίον ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ Ἔθνους ἐν τῇ ἱστορικῇ σταδιοδρομίᾳ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν πόθων του.

Τὰς αὐτὰς εὐχὰς εὐτυχίας ἀπευθύνει ἡ Ἀκαδημία εἰς ὁλόκληρον τὸν Βασιλικὸν Οἶκον, ὅλως δὲ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν Αὐτῆς Μεγαλειότητα τὴν Βασίλισσαν Φριδερίκην, τῆς Ὁποίας τὴν ἀγαθοεργόν, φιλάνθρωπον καὶ ἐκπολιτιστικὴν δρᾶσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ μετ' ἰδιαιτέρας ἀγάπης καὶ στοργῆς παρακολουθεῖ τὸ Ἔθνος.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, τὸ ἀνώτατον τοῦτο πνευματικὸν ἵδρυμα τῆς ἡμετέρας Πατρίδος, παρακαλεῖ εὐλαβῶς τὴν Ὑμετέραν Μεγαλειότητα νὰ περιβάλλῃ αὐτὴν μετὰ τῆς αὐτῆς εὐνοίας καὶ ἀγάπης, μεθ' ἧς ἔπραττε τοῦτο ὁ ἀείμνηστος Βασιλεὺς Γεώργιος Β'.

Ἡ σημερινὴ ἡμέρα εἶναι ἡ ἑβδόμη ἐπέτειος τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ

---

* Ὁ λόγος ἐξεφωνήθη παρευρισκομένου ἐν τῇ πανηγυρικῇ συνεδρίᾳ τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ Βασιλέως Παύλου.

γεγονότος διὰ τὴν Ἑλλάδα, διὰ τρίτην δὲ φορὰν ἐφέτος ἡ ἀπελευθερωθεῖσα πατρὶς ἑορτάζει ἐπισήμως τὴν ἐπέτειον ταύτην.

Τὴν κατέταξεν ἤδη τὸ Ἔθνος μέσα εἰς τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὴν χαρὰν τῆς ἀπελευθερώσεώς του ἀπὸ τὴν τετραετῆ τρομερὰν δουλείαν, ἐν πολλοῖς πολὺ χειροτέραν τῆς παλαιᾶς ἐκείνης Τουρκικῆς δεσποτείας, τὴν κατέταξεν, λέγω, τὸ Ἔθνος, καὶ τὸ Κράτος τὴν ἀνύψωσεν, εἰς τὴν τάξιν Ἐθνικῆς ἑορτῆς, παραπλεύρως τῆς μεγάλης 25ης Μαρτίου, ἥτις ἔχει ἀπὸ πολλοῦ καθαγιασθῆ ὡς ἱερὰ ἡμέρα διὰ πᾶσαν Ἑλληνικὴν ψυχήν.

Δύναταί τις ὅμως ἴσως νὰ ἐρωτήσῃ ὑφ' ἃς συνθήκας καὶ περιπετείας εὑρισκόμεθα δυστυχῶς σήμερον, καὶ μὲ τὰ συναισθήματα τὰ ὁποῖα κατέχουν τὴν ψυχήν μας, συναισθήματα λύπης καὶ ὀργῆς συγχρόνως, εἶναι ὀρθὸν νὰ γίνεται ἑορτασμὸς ὡς ὁ σημερινός; Ἡ ἀπάντησις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἄλλη παρὰ ὅτι ὀφείλομεν τὴν σημερινὴν ἐπέτειον πάντοτε καὶ ὑφ' οἱασδήποτε συνθήκας νὰ ἐνθυμώμεθα καὶ νὰ τιμῶμεν, ὡς ἡμέραν πατριωτικῆς ἀντιστάσεως κατὰ τῆς βίας καὶ τῆς δολιότητος, κατὰ τῆς ὑποδουλώσεως καὶ τοῦ ἐπιζητηθέντος ἐξευτελισμοῦ τῆς Πατρίδος. Ἀλλὰ ὀφείλομεν προσέτι τοῦτο καὶ εἰς τὴν μνήμην τῶν ἡρώων ἐκείνων τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ πατρίου ἐδάφους καὶ τῆς Ἐθνικῆς τιμῆς, οἵτινες διὰ τοῦ αἵματος, ἢ καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς των, ἐκλέῖσαν τὴν μακρὰν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν μὲ μίαν νέαν ἐποποιίαν τὴν ὁποίαν καλοῦμεν ἐποποιίαν τοῦ Πίνδου.

Δίκαιον λοιπὸν ἦτο καὶ ἐπεβάλλετο ἡ καθιέρωσις καὶ τῆς ἡμέρας ταύτης ὡς ἑορτασίμου καὶ Ἐθνικῆς ἑορτῆς παρὰ τὴν 25ην Μαρτίου.

Ποία εἶναι ὅμως ἡ συγγένεια ἢ ἡ διαφορὰ τῶν δύο τούτων ἑορτῶν διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν; Ποίαν ἱστορικὴν ἀξίαν ἔχει δι' ἡμᾶς ἡ 28η Ὀκτωβρίου; Ἂς ἐπιτραπῇ νὰ λεχθῶσιν ὀλίγα τινὰ περὶ τούτου κατὰ τὴν σημερινὴν ὁμήγυριν. κεφαλαιώδη μόνον καὶ σύντομα.

Μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν τοῦ Γένους ὑπὸ τῶν Τούρκων οἱ ὑποδουλωθέντες οὐδέποτε ἔπαυσαν διαμαρτυρόμενοι κατὰ τοῦ δουλικοῦ ζυγοῦ. Ὁ λαὸς αἰσθανόμενος τὴν πίεσιν τῆς δουλείας ὡς βαρεῖαν καὶ πικράν, παρέμενεν ἀδιάλλακτος πρὸς τὴν μισητὴν πραγματικότητα τῆς καταβαλούσης αὐτὸν βίας. Ἀπεδέχετο μὲν τὰς θρησκευτικὰς καὶ πολιτικὰς παραχωρήσεις τὰς ὁποίας τοῦ ἔκανεν ὁ κατακτητής, ἀλλὰ οὐδέποτε δι' αὐτὰς ἐγνώριζε χάριν ἢ εὐγνωμοσύνην. Διαμορφούμενος δὲ ὡς Κράτος ἐν Κράτει ἐκαιροφυλάκτει νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς προνομίας αὐτὰς εἰς βλάβην τοῦ χορηγοῦ των.

Ὁ ἀγὼν τοῦ 1821 εἶναι ἀγρία καὶ ἐπιβλητικὴ ὀργὴ λαοῦ συναισθανομένου τὴν ἀρχαίαν εὐγένειάν του, λαοῦ ὅστις θραύει τὰ δεσμὰ τῆς ξένης τυραννίας μὲ ἀπόφασιν τὰ πάντα ὑπὲρ πάντων νὰ κινδυνεύσῃ καὶ ἢ νὰ νικήσῃ ἢ νὰ ἐκλείψῃ.

Ἡ αἰφνίδιος ὅμως δουλεία τοῦ 1941 παρουσιάζει ἄλλην ἐντελῶς ὄψιν. Τὸ Κράτος ψιλῷ ὀνόματι ὑπάρχει. Τυπικῶς διετηρήθη ἐν πολλοῖς ἡ αὐτοκυβερνησία του, καὶ τοῦτο οἱ ἐπιδρομεῖς τὸ ἔκαμαν ὄχι ὡς χάριν, ἀλλὰ διότι δὲν ἤθελον ἢ δὲν ἠδύναντο νὰ πράξωσιν ἄλλως. Ἡ ἐσωτερικὴ ὅμως ἐξέγερσις καὶ διαμαρτυρία κατὰ τῆς Κατοχῆς καὶ τῆς μεθοδικῆς δουλείας, ὑπῆρξεν ἀδιάκοπος καὶ ἔντονος. Ἰδίᾳ ἡ ἐφαρμογὴ συστημάτων εὐχρήστων εἰς τὰς ἰδικάς των χώρας, ἐγιγάντωσε τὴν ἐσωτερικὴν ψυχικὴν τοῦ λαοῦ ἀντίστασιν καὶ τὸ μῖσος. Ἡ ἐπιζητουμένη προσπέλασις πρὸς τὸ ἐγχώριον στοιχεῖον ἐπ' ἐλπίδι προσηλυτισμοῦ ἀπετύγχανεν εἰς μέγαν βαθμόν, ἡ δὲ διακηρυττομένη ὡς ἀρίστη πολιτικὴ μορφὴ καὶ ἡ φυλετικὴ διάκρισις ἀπεκρούοντο καὶ ἐχλευάζοντο. Αἱ ἡμέραι τῆς δυστυχίας τὴν φορὰν ταύτην δὲν ἐθεωροῦντο ὡς ἀτελείωτοι, καὶ τὸ τέλος τῆς δουλείας κατὰ προσέγγισιν ὑπελογίζετο. Ἐθερμαίνοντο αἱ καρδίαι, ἂν καὶ τὸ σῶμα ἐπόνει καὶ ἐπείνα. Τὸ βλέμμα ἦτο ἐσωτερικῶς ἐστραμμένον πρὸς τὴν ἀνατολὴν τῆς τύχης τοῦ λαοῦ μας, ἥτις ἐσήμαινε τὴν δύσιν τοῦ ἀστέρος τῶν ἐχθρῶν του.

Ἐὰν ἀνατρέξῃ τις εἰς τὴν προϊστορίαν τῆς σημερινῆς ἐπετείου θὰ ἔβλεπεν ὅτι ἡ ρῆξις πρὸς τὴν φασιστικὴν Ἰταλίαν εἶχεν ἤδη ἐν τῇ πραγματικότητι ἐπέλθει ἀπὸ τῆς 15ης Αὐγούστου διὰ τοῦ δόλου καὶ τῆς ἀτιμίας τῆς ἀπροσδοκήτου ἐπιθέσεως πρὸ τῆς νήσου Τήνου. Ἀμφότεραι αἱ χρονολογίαι αὗται, ἡ τῆς 15ης Αὐγούστου καὶ 28ης Ὀκτωβρίου 1940 προητοίμασαν τὴν ἀπαισίαν 6ην Ἀπριλίου 1941, καθ' ἣν καὶ τὸ ἱερώτατον τῶν ἀρχαίων μας μνημείων ἐβεβηλώθη.

Τὸ ἐπίσημον ἀνακοινωθὲν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως (Λ Β σελ. 95) περὶ τοῦ τορπιλλισμοῦ πρὸ τῆς Τήνου ὅτι «μέχρι τῆς ὥρας ταύτης οὐδὲν στοιχεῖον περὶ τῆς ἐθνικότητος τοῦ ἐπιτεθέντος ὑποβρυχίου κατωρθώθη νὰ ἐξακριβωθῇ», ἦτο κατ' ἀνάγκην καὶ μόνον διὰ τοὺς ἁπλουστέρους διπλωματικόν, διότι τὰ ἐν τῇ Λευκῇ Βίβλῳ προηγούμενα ἐπίσημα ἔγγραφα διαλευκαίνουσιν εὐκόλως τὴν ἐθνικότητα τῆς δολοφονικῆς χειρός. Ἀλλὰ αἱ ἐπίσημοι διαβεβαιώσεις τῶν ἐν Ρώμῃ ὅτι «τὸ ἰταλικὸν ἐπιτελεῖον οὐδεμίαν ἐνέργειαν τορπιλλισμοῦ ἀναφέρει» καὶ ὅτι «οὐδὲν ἰταλικὸν ὑποβρύχιον εὑρίσκετο εἰς τὰ ὕδατα ἐκεῖνα, ἄλλος δὲ εἶναι ὁ τορπιλλίσας» κατα-

δεικνύει τὸ ψεῦδος καὶ τὴν παραπλάνησιν, τὴν ὁποίαν ἀφελῶς ἐσοφιστεύοντο διὰ νὰ προκαλύψουν τὴν ἐπίθεσίν των κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἕως ὅτου διὰ τῶν σχεδίων των ἐκείνων αὐτοὶ ἑαυτοὺς ἐτορπίλλισαν καὶ κατέρριψαν, καὶ οἱ ἐπινοηταὶ καὶ σχεδιασταί των ἔτυχον τῆς προσηκούσης ἀμοιβῆς ὑπὸ τοῦ ἰδίου των λαοῦ.

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἑορτάζηται ἡ σημερινὴ ἡμέρα, ἀφοῦ μάλιστα ἀνήχθη καὶ εἰς ἐθνικὴν ἑορτήν, χωρὶς νὰ γίνεται μνεία τῶν τότε σχέσεων τῆς Ἰταλίας πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Ἰταλὸς δικτάτωρ εἴκοσιν ἡμέρας μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Ἑλλάδος, τῇ 18η Νοεμβρίου ὡμίλει - θέλων νὰ συγκαλύψῃ τὰς πράξεις του - εἰς τὸν λαόν του περὶ ἀνεξηγήτου δι' αὐτὸν μίσους ὑπάρχοντος ἐν Ἑλλάδι κατὰ τῆς Ἰταλίας, μίσους, ὡς τὸ ἐχαρακτήριζεν, «γενικοῦ, βαθέος καὶ ἀθεραπεύτου». Εἰς ἡμᾶς ὅμως εἶναι καὶ ἦτο ἀνεξήγητον πῶς ὁ Ἰταλὸς δικτάτωρ, καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει πρὸς στιγμὴν ὅτι ὑπῆρχεν ὄντως τοιοῦτο μῖσος, δὲν ἔστρεφε τὰ βλέμματά του νὰ ἴδῃ τὴν εὐτυχῶς ἀκριβῶς αὐτὰς τὰς ἡμέρας ἐπισήμως πλέον διακηρυττομένην ἐλευθέραν Δωδεκάνησόν μας, καὶ δὲν ἀνελογίζετο γενικώτερον τί συνέβαινεν εἰς ὅλον τὸν ἄλλον κόσμον μὲ τὴν φασιστικὴν Ἰταλίαν, κατόπιν τῆς ἀπροκαλύπτου καὶ θηριωδῶς ἁρπακτικῆς ἐνεργείας του κατὰ τῆς Ἀβυσσηνίας, μὲ χρῆσιν μάλιστα τοῦ ὑπερίτου ἐναντίον τῶν πρωτογόνως σχεδὸν ἀλλὰ ἀνδρείως ὑπερασπιζόντων τὸ πάτριον ἔδαφος Ἀβυσσηνῶν. Διότι ἀπὸ τῆς πράξεώς του ταύτης ἐκυοφορήθη ἔκτοτε ὁ τρομερὸς πόλεμος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν δύναται ἀκόμη νὰ συνέλθῃ ἡ ἀνθρωπότης. Ὁ φιλοσοφῶν διὰ τὰ ἀνθρώπινα βλέπει τὴν μεταβολὴν τῶν πραγμάτων, καὶ ἀναλογίζεται ποῦ εὑρίσκεται αὐτὸς σήμερον, καὶ πῶς ἀφ' ἑτέρου ἀποκατεστάθη ἡ χώρα ἐκείνη, τὴν ὁποίαν μάλιστα οἱ κατακτηταὶ ἐπ' ἐλπίδι διαρκοῦς κατοχῆς προήγαγον εἰς πολιτισμόν τινα καὶ ἐπίδοσιν. Ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες γνωρίζομεν καὶ ἐξ ἄλλων γεγονότων τὰς διαθέσεις τῶν Ἰταλῶν πρὸς τὴν σύγχρονον Ἑλλάδα. Πολλὰ τοιαῦτα θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀναφέρῃ. Θὰ περιορισθῶ εἰς δύο καὶ μόνον. Ταῦτα εἶναι: Ἡ ἵδρυσις Ἀλβανίας μὲ ἀποκοπὴν γνησίων ἑλληνικῶν χωρῶν, ὡς ἡ Β. Ἤπειρος, διὰ τὴν ὁποίαν ἀκόμη καὶ σήμερον ἀγωνιᾷ καὶ παλαίει τὸ Ἔθνος, ἡ προσωρινὴ εὐτυχῶς κατάληψις τῆς Κερκύρας - προσωρινὴ χάρις εἰς τὸν εἰς Μάλταν τότε συναθροισθέντα ἐπίτηδες Ἀγγλικὸν Στόλον - κατάληψις γενομένη ἐξ αἰτίας μὴ δικαιολογούσης τοιοῦτον διάβημα, καὶ ἄλλα ἀκόμη. Ἦτο ἔκδηλος ἡ ἐπιθυμία τοῦ Δικτάτορος νὰ ἀναστήσῃ ἔν τινι μέτρῳ τὸ ἀρχαῖον Ρωμαϊκὸν Κράτος, τὸ

Imperium Romanum, νὰ ἀσκήσῃ κυριαρχίαν τινὰ ἐν τῇ Μεσογείῳ καὶ ἰδίως ἐν τῷ Ἀνατολικῷ αὐτῆς τμήματι. Οὕτως ἐξηγοῦνται τὰ μεγάλα των ὀχυρωματικὰ ἔργα εἰς τὴν μικρὰν καὶ ἀρχικῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνήκουσαν νησίδα Σάσωνα εἰς τὸν κόλπον τοῦ Αὐλῶνος, ἡ ὀχύρωσις τῆς μικρᾶς νήσου Παντελλαρίας, μεταξὺ Μάλτας, Σικελίας καὶ Τύνιδος καὶ ἡ ὀχύρωσις τῆς Λέρου ἐν τῇ Δωδεκανήσῳ, καὶ τόσα ἄλλα. Τί ἄλλο ἐσήμαινον ταῦτα παρὰ τὴν πρόθεσιν νὰ εἶναι ἐξησφαλισμένη ἡ Δύναμις αὕτη ἀπὸ μέλλοντα τιμωρὸν καὶ κολαστήν;

Καὶ ἔπειτα ἐχλευάζοντο οἱ Ἕλληνες, διότι ὠνειροπόλουν τὴν ἀπόκτησιν τῶν πατρίων ἐδαφῶν τῆς Μεγάλης Ἰδέας, ἅτινα φυλετικῶς ἱστορικῶς καὶ γεωγραφικῶς ἀνήκουν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ κατὰ τὴν 28ην λοιπὸν Ὀκτωβρίου 1940 τραχεῖα καὶ ὁριστικὴ ἄρνησις τῆς ὑποταγῆς εἰς τὰ κελεύσματα τοῦ Ρωμαίου τυράννου, ἄρνησις ἐκδηλωθεῖσα διὰ τῶν δύο ἀνωτάτων ἐκπροσώπων τῆς διακυβερνήσεως τοῦ Ἔθνους, τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Β'. καὶ τοῦ Πρωθυπουργοῦ στρατηγοῦ Ἰωάννου Μεταξᾶ, ὑπῆρξε φυσικὴ καὶ σύμφωνος πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ μικροῦ ἀλλὰ πολυειδῶς δοξασμένου Ἔθνους ἡμῶν. Τὴν δρᾶσιν καὶ ἱστορικὴν ἀξίαν τῶν μνημονευθέντων δύο ἀνδρῶν, ἐπειδὴ καὶ οἱ δύο ἀπῆλθον ἐξ ἡμῶν, δυνάμεθα σήμερον δικαιότερον καὶ ἀσφαλέστερον νὰ κρίνωμεν. Ἐφήρμοζον πολιτικὴν ἥτις δὲν ἀνταπεκρίνετο μόνον πρὸς τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν πολιτικὴν τῆς ὁλότητος τοῦ Ἔθνους.

Καὶ ἡ δύναμις τῆς ἀρνήσεως ταύτης ἐξεδηλώθη εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Μοσχοπόλεως, τῆς Κορυτσᾶς, τοῦ Πόγκραδετς, τῆς Πρεμετῆς, τῶν Ἁγίων Σαράντα, τοῦ Δελβίνου, τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ τόσων ἄλλων. Ὅλοι ἐζήσαμεν καὶ ὅλοι ἐνθυμούμεθα τὰς ἀλησμονήτους ἐκείνας καὶ χαρμοσύνους ἡμέρας τῶν Ἀλβανικῶν νικῶν. Εἴχομεν γίνει τότε τόσον ἀνυπόμονοι, ὥστε ἠθέλομεν σχεδὸν κάθε ἡμέραν νὰ μανθάνωμεν καὶ νέαν νίκην καὶ νέαν κατατρόπωσιν τῶν Ἰταλῶν. Ὅλοι μας ἀναπολοῦμεν τὰς ἀτελευτήτους ἐκείνας σειρὰς τῶν Ἰταλῶν αἰχμαλώτων τῶν παρελαυνόντων τὰς Ἀθηναϊκὰς ὁδούς. Ἀντὶ τῆς ἐλαφρᾶς κιθάρας τῶν ἐρώτων καὶ ἀντὶ τοῦ μανδολίνου, εἶχον λάβει εἰς τὰς χεῖράς των ὅπλα καὶ πολεμοφόδια. Πολλοὶ τῶν ὑπουργῶν τοῦ Ρωμαίου Δικτάτορος, καὶ αὐτὸς οὗτος, ἔσπευδον εἰς τὰ Ἀλβανικὰ πεδία τῶν μαχῶν διὰ νὰ ἴδουν τὴν αἰτίαν καὶ ἀναχαιτίσουν τὴν διαρκῆ ὑποχώρησιν. Διότι ἔπρεπεν ἐπὶ τέλους, ἔλεγον, νὰ σταματήσῃ αὕτη καὶ νὰ παύσῃ ἡ χλεύη τοῦ Παγκο-

σμίου Τύπου διὰ τὰ Ἰταλικὰ ὑποχωρητικὰ «κατορθώματα». Καὶ παρέστη ἐπὶ τέλους ἀνάγκη νὰ ἔλθῃ τότε εἰς βοήθειαν ὁ πανίσχυρος φίλος καὶ συνάδελφος, καὶ νὰ προσβάλῃ τὴν Ἑλλάδα τῇ 6ῃ Ἀπριλίου 1941. Ἡ Ἑλλὰς πρὸ τοιαύτης δυνάμεως εὑρεθεῖσα ἐκάμφθη, ὡς τόσαι ἄλλαι ἰσχυρότεραι αὐτῆς Χῶραι, ἀλλὰ καὶ ὁ νέος ἐπιδρομεὺς ἐδοκίμασε καὶ αὐτὸς τὴν Ἑλληνικὴν ἀνδρείαν καὶ ἀντίστασιν ἰδίως εἰς τὰ ὀχυρὰ τῶν συνόρων μας. Τὸ ὡμολόγησεν ὁ ἴδιος καὶ ἐζήτησε μάλιστα καὶ νὰ τὸ ἐπιβραβεύσῃ.

Ἤρχισε λοιπὸν ἀπὸ τοῦ 1940 καὶ ἑξῆς νέος ἀγὼν ἐν Ἑλλάδι, ὄχι τόσον ἄπελπις ὅσον τοῦ 1821, ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει φοβερὸς διὰ τὴν σκληρότητα καὶ τὰς στερήσεις του. Ἡ ὕπαρξις τοῦ δημιουργηθέντος Κράτους, ἀφοῦ ὑπῆρχον τόσοι καὶ τόσοι μεγάλοι συμπαραστάται καὶ βοηθοὶ δὲν διέτρεχεν ἄμεσον κίνδυνον καταστροφῆς, ὅπως π. χ. τοιοῦτον κίνδυνον διέτρεξεν ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν Ἀγῶνος.

Ἀμφοτέρους τούτους τοὺς μεγάλους ἀγῶνας τοῦ Ἔθνους μας διέπνεεν ὄχι μόνον ἡ πίστις διὰ τὴν τελικὴν νίκην, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀδάμαστον πνεῦμα τῆς Ἐλευθερίας, τὸ ὁποῖον ἐκ πολλῶν λόγων ἰδιοσυγκρασίας καὶ ἐκ λόγων ἱστορικῶν, καθὼς καὶ ἐκ τοῦ γεωγραφικοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ἐδάφους, ἐνοικεῖ πάντοτε εἰς αὐτό.

Εἷς προσέτι ἐκ τῶν λόγων τούτων εἶναι καὶ ἡ συναίσθησις τῆς παλαιᾶς καὶ εὐγενοῦς καταγωγῆς του, καὶ ἃς ἐνθυμηθῶμεν τὸ ἀρχαῖον, μεροληπτικὸν πάντως, δόγμα τὸ «πᾶς μὴ Ἕλλην βάρβαρος». Ἀλλὰ τὸ ἐδικαίωσεν ὁ ποιητὴς Ὁράτιος μὲ τὸ γνωστὸν ἀπόφθεγμά του, ὅτι ἡ ἡττηθεῖσα τότε Ἑλλὰς ἐνίκησε τὸν ἄγριον, τ. ἔ. βάρβαρον νικητήν.

Διότι ὅτι οἱ Ρωμαῖοι ὡς νικηταὶ ἦσαν ἄγριοι καὶ βάρβαροι τὸ ἀπέδειξε καὶ ὁ Μούμμιος κατὰ τὸ 146 π. Χ., ὅτε μὲ τὴν ὑποταγὴν τῆς πλουσιωτάτης πόλεως τῆς Κορίνθου συνεπληροῦτο ἡ ὑποταγὴ εἰς αὐτοὺς ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος. Εἶχον μεθυσθῆ τότε οἱ Ρωμαῖοι ἀπὸ τοὺς θριάμβους των ἐναντίων τῆς Καρχηδόνος, τὴν ὁποίαν εἶχον ἐντελῶς καὶ τελειωτικῶς πλέον ἐξαφανίσει, ἀφοῦ αὕτη μὲ μοναδικὴν αὐταπάρνησιν καὶ περιφρόνησιν πρὸς τὸν θάνατον, ὑπέκυψεν, εἰς μεγαλοπρεπῆ ἐπιθανάτιον ἀγῶνα, εἰς τὴν τελευταίαν καὶ ὁριστικὴν τύχην της. Οἱ Ρωμαῖοι ἐζήτουν τότε νὰ παραμερίσωσιν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ καὶ νὰ θέσωσιν ἐκποδὼν πάντα ὀχληρὸν ἀνταγωνιστήν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μνημονευθεὶς Μούμμιος, ἀνὴρ στερούμενος πάσης ἑλληνικῆς παιδείας καὶ διὰ

τοῦτο ἀπέναντι τῶν ἡττημένων «ἀνταρτῶν» δι' οὐδενὸς φιλελληνισμοῦ συγκρατούμενος, εἶχε λάβει παρὰ τῆς Ρωμαϊκῆς Συγκλήτου τὴν ἐντολὴν νὰ καταστρέψῃ ἐκ θεμελίων τὴν Κόρινθον. Ἐὰν τοιαύτη ἐντολὴ ἀμφισβητῆται ὑπὸ νεωτέρων ἐρευνητῶν διισχυριζομένων ὅτι ἡ Ρωμαϊκὴ Σύγκλητος ἐκ τῶν ὑστέρων ἐπεδοκίμασε τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ-Μουμμίου βιαιότητας, τόσον τὸ χειρότερον διὰ τοὺς Ρωμαίους συγκλητικούς. Διότι ἡ γενομένη τότε καταστροφὴ τῆς Κορίνθου μόνον μὲ τὰς νεωτέρας διὰ βομβαρδιστικῶν ἀεροπλάνων γινομένας φοβερὰς καταστροφὰς δύναται νὰ παραβληθῇ. Ὑπὸ τὸν ἦχον στρατιωτικῆς μουσικῆς ἡ πόλις αὕτη, τὸ τελευταῖον τότε Ἑλληνικὸν προπύργιον, παρεδόθη εἰς τὰς φλόγας καὶ τὸ ἔδαφός της «κατηράσθη» τ. ἔ. διὰ τῶν συνήθων ἱερατικῶν τύπων ἀπηγορεύθη πᾶσα ἀνοικοδόμησις τῶν ἐρειπωμένων τόπων. Οὕτω λοιπὸν ἡ μεγάλη αὐτὴ ἑλληνικὴ πόλις, ἡ τελευταία ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Ἑλλάδι, ἡ ἐγκλείουσα τοσαῦτα θαυμάσια μνημεῖα τῆς τέχνης καὶ τοῦ προγονικοῦ μεγαλείου, ἡ διατηρήσασα τὴν ἀκμὴν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, ἡ πόλις ὑπὸ τὰ τείχη τῆς ὁποίας πρὸ πεντήκοντα τότε ἐτῶν ἄλλος Ρωμαῖος ὁ Φλαμινῖνος εἶχε διακηρύξει τὴν νέαν ἐλευθερίαν τῶν Ἑλλήνων εὗρε φρικῶδες τέλος ὑπὸ χειρῶν τῶν κοσμοκρατόρων Ρωμαίων. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περὶ τῶν γεγονότων τούτων τελικὴ κρίσις μεγάλου νεωτέρου ἱστορικοῦ, τοῦ Hertzberg (Καρολίδου 1, 361). «Ἡ ἱστορία τοῦ πολέμου τούτου» - παρατηρεῖ - «λυπηρότατα μόνον αἰσθήματα δύναται νὰ ἐξεγείρῃ. Βεβαίως ἡ ἱστορία τῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων δὲν ἠδύνατο νὰ τελειώσῃ ἄνευ μεγάλου τινὸς ταραγμοῦ. Ὁ λαὸς οὗτος μετὰ τῆς χιλιετοῦς αὐτοῦ μεγάλης ἱστορίας δὲν ἠδύνατο ἑκουσίως νὰ ἀποχωρήσῃ ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῆς παγκοσμίου ἱστορίας, χωρὶς νὰ δαπανήσῃ καὶ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ δύναμιν. Ἀλλὰ τοῦτο κατ' οὐδὲν μετριάζει τὴν στυγνὴν ἐντύπωσιν τῶν γεγονότων τούτων».

Τὴν τοιαύτην ὑποταγὴν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους ἔφερεν εἰς ἀνάμνησιν ἡ ἐπιζητηθεῖσα ὑποταγή της κατὰ τὸ 1940 ὑπὸ τῶν αὐτῶν τυράννων.

Ἀλλὰ ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ὑμνουμένην ἡμέραν. Οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς τετραετοῦς δουλείας ἐσκέφθη Ἕλλην ἄξιος τοῦ ὀνόματος, ἢ ἐνόμισεν ὅτι ἐσφαλμένη ὑπῆρξεν ἡ ἰδέα τῆς ἀρχικῆς ἀντιστάσεως ἡ ἐξενεχθεῖσα κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940, οὐδὲ θὰ ἀνελογίσθη κανεὶς Ἕλλην ὅτι θὰ ἦτο καλύτερον ἐκ λόγων πρακτικῶν εὐζωΐας καὶ ραστώνης, ἂν ἀντὶ τῆς κατηγορηματικῆς

ἀρνήσεως ὑπῆρχε συγκεκαλυμμένη κατάφασις καὶ διπλωματικὴ ἀποδοχή. Κατ' ἀμφοτέρους τοὺς δύο μεγάλους πολέμους τὸ ἡμέτερον Ἔθνος ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τῶν φαινομένων κατ' ἀρχὰς ἀσθενεστέρων, ἐκ λόγων ἠθικῶν καὶ ἱστορικῶν. Δὲν ἀμφέβαλεν ἰδίως κατὰ τὸν λήξαντα (ἃς εἴπωμεν οὕτω) δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον, ποῦ ἦτο ἡ θέσις του, καὶ ποία ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς ἡ στάσις του. Ἔλειψαν ἀπὸ αὐτὸ ὑπολογισμοὶ ὑστεροβουλίας καὶ πολιτικῆς καιροσκοπίας. Τοῦτο δὲν συνέβη δι' ἄλλα ὅμορα κράτη, π. χ. διὰ τὴν Βουλγαρίαν. Φυλλομετρῶν ἄλλοτε ἐν ὥρᾳ σχολῆς τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Λόρδου D'Abernon, πρώτου πρεσβευτοῦ τῆς Μ. Βρεττανίας ἐν Βερολίνῳ μετὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον, συνήντησα τὸ ἑξῆς σημείωμά του εἰς τὴν χρονολογίαν 22 Νοεμβρίου 1921: «σήμερον τὸ πρωῒ συνωμίλησα διὰ τὴν Βουλγαρίαν κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον μὲ ἕνα Βούλγαρον (δὲν ἀναφέρει τὸ ὄνομά του), ὁ ὁποῖος πάρα πολὺ διαφέρει ἀπὸ τὸν συνήθη χωρικὸν τύπον τοῦ Βουλγάρου. Τὸν ἠρώτησα ποία ἦτο ἡ στάσις τῆς Βουλγαρίας κατὰ τὴν πρώτην χρονικὴν περίοδον τοῦ πολέμου. Μοῦ ἀπήντησε: ἡ Βουλγαρία εἶχε μίαν καὶ μόνην σκέψιν, νὰ εἶναι μὲ τὸ μέρος τῶν νικητῶν (. . .) «ἂν ἡ ἐκστρατεία τῶν Δαρδανελλίων ἀπέβαινεν ἐπιτυχὴς ἡ Βουλγαρία ἀσφαλῶς θὰ ἐπήγαινε μὲ τὸ μέρος τῶν συμμάχων». Τόσον ὑστερόβουλοι ὑπολογισμοὶ δὲν παρουσιάζονται εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ Ἔθνους ἡμῶν ἱστορίαν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ δόξα του εἶναι καθαρὰ καὶ τιμία.

Καὶ ἐὰν τυχὸν ἀκόμη ἠναγκάζετο βραδύτερον ἡ Ἑλλὰς ὑπὸ μεγάλην πίεσιν Ἰταλῶν καὶ Ἀλβανῶν νὰ ὑποκύψῃ ἢ νὰ ἐξασθενήσῃ μόνον εἰς τὴν πρόοδον τῆς νίκης, πάλιν ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα της ὅτι δὲν ὑπετάχθη εἰς τὴν ἀγέρωχον ἐπιταγὴν οὐδὲ προετίμησε τὰ ὑλικὰ ἰδεώδη καὶ τὴν εὔκολον ἀνάπαυσιν, ἡ δόξα, λέγω, αὕτη θὰ παρέμενεν αἰωνία καὶ ἄφθιτος ἐν τῇ ἱστορίᾳ της.

Τί θὰ ἠδύνατο νὰ εἴπῃ διὰ τὴν γενεάν μας ἡ ἱστορία, ἐὰν κατόπιν τοῦ νυκτερινοῦ ἐκείνου τελεσιγράφου, τοῦ ὁποίου ἡ διάρκεια ἦτο τριῶν ὡρῶν, παρεδίδομεν εἰς τὸν Ἰταλὸν Duce πολύτιμα τμήματα τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος μόνον καὶ μόνον διότι ἔτσι ἤθελε, διὰ νὰ τὰ διαθέσῃ ὡς ἀπόλυτος κύριος αὐτῶν, καὶ ἐπὶ βλάβῃ μάλιστα τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων; Πόσοι ἔπαινοι δὲν ἠκούσθησαν τότε διὰ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸν παγκόσμιον τύπον, ἢ διὰ τῶν αἰθερίων κυμάτων. Ἂς ἐπιτραπῇ νὰ ἀναφέρω μερικούς. Ἐλέχθη λοιπὸν ὅτι «ὁ ἡρωϊσμὸς τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος

μὲ τὸν ὁποῖον ἀντιμετώπισε τόσον μεγάλους κινδύνους θὰ περάσῃ εἰς τοὺς θρύλους καὶ τὰ τραγούδια τῶν ἐλευθέρων λαῶν τοῦ κόσμου» (Ραδ. Στ. Λονδ. 23 Ἀπρ. 1941), ὅτι «ἡ τιμὴ εἶναι κτῆμα τῆς Ἑλλάδος» (Ἀμερ. Ἐφ. συγκροτ. Χέρστ 21 Ἀπριλ. 1941), ὅτι «Ἕλληνες ἔγραψαν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην μὲ τὸ αἷμα των σελίδας ἀπαραμίλλου ἀνδρείας» (Times Νέας Ὑόρκης 12 Ἀπριλ. 1941)· ὁ στρατάρχης Σμὰτς διεκήρυττεν ἐν τῇ ἀγγλικῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων (τῇ 20 Ὀκτωβρίου 1943) «ἰδέτε τὴν νέαν δόξαν τῆς Ἑλλάδος ἡ ὁποία τόσην γενναιότητα ἐπέδειξε καὶ τόσον ἀνταξία ἐφάνη τοῦ μεγάλου της παρελθόντος. Ἡ χώρα αὐτὴ μὲ τὸν ἡρωϊσμόν της ἐπέφερε δεινὸν καὶ ἀθεράπευτον πλῆγμα κατὰ τοῦ μεγαλείου τῆς Ρώμης τοῦ Μουσσολίνι. Ἀληθῶς ἐγεννήθη μία νέα Ἑλλὰς ὅπως τὴν ὠνειρεύθησαν οἱ ποιηταί», ὅτι «ἔπειτα ἀπὸ τόσους αἰῶνας ἡ Ἑλλὰς ἔδωσεν ἕνα ἀπὸ τὰ πλέον ὑπέροχα παραδείγματα θαρραλέου ἀγῶνος διὰ τὴν ἐλευθερίαν, ἀπὸ τὰ σπουδαιότατα ποῦ ἠμπορεῖ νὰ ἐπιδείξῃ ἡ ἀνθρωπίνη ἱστορία» (K. E. Menzies, πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστραλίας). Ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Μεγ. Βρεττανίας Eden ἔγραφε «τὸ φῶς τῆς Ἑλλάδος, τὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ ἐναντίον τῆς βαρβαρότητος, τὸ ὁποῖον δὲν ἔσβησε διὰ μέσου τῶν αἰώνων, φέγγει σήμερον λαμπρότερον παρά ποτε. Τὸ ἀδάμαστον φρόνημα τῶν Ἑλλήνων ἀποτελεῖ ἔμπνευσιν δι' ἡμᾶς». Περαιτέρω ἄλλοι διεκήρυττον ὅτι «ἡ Ἑλλὰς ἀνῆλθε πάλιν εἰς τὰ ὕψη ὅλου τοῦ ἀρχαίου της μεγαλείου» (Daly Mail τοῦ Λονδ. 24 Ἀπριλ. 1941). Ἀναρίθμητοι εἶναι οἱ παρόμοιοι ἔπαινοι καὶ αἱ διατυπώσεις των, καὶ αἱ παραβολαί των πρὸς ἀρχαῖα καὶ κοσμοϊστορικὰ καταστάντα ἑλληνικὰ γεγονότα, ὡς ἡ ἐν Θερμοπύλαις ἀντίστασις τοῦ Λεωνίδου. Ἂς ἐπιτραπῇ νὰ προσθέσω ἓν ἔτι, τοῦ μεγάλου Ἄγγλου Πρωθυπουργοῦ τοῦ πρωταθλητοῦ τῆς Νίκης. Ἔλεγε λοιπὸν οὗτος τῇ 28 Μαΐου 1944 ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ Ἐλ Ἀλαμέϊν ὅτι «μέσα εἰς τὰ πολλὰ παραδείγματα ἡρωϊσμοῦ ποῦ ἐσημειώθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ παρόντος πολέμου, σπανίως θὰ ἀνεύρῃ κανεὶς εὐγενεστέρας πράξεις ἀπὸ ἐκείνας αἱ ὁποῖαι ἐπετελέσθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἀρχῶν τῆς ἐλευθερίας».

Κατόπιν τοσούτων καὶ τοιούτων ἐπαίνων καὶ ἐγκωμίων καὶ κατόπιν τῆς διαβεβαιώσεως ὅτι, ὡς ἔγραφαν τὰ «Νέα Χρονικά», ὁ «ἐπιδειχθεὶς ἡρωϊσμὸς τῆς Ἑλλάδος παρέχει τίτλους ἀνεξαλείπτους διὰ τὴν εὐγνωμοσύνην ὅλων τῶν ἐλευθέρων λαῶν καὶ διὰ τὴν ἐξασφάλισιν ἑνὸς

αὐριανοῦ μέλλοντος δόξης καὶ εὐημερίας», κατόπιν πάντων τούτων εἴχομεν συλλάβει — καὶ δικαίως — μεγάλας ἐλπίδας καὶ μακάρια ὄνειρα.

Ἡ σκληρὰ πραγματικότης δὲν ἐπέτρεψε τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτῶν, ἃς εἴπωμεν δὲν ἐπέτρεψε ἀκόμη τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτῶν, δὲν δυνάμεθα δὲ νὰ ἀρνηθῶμεν ὅτι ἐδοκιμάσαμεν καὶ λύπας καὶ ἀπογοητεύσεις. Ἀλλὰ ἡ εἰλικρίνεια ἀπαιτεῖ νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἐκ μεγάλων καὶ ὀδυνηρῶν σφαλμάτων ἐβλάψαμεν τὴν ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν. Μνεία ὅμως τοιούτων γεγονότων κατὰ τὴν χαρμόσυνον αὐτὴν ἐθνικὴν ἑορτήν μας δὲν δύναται νὰ γίνῃ, καὶ δι' ἄλλους λόγους καὶ διότι παρὰ πάντα ταῦτα πάντοτε παρέμεινε καὶ παραμένει ἄσβεστος ἡ ἀνάμνησις τῆς μεγάλης καὶ ἀνίσου πρὸς τὰς δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ ἀντιστάσεως καὶ πάλης, ἐχθροῦ ἢ μᾶλλον ἐχθρῶν μεγάλων καὶ ἰσχυρῶν, καὶ διὰ τοῦτο τόσον ἀπηνῶν κατὰ τῶν μικροτέρων. Καὶ τῆς ἀναμνήσεως ταύτης τῶν κατορθωμάτων ἐκείνων, ἥτις εἶναι τόσον ἱερὰ δι' ἡμᾶς, ἔχομεν καὶ σήμερον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας πολλὰς εὐεργετικὰς ἐνδείξεις, κυρίως ἐκ μέρους τῶν Ἄγγλων καὶ ὅλως ἰδιαιτέρως ἐκ τῆς μεγάλης καὶ ὄντως φιλανθρώπου Βορειοαμερικανικῆς Συμπολιτείας, τῆς πατρίδος ἀνδρῶν ὡς οἱ Washington, Jefferson, Lincoln καὶ Roosvelt παρ' ὅλα δυστυχῶς τὰ θλιβερὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα, ὡς μὴ ὤφελε, δοκιμάζομεν ἀκόμη ἐν Ἑλλάδι, ἐξ ἐχθρῶν τῆς ἰδίας πατρίδος, ἀποτέλεσμα καὶ αὐτὰ παροδικὸν τοῦ μεγάλου σάλου ὅστις ἐπὶ τετραετίαν ἀνετάραξε καὶ διέσεισε τὴν Οἰκουμένην.

Ὡς κατακλεὶς τῶν ἐκτεθέντων πρὸ τῆς σεμνῆς ταύτης ὁμηγύρεως εἶναι καλὸν νὰ συνοψισθῶσι τὰ διδάγματα ἐκεῖνα τὰ ἱστορικὰ καὶ ἠθικά, τὰ ὁποῖα τὸ Ἔθνος θὰ δύναται νὰ ἀναφέρῃ ἢ καὶ νὰ χρησιμοποιῇ ἐκ τῆς σημερινῆς ἐπετείου, ἐάν ποτε καὶ πάλιν εἰς τὸ μέλλον ἡ τύχη ἐπιφυλάξῃ εἰς αὐτὸ νέας δοκιμασίας. Τρία τοιαῦτα διδάγματα ἐπιθυμῶ νὰ ἐξάρω:

1) Ὅτι τὸ Ἔθνος, ἐὰν ποτὲ εὑρεθῇ πάλιν ἐνώπιον ταπεινωτικῆς ἐπιταγῆς πρὸ ἰσχυροτέρου στρατιωτικῶς ἐχθροῦ ἐπὶ βλάβῃ δὲ τοῦ ἀξιώματος καὶ τῶν παραδόσεών του, πρέπει νὰ ἀποκρούσῃ τὴν ἐπιταγὴν ταύτην ἄνευ ἐνδοιασμοῦ, μὲ τὴν πίστιν ἐπὶ τὴν τελικὴν κατίσχυσιν τοῦ ἠθικοῦ καὶ τοῦ δικαίου.

2) Ὅτι ἡ συναίσθησις ἡ ὁμόφωνος προσγινομένης ἀδικίας ἐμψυχώνει πάντα λαὸν καὶ συνενώνει αὐτόν, ἀνυψώνει τὸ ἠθικόν του καὶ κά-

μνει αὐτὸν ὑπομονητικὸν καὶ εἰς τὰς μεγαλυτέρας ἀκόμη δυστυχίας καὶ στερήσεις καί,

3) καὶ σπουδαιότατον, ὅτι ἡ ἑνότης λαοῦ τινος, ὅταν οὗτος σύσσωμος οὕτως εἰπεῖν γιγαντώνεται καὶ ἀνθίσταται ἀπέναντι ἀδικίας τινός, εἶναί τι ἀκαταμάχητον καὶ ἀκατάβλητον.

Τοιαύτην τινὰ ἑνότητα εἴδομεν κατὰ τὴν Ἀλβανικὴν ἐποποιΐαν τοῦ Στρατοῦ μας καὶ τοῦ Ἔθνους ὁλοκλήρου, καὶ τὴν τοιαύτην ἑνότητα βλέπομεν καὶ σήμερον ἀκόμη πρὸ τῶν ὀμμάτων μας ἐν τῷ φλέγοντι Ἐθνικῷ ζητήματι τῆς Βορείου Ἠπείρου καὶ τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς Νήσου, τῆς Κύπρου ἥτις ἐλπίζομεν ὅτι καθ' ἕνα οἱονδήποτε τρόπον δὲν θὰ παραμείνῃ πλέον ἐπὶ πολὺ μακρὰν τῶν κόλπων τῆς φυσικῆς αὐτῆς μητρός.

Τοσαῦτα ἐν συντομίᾳ διὰ τὴν ἱστορικὴν ἀξίαν καὶ σπουδαιότητα τῆς σημερινῆς ἐπετείου. Ἡ σπουδαιότης αὕτη τῆς σημερινῆς ἐπετείου δὲν ἀφορᾷ μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ καὶ γενικῶς εἰς ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπίνην ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ μικρὰ Ἑλλὰς δύναται νὰ καυχᾶται διὰ τὴν 28ην Ὀκτωβρίου 1940, ὅτι ἔδωσε γενικὸν παράδειγμα πρὸς μίμησιν εἰς ἀναλόγους περιστάσεις. Ἔχει ἄλλως τε καὶ τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο παράδειγμα τῶν ἐν Θερμοπύλαις πεσόντων, τὸ ὁποῖον ἀνήκει πλέον εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν, διότι ὅλα τὰ ἔθνη τὸ ἀναφέρουσι καὶ τὸ θαυμάζουσι.

Κοινὴ εἶναι εἰς ὅλων ἡμῶν τὰ χείλη ἡ εὐχή, ἵνα τὸ Ἔθνος ἡμῶν, καταβαλομένης τῆς ἀνιέρου ἀνταρσίας, βαδίσῃ καὶ πάλιν τὴν ὁδὸν τῆς προόδου καὶ εὐημερίας καὶ νὰ ἀναφανῶσι καὶ πάλιν δι' αὐτὸ - μετὰ ἑπταετίαν ὅλην διαρκῶν ἀγώνων, θυσιῶν καὶ δοκιμασιῶν - ἡμέραι εὐτυχίας, δόξης καὶ χαρᾶς.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΡΗΤΟΡΕΣ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΚΑΙ ΑΙΣΧΙΝΗΣ

ΛΟΓΟΣ

ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗΝ ΑΥΤΗΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑΝ

ΤΗι 30ῃ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1947

Μία ἐκ τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερουσῶν καὶ ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις διδακτικῶν περιόδων τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας εἶναι ἡ ἐποχὴ ἐκείνη, ἥτις ἄρχεται μὲ τὴν παρακμὴν καὶ τῶν Θηβῶν μετὰ τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην (362), ὅπου ἐφονεύθη ὁ Ἐπαμεινώνδας. Μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρὸς παρήκμασαν καὶ αἱ Θῆβαι, αἵτινες εἶχον διαδεχθῆ τὴν Σπάρτην εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον καὶ τὴν Σικελικὴν καταστροφήν, καταστροφὴν ἥτις ἐσήμανε τὸ τέλος τῆς δόξης τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἴσως καὶ τὸ τέλος τῆς ἐνδόξου ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Ἤδη παρουσιάζεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς νέος λαός, ἑλληνικὸς κατὰ τὸ πλεῖστον, μὲ ἑλληνικὴν τελείως Δυναστείαν· ὁ λαὸς οὗτος εἶναι ὁ Μακεδονικός.

Ἡ Μακεδονία ἤρχισε νὰ διαδραματίζῃ πρόσωπον ἄξιον λόγου εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ βασιλέως Ἀρχελάου κατὰ τὰ τέλη τοῦ τετάρτου αἰῶνος π. Χ. (413—399).

Ὁ μεγαλοπράγμων οὗτος βασιλεύς, ὁ ἑλληνικώτατον ὄνομα ἔχων, ἐπωφελήθη ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ὡς διηγεῖται ὁ Θουκυδίδης (Β' 100) καὶ πολλὰ οἰκοδομήματα καὶ τείχη ἐν τῇ χώρᾳ του ἀνήγειρε, καὶ «ὁδοὺς εὐθείας ἔτεμε» καὶ ὡς πρὸς τὰ πολεμικὰ ἐτελειοποίησε καὶ ἀνύψωσεν αὐτήν, εἷς αὐτὸς περισσότερον «ἢ ξύμπαντες οἱ ἄλλοι βασιλεῖς ὀκτὼ οἱ πρὸ αὐτοῦ γενόμενοι». Μήπως δὲ καὶ ἐξ ὅσων σκληρῶν καὶ ψεκτῶν ὁ Πλάτων περὶ αὐτοῦ ἐν τῷ Γοργίᾳ λέγει (471, α ἑξ.) δὲν καταφαίνεται ἡ ἀξία αὐτοῦ ὡς ἀνθρώπου ἰσχυροῦ καὶ ἡγεμόνος τολμηροῦ:

Ἡ πολεμική του παρασκευὴ ἦτο ἀναγκαία διὰ νὰ ἀποκρούσῃ τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ Παίονας εἰς τὰ ΒΔ καὶ ΒΑ τῆς Μακεδονίας καὶ τοὺς ἀρπακτικοὺς Θρᾷκας εἰς τὰ Ἀνατολικά. Ἴσως δὲ καὶ διὰ νὰ προλάβῃ

ἐγκαίρως καὶ ἐξασφαλίσῃ τὴν χώραν του κατὰ τῆς μεγάλως ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῆς Ὀλύνθου ἐπιδιδούσης ἑλληνικῆς χερσονήσου τῆς Χαλκιδικῆς. Ἡ πόλις αὕτη τὴν ὁποίαν ἀπῴκισαν οἱ Χαλκιδεῖς τὸ πρῶτον τῷ 479 προήχθη ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε νὰ συγχέωνται καὶ νὰ ἐκλαμβάνωνται ὡς τὸ αὐτὸ σημαίνοντα τὰ ὀνόματα Χαλκιδεῖς καὶ Ὀλύνθιοι [1].

Οἱ χρόνοι λοιπὸν περὶ τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ λόγος σήμερον εἶναι οἱ χρόνοι καθ' οὓς ἀκμάζει ἐν Ἀθήναις ἡ ρητορική, ἥτις συγχέεται πολλαχῶς μὲ τὴν πολιτικήν. Πέριξ μάλιστα δύο μεγάλων ρητόρων καὶ πολιτικῶν, τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Αἰσχίνου, συνεκεντρώθησαν ἐν Ἀθήναις τὰ δύο μεγάλα καὶ ἰσχυρὰ πολιτικὰ κόμματα, τὰ ὁποῖα παρίστανται τότε φανερὰ πλέον ἐχθρικὰ καὶ ἀντιμέτωπα ἀλλήλων, δεκατέσσαρα ἔτη πρὸ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ τῷ 338 π. Χ. καταστροφῆς τῆς Ἀθηναϊκῆς δυνάμεως ὑπὸ τοῦ Φιλίππου τῆς Μακεδονίας. Ἀμφότερα διεκδικοῦσι τρόπον τινὰ τὰ αὐτὰ δικαιώματα διὰ τὴν ἐπιζητουμένην σωτηρίαν τῆς Πατρίδος.

Περὶ τὸν Δημοσθένην συναθροίζονται ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ πατριῶται, οἱ ὁποῖοι ἐνόμιζον ὅτι ἡ σωτηρία τῶν Ἀθηνῶν ἔγκειται εἰς τὴν διαφύλαξιν αὐτῶν ἀπὸ ξένων ἐπιδράσεων καὶ ἀπὸ ξένης προστασίας, καὶ ὅτι ἡ σωτηρία καὶ ἀνόρθωσις τῆς καταπιπτούσης Ἀθηναϊκῆς δυνάμεως ἔπρεπε νὰ γίνῃ δι' ἰδίας δυνάμεως καὶ δι' ἰδίων θυσιῶν.

Περὶ τὸν Αἰσχίνην ἀφ' ἑτέρου ἦσαν ὅλοι οἱ ὀπαδοὶ τῆς εὐρύτατα διαδεδομένης φιλιππιζούσης μερίδος. Ἡ Μακεδονικὴ πολιτικὴ ὑπῆρξε χωρὶς ἀμφιβολίαν ἀνωτέρα τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτικῆς, καὶ τὸ φανερὸν τοῦτο γεγονὸς ἦτο φυσικὸν νὰ ὑποβοηθῇ τοὺς ἐν Ἀθήνας φιλιππίζοντας καὶ νὰ αὐξάνῃ τοὺς κηρύττοντας ὡς ἀδύνατον καὶ ἀνωφελῆ πᾶσαν πρὸς τὸν Φίλιππον ἀντίστασιν. Ὁ Αἰσχίνης ἔβλεπεν ὅτι ἐσωτερικῶς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ ἕνωσις καὶ ὁμόνοια, δὲν ἐθεώρει διὰ τοῦτο ταπεινωτικὸν καὶ ἀναξιοπρεπὲς νὰ τεθῇ ἡ Ἑλλὰς ὑπὸ τὴν Μακεδονικὴν προστασίαν, προστασίαν μιᾶς ἀνατελλούσης μεγάλης δυνάμεως, διὰ τῆς ὁποίας ἠδύνατο νὰ ἀποκτηθῇ ἰσχυροτέρα τις βοήθεια καὶ ἰσχυρότερον στήριγμα εἰς τὸ ἀπὸ δεκαετηρίδων ἤδη δεινῶς κλυδωνιζόμενον καὶ παραπαῖον Ἀθηναϊκὸν Κράτος. Οὕτω τοῦτο θὰ ἠδύνατο νὰ στραφῇ καὶ κατὰ τῶν Περσῶν, τοῦ ἀρχαίου τῆς Ἑλλάδος ἐχθροῦ.

---

[1] Βλ. Fr. Hamp ἐν τῷ περιοδ. Hermes 70 (1935), σελ. 177 ἑξ. καὶ πρβλ. Ἰω. Παπασταύρου, Τὸ Κοινὸν τῶν Χαλκιδέων καὶ οἱ Ὀλύνθιοι (ἐν τῷ «Μνημοσύνῳ» Νικ. Γ. Παππαδάκι»). Θεσσαλονίκη, 1948 καὶ H. Berve, Griech. Gesch. B'. σελ 140 ἑξ.

Ὁ μὲν Δημοσθένης ἔλεγεν ὅτι προτιμότερον εἶναι δι' ἕνα ἐλεύθερον πολίτην νὰ ταφῇ ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς δημοκρατίας, παρὰ νὰ ὑποκύψῃ εἰς ξένον δυνάστην ἢ κατακτητήν. Ὁ Αἰσχίνης ὅμως ἀφ' ἑτέρου, μεταβαλὼν τὴν ἀρχικήν του γνώμην, ἐθεώρει ὀρθότερον νὰ στηριχθῇ τὸ Ἀθηναϊκὸν Κράτος εἰς ξένην συγγενῆ δύναμιν, παρὰ νὰ καταστραφῇ ἐντελῶς, ἀφοῦ ἄλλως τε προεβλέπετο ὅτι ἀργὰ ἢ γρήγορα ἡ δύναμις αὕτη θὰ ἐπεβάλλετο γενικῶς εἰς ὅλους. Ἀλλὰ δύναταί τις καὶ ὡς τρίτον κόμμα νὰ θεωρήσῃ τὴν πολιτικὴν μερίδα τοῦ Εὐβούλου, τὴν ἐπιζητοῦσαν νὰ κρατήσῃ μακρὰν τῶν ἐρίδων τῶν μεγάλων τὰς Ἀθήνας. Ἔπρεπεν αὗται, ὑπεστήριζε, νὰ ἀναπτυχθοῦν ἐπιδιώκουσαι τὴν αὔξησιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ὑλικῶν των πόρων.

Καὶ ὀφείλει μὲν πᾶς τις νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι τὴν ἀνωτέρω εὔστοχον καὶ ὀξεῖαν πρόβλεψιν τοῦ Αἰσχίνου ἐδικαίωσαν τὰ ἐπελθόντα γεγονότα, τὸν Δημοσθένην ὅμως τιμῶσιν ὅλοι οἱ αἰῶνες, ὡς ἕνα ἀληθινὸν ἕλληνα πατριώτην, καὶ ἐτίμησαν αὐτὸν καὶ οἱ ἴδιοι συμπολῖταί του, ἐν καιρῷ μάλιστα δυστυχίας των, διὰ χρυσοῦ στεφάνου, ὀκτὼ ἔτη (330 π. Χ.) μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν καταστροφὴν καὶ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐλευθερίας των. Ἡττηθεὶς οὕτως ὁ Αἰσχίνης καὶ μὴ θέλων ἠθικῶς συντετριμμένος νὰ παραμένῃ πλέον ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, ἔφυγε μετὰ μακρὸν καὶ πολυτάραχον, ὡς θὰ ἴδωμεν ἀμέσως, πολιτικὸν βίον εἰς Ἀσίαν, κατ' ἀρχὰς εἰς Ἔφεσον, ἴσως διὰ νὰ περιμένῃ ἐκεῖ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, μετὰ ταῦτα εἰς Ρόδον, ὅπου ὡς φαίνεται ἵδρυσε ρητορικὴν σχολήν, καὶ τελευταῖον εἰς Σάμον, ὅπου καὶ ἀπέθανε.

Περὶ τὸ ὄνομα λοιπὸν τῶν δύο τούτων ρητόρων ἀναφέρονται τόσον πολλὰ γεγονότα καὶ τόσαι μοναδικαὶ εἰς τὸ εἶδός των περιπέτειαι, προσωπικαὶ καὶ ἐθνικαί, ὥστε πρέπει τις ἐπὶ μακρὸν καὶ μετ' ἐπιστάσεως σταθμίζων τὰ παραδεδομένα νὰ ζητῇ νὰ ἀνευρίσκῃ ἑκάστοτε μὲ τὰ πραγματικὰ γεγονότα καὶ τὰ ἠθικὰ ἢ προσωπικὰ ἐλατήρια ὑφ' ὧν οἱ ἄνδρες οὗτοι ὠθοῦντο. Οὕτω μόνον θὰ δυνηθῶμεν ἄλλως τε νὰ αἰτιολογήσωμεν καὶ δικαιώσωμεν τὴν τιμὴν ἑνὸς παγκοσμίου πλέον ὀνόματος πρὸς δήλωσιν τῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὴν πατρίδα, τοῦ ὀνόματος τοῦ Δημοσθένους, ὅπως δὲν πρέπει πάλιν νὰ ἀδικήσωμεν καὶ τὴν φιλοπατρίαν τοῦ Αἰσχίνου καὶ τὴν καλὴν αὐτοῦ προαίρεσιν, ἴσως δὲ καὶ τὸ πολιτικῶς εὐρύτερον βλέμμα του, ἐπικειμένης ὡς πασιδήλου πλέον τῆς ἀπωλείας μὲν τῆς περιόπτου θέσεως τῆς Ἀθηναϊκῆς δυνάμεως, τῆς κατισχύσεως δὲ τῆς μακεδονικῆς ἐπιβολῆς.

Ὅσον περισσότερον ὑψοῦται ὁ Δημοσθένης ὡς ῥήτωρ διὰ τῆς τέχνης του καὶ ὡς πολιτικὸς διὰ τῆς δράσεώς του εἰς μίαν τῶν σπουδαιοτάτων ἐποχῶν τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος, τόσον περισσότερον ὁμιλοῦν περὶ αὐτοῦ Ἕλληνες καὶ Ρωμαῖοι, καὶ δὴ ὑπὸ διττὴν ἔποψιν. Ὡς πρὸς τὴν ρητορικήν του συμφωνοῦν πάντες ὅτι ὑπερέχει πάντων τῶν συγχρόνων καὶ τῶν προγενεστέρων του ὁμοτέχνων. Ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν πολιτικήν του ἰδιοφυΐαν βλέπομεν ζῶντος ἔτι αὐτοῦ καὶ πολὺ περισσότερον μετὰ τὸν θάνατόν του, ὑπαρχούσας δύο ἀντιλήψεις καὶ γνώμας. Οἱ μὲν τούτων—καὶ ἴσως οἱ πολυπληθέστεροι—ψέγουν αὐτόν, τινὲς μὲν περισσότερον, τινὲς δὲ ὀλιγώτερον, οἱ ἄλλοι δ' ὅμως δικαιώνουσιν αὐτὸν καὶ ἐγκωμιάζουσι τὸ μεγαλεῖον τοῦ πνεύματός του καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς φιλοπατρίας του.

Αἱ σημεριναὶ θλιβεραὶ συνθῆκαι τῆς ἡμετέρας Πατρίδος δὲν δύνανται νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰ τότε ἐν Ἑλλάδι γινόμενα μεταξὺ Ἀθηναίων, Θηβαίων, Λακεδαιμονίων καὶ Μακεδόνων. Πάντες σχεδὸν οἱ ὅροι εἶναι διάφοροι καὶ ἀσύγκριτοι πρὸς τὰ τότε. Διότι, ὅτι γενικῶς εἰπεῖν ἓν Κράτος πρέπει κυρίως καὶ κατὰ θεμελιώδη κανόνα καὶ νόμον τὴν ἰδίαν ὕπαρξιν καὶ πρόοδον νὰ ἐπιζητῇ εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις νὰ στηρίζῃ, εἶναι πρᾶγμα τόσον καταφανὲς ὥστε δὲν χρῄζει δικαιολογίας. Ἀλλὰ ἂν τοῦτο εἶναι πάντοτε δυνατὸν νὰ γίνεται, ὑφ' οἱασδήποτε ἱστορικὰς συνθήκας, εἶναι ἄλλο ζήτημα, καὶ ὄχι τοῦ παρόντος.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡ βραχεῖα αὕτη πρὸ ἡμῶν ἀνασκόπησις δέον ἀντικειμενικῶς μόνον νὰ κριθῇ καὶ νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποβλέπουσα μόνον εἰς τὴν Ἀρχαιότητα.

Ἐν ὅσῳ ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς εὑρίσκετο ἐν ἀκμῇ καὶ δυνάμει, τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα δὲν ἦτο δι' αὐτὴν σπουδαῖον, ὅσον ἔγινε σπουδαῖον μετὰ τὴν γένεσιν δύο ἱστορικῶν ὅρων: πρῶτον μὲν μετὰ τὴν ἐμφάνισιν, ἔστω καὶ ἀμυδρὰν τὸ πρῶτον, τῶν σημείων τῆς ἀρχομένης παρακμῆς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξασθενήσεως αὐτῆς, καὶ δεύτερον μετὰ τὴν ἀνατολήν, ὡς ἐλέχθη, νέας δυνάμεως, ἄλλου Κράτους, τὸ ὁποῖον καταφανῶς ἔτρεχεν εἰς ἀκμὴν καὶ δύναμιν, ἡ ὁποία θὰ ἐξεδηλοῦτο κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις. Ἐννοῶ τὸ Μακεδονικὸν Κράτος καὶ τὸν βασιλέα του Φίλιππον.

Ὁ κυριώτατος σκοπὸς τοῦ Φιλίππου ἦτο νὰ καταστήσῃ πρῶτον τὴν Μακεδονίαν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου κυρίαρχον κράτος. Ὁ σκοπὸς οὗτος ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκπληρωθῇ διὰ τῆς σταθεροποιήσεως τῆς βασιλικῆς του δυνάμεως ἀπέναντι τῶν ἡμιαυτοτελῶν ἡγεμόνων τῆς κάτω

Μακεδονίας, διὰ τῆς ἐξασθενώσεως τῶν γειτονικῶν λαῶν, τῶν Ἰλλυριῶν, Παιόνων καὶ Σκυθῶν, διὰ τῆς ὑποταγῆς τῶν παραλίων τῆς Θρᾴκης καὶ διὰ τῆς ἐκτοπίσεως τῆς Περσικῆς καὶ Ἑλληνικῆς (ἰδίως τῆς Ἀθηναϊκῆς) ἐπιρροῆς ἐκ τῶν βορείων τμημάτων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, διὰ τῆς ματαιώσεως τῶν τάσεων τοῦ Ἀθηναϊκοῦ ἐμπορίου πρὸς μεγαλυτέραν ἐξάπλωσιν καὶ εἰρηνικὴν τῶν μερῶν τούτων κατάκτησιν, καὶ τέλος δι' ἀναμείξεώς του εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, τῆς βορείου κυρίως Ἑλλάδος. Νέα λοιπὸν μεγάλη δύναμις ἀναφαίνεται, ἐκτὸς τῆς Περσίας καὶ δὴ εἰς τὸν Βορρᾶν. Ἦτο φυσικὸν μὴ ὑπαρχούσης ἰσχυρᾶς ἐθνικῆς συνοχῆς καὶ ἑνότητος, ὁποίαν τὸ Ἔθνος μας μετὰ ταῦτα ἀπέκτησε, νὰ ἀρχίσῃ τότε ἑκάστη πόλις, ἕκαστον δηλαδὴ Κράτος, ἐν Ἑλλάδι, νὰ ἀναλογίζηται καὶ νὰ ἀναμετρῇ ποῖον ἰδιαίτερον κέρδος καὶ ποίαν ὠφέλειαν θὰ εἶχεν ὡς φίλος ἢ ὡς ἐχθρὸς τοῦ Μακεδονικοῦ Κράτους, καὶ ποῖα ἰδιαίτερα ὀφέλη θὰ παρεῖχε τυχὸν ὁ ἀναδεικνυόμενος ὡς μέγας βασιλεύς του Φίλιππος, εἰς τὰ καθ' ἕκαστον κόμματα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πόλεως. Διὰ τοῦ γεγονότος τούτου ἤρξατο ὁ ἄμεσος ἐπηρεασμὸς τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν πόλεων, ἑκάστη τῶν ὁποίων διαφόρως ἔκρινε τὰ συμβαίνοντα, ἀναλόγως τῶν ἰδίων συμφερόντων, ἀφοῦ σχεδὸν δὲν ἀνεγνώριζον ἓν γενικὸν ἑλληνικὸν συμφέρον.

Καὶ αὐταὶ αἱ τρεῖς μεγάλαι ἑλληνικαὶ πόλεις, τὰ τρία μεγάλα ἑλληνικὰ Κράτη, Ἀθῆναι, Σπάρτη καὶ Θῆβαι, ἐπεδίωκον ἄλλη ἄλλα συμφέροντα νὰ ἐπιτύχουν ἐκ τῶν σχέσεων αὐτῶν πρὸς τὸν Φίλιππον, καὶ πρὸ πάντων ἀπέβλεπον εἰς τὸ ζήτημα τοῦ πῶς νὰ κερδίσῃ ἡ μία περισσότερον τῆς ἄλλης τὴν εὔνοιάν του. Μὲ μόνην ἴσως ἐξαίρεσιν τὴν Σπάρτην.

Αἱ μικρότεραι πόλεις συσπειρῶνται περὶ τὰς μεγαλυτέρας πόλεις εἴτε διὰ τὴν ἀσφάλειάν των εἴτε διὰ νὰ ἐκδικηθῶσι μισητοὺς ἐχθρούς. Σπανίως παρέμειναν οὐδέτεραι, ὡς ἡ Κόρινθος.

Εἶναι ζοφερὰ ἡ εἰκὼν τὴν ὁποίαν, ὡς πρὸς τοῦτο, περιγράφει ὁ Δημοσθένης (περὶ τοῦ στεφ. 45 ἑξ.). Αἱ πόλεις, λέγει, ἐνόσουν, διότι οἱ πολιτικοί των ἢ οἱ πρέσβεις τοὺς ὁποίους ἔστελλον διεφθείροντο διὰ δεκασμῶν, οἱ καθ' ἕκαστον δὲ πολῖται καὶ ἡ μεγάλη μᾶζα τοῦ λαοῦ δὲν ἐφρόντιζον διὰ τὸ μέλλον, ἐν μέρει μὲν ἀπὸ ὀκνηρίαν καὶ ραστώνην, ἐν μέρει δὲ διότι ἑκάστη πόλις ἐνόμιζεν ὅτι οὐχὶ αὐτὴν ἀλλὰ ἄλλην τινὰ θὰ πλήξῃ ἡ συμφορὰ καὶ ἡ δυστυχία. Καθεὶς ἐνόμιζεν ὅτι θὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν περιουσίαν του διὰ τῶν κινδύνων τῶν ἄλλων. Δι' αὐτό, λέγει ὁ ῥήτωρ, ἐχάθη καὶ ἡ ἐλευθερία ἀπὸ πολλούς. Δι' αὐτό, ἐξακο-

λουθεῖ, πολλοὶ οἱ ὁποῖοι ἐνόμιζον ὅτι ὅλα θὰ πωληθοῦν πλὴν ἑαυτῶν, εἶδον ἔπειτα μὲ ἔκπληξιν ὅτι αὐτοὶ πρῶτοι ἐπωλήθησαν. Ἀλλὰ ἂς ἀκούσωμεν τὴν φλογερὰν γλῶσσαν αὐτοῦ τοῦ ῥήτορος: «αἱ δὲ πόλεις ἐνόσουν τῶν μὲν ἐν τῷ πολιτεύεσθαι καὶ πράττειν δωροδοκούντων καὶ διαφθειρομένων ἐπὶ χρήμασι, τῶν δ' ἰδιωτῶν καὶ πολλῶν τὰ μὲν οὐ προορωμένων, τὰ δὲ τῇ καθ' ἡμέραν ῥᾳστώνῃ καὶ σχολῇ δελεαζομένων, καὶ τοιουτονί τι πάθος πεπονθότων ἁπάντων, πλὴν οὐκ ἐφ' ἑαυτοὺς ἑκάστων οἰομένων τὸ δεινὸν ἥξειν, καὶ διὰ τῶν ἑτέρων κινδύνων, τὰ ἑαυτῶν ἀσφαλῶς σχήσειν, οἷς ἂν βούλωνται. Εἶτ' οἶμαι συμβέβηκε, τοῖς μὲν πλήθεσιν ἀντὶ τῆς πολλῆς καὶ ἀκαίρου ῥᾳθυμίας, τὴν ἐλευθερίαν ἀπολωλεκέναι, τοῖς δὲ προεστηκόσι καὶ τἆλλα πλὴν ἑαυτοὺς οἰομένοις πωλεῖν, πρώτους ἑαυτοὺς πεπρακόσιν αἰσθέσθαι».

Τὴν ἀνάμειξιν τοῦ Φιλίππου εἰς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα κατέστησε δυνατὴν ἡ συνήθεια τὴν ὁποίαν ἤδη εἶχον οἱ Ἕλληνες νὰ προκαλῶσιν ἢ νὰ δέχωνται ἐπεμβάσεις τοῦ Βασιλέως τῶν Περσῶν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς πόλεώς των. Καὶ τὸ κορύφωμα τοιαύτης ἐπεμβάσεως εἶναι, ὡς γνωστόν, ἡ διαβόητος Ἀνταλκίδειος εἰρήνη. Κατ' αὐτῆς κραυγάζει ὁ ταλαίπωρος ὁ Ἰσοκράτης (Πανηγ. 175): πῶς εἶναι δυνατόν, λέγει, νὰ διαφυλάττωμεν τοιαύτην συνθήκην εἰς τὴν ὁποίαν φαίνεται φανερὰ ὅτι ὁ Βασιλεὺς τῶν Περσῶν φροντίζει διὰ τὴν Ἑλλάδα περισσότερον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, καὶ παρουσιάζεται ὡς φύλαξ τῆς εἰρήνης;

Ἡ Ἀνταλκίδειος αὕτη εἰρήνη (386 π. Χ.) ὑπῆρξε τρόπον τινὰ ἡ εἰς θάνατον αὐτοκαταδίκη τῶν Ἑλλήνων. Διότι ἡ ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων συνείδησις συνίστατο πάντοτε εἰς τὴν ἀντίθεσιν τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς βαρβάρους καὶ τὸν Βασιλέα τῶν Περσῶν, ἡ δὲ δόξα τῶν Ἑλλήνων εἶχε γεννηθῆ καὶ ἀναδειχθῆ ἐκ τῶν Περσικῶν κυρίως πολέμων.

Τοῦτο ἦτο οἱονεὶ τὸ σύμβολον δι' οὗ διεφυλάσσετο ἡ ἐθνικὴ συνείδησις τῶν Ἑλλήνων, ὁ δὲ Ἰσοκράτης διαρκῶς συνίστα νὰ ἀφήσουν τὰς μεταξύ των ἔριδας καὶ πολέμους, νὰ ὁμονοήσουν, καὶ νὰ στραφοῦν ὅλοι καὶ πάλιν μαζὶ ἐναντίον τῶν Περσῶν. Καὶ εἶναί τι θαυμαστὸν ὅτι τὴν σκέψιν καὶ προτροπὴν ταύτην τοῦ μεγάλου Ἀθηναίου ῥήτορος, ἐνεκολπώθη οὐχὶ ἄλλος τις ἀλλὰ αὐτὸς ὁ Μ. Ἀλέξανδρος, καὶ κατώρθωσε νὰ διεξαγάγῃ αὐτὴν ἐνδόξως. Ἀλλὰ πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι τὴν ἰδέαν ταύτην τῆς ὑποταγῆς τῶν Περσῶν ὑφ' ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἔτρεφον ἀπὸ πολλοῦ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐξ αὐτῶν, καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐλαφρυντικὸν τῶν φιλιππιζόντων ἐν ταῖς ἐλευθέραις Ἀθήναις, ὅτι ἔβλεπον

τὴν ἰδίαν ἀδυναμίαν πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ μεγάλου Περσικοῦ σχεδίου, καὶ ἀνέθεσαν αὐτοὶ διὰ τοῦτο τὰς ἐλπίδας των εἰς τὸν Φίλιππον, ὡς ἱκανὸν νὰ πράξῃ τοῦτο ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Διότι περὶ τοῦ Φιλίππου ὁμιλοῦντες πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι δὲν πρόκειται περὶ κοινοῦ βασιλέως, ἀλλὰ περὶ ἱκανωτάτου καὶ ἐνδοξοτάτου ἀνδρός. Ἡ μεγάλη δόξα τοῦ υἱοῦ ἐπεσκίασε, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, τὴν δόξαν τοῦ πατρός. Ὁ Φίλιππος εἰκοσιτετραετὴς μόλις ἀναλαβὼν τὴν ἀρχὴν — εἶχε κατ' ἀρχὰς ἀναλάβει αὐτὴν ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνεψιοῦ του Ἀμύντα (καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Φιλίππου ὠνομάζετο Ἀμύντας)—ἀναλαβὼν λοιπὸν εἰς τόσον νεαρὰν ἡλικίαν τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν καὶ ἀναγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ μετ' ὀλίγον βασιλεὺς (ὁ στρατὸς θὰ διέκρινε τὰ προτερήματά του καὶ διὰ τοῦτο πάντως ἀνηγόρευσε αὐτὸν βασιλέα), κατώρθωσεν ἐν βραχεῖ χρόνῳ νὰ στερεώσῃ τὸν θρόνον καὶ νὰ ἑνοποιήσῃ τὸ Κράτος του. Τὴν φήμην του ἔβλαψεν ἐν Ἑλλάδι πολὺ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐκρίνετο πάντοτε ὡς ἀντίπαλος τοῦ Δημοσθένους. Ἐθεωρεῖτο λοιπὸν ὡς «βάρβαρος», ὅστις ἀπέβλεπε μόνον εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ὁ Δημοσθένης διεκήρυττεν, ὅσον ἠδύνατο, ὅτι ἤθελεν ἀποκλειστικῶς τὴν καταστροφὴν τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

Βραδέως μόνον ἤρχισε νὰ κρίνεται δικαίως καὶ ἀπὸ μακεδονικῆς ἀπόψεως, ὡς βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας. Τότε ἀνεγνωρίσθη ὅτι ἐπεζήτει τὴν ἵδρυσιν μεγάλου Βαλκανικοῦ (ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον) Κράτους, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ ἡ Ἑλλὰς ἡνωμένη ὑπό τινα, ἔστω καὶ βιαίαν, μορφὴν ἔπρεπε νὰ προσέλθῃ, μὲ μεγάλην πάντως προσοχὴν ὡς πρὸς τὰς Ἀθήνας, τῶν ὁποίων ὁ πνευματικὸς καὶ ὁ ἄλλος πολιτισμὸς θὰ ἀπετέλει, ὡς ἐσχεδίαζε, τὴν βάσιν τοῦ Κράτους του τούτου.

Σήμερον διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν μεγάλων ξένων ἐπιστημόνων, καὶ εὐτυχῶς καὶ ἰδικῶν μας γνωστοτάτων λογίων, ἔχει ἀποδειχθῆ πλέον ὅτι οἱ Μακεδόνες ἦσαν Ἑλληνικὸν φῦλον, καὶ ὡς τοιοῦτο πρέπει νὰ ἐξετάζεται, καὶ ὅτι ἡ μακεδονικὴ γλῶσσα ἦτο ἑλληνικὴ διάλεκτος. Αἱ μεγαλοπρεπεῖς τοῦ Φιλίππου ἐπιτυχίαι πρέπει νὰ ἀποδοθοῦν πρωτίστως εἰς τὴν στρατιωτικὴν αὐτοῦ μεγαλοφυΐαν, τὴν ὁποίαν ἐκληρονόμησε καὶ ὁ υἱός. Ὁ Φίλιππος ἀνέδειξε τὸν μακεδονικὸν στρατὸν ὡς τὸν πρῶτον στρατὸν τοῦ συγχρόνου του κόσμου.

Δὲν δύναμαι νὰ ἀναφέρω ἐδῶ τὰς μεταβολὰς καὶ τὰς τελειοποιήσεις τὰ ὁποίας ἐπέφερεν εἰς τὸν στρατὸν καὶ τὴν τακτικὴν τῶν ἡνωμένων ὅπλων. Ἦτο ἔξοχον τὸ σχέδιόν του νὰ στηρίξῃ τὴν πολεμικὴν δύνα-

μιν τῆς χώρας του εἰς τὴν ἐλευθέραν τάξιν τῶν χωρικῶν καὶ εἰς τὴν φιλοπόλεμον τάξιν τῶν εὐγενῶν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου εἰσήγετο τρόπον τινὰ ἡ καθολικὴ στρατολογία, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον διὰ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις ἦτό τι ἀκατόρθωτον. Καὶ ἡ στρατηγικὴ προήχθη δι' αὐτοῦ σπουδαίως καθὼς καὶ πρότερον εἶχε προαχθῆ ὑπὸ τοῦ Ἐπαμεινώνδου καὶ Διονυσίου Α'.

Τὰ οἰκονομικὰ μέσα εἶχεν ἐξασφαλίσει διὰ τῆς καταλήψεως τοῦ Παγγαίου καὶ τῶν χρυσωρυχείων του. Τὸ τραγικὸν εἶναι ὅτι οἱ Ἕλληνες τὸν ἐκάλεσαν εἰς βοήθειαν, διότι ἐπιέζοντο ὑπὸ τῶν Θρᾳκῶν. Καὶ ὁ Φίλιππος ἔπειτα ἐθεώρησε καλὸν νὰ κρατήσῃ δι' ἑαυτὸν τὸ χρυσοφόρον ὄρος. Περίφημοι εἶναι οἱ Φιλίππειοι στατῆρες, τὰ χρυσᾶ νομίσματα τὰ ὁποῖα ἔκοψεν. Ἂν ἐνίοτε πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν του κατέφευγεν οὐχὶ εἰς στρατιωτικὰ μέτρα ἀλλ' εἰς δεκασμόν, τοῦτο εἶναι μᾶλλον ἐπαίσχυντον διὰ τοὺς λαμβάνοντας ἢ διὰ τοὺς δίδοντας. Ἀλλ' ἀναντιρρήτως τὰς περισσοτέρας ἐπιτυχίας κατώρθωσε διὰ τῆς πολεμικῆς δυνάμεως καὶ ἔπειτα καὶ διὰ τῆς πολιτικῆς μεγαλοφυΐας του. Τὰ ἐν Ἀθήναις συμβαίνοντα ἐγνώριζε πάντοτε καλῶς: «Εἰσὶ γὰρ εἰσὶν οἱ πάντ' ἐξαγγέλλοντες ἐκείνῳ παρ' ἡμῶν αὐτῶν πλείους τοῦ δέοντος» (Α' Φιλιππ. 18). Ὁ Δημοσθένης εἶχε χαρακτηρίσει τὸν ἀγῶνά του πρὸς τὸν Φίλιππον ὡς ἀγῶνα μεταξὺ δημοκρατίας καὶ μοναρχίας. Ἀλλ' ἡ μοναρχία εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὑπερεῖχε κατὰ τοῦτο, ὅτι εἰς τὰς δεξιὰς αὐτὰς χεῖρας συνεκεντρώνετο ὄχι μόνον ἡ στρατιωτικὴ ἀλλὰ καὶ ἡ πολιτικὴ δύναμις, ἐνῷ ἡ πολιτικὴ τῶν ἐσωτερικῶς διχογνωμουσῶν ἑλληνικῶν πόλεων ἐξηρτᾶτο ἐκ τῶν διαρκῶς μεταβαλλομένων ἀποφάσεων τῶν ἐκκλησιῶν. Ἡ διαφορὰ αὕτη μεταξὺ τῶν δύο διαμαχομένων ἦτο καὶ κατὰ τοῦτο μεγάλη, ὅτι ὁ Φίλιππος ὄχι μόνον ἔξοχος στρατιωτικὸς ἦτο ἀλλὰ καὶ μεγαλοφυὴς πολιτικὸς καὶ πονηρότατος διπλωμάτης, «παρακρουόμενος μέγας ηὐξήθη». Εἶχε δίκαιον ὁ ἱστορικὸς Θεόπομπος νὰ τὸν καλέσῃ εἰς τὸ περὶ Φιλίππου βιβλίον του, τοῦ ὁποίου ἀποσπάσματα μόνον ἔχομεν, ὡς τὸν μέγιστον ἄνδρα τὸν ὁποῖον ἕως τότε ἐγέννησεν ἡ Εὐρώπη: «μηδέποτε τὴν Εὐρώπην ἐνηνοχέναι τοιοῦτον ἄνδρα τὸ παράπαν οἷον τὸν Ἀμύντα Φίλιππον»[1].

---

[1] Εἶναι χαρακτηριστικὰ ὅσα περὶ τοῦ Φιλίππου λέγει ὁ Δημοσθένης (περὶ τοῦ στεφ. 67) «ἑώρων δ' (οἱ Ἕλληνες) αὐτὸν τὸν Φίλιππον, πρὸς ὃν ἦν ἡμῖν ἀγών, ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναστείας τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκεκομμένον, τὴν κλεῖν κατεαγότα, τὴν χεῖρα, τὸ σκέλος πεπηρωμένον, πᾶν ὅ,τι βουληθείη μέρος ἡ τύχη τοῦ σώμα-

Ἀλλὰ μήπως δὲν τὸν ἀνεγνώριζεν ὡς τοιοῦτον καὶ ὁ δυστυχὴς Δημοσθένης, ὅταν εἰς τὸν δεύτερον Ὀλυνθιακόν του (§ 22) λέγῃ ὅτι εἶναι λογισμὸς σώφρονος ἀνθρώπου νὰ τὸν θεωρῇ, ὅταν μάλιστα εὐτυχῇ, «φοβερὸν προσπολεμῆσαι» τ. ἔ. σχεδὸν ἀκαταμάχητον.

Ἦτο φυσικὸν ὅτι ὁ Φίλιππος θὰ ἐπεζήτει νὰ ἀποκτήσῃ διὰ τὸ μεσογειακὸν βασίλειόν του πρόσοδον πρὸς τὴν θάλασσαν, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν οἰκονομικὴν αὐτοῦ συντήρησιν. Ἀλλὰ ἐπίσης φυσικὸν εἶναι ὅτι τοῦτο ἔφερεν αὐτὸν εἰς σύγκρουσιν καὶ πρὸς ἄλλα Κράτη, καὶ προπαντὸς πρὸς τὰς Ἀθήνας. Τὰς Ἀθήνας φαίνεται ἐξ ἀρχῆς δὲν συνεπάθει, διότι ὑπεστήριξαν διὰ τὸν Μακεδονικὸν θρόνον τὸν Ἀργαῖον. Περιπλέξας τοὺς Ἀθηναίους εἰς διπλωματικὴν πλεκτάνην (Ὀλυνθ. Β΄. 6) ἀφῄρεσεν ἀπ' αὐτῶν καὶ τὴν Ἀμφίπολιν καὶ τὴν Πύδναν. Καὶ ἐκήρυξαν μὲν οἱ Ἀθηναῖοι τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Φιλίππου, ἀλλὰ τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς πλουσίους Βυζαντίους, εἰς τοὺς Χίους, Ροδίους καὶ ἄλλους νὰ ἀποστατήσωσιν ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν, ἤρχισαν δὲ καὶ ἀπειλαὶ τῶν Περσῶν, καὶ ἐκ τοῦ συμμαχικοῦ τούτου πολέμου ἐξέρχονται οἱ Ἀθηναῖοι οἰκονομικῶς ἐξηντλημένοι καὶ ἀναγκάζονται νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἀποστατησάντων. Μετ' ὀλίγον ἀπέθανον καὶ οἱ μεγάλοι των στρατηγοὶ Τιμόθεος καὶ Ἰφικράτης. Ἐκ τοῦ μακροῦ συμμαχικοῦ πολέμου (357 — 355/4 π. Χ.) ὁ Φίλιππος ὠφελήθη θαυμασίως. Καὶ κατώρθωσε μὲν ὁ Εὔβουλος, ὁ ἐπηρεάζων τὰ πολιτικὰ ἐν Ἀθήναις πράγματα, νὰ ματαιώσῃ τὴν πρόθεσιν τοῦ Φιλίππου νὰ εἰσβάλῃ διὰ τῶν Θερμοπυλῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ὁ Φίλιππος δὲν ἔμεινεν ἀδρανής, ἔστρεψε τὰ βλέμματά του, ἤδη ἀπὸ τοῦ 348 π. Χ., εἰς τὴν Χαλκιδικὴν καὶ προσέφερε βραδύτερον καὶ τὴν συμμαχίαν του εἰς τὴν μεγάλην ἐκεῖ πόλιν Ὄλυνθον.

Ποίαν σημασίαν διὰ τὸ Ἀθηναϊκὸν Κράτος εἶχεν ἡ Ὄλυνθος, διδασκόμεθα ἐκ τῶν τριῶν Ὀλυνθιακῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους, οἵτινες θεωροῦνται ὑπὸ πολλῶν καὶ ὡς τὸ κορύφωμα τῆς ρητορικῆς του δεινότητος.

Ἡ θέσις τῆς Ὀλύνθου κατὰ τὸν πρῶτον καὶ δεύτερον Λόγον εἶναι ἡ αὐτή, ἐπιζητεῖ ὁ ρήτωρ νὰ σταλῶσιν ὄχι μισθοφόροι ἀλλὰ Ἀθηναῖοι,

---

τος παρελέσθαι, τοῦτο προϊέμενον, **ὥστε τῷ λοιπῷ μετὰ τιμῆς καὶ δόξης ζῆν».** Τὸν ὀφθαλμὸν εἶχε χάσει ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς Μεθώνης ἢ ἐν Ὀλύνθῳ, τὴν κλεῖδωσιν τῆς χειρὸς εἶχε θραύσει ἐν Ἰλλυριοῖς, τὴν χεῖρα ἐν Σκύθαις καὶ τὸ σκέλος ἐν Τριβαλλοῖς!

δὲν τολμᾷ μόνον νὰ συστήσῃ νὰ βάλουν χεῖρα καὶ εἰς τὰ θεωρικά, λέγει μόνον «περὶ τῶν χρημάτων πόρου» ἀορίστως ὅτι «ἔστιν χρήμαθ' ὑμῖν ὅσ' οὐδενὶ τῶν ἄλλων [ἀνθρώπων] στρατιωτικά».

Μικράν τινα ἐπιτυχίαν ἐσημείωσαν οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὸν τρίτον Ὀλυνθιακόν, ἀλλὰ ἡ ἀναγκαιοῦσα μεγάλη βοήθεια ἔλειπεν, ἕως ὅτου διὰ τῆς προδοσίας τῶν ἱππάρχων Λασθένους καὶ Εὐθυκράτους περιῆλθεν ἡ πόλις εἰς τοὺς Μακεδόνας. Συνεπληροῦτο λοιπὸν διὰ τῆς ἁλώσεως τῆς μητροπόλεως ταύτης τῆς Χαλκιδικῆς ἡ ὑποταγὴ καὶ τῶν τριάκοντα καὶ δύο πόλεών της καὶ ὁ Φίλιππος ἀπὸ τὴν χαράν του «Ὀλύμπι' ἐποίει» (19, 192).

Μετὰ τὴν κατάληψιν καὶ τοῦ μνημονευθέντος Παγγαίου ἔχει ἤδη ἀρκετὰ χρήματα καὶ ναυπηγεῖ στόλον καταδρομικὸν ἐν τῷ Αἰγαίῳ, ὁ ὁποῖος παρέχει πολλὰ πράγματα εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἡ διαρκὴς πρὸς ἀλλήλους ἔχθρα Θεσσαλῶν καὶ Φωκέων προκαλεῖ τὸν πρῶτον Ἱερὸν πόλεμον καὶ φέρει τὸν Φίλιππον εἰς ἄμεσον ἀνάμειξιν εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, μέχρι μάλιστα τοῦ σημείου νὰ θελήσῃ νὰ εἰσέλθῃ διὰ τῶν Θερμοπυλῶν εἰς τὴν στερεὰν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ τοῦτο, ὡς ἐλέχθη, ἐματαίωσεν ἡ πρόνοια τοῦ Εὐβούλου. Ἡ αὔξησις τῆς δυνάμεως τῶν Μακεδόνων εἶναι ραγδαία, καὶ ὁ κίνδυνος τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος φέρει εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ συντελουμένου μεγάλου δράματος τὸν Δημοσθένην ὡς ἀμείλικτον ἐχθρὸν τοῦ Φιλίππου, καὶ ἀντίθετον πρὸς τὴν εἰρηνικὴν πολιτικὴν τοῦ Εὐβούλου. Τοῦτο ὅμως δὲν ἠμπόδισε τὸν Φίλιππον νὰ ἐπιτελέσῃ μεγάλας ἔκτοτε προόδους ἐν Θράκῃ καὶ νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἀποστασίαν τῆς Εὐβοίας ἀπὸ τῆς ἀθηναϊκῆς κυριαρχίας. Ἐν πάσῃ περιπτώσει αἱ Ἀθῆναι ἐξηκολούθουν ἀκόμη μὲ τὸν στόλον τὸν ὁποῖον εἶχον, ἀποτελούμενον ἀπὸ τὸν σεβαστὸν ἀριθμὸν τῶν 350 τριήρων, νὰ εἶναι ἰσχυρὰ δύναμις, ἀλλ' ὁ πανοῦργος Φίλιππος ἐξηνάγκασε τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν περίφημον Φιλοκράτειον εἰρήνην, τῷ 346, τῆς ὁποίας τὴν περίπλοκον ἱστορίαν δὲν γνωρίζομεν λεπτομερῶς, ἀλλ' ἐν μέρει μόνον ἐκ τῶν δύο λόγων «περὶ τῆς παραπρεσβείας» τῶν δύο τούτων ρητόρων, Δημοσθένους καὶ Αἰσχίνου.

Ἡ μεγάλη διπλωματικὴ ὑπεροχὴ τοῦ Φιλίππου καταφαίνεται σαφῶς καὶ ἐκ τῶν μακρῶν καὶ δολίων διαπραγματεύσεων καὶ πρεσβεύσεων περὶ τῆς εἰρήνης ταύτης, εἰς ἣν ἀντεπροσωπεύθησαν αἱ Ἀθῆναι κυρίως ὑπὸ τοῦ Αἰσχίνου, Δημοσθένους καὶ Φιλοκράτους. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι τοὺς Ἀθηναίους πρέσβεις ὁ πανοῦργος Φίλιππος ἐξηπάτησεν εἰς τοιοῦτον βα-

θμὸν ὥστε νὰ εἴπῃ καὶ Φιλιππικὸν ἐναντίον του, οὐδεὶς ἄλλος παρὰ ὁ Αἰσχίνης![1]

Ὑπῆρξε φαίνεται βαθεῖα ἡ ἐντύπωσις τῶν Ἀθηναίων τούτων πρέσβεων ἐκ τῆς πρώτης προσωπικῆς ἐπαφῆς των μὲ τὸν Φίλιππον. Ὁ Αἰσχίνης διηγεῖται χαρακτηριστικῶς εἰς τὸν περὶ τῆς παραπρεσβείας λόγον του (§ 34) πῶς ἐθορυβήθη ὁ Δημοσθένης, ὅταν ἦλθεν ἡ σειρά του νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς τὸν Φίλιππον, καὶ μόλις ἤρχισε νὰ ὁμιλῇ ἐσταμάτησε καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ «ρηθέντων δὲ τούτων καὶ ἑτέρων λόγων, ἤδη καθῆκεν εἰς Δημοσθένην τὸ τῆς πρεσβείας μέρος, καὶ πάντες προσεῖχον ὡς ὑπερβολάς τινας δυνάμεως ἀκουσόμενοι λόγων· καὶ γὰρ πρὸς αὐτὸν τὸν Φίλιππον, ὡς ἦν ὕστερον ἀκούειν, καὶ πρὸς τοὺς ἑταίρους ἐξήγγελτο ἡ τῶν ἐπαγγελιῶν ὑπερβολή· οὕτω δὲ ἁπάντων διακειμένων πρὸς τὴν ἀκρόασιν, φθέγγεται τὸ θηρίον τοῦτο (δηλ. ὁ Δημοσθένης) προοίμιον σκοτεινόν τι καὶ τεθνηκός, καὶ μικρὸν προαγαγὼν ἄνω τῶν πραγμάτων, ἐξαίφνης ἐσίγησε καὶ διηπορήθη, τελευτῶν δὲ ἐκπίπτει τοῦ λόγου. Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Φίλιππος ὡς διέκειτο, θαρρεῖν τε παρεκελεύετο καὶ μὴ νομίζειν, ὥσπερ ἐν τοῖς θεάτροις, διά τοῦτό τι πεπονθέναι, ἀλλ' ἡσυχῇ καὶ κατὰ μικρὸν ἀναμιμνήσκεσθαι καὶ λέγειν ὡς προείλετο. Ὁ δ' ὡς ἅπαξ ἐταράχθη καὶ τῶν γεγραμμένων διεσφάλη, οὐδ' ἀναλαβεῖν αὐτὸν ἐδυνήθη, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐπιχειρήσας λέγειν ταὐτὸν ἔπαθεν. Ὡς δ' ἦν σιωπή, μεταστῆναι ἡμᾶς ὁ κῆρυξ ἐκέλευεν». Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἀπὸ τὴν συνέντευξίν του αὐτὴν ὁ Φίλιππος καὶ ἀπὸ τὰς ἐκφρασθείσας γνώμας κατὰ τὰς συζητήσεις ἔρριψε προσεκτικὸν βλέμμα εἰς τὸν Αἰσχίνην, ὁ ὁποῖος ἔκτοτε ἔγινε μέγας τοῦ Φιλίππου καὶ τῆς πολιτικῆς του ὑπέρμαχος.

Κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν Φιλοκράτειον εἰρήνην ἀπεφασίσθη ἡ διατήρησις, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, τοῦ status quo, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐσήμαινε τὴν ὁριστικὴν ἀπώλειαν διὰ τοὺς Ἀθηναίους τῆς Ἀμφιπόλεως, καὶ ὁ Φίλιππος κατέλαβε μετ' ὀλίγον καὶ τὴν θέσιν τῶν Φωκέων εἰς τὸ Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον.

Ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου ἄρχεται πλέον φανερὰ ἐν Ἀθήναις ὁ κομματικὸς χωρισμὸς εἰς δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα. Οἱ ὑπὸ τοῦ μακεδονικοῦ χρυσοῦ διαφθαρέντες δὲν ἦσαν οἱ ὀλιγώτερον κραυγάζοντες. Ἀλλὰ πολλῷ περισσότεροι ἦσαν οἱ περὶ τὸν Δημοσθένην συσπειραθέντες,

[1] Ἰδὲ ἐν τῷ ἄρθρῳ Demosthenes τοῦ Thalheim ἐν Pauly - Wissowa - Kroll, R. E. τόμ. 5ῳ, στήλ. 174 ἑξ. καὶ Fritz Geyer ἐν τόμ. 19ῳ στήλ. 2277 ἑξ.

ὡς ἀποδεικνύει καὶ τὸ τέλος τοῦ Φιλοκράτους, ὅστις κατεδικάσθη ἐρήμην εἰς θάνατον: «καταγνοὺς ἀδικεῖν ἑαυτοῦ τὴν κρίσιν οὐχ ὑπέμεινεν» (Αἰσχίν. 2, 6).

Εἶχε λοιπὸν μεγάλα κατορθώσει ὁ Φίλιππος. Ὅλαι αἱ κατακτήσεις του εἶχον ἀναγνωρισθῆ καὶ ἐπιδικασθῆ εἰς αὐτόν· αἱ Θερμοπύλαι καὶ ὁλόκληρος ἡ Θεσσαλία ἦτο εἰς χεῖράς του, καὶ τὸ Ἀμφικτιονικὸν Συνέδριον πραγματικῶς εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του.

Ποίαν μεγάλην ἐντύπωσιν ἔκαμαν ἐν Ἑλλάδι αἱ ἐπιτυχίαι του καταφαίνεται ἄριστα ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὅλοι οἱ ἔχοντες πανελλήνια, οὕτως εἰπεῖν, φρονήματα, οἱ ἐπιθυμοῦντες πανελλήνιον κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείαν, στρέφουν ἤδη πρὸς αὐτόν, ὡς πρὸς ἀρχηγὸν καὶ σωτῆρα, τὰ βλέμματά των. Οὕτω παρουσιάζεται ἐν Ἀθήναις θερμὸς ὑποστηρικτὴς τοῦ Φιλίππου, παρὰ τὸν Αἰσχίνην, ὁ ῥήτωρ Ἰσοκράτης, ὅστις ἦτο μὲν δημοκρατικὸς ἀλλ' ἔρρεπε καὶ πρὸς τὴν μοναρχίαν [1]. Τῷ 346 π. Χ. ἐκδίδει ὁ ῥήτωρ οὗτος τὸν λόγον του «Φίλιππος» ἐν ᾧ προτρέπει τὸν Μακεδόνα βασιλέα νὰ συμφιλιώσῃ πρὸς ἀλλήλους τοὺς Ἕλληνας, καὶ οὕτως ἡνωμένοι ὅλοι οἱ Ἕλληνες ὁμοῦ νὰ ἐκστρατεύσουν κατὰ τῶν Περσῶν. Συμβουλεύει λοιπὸν ὁ Ἰσοκράτης τὸν Μακεδόνα βασιλέα νὰ καταλύσῃ τὸ Περσικὸν Κράτος ἢ τοὐλάχιστον νὰ ἀπελευθερώσῃ τὴν Μ. Ἀσίαν μέχρι τῆς Κιλικίας καὶ Σινώπης, νὰ ἱδρύσῃ ἐκεῖ πόλεις καὶ νὰ ἐγκαταστήσῃ ἐκεῖ τὸ μέγα περιπλανώμενον πλῆθος τῶν Ἑλλήνων, τὸ ὁποῖον ἦτο διαρκὴς κίνδυνος διὰ τὴν ἡσυχίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἐὰν πάντα ταῦτα, λέγει ὁ Ἰσοκράτης, θὰ ἦτο δύσκολον νὰ γίνουν, νὰ ἀπελευθερώσῃ τοὐλάχιστον τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας ἀπὸ τῆς Περσικῆς δυναστείας. Ὁ λόγος οὗτος τοῦ μεγάλου Ἀθηναίου ῥήτορος σημαίνει νομίζω καὶ ἐπιδοκιμασίαν τῆς πολιτικῆς τοῦ Αἰσχίνου, πολλοὶ δὲ τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν, τῶν μεγάλων ἱστορικῶν, παραδέχονται ὅτι καὶ ὁ Αἰσχίνης καὶ οἱ φίλοι του τοιαύτας ἀγαθὰς κατ' ἀρχὰς προθέσεις ἔχοντες ἐστράφησαν πρὸς τὸν Φίλιππον. Ἀλλὰ βραδύτερον παρεσύρθησαν εἰς πάντα. Συνιστᾷ λοιπὸν ὁ Ἰσοκράτης εἰς τὸν Φίλιππον «προάγειν ἐπὶ τὴν ὁμόνοιαν τοὺς Ἕλληνας» καὶ κολακεύει αὐτὸν λέγων ὅτι ἔχει τοσαῦτα ἔθνη καθυποτάξει ὅσας πόλεις δὲν ἔχει ἄλλος τις. Ἰδιαιτέρως δὲ ἐπαινεῖ αὐτὸν λέγων (5, 140) ὅτι «ἀμφότερα

---

[1] «Αἱ μοναρχίαι πλεῖστον νέμουσι τῷ βελτίστῳ» Νικοκλ. 15 ἑξ. Παναθ. 132, 143, πρβλ. Aug. BURK, Die Pädagogik des Isokrates, Würzburg 1923, σελ. 192 ἑξ.

δύναται καὶ πολιτεύεσθαι καὶ στρατηγεῖν», τί ἐπαίνους, λέγει, πρέπει νὰ ἀναμένῃ κανεὶς δι' αὐτόν, ὅταν ἀποδειχθῇ ὅτι μὲ πάντα τρόπον εὐηργέτησε τοὺς Ἕλληνας, καὶ διὰ τῶν πολεμικῶν του ἀρετῶν ὑπέταξε τοὺς βαρβάρους: «ὅταν φαίνῃ ταῖς μὲν εὐεργεσίαις ἐν ἅπασι τοῖς Ἕλλησι πεπολιτευμένος, ταῖς δὲ στρατηγίαις τοὺς βαρβάρους κατεστραμμένος;»

Εἰς τὴν πολιτικὴν ταύτην ἀντετάχθη, ὡς καὶ ἀνωτέρω συντόμως ἐλέχθη, ὁ Δημοσθένης παραγνωρίζων ἴσως τοὺς σκοποὺς τοῦ Φιλίππου καὶ διαβλέπων εἰς αὐτὸν ἐπικίνδυνον ἐχθρὸν τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Δημοσθένης δὲν ἤθελε νὰ συνταχθῇ πρὸς τὴν γνώμην, καὶ ἃς εἴπωμεν πρὸς τὴν πολιτικὴν τοῦ Ἰσοκράτους, ἡ ὁποία ἐβασίζετο ἐπὶ πανελληνίου συνενώσεως διὰ περαιτέρω σχέδια. Ὁ Δημοσθένης ἐπεθύμει καὶ ἐπεδίωκε τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας, αὕτη δὲ ἡ φλογερὰ ἐπιθυμία του ἔφερεν αὐτὸν μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἐπιζητήσῃ συμμαχίαν καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς Πέρσας ἐναντίον τοῦ Φιλίππου. Ὅσῳ ὁ ἐκ τοῦ Φιλίππου κίνδυνος γίνεται φανερώτερος τόσῳ γίνεται ὁρμητικώτερος ὁ Δημοσθένης εἰς τὰ σχέδιά του[1]. Τὸν κίνδυνον τοῦτον καυχᾶται (περὶ τοῦ στεφ. 172. 246) ὅτι πρῶτος αὐτὸς διέγνωσε καὶ ἐπεσήμανε «ἰδεῖν τὰ πράγματ' ἀρχόμενα καὶ προαισθέσθαι, καὶ προειπεῖν τοῖς ἄλλοις: ταῦτα πέπρακταί μοι». Παρ' ὅλα αὐτὰ οὐδεὶς σήμερον δύναται νὰ ἀναγνώσῃ τοὺς πατριωτικούς του λόγους κατὰ τοῦ Φιλίππου χωρὶς μυχιαίτατα νὰ συγκινηθῇ καὶ νὰ θαυμάσῃ αὐτοὺς ὡς ὑπόδειγμα φιλοπατρίας προβαινούσης εἰς πᾶσαν θυσίαν καὶ εἰς πᾶσαν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος ἐγκαρτέρησιν. Καὶ ἐκεῖνος ὅστις θὰ κατεδίκαζε τὴν πρὸς τὸν Φίλιππον πολιτικήν του ὡς ἐσφαλμένην, θὰ ὤφειλε νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι δὲν ἠδύνατο πόλις μὲ τοιοῦτον ἔνδοξον παρελθὸν νὰ παραχωρήσῃ ἀμαχητὶ καὶ ἄνευ ἰσχυρᾶς ἀντιστάσεως τὴν θέσιν της εἰς τὸν ἐπερχόμενον ἰσχυρὸν ἀντίπαλον[2], καὶ ὅτι καὶ ἡ ἐν Χαιρωνείᾳ ἐπισυμβᾶσα καταστροφὴ τῆς Ἀθηναϊκῆς δυνάμεως, τὸ θέρος τοῦ 338, προσέθηκε νέον τίτλον τιμῆς καὶ δόξης εἰς τὴν ἔνδοξον ἱστορίαν τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ ἐξιστόρησις τῶν γεγονότων μέχρι τοῦ χρόνου τούτου τῆς ἐν

---

[1] Ἰδ. Schaefer, Demosthenes B², σελ. 57 ἑξ. καὶ Droysen - Πανταζίδου, Ἱστορ. Μεγ. Ἀλεξ. σελ. 47.

[2] «Καὶ μὴν οὐδεὶς ἂν εἰπεῖν τολμήσαι ὡς ὑμῖν οὖσιν Ἀθηναίοις καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἑκάστην ἐν πᾶσι καὶ λόγοις καὶ θεωρήμασι τῆς τῶν προγόνων ἀρετῆς ὑπομνήμαθ' ὁρῶσι, τοσαύτην κακίαν ὑπάρξαι, ὥστε τῆς ἐλευθερίας αὐτεπαγγέλτους ἐθελοντὰς παραχωρῆσαι Φιλίππῳ (περὶ τοῦ στεφ. 68).

Χαιρωνείᾳ μάχης δὲν εἶναι τῆς παρούσης ὥρας, ἀλλ' ὅστις θέλει νὰ νοήσῃ καὶ ἴδῃ τί σημαίνει καὶ τί εἶναι πατριωτικὸς συναγερμὸς (ὡς συχνὰ λέγομεν ἡμεῖς σήμερον) πρέπει νὰ ἀναγνώσῃ εἰς τὸν περὶ τοῦ στεφάνου λόγον τοῦ Δημοσθένους (§ 169 ἑξ.) τί συνέβη ἐν Ἀθήναις μὲ τὴν ἀπροσδόκητον ἀγγελίαν, ὅτι ὁ Φίλιππος διαβὰς τὰς Θερμοπύλας κατέλαβε τὴν Ἐλάτειαν καὶ προχωρεῖ πρὸς τὰς Ἀθήνας.

Ὁ Φίλιππος δὲν ἠθέλησε νὰ μεταβάλῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς Μακεδονικὴν ἐπαρχίαν. Τὰς Ἀθήνας κατὰ τύπους ἐσεβάσθη, περιεκύκλωσεν ὅμως αὐτάς, ἔστω καὶ ἐξ ἀποστάσεως ἀρκετὰ μεγάλης, διὰ Μακεδονικῶν φρουρῶν. Εἶχε σαφῶς ἀντιληφθῆ ὅτι εἰς τὰ μεγάλα πολιτικὰ σχέδιά του ἐχρειάζετο ἀπαραιτήτως ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμός. Τοῦτο ἐδείκνυε τὴν παγκόσμιον σημασίαν τοῦ πολιτισμοῦ τούτου. Ἀλλὰ πολιτικῶς ἡ Ἑλλὰς εἶχε παύσει κατ' οὐσίαν νὰ ὑφίσταται. Διὰ τοῦ πολιτισμοῦ των μόνον μετεῖχον οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν Μακεδονικὴν ἐξάπλωσιν.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι αἱ δῆθεν αὐτόνομοι ἑλληνικαὶ πόλεις διετήρουν ἐξωτερικῶς ὁμαλὰς πρὸς τοὺς Μακεδόνας σχέσεις, ἐσωτερικῶς ὅμως ᾐσθάνοντο βαθύτατα τὴν ἐπικαθημένην ἐπ' αὐτάς, οἱονεὶ ἀόρατον, πίεσιν, καὶ ἡ παραμικρὰ διαταραχὴ τῆς Μακεδονικῆς δυνάμεως ἔδιδεν εἰς αὐτὰς μεγάλας ἀλλὰ πάντοτε ματαίας ἐλπίδας πρὸς ἐπανάκτησιν τῆς ἀπολεσθείσης ὑλικῆς καὶ ἠθικῆς δυνάμεως.

Ἐὰν ἤθελέ τις νὰ ἐκφράσῃ γενικωτέρας κρίσεις διὰ τὰ μέχρι τοῦδε λεχθέντα θὰ ὤφειλε νὰ εἴπῃ ὅτι παρατηροῦμεν ὅτι ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ ὀλεθρίου Πελοποννησιακοῦ πολέμου οἱ Ἕλληνες ἔχασαν βαθμηδὸν τὴν συνείδησιν ἑνιαίας πολιτικῆς δράσεως, καὶ φυσικῷ τῷ λόγῳ καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἐφαρμογῆς τοιαύτης πολιτικῆς· ὅτι ἀνὴρ ὡς ὁ Δημοσθένης δὲν ἠδυνήθη μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τοῦ ἰσχυροῦ πνεύματός του νὰ ἀποδείξῃ εἰς τοὺς συμπολίτας του πειστικῶς τὴν ὀρθότητα τῶν ἰσχυρισμῶν του ὡς πρὸς τὴν σταθερῶς ἀκολουθητέαν πολιτικήν, ἀλλ' ὅτι ἀνεφάνη καὶ ηὐξήθη μεγάλη ἐν Ἀθήναις πολιτικὴ μερὶς ἥτις τὸν Φίλιππον ἐθεώρει καὶ ἐπευφήμει ὡς φίλον τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἡ ὁποία προσεπάθει νὰ ἀνοίγῃ εἰς αὐτὸν ὅλας τὰς θύρας. Καὶ ἂν δὲ δεχθῶμεν ὅτι πολλοὶ ἐν Ἑλλάδι ᾐσθάνοντο χαρὰν ὅτι εὑρέθη ἐπὶ τέλους εἷς ἀρχηγὸς ὁ Φίλιππος, ὑφ' ὃν ὅλη ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐξεστράτευεν ἐναντίον τῶν Περσῶν, πάλιν ἐπεσκιάζετο ἡ περὶ τούτου χαρά, διότι ὁ εὑρεθεὶς ἦτο ξένος. Ἐνῷ δὲ ἠδύνατο ἀπὸ κοινοῦ νὰ ἀναλάβουν τὸ τοιοῦτον ἐγχείρημα αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Σπάρτη, ἑκατέρα τούτων προσεπάθει δυστυχῶς μόνον νὰ

ὑποτάξῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρους Ἕλληνας, ἔστω καὶ τῇ βοηθείᾳ αὐτῶν τούτων τῶν Περσῶν. Ἡ ἐμφάνισις τῆς ἰσχυρᾶς Μακεδονικῆς δυνάμεως ἔπρεπε νὰ σωφρονίσῃ τοὺς Ἕλληνας καὶ ὄχι νὰ ἐξάψῃ ἔτι μᾶλλον τὰς κομματικὰς καὶ συκοφαντικὰς αὐτῶν τάσεις, ὅταν δὲ ἐχάθη ἡ Χαλκιδικὴ χερσόνησος, πρὸς τὴν ὁποίαν πάντοτε ὡς πρὸς εὐαίσθητον σημεῖον εἶχον τὰ βλέμματά των ἐστραμμένα οἱ Ἕλληνες, καὶ ὅταν καὶ ἡ Θεσσαλία περιέπεσεν εἰς ἐχθρικὰς χεῖρας, τότε τὰ δύο μεγάλα ἑλληνικὰ κράτη, αἱ Θῆβαι καὶ αἱ Ἀθῆναι, εἶδον ὅτι περιῆλθον εἰς μέγαν καὶ καταφανῆ κίνδυνον, ἀφοῦ ἡ δύναμις τοῦ Φιλίππου εἶχε πλέον ἐπεκταθῆ μέχρι τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Ἀόριστον ἐθνικὴν ἑνότητα θρησκευτικοῦ μᾶλλον χαρακτῆρος θὰ ὀνομάσωμεν τὸ ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐβασίζοντο εἰς τὸ Δελφικὸν μαντεῖον καὶ εἰς τὸ πρὸς προστασίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ χάριν ἄλλων πολιτικῶν σκοπῶν, ὑπάρχον Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον. Αἱ ἀποφάσεις του προκειμένου περὶ μεγαλυτέρων πόλεων—Κρατῶν ἐφηρμόζοντο μόνον ἐὰν ἤθελε νὰ τὰς ἐφαρμόσῃ ἡ καταδικαζομένη πόλις. Ἐθνικὴν καὶ πραγματικὴν πατριωτικὴν ἑνότητα ἀπέδειξαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους, οἵτινες εἶναι καὶ τὰ μόνα μεγάλα ἐθνικὰ κατορθώματα αὐτῶν. Ὅλα σχεδὸν τὰ ἄλλα εἶναι ἐσωτερικαὶ ἔριδες καὶ διαμάχαι καὶ ἀντιζηλίαι τῶν ἑλληνικῶν πόλεων πρὸς ἀλλήλας, εἴτε πρὸς ἀνατροπὴν τυραννικῶν πολιτευμάτων εἴτε πρὸς διατήρησιν ποιᾶς τινος πολιτικῆς ἰσορροπίας. Αἱ συναφθεῖσαι συμμαχίαι πρὸς ἀποτροπὴν ὡρισμένων ἐξωτερικῶν κινδύνων (πρῶτος ἱερὸς πόλεμος) ἀπεδείχθησαν ἄσκοποι καὶ πολὺ περισσότερον ἐπιβλαβεῖς. Οὕτω συνέβη ὥστε οἱ ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι Ἕλληνες νὰ μὴ διακρίνουν ἤ, ἔστω, νὰ ὑποτιμήσουν τὸν ἐκ τοῦ Βορρᾶ κίνδυνον, καὶ ἀντὶ νὰ ὑποστηρίξουν ὅλοι τὴν Χαλκιδικὴν χερσόνησον, ἀφῆκαν αὐτὴν νὰ γίνῃ τὸ μῆλον τῆς ἔριδος μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης (Βρασίδας) καὶ ὅτε μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις καταστροφὴν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Θηβαίων οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέκτησαν πάλιν δύναμίν τινα, δὲν ἠδυνήθησαν ἐξ ἀπρονοησίας νὰ τὴν διασώσουν, ὑπέπεσαν εἰς τὰ δελεάσματα τοῦ Φιλίππου ὅστις ὑπέταξε (345) τὴν σπουδαιοτάτην Ὄλυνθον, τὴν κλεῖδα τῆς Χαλκιδικῆς. Οἱ μνημονευθέντες ἀνωτέρω τρεῖς Ὀλυνθιακοὶ λόγοι τοῦ Δημοσθένους καταδεικνύουν τὸν φόβον ὅστις κατέλαβε τὸν μέγαν ῥήτορα ἐν ὄψει τοῦ κινδύνου τὸν ὁποῖον διέτρεχεν ἡ Ὄλυνθος, τὸ πρῶτον τοῦτο ἑλληνικὸν ὀχυρὸν ἔξω τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Ἡ πτῶσίς του ἦτο μεγίστης σημασίας, καὶ τὴν σημασίαν αὐτὴν ἐγνώριζεν ἄριστα ὁ μεγαλεπήβολος πολιτικὸς καὶ στρατηγὸς

Φίλιππος. Δὲν εἶναι πολὺ γνωστὸν καὶ δὲν ἀναφέρεται συχνὰ ὅτι τὸ 339, ὁ Φίλιππος ὑπερέβη αὐτὸν τὸν Αἶμον καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ Δουνάβεως, ἐνίκησε τοὺς Σκύθας καὶ ἐπανερχόμενος τοὺς Τριβαλλούς, οἱ ὁποῖοι κατῴκουν εἰς χῶρον μεταξὺ τῆς σημερινῆς Γιουγκοσλαβίας καὶ Βουλγαρίας [1].

Κύριος γενόμενος ὁ Φίλιππος τῆς Ὀλύνθου ἐγκαθιδρύθη ἔπειτα προσκληθεὶς ἐναντίον τῶν Φωκέων εἰς τὴν καρδίαν τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Ἕλληνες ὡς σύνολον εὑρίσκοντο τότε κυριολεκτικῶς ἐν διαλύσει. Ἡ Σπάρτη εἶχε χάσει τὴν δύναμιν καὶ τὴν θέσιν της, εἶχε νὰ καταπολεμήσῃ ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ Πελοποννήσῳ τοὺς Μεσσηνίους, Ἀρκάδας καὶ Ἀργείους, τοὺς ὁποίους ὅσον ἠδύναντο ἐβοήθουν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Θηβαῖοι, οἵτινες πάλιν εἰς μέγαν βαθμὸν ἀντηγωνίζοντο ἀλλήλους διὰ τὰ πρωτεῖα ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι. Καμμία πόλις – Κράτος δὲν ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ ἢ νὰ ἐπηρεάσῃ τὸ σύνολον, ἀφοῦ μάλιστα πρωτοστατούσης τῆς Σπάρτης ἐν τῇ ἐπονειδίστῳ Ἀνταλκιδείῳ εἰρήνῃ ὅλαι αἱ ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἑλληνίδες πόλεις προσηρτῶντο εἰς τοὺς Πέρσας, αἱ δὲ ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι ἐκηρύσσοντο αὐτόνομοι καὶ ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων, χωρὶς ὅμως ἡ Σπάρτη νὰ μὴ καρπωθῇ ἰδία ὀφέλη.

Ὁ Ἀρταξέρξης ἠδύνατο τότε ὑπερηφάνως νὰ διαμηνύσῃ πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὅτι ἐκεῖνος ὅστις δὲν ἤθελε δεχθῇ τὴν εἰρήνην αὐτὴν (κυρίως καὶ καιρίως βέβαια ἐβλάπτοντο δι' αὐτῆς αἱ Ἀθῆναι) θὰ καταπολεμηθῇ ὑπ' αὐτοῦ διὰ παντὸς τρόπου «ὁπότεροι δὲ ταύτην τὴν εἰρήνην μὴ δέχονται, τούτοις ἐγὼ πολεμήσω μετὰ τῶν ταὐτὰ βουλομένων καὶ πεζῇ καὶ κατὰ θάλασσαν καὶ ναυσὶ καὶ χρήμασιν»! (Ξενοφ. Ἑλλ. 5,1). Διὰ τῆς εἰρήνης ταύτης ἐχάθη διὰ παντὸς ἡ δύναμις τῶν Ἀθηνῶν ὡς ἀρχηγέτιδος πόλεως τῶν Ἑλλήνων. Τί τὸ ὄφελος ἐὰν καὶ ἡ Σπαρτιατικὴ δύναμις κατεστράφη καὶ αὐτὴ ἔπειτα ὑπὸ τῶν Θηβαίων, καὶ ὁ προδότης Ἀνταλκίδας κατεδίκασεν ἑαυτὸν εἰς τὸν δι' ἀσιτίας θάνατον [2];

---

[1] Ὀρθῶς νεώτερος ἐπιφανὴς Ἕλλην ἱστορικὸς λέγει: «ἀνεξεταζόμενος ὁ τοῦ Φιλίππου βίος παρίστησιν αὐτὸν ἀναμφιβόλως ἕνα τῶν μᾶλλον μεγαλεπηβόλων καὶ μεγαλοπραγμόνων ἀνδρῶν ἐξ ὅσων ἀναφέρει ἡ ἱστορία» (Κ. Παπαρρηγόπουλος Ἱστ. Ἑλλ. Ἔθνους ἔκδ. 5η τόμ. Β'. σελ. 46).

[2] Ὁ Πλούταρχος ἐν βίῳ Ἀρταξ. 22,3 λέγει ὅτι μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις ἧττα τῆς Σπάρτης ὁ Ἀνταλκίδας «ἀνέβη πρὸς τὸν Ἀρταξέρξην παρακαλῶν ἐπαρκέσαι τοῖς Λακεδαιμονίοις. Ὁ δ' οὕτως ἐξημέλησε καὶ παρεῖδε [καὶ ἀπέρριψεν αὐτόν, ὥστε καταβάντα καὶ χλευαζόμενον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, φοβούμενον δὲ καὶ τοὺς ἐφόρους, ἀποκαρτερῆσαι».

Ὁ λεγόμενος Ἱερὸς ἢ Φωκικὸς πόλεμος ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ ἀναμιχθῇ ὡς σύμμαχος καὶ διαιτητὴς ἐν πολλοῖς εἰς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα. Ἐκπλήσσεται ὁ μελετῶν τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων τούτων, πῶς κατώρθωνεν ὁ φοβερὸς αὐτὸς ἀνὴρ νὰ εὑρίσκεται πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ὅπου ἐνόμιζεν ὅτι εἶχε νὰ ὑποστηρίξῃ συμφέροντά του διὰ τὸ παρὸν ἢ καὶ διὰ τὸ μέλλον, ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐν Ἠπείρῳ, ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Πελοποννήσῳ πρὸς ἐπικουρίαν ἐκεῖ τῶν ἐχθρῶν τῆς Σπάρτης. Ὁ Δημοσθένης αἰσθάνεται τὸν κίνδυνον διὰ τὰς Ἀθήνας καὶ προσπαθεῖ νὰ ἀποτρέψῃ αὐτόν, ἀλλὰ ἔχει ἐνώπιόν του ὄχι μόνον τὸ ἐν Ἀθήναις κόμμα τοῦ Φιλίππου, ἀλλὰ καὶ τὸν Φίλιππον μονάρχην ἰσχυρᾶς καὶ μεγάλης φυλῆς, αὐτὸν δὲ τὸν ἴδιον συνετὸν πολιτικὸν καὶ ἔξοχον στρατηγόν, ἐνῷ ὁ Δημοσθένης δὲν εἶχεν ἰδέαν σχεδὸν στρατηγικῆς, καὶ ὑπελείπετο οὕτω μέγιστον ὅσον ἐν τῇ πάλῃ ταύτῃ. Φρονίμως ποιῶν ὁ Φίλιππος ὅτε ἐπλησίασε τὰς Θερμοπύλας μὲ σκοπὸν νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ εὗρεν αὐτὰς προκατειλημμένας ὑπὸ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ στρατοῦ καὶ στόλου, ἀπεσύρθη χωρὶς νὰ συγκρουσθῇ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ὑπέτασσε τὴν δραστηριότητά του εἰς τὴν κριτικὴν σκέψιν, γνωρίζων νὰ περιμένῃ ἕως οὗ ὡριμάσῃ ὁ καρπὸς τὸν ὁποῖον ἐπεδίωκε νὰ δρέψῃ. Κατώρθωνε σχεδὸν πάντοτε πολλὰ δι' ὀλίγων, εἴτε ὅπλων εἴτε χρημάτων εἴτε ὑποσχέσεων, ἐπιδιώκων παντοῦ νὰ κερδίζῃ φίλους καὶ ὀπαδούς, προσεταιριζόμενος τὰς πόλεις εἴτε πειθαναγκάζων αὐτὰς εἰς οὐδετερότητα καὶ ἀπραξίαν μέχρις οὗ δυνηθῇ νὰ στραφῇ ἐν ἀνάγκῃ καὶ κατ' αὐτῶν. Μήπως δὲν παρατηρεῖ τις πόσον ὑπούλως ἐξηπάτησε τοὺς Ἀθηναίους διὰ τοὺς μέλλοντας αὐτοῦ σκοποὺς καὶ τὰ πολιτικά του σχέδια, καὶ ἔπεισε τὰς Ἀθήνας κατ' ἀρχὰς εἰς ἀποχήν, ἔπειτα παρεκώλυσε τὴν παρέμβασιν αὐτῶν διὰ τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου καὶ τέλος ἐστράφη στρατηγικώτατα πρῶτον κατὰ τῶν Ἀθηναϊκῶν κτήσεων καὶ ἔπειτα κατ' αὐτῆς ταύτης τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν.

Ἀλλὰ ἆρά γε ἡ ἐν Χαιρωνείᾳ καταστροφὴ ἐσήμανε καὶ τὸ τέλος τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας; Ἡ νεωτέρα ἱστορικὴ ἐπιστήμη τὴν καταστροφὴν ταύτην θεωρεῖ ὡς ἀρχὴν νέας παγκοσμίου περιόδου τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, τῆς ἱστορίας τοῦ ἰδιαιτέρως ὑπὸ τοῦ Droysen κληθέντος «Ἑλληνισμοῦ» «Hellenismus», καὶ ὁ Δημοσθένης καὶ ἡ Χαιρώνεια δηλοῦν ἱστορικὸν τρόπον τινὰ μόνον ἐπεισόδιον ἐν τῇ πορείᾳ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας. Ὁ ἐκπληρωτὴς τῶν βουλῶν τούτων τοῦ πεπρωμένου ὑπῆρξεν ὁ Φίλιππος, καὶ ὅσοι ἀντέστησαν εἰς αὐτὰς ὑπῆρξαν ὅλως παροδικοί.

Εἷς τούτων ὑπῆρξε καὶ ὁ Δημοσθένης, ἀναμφιβόλως εἷς τῶν μεγίστων ρητόρων τῆς παγκοσμίου φιλολογίας, εἷς τῶν ἀγαπησάντων ὑπὲρ πᾶν ἐν τῷ κόσμῳ τὴν πατρίδα του. Ἀλλ' ὑπῆρξεν ἆρά γε πολιτικός[1]; Πρὸ παντὸς πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν, ποῖα μέσα ἐφαρμογῆς τῶν γνωμῶν των εἶχον οἱ ἀρχαῖοι ρήτορες, ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς νεωτέρους πολιτικοὺς ἄνδρας, τοὺς ὄντως διευθύνοντας τὰ Κράτη, ὡς συμβαίνει σήμερον παραδ. χάριν ἐν Ἀγγλίᾳ. Οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνοι ρήτορες πολιτικοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ διαθέτωσι τὰ χρήματα τοῦ λαοῦ των, δὲν ἠδύναντο νὰ ἐφαρμόσωσι βίαν πρὸς ἐκτέλεσιν ἐκείνου τὸ ὁποῖόν τις δὲν ἔπραττεν ἑκουσίως, διότι δὲν ἠδύναντο νὰ ἀντλῶσι τὴν δύναμίν των ἐξ ἑνὸς ἐν τῇ ἀρχῇ ἰσχυροῦ πολιτικοῦ κόμματος. Καὶ ἐάν τις παρὰ τὸ δίκαιον ἔκρινε τὸν Δημοσθένη οὐχὶ ἄξιον νὰ θεωρῆται μέγας πολιτικός, κατὰ τὴν σημερινὴν ἀντίληψιν, οὐδεὶς ὅμως δύναται νὰ διαμφισβητήσῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἰδιότητα τοῦ μεγάλου καὶ παγκόσμιον ἐπιρροὴν ἀσκήσαντος καὶ ἀσκοῦντος πατριωτικοῦ ρήτορος. Ὅτε οἱ Τοῦρκοι ἠπείλουν νὰ καταλάβουν τὴν Εὐρώπην ὁ Καρδινάλιος Βησσαρίων ἐξέδωκεν ὡς φυλλάδιον πρὸς διανομὴν τὸν πρῶτον Ὀλυνθιακὸν λόγον τοῦ Δημοσθένους, καὶ ὅτε οἱ στρατοὶ τοῦ Μ. Ναπολέοντος ἐπλημμύρησαν τὴν Αὐστρίαν ἐδημοσίευσεν ὁ Niebuhr (ἐν Ἀμβούργῳ 1805) ἐπεξεργασίαν τοῦ πρώτου Φιλιππικοῦ.

Ἡμεῖς οἱ κρίνοντες σήμερον τὸν Δημοσθένη καὶ τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν ἐκ τόσον μεγάλης χρονικῆς ἀποστάσεως, δυνάμεθα ἴσως νὰ χαρακτηρίσωμεν αὐτὸν καὶ τοὺς χρόνους του ἁπλῶς ὡς ἓν ἐπεισόδιον εἰς τὸν ροῦν τῆς μακρᾶς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἐπεισόδιον μὴ δυνηθὲν νὰ ἀνακόψῃ τὸν ροῦν τοῦτον οὐδὲ νὰ μεταβάλῃ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου, ὅστις ἐν μὲν τῇ παλαιᾷ μορφῇ του εἶχεν ἤδη ἐξαντλήσει τὴν ζωτικότητα καὶ ἀκμήν του, μὲ τὴν ἐπελθοῦσαν δ' ὅμως με-

[1] Ὁ Werner Jaeger (Demosthenes σελ. 186 καὶ 252) ἀναφέρει ὅτι ὁ μνημονευθεὶς περίφημος ἱστορικὸς J. G. Droysen, ὁ συγγράψας τὴν ἱστορίαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Ἑλληνιστικῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος, ἔθεσε τὸ ἐρώτημα τοῦτο «ἂν ὁ Δημοσθένης ὑπῆρξε πολιτικὸς ἀνήρ» εἰς ἕνα ὑποψήφιον κατὰ τὰς διδακτορικὰς ἐξετάσεις (τὸν Robert Philippson ἐκ Μαγδεβούργου) καὶ ἐπῄνεσε τὴν ὑγιᾶ κρίσιν τοῦ ὑποψηφίου τούτου, ὅστις ἐδίστασε μὲν νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὸν διάσημον Καθηγητὴν μὲ σαφῆ καὶ κατηγορηματικὴν ἄρνησιν, τολμήσας μόνον νὰ θεωρήσῃ τὸν Δημοσθένην ὡς ἕνα μεγάλον καὶ θερμὸν πατριώτην, ἀφῆκε δ' ὅμως μετριοφρόνως τὴν «Ραδαμάνθυος κρίσιν» τὴν ἀνέκκλητον λοιπὸν ἀπόφανσιν περὶ τῆς πολιτικῆς ἀξίας τοῦ Δημοσθένους εἰς τὴν σοφίαν τοῦ καθηγητοῦ του!

ταβολὴν ἐφάνη ἱκανὸς καὶ πάλιν νέα θαύματα νὰ ἐπιτελέσῃ, ἔστω καὶ ὄχι τόσον ἔνδοξα ὅσον τὰ ἀρχαῖα ἐκεῖνα.

Βεβαίως δὲν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὸν Αἰσχίνην ὡς προδότην τῆς ἰδίας πατρίδος, περιέχει πολλὴν ὀρθότητα σκέψεως ἡ καθόλου ἐπιχειρηματολογία του, ἡ ἔκκλησίς του παραδ. χάριν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐνθυμῶνται μὲν καὶ νὰ μιμῶνται τοὺς προγόνους των, ἀλλὰ νὰ ἀποφεύγουν τὰ ἁμαρτήματα καὶ τὰς φιλονικίας των, «ἀνιστάμενοι» λέγει 2,74 «οἱ συντεταγμένοι ῥήτορες, περὶ μὲν τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως οὐδ' ἐνεχείρουν λέγειν, ἀποβλέπειν δὲ εἰς τὰ προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως ἐκέλευον ὑμᾶς, καὶ τῆς ἐν Σαλαμῖνι πρὸς τὸν Πέρσην ναυμαχίας μεμνῆσθαι, καὶ τῶν τάφων τῶν προγόνων καὶ τῶν τροπαίων. Ἐγὼ δὲ ἁπάντων μὲν τούτων ἔφην δεῖν μεμνῆσθαι, μιμεῖσθαι μέντοι τὰς τῶν προγόνων εὐβουλίας, τὰ δὲ ἁμαρτήματα αὐτῶν καὶ τὴν ἄκαιρον φιλονικίαν φυλάττεσθαι, τὴν μὲν ἐν Πλαταιαῖς πρὸς τοὺς Πέρσας πεζομαχίαν, καὶ τοὺς ἀγῶνας τοὺς περὶ Σαλαμῖνα, καὶ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην, καὶ τὴν ἐπ' Ἀρτεμισίῳ ναυμαχίαν, καὶ τὴν Τολμίδου ζηλοῦν στρατηγίαν κελεύων (. . . .) τὴν δ' εἰς Σικελίαν στρατείαν φυλάττεσθαι, ἣν ἐξέπεμψαν Λεοντίνοις βοηθήσοντες, τῶν πολεμίων ἐμβεβληκότων εἰς τὴν χώραν ἡμῶν, καὶ Δεκελείας ἐπιτετειχισμένης». Ἀπαριθμεῖ ἔπειτα ὁ Αἰσχίνης ἄλλας ἀπερισκεψίας τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὁποῖοι ἐνῷ εἶχον συμφερούσας προτάσεις ἐκ μέρους τῶν Λακεδαιμονίων διὰ εἰρήνην μὲ τὴν διατήρησιν τῆς Ἀττικῆς, τῆς Λήμνου, τῆς Ἴμβρου καὶ Σκύρου, καὶ πρὸς τούτοις νὰ δημοκρατῶνται κατὰ τοὺς νόμους, δὲν τὰς ἐδέχθησαν, ἀλλὰ «πολεμεῖν προῃροῦντο οὐ δυνάμενοι», καὶ κάποιος διεφθαρμένος λυροποιὸς Κλεοφῶν ἠπείλει «ἀποκόψειν μαχαίρᾳ τὸν τράχηλον, εἴ τις εἰρήνης μνησθήσεται». Ἕως ὅτου ἐπῆλθεν ἡ καταστροφὴ καὶ ἠναγκάσθησαν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἀφήσουν ὅλας τὰς κτήσεις των, νὰ καθαιρέσουν τὰ τείχη των, νὰ δεχθοῦν φρουρὰν καὶ Λακεδαιμόνιον ἁρμοστήν, καὶ ἀντὶ δημοκρατίας νὰ εἰσαγάγουν τοὺς Τριάκοντα.

Διὰ τὴν ῥητορικὴν τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν δύνανται πολλὰ νὰ λεχθῶσι καὶ νὰ γραφῶσιν. Ὁ Αἰσχίνης ἦτο μᾶλλον διοικητικὸς ὑπάλληλος μὲ ὡρισμένας εἰδικὰς γνώσεις, φίλος τῶν πατρίων, συντηρητικὸς καὶ μὲ πατριωτισμόν, «ἠδύνατο ὅλα αὐτὰ νὰ ἔχῃ καὶ νὰ εἶναι καὶ ἐκ πεποιθήσεως ὀπαδὸς φιλομακεδονικῆς πολιτικῆς» (Wilamowitz).

Τὰ λεγόμενα ὅτι εἶχε πωληθῆ εἰς τὸν Φίλιππον δύνανται καὶ ἀληθῆ καὶ ψευδῆ νὰ εἶναι, καθὼς ἀκριβῶς καὶ διὰ τὸν Δημοσθένην ἐλέγετο ὅτι

εἶχε λάβει χρήματα παρὰ τοῦ Ἁρπάλου καὶ μετέβαλεν ἕνεκα τούτου τὴν πρὸς αὐτὸν στάσιν του.

Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν τὰς διαφορετικὰς ἐν πολλοῖς ἀντιλήψεις περὶ ἠθικῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ παρ' ἡμῖν τοῖς χριστιανικοῖς λαοῖς. Δὲν πρέπει ἐπίσης νὰ λησμονῇ τις καὶ τὴν πενίαν καὶ τὴν ἔνδειαν εἰς ἣν εἶχε περιέλθει τότε ὁ Ἀθηναϊκὸς λαός. Ἀλλὰ τὸ ψεκτὸν παρὰ τῷ Αἰσχίνῃ εἶναι ὅτι δὲν εἶχε τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὸ σθένος τῆς παρρησίας τοῦ μεγάλου ἀντιπάλου του ῥήτορος. Ἐπίσης δὲν εἶναι δίκαιαι αἱ ἐπιθέσεις του ἐναντίον τοῦ Δημοσθένους ὡς ὑπαιτίου τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ καταστροφῆς. Ἀφ' ἑτέρου σήμερον θεωροῦμεν ἀληθέστερα ὅσα αὐτὸς λέγει ἐν τῷ λόγῳ του «περὶ τῆς παραπρεσβείας» τῶν ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους ἐν τῷ ἀντιστοίχῳ λόγῳ λεγομένων. Ἡ λεπτομερὴς καὶ παραστατικὴ ἔκθεσις τῶν γεγονότων εἶναι ἓν ἐκ τῶν κυρίων χαρακτηριστικῶν τῆς ῥητορικῆς του δυνάμεως.

Ἡ πρώτη ἐμφάνισίς του ὡς ῥήτορος καὶ πολιτικοῦ ἀνδρὸς ἐγένετο τῷ 348, μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Ὀλύνθου, ὅτε μετέβη εἰς Ἀρκαδίαν διὰ νὰ ἐπιφέρῃ γενικὴν τῶν Ἑλλήνων ἐξέγερσιν κατὰ τοῦ Φιλίππου!

Μετὰ τὴν καὶ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν Φιλοκράτειον εἰρήνην, ὅτε εἶχε σταλῆ μετὰ τοῦ Δημοσθένους καὶ Φιλοκράτους εἰς τὸν Φίλιππον, ἀποκλίνει πλέον ὑπὲρ τοῦ Φιλίππου καὶ τῶν Μακεδόνων. Τί ἀκριβῶς συνέβη καὶ ποία εἶναι ἡ αἰτία τούτου οὔτε ἀσφαλῶς γνωρίζομεν οὔτε καὶ θὰ μάθωμέν ποτε.

Ὁ Δημοσθένειος ἀφ' ἑτέρου λόγος κινεῖται ὑπὸ τῆς δυνάμεως τῆς βουλήσεως, βουλήσεως ἀκαταμαχήτου, καὶ τοιαύτην τινὰ βούλησιν ζητεῖ νὰ γεννήσῃ καὶ εἰς τὸν ἀκροατήν του. Ἐπίστευε καὶ ἔζη διὰ τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς δημοκρατίας, καὶ διὰ ταύτην καὶ ἀπέθανε. Εἰς τὸν λόγον του ἔδιδε τὴν σφραγῖδα τοῦ γνησίου αἰσθήματος. «Μεγαλοψύχως καὶ πολιτικῶς τὰ κοινῇ συμφέροντα πράττετε» ἔλεγεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους «καὶ τῶν ἰδίων μὴ μέμνησθε» (Ἐπιστ. 1,9). Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κατέστησεν αὐτὸν κλασσικὸν συγγραφέα εἶναι οἱ πολιτικοί του λόγοι, αἱ δημηγορίαι. Εἶναι καὶ ὁ μόνος ὅστις ἐδημοσίευσε παρομοίους λόγους. Εἶναι λόγοι ἀποτεινόμενοι πρὸς τὸν λαόν, καὶ γνωρίζομεν πόσον ἐν ταῖς Στοαῖς καὶ ἐν τοῖς Γυμνασίοις τῶν Ἀθηνῶν ἀνεγινώσκοντο, καὶ ἀνεγινώσκοντο μὲ ὑψηλὴν φωνὴν διότι οὕτω ἐπιδρῶσιν ἰσχυρότερον. Εἰς τὸν περὶ τοῦ στεφάνου λόγον ὁμιλεῖ τρόπον τινὰ ἐνώπιον τῶν προγόνων του καὶ ἔχει ὑπ' ὄψιν καὶ τοὺς μεταγενεστέρους. Ἡ ἐκλογὴ καὶ

τὸ ὕφος του πειθαναγκάζει ἡμᾶς ἀναγινώσκοντας τοὺς λόγους τούτους νὰ νομίζωμεν ὅτι πᾶν ὅ,τι λέγει ἔχει οὕτως, ὅτι ὄντως ἡ ἐλευθερία τῆς πατρίδος ἐξηρτᾶτο ἐξ ὅσων λέγει. Εἰς τὸν μνημονευθέντα περὶ τοῦ στεφάνου λόγον τὸ τυπικὸν δίκαιον ἦτο ὑπὲρ τοῦ Αἰσχίνου, καὶ ὅμως οὗτος ἡττήθη καὶ κατετροπώθη.

Οἱ λόγοι τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Αἰσχίνου εἶναι μὲν αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς σπουδαῖαι ἱστορικαὶ πηγαί, ἀλλ' ἐμπνεόμενοι πολλαχῶς ὑπὸ προσωπικῶν γνωμῶν, ὑπὸ ἐμπαθείας καὶ ὑπὸ σοφιστικῆς ὀργῆς, συσκοτίζουσιν ἐνίοτε τὴν ἀλήθειαν, οὕτως ὥστε αὕτη, ὡς ἐλέχθη[1], νὰ εὑρίσκεται ὄπισθεν πέπλου, τὸν ὁποῖον δὲν δύναται νὰ διαπεράσῃ τὸ ἡμέτερον ὄμμα. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ περὶ τῶν ρητόρων τούτων νεώτεραι κρίσεις παρουσιάζουσιν ἀναλόγως τῶν κρινόντων καὶ τῆς ἐπιδράσεως τῶν χρόνων καθ' οὓς οὗτοι κρίνουσι, τοιαύτας ἀντιθέσεις καὶ ἀντιγνωμίας, ὥστε νὰ ἀποβάλῃ τις πᾶσαν ἐλπίδα ὅτι εἶναί ποτε δυνατὸν ἡ Ἱστορία νὰ φθάσῃ εἰς τελειωτικὴν καὶ θετικὴν περὶ αὐτῶν κρίσιν.

Ὁ σημερινὸς ἀναγνώστης πολλῶν ἐκ τῶν λόγων τούτων ἐκπλήσσεται καὶ ἀπορεῖ πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ λέγωνται καὶ νὰ ἀκούωνται ἡσύχως τοιαῦται περὶ τῶν ἀντιπάλων γνῶμαι καὶ κρίσεις, τὰς ὁποίας τὸ σημερινὸν τῶν ἀκροατῶν αἴσθημα θὰ ἀπέκρουε, καὶ θὰ ἀπεδοκίμαζε καὶ αὐτὸν τὸν ρήτορα, καὶ ἂν ἀκόμη δὲ ἔλεγε δίκαια καὶ ὀρθὰ δὲν τὸν θὰ ἠνείχετο. Θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἐννοήσῃ τοῦτο μόνον ἐὰν δεχθῶμεν, ὡς πράττουν πολλοὶ τῶν ἐπιφανεστέρων νεωτέρων ἱστορικῶν, ὅτι τὸ γεγονὸς τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικὸν τοῦ μικροῦ βαθμοῦ τῆς διανοητικῆς μορφώσεως τῶν ἀκροωμένων, καὶ τῶν ἀγρίων ἐνστίκτων τοῦ τοιούτου ἀκροατηρίου, ἀποτελουμένου ἄλλως τε κατὰ μέγα μέρος ἐκ μικροαστῶν καὶ ἐξ ὄχλου[2].

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ θέλων νὰ γνωρίσῃ καὶ μάθῃ ἀκριβέστερόν πως τὰ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους καὶ τὰς ποικίλας κατ' αὐτοὺς διακυμάνσεις καὶ διενέξεις, πρέπει νὰ μελετήσῃ τέσσαρας κυρίως λόγους των, τὸν περὶ τῆς παραπρεσβείας ἑκατέρου τῶν ρητόρων τούτων, τὸν κατὰ Κτησιφῶντος τοῦ Αἰσχίνου καὶ τὸν περὶ τοῦ στεφάνου τοῦ Δημοσθένους. Ὁ κατὰ Κτησιφῶντος τοῦ Αἰσχίνου ἀνεκίνησε τὸ ζήτημα

---

[1] J. Bruns, Literarisches Portrait σελ. 585.

[2] R. von Pöhlmann, Griech. Gesch. und Quellenkunde ἔκδ. 5η (1914) σελ. 261 (§ 168) καὶ Gesch. der soz. Frage und des Sozialismus I² 316 ἑξ. καὶ Bruns, ἔνθ' ἀν. σελ. 552 ἑξ.

τῆς ὅλης πολιτικῆς τοῦ Δημοσθένους — ὅστις μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην εἶχε σχεδὸν ἀχρηστευθῆ πλέον — καὶ ἀναγκάζεται οὕτως ὁ Δημοσθένης εἰς τὸν περὶ τοῦ στεφάνου (καὶ τὸν στέφανον τοῦτον ὑπὸ τὴν Μακεδονικὴν ἐπιρροὴν καὶ ἰσχὺν διημφεσβήτει εἰς αὐτὸν ὁ ἄσπονδός του ἀντίπαλος, μετὰ προσδοκωμένου βεβαίου ἀποτελέσματος, ὡς ἐνόμιζεν ἐσφαλμένως) νὰ ἀνεξετάσῃ καὶ ἐκθέσῃ τὴν ὅλην αὐτοῦ πολιτικὴν ζωὴν καὶ δρᾶσιν, ἂν καὶ εἶχον περάσει ἤδη ἓξ ἔτη ἀπὸ τῆς δολοφονίας τοῦ Φιλίππου, εἶχε δὲ ὁ νεαρὸς Ἀλέξανδρος καταπνίξει εἰς τὸ αἷμά της τὴν πρώτην μεγάλην τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστατικὴν κατὰ τῶν Μακεδόνων ἐξέγερσιν [1].

Πάντοτε ὅμως οἱ δύο οὗτοι ῥήτορες θὰ μένουν ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, καὶ ἀντιλεγόμενοι ἀκόμη καὶ ἀμφισβητούμενοι, μεγάλοι καὶ ἔνδοξοι, ὡς τοιοῦτοι δὲ μεγάλοι καὶ ἔνδοξοι, ἀλλ' ὅμως ἀμφισβητούμενοι καὶ αὐτοὶ καὶ ἀντιλεγόμενοι, παραμένουν, καὶ θὰ παραμείνουν ἴσως πάντοτε, ἐν τῇ Ἱστορίᾳ, ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι εἰς οὐδένα ἄλλον ἐκ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων συνδυάζονται ἐν τῷ κειμένῳ του τρία τινά, ἡ φιλολογικὴ καὶ γλωσσικὴ ἔρευνα, αἱ ἱστορικαὶ εἰδήσεις καὶ ἡ πρακτικὴ πολιτική, ὡς εἰς τὸν Δημοσθένη καὶ κατὰ δεύτερον λόγον εἰς τὸν Αἰσχίνην [2].

Ἡ συγκέντρωσις τῆς ἰδέας τοῦ Κράτους εἰς τὴν πόλιν, κατέστησεν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀδύνατον νὰ διευρύνωσι τὸν ὁρίζοντά των ὑπὲρ τὴν πόλιν, καὶ νὰ ἀποβλέψωσι πρὸς τὸν κόσμον οὕτως ὡς ἡ Ρώμη ἔπραξε [3].

Θλιβερὸν ἦτο τὸ τέλος καὶ τῶν τριῶν ἀνδρῶν, περὶ τῶν ὁποίων εἶναι σήμερον ὁ λόγος· δύο ἔτη μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην τ. ἔ. τῷ 336 ἀπέθανεν ὁ Φίλιππος δολοφονηθείς, τῷ 322 τ. ἔ. δεκατέσσερα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τούτου τοῦ μεγάλου του ἀντιπάλου, καὶ

---

[1] Τὰς μεγάλας νίκας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἐν ταῖς μακριναῖς χώραις τῆς Ἀσίας ἐμάνθανον ἔκπληκτοι καὶ θαυμάζοντες οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ ἄνευ ἐκδηλώσεως οἱασδήποτε χαρᾶς ἢ καὶ ἐνδιαφέροντος, ἐνῷ τὸν πολιτικὸν ἀγῶνα τοῦ Δημοσθένους τῷ 330 κατὰ τὸν περὶ τοῦ στεφάνου λόγον παρακολουθοῦσι μετὰ μεγάλης συγκινήσεως καὶ ζωηροτάτου ἐνδιαφέροντος. Εἰς τὸν λόγον τοῦτον βλέπει ὁ μέγας ῥήτωρ τὴν τραγῳδίαν τοῦ ἰδίου βίου, τῆς ὁποίας καὶ τὸ πικρὸν τέλος εἶδε.

[2] Πρβλ. καὶ Fr. Blass, Att. Beredsamk. τόμ. 3ον (ὁλόκληρον!), Christ - Schmid, Griech. Lit. - Gesch. Α' (1912) σελ. 580 ἑξ., Croiset, Hist. de la littér. grecque τόμ. Δ' 508 ἑξ. καὶ J. P. Mahaffy, Classical Greek Literature τόμ. Β'. μέρ. β'. σ. 82.

[3] Fr. Ratzel, Polit. Geogr. ἔκδ. β' σελ. 409.

ἓν ἔτος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἀπέθνῃσκε καὶ ὁ Δημοσθένης εἰς τὴν σημερινὴν νῆσον Πόρον, τὴν ἀρχαίαν Καλαύρειαν, πιὼν δηλητήριον, διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν διωκόντων αὐτόν. Εἶχε καταδικασθῆ ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ δήμου ἀπαιτήσει τοῦ νικητοῦ Ἀντιπάτρου, νικήσαντος ἐν Κρανῶνι τοὺς ἀποστατήσαντας μετὰ τὸν θάνατόν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Ἕλληνας· τελευταῖος πάντων ἀπέθανεν ἐν τῇ ξένῃ, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ὁ Αἰσχίνης τῷ 314, εἰς ἡλικίαν 75 ἐτῶν, ὀκτὼ ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ φοβεροῦ ἀνταγωνιστοῦ του ὅστις ἔζησε μόνον 62 ἔτη. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Ἰσοκράτης ἀπέθανεν εὐθὺς μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ καταστροφὴν τῆς Ἀθηναϊκῆς δυνάμεως ἐξ οἰκειοθελοῦς πείνης. Εἶχεν ἤδη κάμει εἰς τὸν τελευταῖον τῶν ρητορικῶν του λόγων, τὸν Παναθηναϊκόν, εἶχε κάμει τὴν τραγικὴν ὁμολογίαν περὶ καταρρεύσεως τῶν ἰδανικῶν του ὡς πρὸς τὴν Πανελλήνιον ἕνωσιν καὶ τὴν ἐπικράτησιν τῆς παλαιᾶς πρακτικῆς σοφίας.

Ὁ τραγικώτατος τῶν θανάτων μετὰ τὸν τρόπον τοῦ θανάτου τοῦ 98ετοῦς Ἰσοκράτους εἶναι ὁ τοῦ Δημοσθένους. Ἠθέλησεν οὗτος μόνον ὡς πτῶμα νὰ πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν καταδιωκόντων αὐτόν, καὶ ὡς πτῶμα ὄντως ἐξήχθη ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος.

Μὲ τὸν Δημοσθένην ἀποθνῄσκει καὶ ἡ πολιτικὴ αὐτονομία τῶν Ἀθηνῶν, καὶ μὲ τὴν ἀπώλειαν τῆς πολιτικῆς αὐτονομίας ἐσβέσθη καὶ ἡ πολιτικὴ ρητορεία[1].

Ὅτι ὅμως διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων αὐτῶν θανάτων δὲν συναπέθανε καὶ ἡ Ἑλλὰς ἀλλ' ἐξηκολούθησε καὶ θὰ ἐξακολουθήσῃ ζῶσα καὶ ἐπιδίδουσα εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ διαφυλάττουσα τὰς παραδόσεις τῆς καθηγιασμένης ἱστορίας της εἶναι βέβαιον καὶ φανερόν.

Ὁ σημερινὸς πεπολιτισμένος ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ μείνῃ ἀδιάφορος διὰ τὸν ἀγῶνα μὲ τὸν ὁποῖον κατηνάλωσεν ἑαυτὸν ὁ Δημοσθένης. Ὁ Ἐπιτάφιος τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν εἰς τοὺς ἐν Χαιρωνείᾳ πεσόντας, καὶ ὁ ὁποῖος νοθευόμενος ἄλλοτε θεωρεῖται ὑπὸ πολλῶν σήμερον, κατόπιν κυρίως τῶν ἐρευνῶν Ἕλληνος φιλολόγου, ὡς γνήσιος αὐτοῦ λόγος, δὲν ἔχει ἴσως τὴν φλόγα καὶ τὴν δύναμιν τῶν ἄλλων του λόγων (Jaeger), διότι αὕτη χωρὶς καὶ ὁ ἴδιος νὰ τὸ ἐννοήσῃ θὰ εἶχε μαρανθῆ εἰς τὴν ψυχήν του μετὰ τὴν συμφοράν. Δὲν θὰ ἐνόει ὁ ρήτωρ

[1] «Ὅπως ἡ πυρκαϊά, πρὶν ἀποσβεσθῇ, ἐκπέμπει μεγάλας φλόγας, οὕτω καὶ ἡ ἐλευθερία τῶν Ἀθηνῶν θνήσκουσα ἐξέπεμψε διὰ στόματος τοῦ Δημοσθένους τὴν τελευταίαν αὐτῆς φλόγα» (παρὰ Θερειανῷ, Φιλ. Ὑποτ. 14).

μόνον τοὺς νεκροὺς τῆς Χαιρωνείας, ὅταν εἰς τὸ τέλος τοῦ Ἐπιταφίου λέγει ὅτι ἴσως εἶναι δύσκολον νὰ ἀνακουφισθῇ τις ἀπὸ τὰς παρούσας συμφορὰς μὲ λόγους, «ἔστιν μὲν οὖν ἴσως χαλεπὸν τὰς παρούσας συμφορὰς λόγῳ κουφίσαι», ἀλλὰ ὅτι πρέπει καὶ πρὸς παρηγορίαν νὰ τρέψωσι τὴν ψυχήν, ἀφοῦ τοὺς ἡρωϊκῶς πεσόντας ἐγέννησαν ἐπίσης ἀνδρεῖοι γονεῖς, «ὡς τοὺς τοιούτους ἄνδρας γεγεννηκότας καὶ πεφυκότας αὐτοὺς ἐκ τοιούτων ἑτέρων». Ἡ τύχη τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος εἶχε κριθῆ διὰ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης καὶ συγχρόνως καὶ ἡ τύχη τοῦ Δημοσθένους [1].

Ὁ Δημοσθένης ἠγωνίσθη ὡς ἁπλοῦς ὁπλίτης καὶ ἠκολούθησεν ὡς τοιοῦτος καὶ τοὺς φεύγοντας. Τὴν ἥττταν αὐτὴν τῶν ὑπερμάχων τῆς ἑλληνικῆς αὐτονομίας ἐσυμβόλιζεν ὁ ἀνεπίγραφος μαρμάρινος λέων τῆς Χαιρωνείας. Ὁ λέων ἐσυμβόλιζε συγχρόνως καὶ τὴν ἀνδρείαν μεθ' ἧς ἐπολέμησαν οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ ὀλίγοι ἄλλοι σύμμαχοί των. Ἀλλ' αὕτη δὲν ὠφέλησε, διότι ἡ τύχη δὲν ἐβοήθησε καὶ ἡ ἥττα ἐπῆλθε. Δὲν ἔφερε λοιπὸν ὁ λέων ἐπιγραφὴν «ὅτι οὐδὲ ἐοικότα τῇ τόλμῃ σφίσι τὰ ἐκ τοῦ δαίμονος ἠκολούθησε» (Παυσ.).

Ἀλλὰ τὰ περὶ φιλοπατρίας διδάγματα τὰ ὁποῖα διὰ πάντα ἄνθρωπον καὶ δι' ὅλον τὸν κόσμον ἐκληροδότησεν ὁ ῥήτωρ οὗτος, δίδουν εἰς αὐτὸν τιμητικὸν στέφανον εἰς τὸ Πάνθεον τῆς ἀθανασίας, μεταξὺ τῶν ἄλλων τιμιωτάτων στεφάνων τῶν μεγάλων τῆς Ἑλλάδος τέκνων ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν στεφάνων τῶν ἡρώων τῆς ἀνθρωπότητος.

---

[1] Εἶναι θλιβερὸν διὰ τὴν ὑπάρχουσαν τότε κατάστασιν ὅτι σπουδαιότατα ἑλληνικὰ φῦλα, ὡς οἱ Σπαρτιᾶται, Μεσσήνιοι, Ἠλεῖοι, Ἀρκάδες καὶ Ἀργεῖοι, παρέμειναν ἀδιάφοροι εἰς τὴν κρινομένην τύχην τῆς ὅλης Ἑλλάδος. Μόνον οἱ Κορίνθιοι ἐκ τῶν Πελοποννησίων ἐβοήθησαν τοὺς Ἀθηναίους καὶ Θηβαίους.

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1947 ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑ

ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΝ ΤΗΣ 30ῆς ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1947

Ἡ Ἀκαδημία κατὰ κρατῆσαν εὐσεβὲς ἔθος προτάσσει τῆς ἐτησίας λογοδοσίας αὐτῆς ἑκάστοτε τὸ μνημόσυνον τῶν κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος ἐκλιπόντων ἡμεδαπῶν καὶ ἀλλοδαπῶν συνεργατῶν τῆς Ἀκαδημίας ἐν τῷ στίβῳ τῆς ἐπιστήμης.

Ἀτυχῶς κατὰ τὸν ἐφετινὸν μνημόσυνον λόγον μέγα πένθος ἐθνικὸν ἀνοίγει ἐπωδύνως τὴν σειρὰν τῶν νεκρῶν τῆς Ἀκαδημίας.

Τῇ 1ῃ Ἀπριλίου τοῦ 1947 ἐτερματίσθη αἰφνιδίως καὶ προώρως ἡ ζωὴ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἔθνους, τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Β'.

Ἡ Ἀκαδημία δὲν θρηνεῖ τὸν ἐκλιπόντα Βασιλέα ὡς μέλος καὶ αὐτὴ τῆς ἐθνικῆς οἰκογενείας, ἀλλὰ πενθεῖ αὐτὸν καὶ ὡς πολύτιμον αὐτῆς φίλον καὶ προστάτην, Ὅστις διὰ τῆς ἀδιαλείπτου Αὐτοῦ παρουσίας κατὰ τὰς ἐπισήμους συνεδρίας τῆς Ἀκαδημίας καὶ διὰ τῆς πολλαχῶς ἐκδηλουμένης Ὑψηλῆς Αὐτοῦ στοργῆς ἐνεθάρρυνε καὶ ἐνεψύχωνε τὸ ἔργον τοῦ ἐθνικοῦ τούτου καθιδρύματος ὡς ἀληθὴς ἀρχηγὸς τοῦ ἔθνους, ἔχων βαθεῖαν ἐπίγνωσιν τῆς σημαντικῆς διὰ πᾶσαν πεπολιτισμένην χώραν ἀποστολῆς τῶν πνευματικῶν ἱδρυμάτων. Τοῦτο δὲ ἀκριβῶς ἀποτελεῖ ἀνεξίτηλον τίτλον τῆς βασιλείας Ἐκείνου καὶ ὑπόδειγμα διὰ πᾶσαν βασιλείαν πάσης χώρας. Εἶχε πλήρη τὴν συναίσθησιν ὅτι βασιλεύων χώρας, ἡ ὁποία ἐγένετο ἡ κοιτὶς τοῦ πνεύματος καὶ ὁ ἀπαράμιλλος ὁδηγὸς ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ δρόμῳ τῶν ἐθνῶν, ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς μεγάλης ταύτης κληρονομίας οὐχὶ μόνον λόγῳ, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ. Καὶ ἔπραξεν ἀκέραιον τὸ καθῆκον Αὐτοῦ

καὶ ἐν τούτῳ πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν μεγαλώνυμον αὐτῆς ἱστορίαν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ὁ Ἴδιος, ἡγούμενος τοῦ ἔθνους, προσέθηκεν ἐνδόξους σελίδας, αἵτινες διέγραψαν ἑδραίως καὶ ἀκλονήτως τὰ δικαιώματα τοῦ ἔθνους.

Ἡ Ἀκαδημία ὀφείλει εἰς τὸν ἀείμνηστον Βασιλέα σημαντικὴν δωρεὰν πολυτίμων βιβλίων, τὰ ὁποῖα ἐν ἰδίᾳ βιβλιοθήκῃ ἀπόκεινται ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ Προέδρου ὡς τεκμήρια τῆς στοργῆς τοῦ φιλοπάτριδος καὶ φιλεπιστήμονος ἡγέτου τοῦ ἔθνους πρὸς τὴν ἐθνικὴν ταύτην ἑστίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Εὐγνώμων δὲ καὶ ὑπερήφανος θὰ ἐνθυμῆται πάντοτε ἡ Ἀκαδημία τὸν πατριωτικὸν καὶ βαθύνουν ἐκεῖνον λόγον, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν ὁ ἀείμνηστος Βασιλεὺς ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ μετὰ τὴν εἰς Ἐκεῖνον ἐπίδοσιν τοῦ εἰς τὰς ἐνόπλους δυνάμεις τοῦ ἔθνους ἀπονεμηθέντος χρυσοῦ μεταλλίου τῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὴν ἐπίσημον συνεδρίαν τῆς 30ῆς Ὀκτωβρίου τοῦ 1946.

Τοῦ πανελληνίως καὶ ζωηρότατα ἐκδηλωθέντος πένθους ἐπὶ τῇ ἐθνικῇ ἀπωλείᾳ ὁλοψύχως μετέσχε καὶ ἡ Ἀκαδημία, ἀπονέμει δὲ καὶ σήμερον εὐλαβῶς τὸν μνημόσυνον τοῦτον στέφανον εἰς τὸ πατριωτικώτατον ἔργον τοῦ Ἕλληνος καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ πνεῦμα ἀειμνήστου Βασιλέως.

Ἐκ τῶν ξένων αὐτῆς ἑταίρων ἀπώλεσεν ἡ Ἀκαδημία τὸν κορυφαῖον καὶ καινοτόμον φυσικόν, ἄλλοτε Καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου, Max Planck, τοῦ ὁποίου αἱ ἔρευναι ἀνέῳξαν νέους δρόμους ἐν τῇ φυσικῇ καὶ διὰ τῆς θεμελιώσεως τῆς ὑπ' αὐτοῦ διατυπωθείσης θεωρίας τῆς κατὰ ποσοστὰ ἀκτινοβολίας τῆς ἐνεργείας, ἀπετέλεσαν τὴν ἀφετηρίαν τῆς νέας φυσικῆς τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος καὶ ἀπέβησαν γονιμώταται πρὸς σχηματισμὸν τῆς ἀτομικῆς φυσικῆς καὶ τῆς κβαντομηχανικῆς καὶ τῆς κυματομηχανικῆς, αἱ ὁποῖαι διὰ τῆς εὐρείας διεθνοῦς συνεργασίας ἀνεκαίνισαν ἐκ βάθρων τὴν παραδεδομένην φυσικὴν καὶ ὡδήγησαν εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας ἐν τῷ συνόλῳ,

Ὁ Planck ἀνήκει εἰς τὰς ἡρωϊκὰς μορφὰς τῆς παγκοσμίου ἐπιστήμης, διὰ δὲ τῆς μεγαλοφυοῦς αὐτοῦ συμβολῆς ἐπεκύρωσεν ἅπαξ ἔτι τὸ δόγμα περὶ τῆς ἀναμφισβητήτου ἀξίας τῆς προσωπικότητος καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Ἡ εἰς αὐτὸν ἀπονομὴ τοῦ βραβείου Nobel ὑπῆρξεν ἐπικύρωσις τῆς ἤδη πρότερον κατακτηθείσης παγκοσμίου ἐπιστημονικῆς ἀναγνωρίσεως.

Ὁ Φρειδερίκος Βαρῶνος Hiller von Gärtringen ἦτο παλαιὸς φίλος τῆς Ἑλλάδος, τοῦ ὁποίου ὁλόκληρος ἡ ζωὴ ὑπῆρξεν ἀφιερωμένη εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ ἰδίᾳ τῆς ἐπιγραφικῆς. Ἀποθανὼν εἰς ἡλικίαν ὀγδοήκοντα δύο ἐτῶν καταλείπει εὐρὺ ἐπιγραφικὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον κατατάσσει αὐτὸν εἰς τοὺς ἐπιφανεῖς ἐργάτας τῆς παγκοσμίου ἐπιστήμης. Διαθέτων

σημαντικὴν ἀτομικὴν περιουσίαν πρὸ τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου, ἠδυνήθη νὰ διεξαγάγῃ ἰδίαις δαπάναις εὐρείας ἀνασκαφὰς ἐν Θήρᾳ, τῶν ὁποίων τὰ σημαντικὰ ἀπὸ ἀρχαιολογικῆς ἀπόψεως εὑρήματα ἐδημοσίευσε μετ' ἄλλων εἰδικῶν ἐπιστημόνων εἰς τέσσαρας ὀγκώδεις τόμους μεγάλου σχήματος, οὐδεμιᾶς φεισθεὶς δαπάνης, ὅπως τὸ ἔργον ἐκεῖνο ἀποβῇ πολυτιμότατον ἐπιστημονικὸν βοήθημα τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας. Συμπληρῶν δὲ τὸ ἀνασκαφικὸν αὐτοῦ ἔργον ὁ *Hiller* ἀνήγειρεν, ἰδίαις ὡσαύτως δαπάναις, τὸ ἐν Θήρᾳ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον, τὸ ὁποῖον μετὰ τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ θὰ παραμένῃ πάντοτε ὡς μνημεῖον τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐκείνου ζήλου καὶ εἰλικρινοῦς φιλελληνισμοῦ. Μετὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Θήρας ὁ *Hiller* ἠσχολήθη πλέον εἰς περιηγήσεις, τοπογραφικὰς ἐρεύνας καὶ εὐρυτάτας ἐπιγραφικὰς μελέτας, αἱ ὁποῖαι τὸν ἔφερον εἰς τὸ συντακτικὸν προσωπικὸν τῆς μεγάλης Συναγωγῆς τῶν Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν, τῆς ἐκδιδομένης ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου, καὶ εἰς τὴν ἐπίτιμον καθηγεσίαν τῆς ἐπιγραφικῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου.

Τῶν τοπογραφικῶν αὐτοῦ ἐρευνῶν καρπὸς εἶναι αἱ ἔρευναι ἐν Ἀρκαδίᾳ καὶ ἡ Εἶρα καὶ ἡ Ἀνδάνεια, αἱ δὲ ἐπιγραφικαὶ αὐτοῦ μελέται εἶναι ἐγκατεσπαρμέναι εἰς τὰ Γερμανικὰ ἀρχαιολογικὰ περιοδικὰ καὶ τὴν ἡμετέραν Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα, ἔνθα πάντοτε ἔγραφεν ἑλληνιστὶ χειριζόμενος εὐχερῶς καὶ μετ' ἀφελοῦς χάριτος τὴν γλῶσσαν ἡμῶν. Εἰς εἰδικοὺς δὲ τόμους τῶν *Inscriptiones Graecae* ἐξέδωκεν ὁ *Hiller* τὰς ἐπιγραφὰς τῆς Ἀρκαδίας, τῆς Ἐπιδαύρου, τὰς προευκλειδείους ἐπιγραφὰς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὰς ἐπιγραφὰς πολλῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, τῶν τε Κυκλάδων καὶ τῆς Δωδεκανήσου. Ἐδημοσίευσε δὲ ὁ *Hiller* καὶ ἐπίτομον ἐπιγραφικὴν ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ εἰς τὴν Ἀρχαιογνωσίαν τοῦ *Gercke* καὶ *Norden*, καὶ καθόλου προήγαγε σημαντικῶς τὰς ἐπιγραφικὰς σπουδάς, ἔχων πολύτιμον σύμβουλον τὸν πενθερὸν αὐτοῦ *Wilamowitz*, τοῦ ὁποίου καὶ αὐτὸς ὑπῆρξεν ἐν τῇ ἐπιγραφικῇ στενὸς συνεργάτης.

Ἡ ἐπιγραφικὴ ἐπιστήμη ἀπώλεσεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ *Hiller von Gärtringen*, ἐπιφανῆ ἐρευνητήν, ἡ δὲ Ἑλλὰς ἀφωσιωμένον φίλον, τοῦ ὁποίου τὰ φιλελληνικὰ αἰσθήματα δὲν εἶχε κλονίσει ἡ ἐν τῷ μεταξὺ ἐπελθοῦσα Χιτλερικὴ λαῖλαψ.

Πυκνοῦσα τὰς τάξεις αὐτῆς ἡ Ἀκαδημία ἐξέλεξε δύο νέα τακτικὰ μέλη, τοὺς διαπρεπεῖς ἄνδρας κ. Παναγιώτην Πουλίτσαν, Πρόεδρον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, διὰ τὴν ἕδραν τῶν νομικῶν ἐπιστημῶν, καὶ τὸν κ. Χαρίτωνα Χαριτωνίδην, ὁμότιμον Καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης, διὰ τὴν ἕδραν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας, Ἀμφοτέρους τούτους ἐκάλεσεν ἡ Ἀκαδημία εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς ὡς τακτικοὺς συνεργάτας ἔχουσα ὑπ' ὄψει τὴν

ἐξαίρετον αὐτῶν ἐπιστημονικὴν συγκρότησιν καὶ τὴν μέχρι τοῦδε συντελεσθεῖσαν ὑπ' αὐτῶν προαγωγὴν τῶν κλάδων, εἰς τοὺς ὁποίους ἀξίως ἀνήκουσιν, ἀπεκδεχομένη δὲ βασίμως παρ' αὐτῶν καὶ τοῦ ἔργου τῆς Ἀκαδημίας πολύτιμον ἐνίσχυσιν καὶ ἐπίδοσιν.

Ἀπὸ τῶν αὐτῶν προϋποθέσεων ὁρμωμένη ἡ Ἀκαδημία ἐξέλεξεν ἀντεπιστέλλοντα μέλη δύο ἄλλους διακεκριμένους ἐπιστήμονας, Καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης, τὸν κ. Στίλπωνα Κυριακίδην καὶ τὸν κ. Ἰωάννην Βογιατζίδην.

Ἡ ἐπὶ τὸ ἔργον τῆς Ἀκαδημίας ἐμπιστοσύνη ἐξεδηλώθη καὶ πάλιν κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος διὰ τῶν ἑξῆς δωρεῶν:

1. Ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, συνεχίζουσα τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς ἀποστολήν, ἀπέστειλε πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν τὸ ποσὸν τῶν 5 ἑκατομμυρίων δραχμῶν, ὡς ἐνίσχυσιν τῶν δεινοπαθούντων οἰκονομικῶν αὐτῆς.

2. Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ ὁμοίων ἀγομένη φιλοπατρίδων αἰσθημάτων, ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἀκαδημίας τὸ ποσὸν τῶν 6 ἑκατομμυρίων, τοῦτο μὲν ὡς ἐνίσχυσιν, τοῦτο δὲ ἵνα προκηρυχθῇ βραβεῖον 1.300.000 δρ. πρὸς συγγραφὴν πραγματείας «περὶ τοῦ Ἐθνικοῦ εἰσοδήματος τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰ ἔτη 1938 καὶ 1946».

3. Τὸ Μετοχικὸν Ταμεῖον τῶν Πολιτικῶν Ὑπαλλήλων, ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἀκαδημίας τὸ ποσὸν τῶν 25 ἑκατομμυρίων δραχμῶν, ἵνα ἐκ τῶν εἰσοδημάτων αὐτοῦ ἱδρυθῇ μόνιμον βραβεῖον ἀρετῆς καὶ δόξης ἐπώνυμον τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Β'.

4. Ὁ φιλογενὴς Πρόεδρος τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ κ. Ἱπποκράτης Καραβίας, ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἀκαδημίας τὸ ποσὸν τῶν 600.000 δρ. πρὸς προκήρυξιν βραβείου διὰ τὴν συγγραφὴν ἱστορικῆς πραγματείας, ἀναφερομένης εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς Πίνδου κατὰ τὰ ἔτη 1940 καὶ 1941.

Πρὸς πάντας τοὺς εὐγενεῖς καὶ πατριωτικοὺς τούτους δωρητὰς καὶ ἀθλοθέτας, τοὺς ἀξίως συνεχίζοντας τὴν προαιώνιον Ἑλληνικὴν παράδοσιν, ἡ Ἀκαδημία ἐκφράζει καὶ σήμερον τὰς εἰλικρινεῖς αὐτῆς εὐχαριστίας, ἐν ταὐτῷ δὲ καὶ τὴν χαρὰν αὐτῆς διὰ τῆς ἀνανέωσιν τῆς ἐνισχύσεως τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς ἀποστολῆς.

Ὁ ἐθνικὸς κλυδωνισμὸς ἠραίωσε τὰς τάξεις τῶν δωρητῶν τῆς Ἀκαδημίας, διότι ἐπληθύνθησαν αἱ ἄλλαι ἐθνικαὶ ὑποχρεώσεις καὶ σιγῶσιν αἱ Μοῦσαι ἐν πολέμῳ. Ἡ εὐχὴ πάντων εἶναι, ὅπως παρέλθῃ ταχέως ὁ σάλος καὶ τὸ Ἑλληνικὸν σύνολον, τό τε ἐπίσημον καὶ τὸ ἰδιωτικόν, ἐπανεύρῃ ἄρτιον τὸν δρόμον, τὸν ὁποῖον διαγράφει ἡ γνησία Ἑλληνικὴ παράδοσις, διότι τὰ ἔθνη συντηροῦνται βεβαίως διὰ τῆς ὕλης, ἀλλὰ ζῶσι κυρίως διὰ τοῦ πνεύματος.

Τὴν πνευματικὴν ταύτην ζωὴν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν πρόοδον ἀγωνιζομένη, ὅπως συντηρήσῃ ἡ Ἀκαδημία ἐν μέσῳ ἐθνικῆς καταιγίδος καὶ ἀνυπερβλήτων οἰκονομικῶν ἐμποδίων, αἰσιόδοξος διὰ τὸ μέλλον, συνεχίζει τὸν δρόμον αὐτῆς, χωρὶς νὰ ἀποθαρρύνεται διὰ τὴν ἐγκατάλειψιν, ἀλλὰ καὶ δὲν δύναται νὰ καταπνίξῃ τὴν πικρίαν αὐτῆς, ὅταν παρατηρῇ τὰ ἀθρόα δημοσιεύματα τῶν ἐπισήμων πνευματικῶν ἱδρυμάτων καὶ αὐτῶν τῶν ἡττημένων χωρῶν, αἱ ὁποῖαι προβάλλουσιν, εὐλόγως, τὴν ἐπιστήμην αὐτῶν ὡς ἐθνικὴν προθήκην καὶ ὡς γνώμονα τῆς ζωτικότητος τῆς φυλῆς των, τοῦτο δὲ διὰ γενναίων κρατικῶν ἐνισχύσεων.

Ἡ Ἀκαδημία οἰκονομικῶς ἀσθμαίνουσα ἐπιτυγχάνει, ἐν μέρει μόνον, ὅπως ἀποκαταστήσῃ τὸν τακτικὸν ρυθμὸν τῶν δημοσιευμάτων αὐτῆς, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὸ μόνον μέσον τῆς ἐκδηλώσεως τοῦ ἔργου αὐτῆς, διότι δὲν ἀρκεῖ νὰ γίνωνται ἀνακοινώσεις καὶ ἄλλαι ἐπιστημονικαὶ ἔρευναι, ἀλλὰ πρέπει, αὗται νὰ γίνωνται γνωσταὶ καὶ ἀλλαχοῦ καὶ νὰ κρίνωνται καὶ συζητῶνται κατὰ τὰ γενικῶς κρατοῦντα εἰς πᾶσαν ἐπιστημονικὴν χώραν. Ἡ ἐπιστήμη δὲν ἀποτελεῖ οἰκογενειακὴν ὑπόθεσιν ἑκάστου ἔθνους, ἀλλ' εἶναι μέρος τῆς διεθνοῦς πνευματικῆς ἁμίλλης.

Ἕνεκα τῶν ὑφισταμένων οἰκονομικῶν συνθηκῶν δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐκτυπώσωμεν ἢ μόνον τὰ Πρακτικὰ τοῦ ἔτους 1942, προχωροῦμεν δὲ βραδέως εἰς τὴν ἐκτύπωσιν τῶν Πρακτικῶν τοῦ 1943, 1944 καὶ 1945.

Οὐδεὶς δὲ δύναται ἀκόμη νὰ γίνῃ λόγος περὶ δημοσιεύσεως πολλῶν καὶ ἀξιολόγων Πραγματειῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ μακροῦ ἀναμένουσι τὴν ἔκδοσιν αὐτῶν ἐν τῷ ἀρχείῳ τῆς Ἀκαδημίας, οὕτω δὲ κινδυνεύουσι νὰ ἀπολέσωσι τὴν ἐπικαιρότητα αὐτῶν, ἐνῷ συγχρόνως παρίσταται στεῖρα καὶ ἄγονος ἡ ἐθνικὴ πνευματικὴ κίνησις. Παρὰ ταῦτα ἡ Ἀκαδημία εἶχε κατὰ τὸ ἔτος 1947 τεσσαράκοντα ἓξ ἐπιστημονικὰς ἀνακοινώσεις γενομένας ὑπὸ τακτικῶν καὶ προσέδρων μελῶν αὐτῆς ὡς καὶ ὑπὸ ἐκτὸς τῆς Ἀκαδημίας ἐπιστημόνων εἴτε δὶ' Ἀκαδημαϊκῶν εἴτε καὶ αὐτοπροσώπως παρουσιασθείσας.

Ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Ἀκαδημίας ἐπλουτίσθη διὰ τῆς ἀποστολῆς εἰς αὐτὴν 321 Ἑλληνικῶν (201) καὶ ξένων (120) τόμων ὡς καὶ 474 τευχῶν περιοδικῶν Ἑλληνικῶν (252) καὶ ξένων (222), προερχομένων ἐκ δωρεῶν καὶ ἐξ ἀνταλλαγῆς, ἡ ὁποία, ἐπὶ τοῦ παρόντος, εἶναι θεωρητική, ἐφ' ὅσον ἡ Ἀκαδημία καθυστερεῖ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν δημοσιευμάτων αὐτῆς.

Ἰδιαιτέρως μνημονεύομεν τὴν δωρεὰν ἀποστολὴν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν δύο σειρῶν τῆς τελευταίας ἐκδόσεως (1947) τῆς Βρεττανικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας διά τε τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἀκαδημίας καὶ τὴν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλλην. γλώσσης, εἰσηγήσει τοῦ ἐν Παρισίοις γραφείου τῆς Unesco, ἐφ' ᾧ καὶ θερμῶς εὐχαριστοῦμεν.

1. Τῇ 23ῃ Μαΐου ἑώρτασεν ἡ Ἀκαδημία τὸ καθιερωμένον γενέθλιον τοῦ Πλάτωνος ἐν ἐκτάκτῳ συνεδρίᾳ, καθ' ἣν μετ' εἰσήγησιν τοῦ Προέδρου κ. Ἰω. Καλιτσουνάκη, ὡμίλησεν ὁ κ. Θεόφιλος Βορέας ἔχων ὡς θέμα: «Ὁ Πλάτων καὶ τὰ μεγάλα ἰδεώδη τῆς ἀνθρωπότητος».

2. Κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν ἐπὶ τῇ ἐθνικῇ ἑορτῇ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου ἐξεφώνησε τὸν πανηγυρικὸν λόγον ὁ Πρόεδρος κ. Καλιτσουνάκης.

3. Τῆς διακοσιετηρίδος τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Princeton τῆς Ἀμερικῆς μετέσχεν ἡ Ἀκαδημία διὰ τοῦ Προέδρου αὐτῆς, μεταβάντος δαπάναις τῆς Κυβερνήσεως εἰς Ἀμερικὴν καὶ ἐπιδώσαντος ἐκεῖ τὸ συγχαρητήριον ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν ψήφισμα τῆς Ἀκαδημίας, συντεταγμένον ὑπ' αὐτοῦ.

4. Τῆς Συνόδου τῆς Διεθνοῦς Ἑνώσεως τῶν Ἀκαδημιῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ μετάσχῃ ἡ Ἀκαδημία λόγῳ οἰκονομικῆς ἀδυναμίας πρὸς ἀποστολὴν τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῆς εἰς Βρυξέλλας.

5. Ἀλλ' ἐνεργῶς ἠδυνήθη νὰ μετάσχῃ ἡ Ἀκαδημία τῶν ἑορτῶν τῆς ἑκατονταετηρίδος τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, ὁ δὲ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας ἐπέδωκεν εἰς τὴν Σχολὴν τὸ ἀπονεμηθὲν εἰς αὐτὴν χρυσοῦν μετάλλιον τῆς Ἀκαδημίας μετὰ καταλλήλου προσφωνήσεως.

Κατὰ τὸν ἐν Παρισίοις γενόμενον ἑορτασμὸν τῆς 100ετηρίδος τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς ὡμίλησεν ἐν τῇ πανηγυρικῇ συνεδρίᾳ τῆς Σορβόννης ἐξ ὀνόματος καὶ τῆς Ἀκαδημίας ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας, μεταβὰς ἐκεῖ μετὰ τοῦ κ. Ἀντ. Κεραμοπούλλου προσκλήσει καὶ δαπάναις τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως.

6. Κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς ἑκατονταετηρίδος τῆς ἐν Λονδίνῳ Chemical Society ἀντιπροσωπεύθη ἡ Ἀκαδημία διὰ τοῦ τότε ἐν Λονδίνῳ Πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος κ. Α. Ἀγνίδου.

7. Τοῦ ἐν Κοπενάγῃ 4ου διεθνοῦς Συνεδρίου τῆς Μικροβιολογίας μετέσχεν ἡ Ἀκαδημία διὰ τοῦ ἐν Παρισίοις ἀντεπιστέλλοντος αὐτῆς μέλους κ. Γεωργίου Στεφανοπούλου.

8. Τὴν ἐν Βιέννῃ Αὐστριακὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν συνεχάρη τηλεγραφικῶς ἡ Ἀκαδημία ἐπὶ τῷ ἑορτασμῷ τῆς ἑκατονταετηρίδος αὐτῆς.

9. Τηλεγράφημα ὁλοψύχου συμμετοχῆς εἰς τὸ ἱερὸν μνημόσυνον ἐπὶ τῇ ἐπετηρίδι τοῦ ὁλοκαυτώματος τοῦ Ἀρκαδίου ἀπέστειλεν ἡ Ἀκαδημία εἰς τὸν ἡγούμενον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς καὶ τὸν Δήμαρχον Ρεθύμνης.

Κατὰ τὸ ἔτος 1947 ἡ Ἀκαδημία ὁμοφώνως παρεχώρησε τὴν μεγάλην αὐτῆς αἴθουσαν, ὅπως γίνῃ τῇ 25ῃ Μαΐου ἐν αὐτῇ ἡ πρώτη ἐπίσημος συνεδρία τοῦ ὑπὸ

τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως Παύλου ἱδρυθέντος καὶ ὑπὸ τὴν τακτικὴν Αὐτοῦ προεδρίαν τελοῦντος «Ἐθνικοῦ Ἱδρύματος».

Κατὰ τὴν συνεδρίαν ταύτην μετὰ προσφώνησιν τοῦ Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας καὶ εἰσήγησιν συμβούλου τοῦ Ἐθνικοῦ Ἱδρύματος, ἔλαβε τὸν λόγον ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς καὶ ἐκτενῶς ἀνέπτυξε τοὺς σκοποὺς τοῦ Ἐθνικοῦ Ἱδρύματος, ἀποβλέποντος εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ βιοτικοῦ καὶ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἅγιος ὁ σκοπὸς καὶ ἐγγύησις ὁ ζῆλος τοῦ Βασιλέως.

Πλὴν τῶν ἀνακοινώσεων καὶ τῶν ἄλλων ἐπιστημονικῶν ἔργων τῶν τακτικῶν καὶ προσέδρων μελῶν τῆς Ἀκαδημίας, ἡ Ἀκαδημία συντελεῖ, ὡς γνωστόν, σημαντικὸν ἔργον καὶ ἐν τοῖς ἐπιστημονικοῖς αὐτῆς παραρτήμασι.

Α. Τὸ Γραφεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος ἐξηκολούθησεν ἀδιαλείπτως ἐργαζόμενον περὶ τὴν ἑνοποίησιν τῶν διαφόρων ἀρχείων δελτίων τοῦ γλωσσικοῦ θησαυροῦ εἰς ἓν καὶ μόνον ἀλφαβητικὸν ἀρχεῖον, εἶναι δὲ σημαντικὸν ὅτι ἡ ἐργασία αὕτη συνετελέσθη, οὕτω δὲ θὰ ἔχωμεν ἐφεξῆς συγκεκροτημένον καὶ κατατεταγμένον ὁλόκληρον τὸ εὐρύτατον λεξικογραφικὸν ὑλικόν, ὥστε ἡ περαιτέρω σύνταξις αὐτοῦ καὶ παρασκευὴ τῶν νέων τόμων τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ νὰ εἶναι εὐκολωτέρα καὶ ταχυτέρα. Ἤδη ὑπάρχουσιν ἐκδεδομένοι τρεῖς ὀγκώδεις τόμοι τοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας, οἱ ὁποῖοι εὐφημότατα ἐκρίθησαν ὑπὸ τῆς διεθνοῦς ἐπιστήμης. Δυστυχῶς δὲν κατέστη ἀκόμη δυνατὴ ἡ ἐπανάληψις τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Γραφείου τοῦ Λεξικοῦ διὰ τὴν ἔλλειψιν χρημάτων, οὕτω δὲ παρίσταται ἡ ἡμετέρα χώρα ἀποστρέψασα τὸ πρόσωπον αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἐπιστήμης, οἱ δὲ συντάκται τοῦ Λεξικοῦ στέροῦνται τοῦ ὀργάνου ἀναπτύξεως τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης αὐτῶν.

Β. Τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον εἰργάσθη ἐπιμελῶς καὶ κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος, καίπερ ἔχον ἠλαττωμένον τὸ προσωπικὸν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ τούτου ἐπῆλθε καὶ ἐλάττωσις τῆς ἀποδελτιωτικῆς ἐργασίας.

Ὡσαύτως περιωρισμένη ἦτο καὶ ἡ αὔξησις τοῦ Ἀρχείου διὰ νέων λαογραφικῶν συλλογῶν, περιορισθέντος τοῦ ἀριθμοῦ εἰς μόνον δέκα, περιεχούσας ᾄσματα, δίστιχα, παροιμίας, παραδόσεις, παραμύθια, αἰνίγματα, εὐχὰς καὶ ἄλλην λαογραφικὴν ὕλην. Καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐξηκολούθησεν ἡ ἀποδελτίωσις λαογραφικῆς ὕλης ἐκ πλειόνων βιβλίων καὶ χειρογράφων, ἐσυνεχίσθη δὲ καὶ ἡ κατάταξις καὶ ἐπεξεργασία τῆς καταγραφείσης ὕλης.

Ὡσαύτως προήχθη ἱκανῶς ἡ πρὸς ἔκδοσιν προπαρασκευὴ ἀπανθίσματος ἐκλεκτῶν ᾀσμάτων τοῦ λαοῦ, τὰ ὁποῖα ἀναμένουν τὴν οἰκονομικὴν εὐκαιρίαν τῆς δημοσιεύσεως.

Παρὰ ταῦτα ἐξηκολούθησεν ἡ λεπτομερὴς κατάταξις τῶν ᾀσμάτων τοῦ Ἀρχείου ὡς καὶ τῶν παροιμιῶν καὶ τῶν περὶ ζῴων μύθων. Ἐκτὸς τούτου συνετάχθη πλήρης λαογραφικὴ βιβλιογραφία τῶν ἐτῶν 1940—1946, ἀναμένουσα καὶ αὐτὴ τὴν δημοσίευσιν.

Πρὸς τούτοις κατηρτίσθη διεξοδικὸν ἐρωτηματολόγιον πρὸς συλλογὴν ὕλης δημώδους ἰατρικῆς καὶ συνεπληρώθη ἡ ἐκλογὴ μύθων καὶ παραμυθίων πρὸς ἔκδοσιν ἀπανθίσματος τούτων συμφώνως πρὸς ἀπόφασιν τῆς Ἀκαδημίας.

Προήχθη ὡσαύτως ἡ σύνταξις τοῦ γενικοῦ καταλόγου τῶν Ἑλληνικῶν μύθων καὶ παραμυθίων κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Aarne.

Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἀρχίσῃ οὐδὲ ἐφέτος ἡ φωνοληπτικὴ συλλογὴ δημωδῶν μελῳδιῶν διὰ τὴν Ἐθνικὴν Μουσικὴν Συλλογήν.

Καθυστερεῖ δὲ καὶ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου ἡ Ἐπετηρίς, τῆς ὁποίας ἡ ἔλλειψις καταστρέφει τὸν ἐπιστημονικὸν ζῆλον τῶν συντακτῶν.

Ἡ ἔλλειψις οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως ἀνέκοψε τὸν συστηματικὸν πλουτισμὸν τῆς βιβλιοθήκης, πάντα δὲ ἐξαρτῶνται ἐκ φιλικῶν δωρεῶν καὶ τούτων περιωρισμένων.

Γ. Τὸ Μεσαιωνικὸν Ἀρχεῖον κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἐξηκολούθησε τὴν ἀποδελτιωτικήν του ἐργασίαν, ἀλλὰ μετὰ προσωπικοῦ ἠλαττωμένου κατά τε τὸν διευθυντήν, σπουδάζοντα ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ἕνα συντάκτην ἀπολυθέντα. Πρὸς τούτοις εἰς τὴν μείωσιν τῆς ἐργασίας συνετέλεσεν ἡ ἀπασχόλησις τοῦ ἤδη διευθύνοντος τὸ Ἀρχεῖον εἰς τὴν συγκροτουμένην βιβλιοθήκην τῆς Ἀκαδημίας, ἵνα αὕτη ἀρχίσῃ λειτουργοῦσα ἐν τῇ δι' αὐτὴν προωρισμένῃ μεσημβρινῇ πτέρυγι τῆς Ἀκαδημίας, τὴν ὁποίαν ἄλλοτε κατεῖχε τὸ Νομισματικὸν μουσεῖον. Ἡ χρησιμωτάτη αὕτη ἐργασία, ἡ ὁποία προπαρασκευάζει τὴν ἐμφάνισιν τῆς πλουσίας βιβλιοθήκης τῆς Ἀκαδημίας, παρηγορεῖ διὰ τὴν μείωσιν τῆς ἄλλης ἀποδόσεως τοῦ Μεσαιωνικοῦ ἀρχείου. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ἀκαδημίας ἀπαιτοῦνται χρήματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχει ἀκόμη ἡ Ἀκαδημία, οὕτω δὲ καὶ τὸ ἀπαραίτητον τοῦτο ὄργανον τῶν ἐπιστημονικῶν μελετῶν θὰ βραδύνῃ νὰ λειτουργήσῃ, ἐκτὸς ἐὰν εὑρεθῇ τις φιλογενὴς χορηγὸς ἐκτιμῶν κατ' ἀξίαν τὸ πρᾶγμα.

Δ. Τὸ Ἀρχεῖον τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου ἔχει ὡς μόνον ὑπάλληλον τὸν διευθυντήν του, διότι δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐπιτύχωμεν τὸν διορισμὸν δύο εἰδικῶς σπουδασάντων ἐπιστημόνων. Κατὰ ταῦτα εἶναι ἑπόμενον ὅτι καὶ τοῦ ἀρχείου τούτου ἡ ἐργασία εἶναι πολὺ περιωρισμένη καὶ οὐχὶ ποσοτικῶς ἀνταξία τῆς μεγάλης ἐθνικῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ. Καὶ ὅμως νομίζομεν ὅτι ἡ σημασία τῆς συναγωγῆς καὶ ἐπεξεργασίας τοῦ ἐθιμικοῦ δικαίου τῆς Ἑλλάδος τοὐλάχιστον,

ὤφειλε νὰ κινήσῃ τὴν προσοχὴν καὶ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Δικηγορικῶν συλλόγων καὶ παντὸς νομικοῦ σώματος καὶ ταμείου, ὥστε νὰ ἐνισχυθῶσιν αἱ μελέται αὗται, αἱ ὁποῖαι ἐνέχουσιν ἐθνικώτατον χαρακτῆρα, ἀναμένονται δὲ μετ' ἀδημονίας καὶ παρὰ τοῦ διεθνοῦς νομικοῦ κόσμου.

Παρὰ ταῦτα ὁ διευθυντὴς τοῦ ἀρχείου δὲν ἔμεινεν ἀργός, ἀλλ' ἀπεδελτίωσε πλεῖστα ἔντυπα ἔργα καὶ χειρογράφους συλλογὰς ἀπὸ ἀπόψεως ἐθιμικοῦ δικαίου, ὁμοίως δὲ ἐχρησιμοποίησε καὶ τὸ ἀρχεῖον τοῦ Ἐφετείου Ἀθηνῶν ὡς πρὸς τὰς πολιτικὰς αὐτοῦ ἀποφάσεις. Ὡσαύτως καὶ τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους ἡ ἐξέτασις ἐπεσήμανε πλουσίας πηγὰς ἐθιμικοῦ δικαίου, τῶν ὁποίων ἡ πλήρης ἐκμετάλλευσις προϋποθέτει πλείονας ἀντιγραφεῖς. Ὡσαύτως εἶναι ἀνάγκη εὐρυτέρας βοηθητικῆς βιβλιοθήκης καὶ εἰδικῶν νομικῶν περιοδικῶν, ἵνα εὐδοκιμήσῃ τὸ νομικὸν τοῦτο ἀρχεῖον. Ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἀπαιτεῖται ἐπιτόπιος συλλογικὴ ἐργασία, ἵνα περισωθῇ τὸ ἐθιμικὸν δίκαιον. Ἐπείγουσα δὲ εἶναι ἡ ἐργασία αὕτη νῦν ἐν Δωδεκανήσῳ πρὸς συλλογὴν ἐγγράφων καὶ καταγραφὴν τῆς προφορικῆς παραδόσεως.

Καὶ τὸ ἀρχεῖον τοῦτο, ὅπως καὶ τὰ προηγούμενα, ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν τεκμηρίωσιν τῆς συνεχείας τοῦ ἐθνικοῦ βίου καὶ τῆς ἑνότητος τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, πᾶσα δὲ ἐνίσχυσις ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῶν σκοπῶν τούτων ἀποβαίνει ἐθνικὸν καθῆκον.

Ε. Τὸ Ἑλληνικὸν Ὑδροβιολογικὸν Ἰνστιτοῦτον τῆς Ἀκαδημίας εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ ἴδῃ κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος εὐρυνομένην τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ διὰ τῆς προσκτήσεως ἑνὸς ἀρτίου ὑδροβιολογικοῦ σταθμοῦ, εὑρεθέντος ἐν πλήρει ἐξαρτύσει ἐν Ρόδῳ, ἀλλὰ καὶ ὑποστάντος ἱκανὰς ζημίας κατὰ τὸν πόλεμον, πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν ὁποίων ἐχρειάσθη τὸ ποσὸν τῶν 15.700.000 δρ., διατεθὲν ὑπὸ τῆς Στρατ. Διοικήσεως Δωδεκανήσου, ὑπὸ τοῦ Δωδεκανησιακοῦ Ὀργανισμοῦ Κοινωνικῆς Προνοίας καὶ ὑπὸ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος ἐν Ρόδῳ.

Τὸ Ὑδροβιολογικὸν Ἰνστιτοῦτον παρὰ τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτοῦ συγκρότησιν ἔχει ἀναπτύξει καὶ τὴν ἐπίζηλον ἱκανότητα πρὸς ἐξεύρεσιν χρημάτων, ἄνευ τῶν ὁποίων καὶ τὸ ἵδρυμα τοῦτο δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ δράσῃ ἐπωφελῶς.

Καὶ παλαιότερον τὸ Ὑδροβιολογικὸν Ἰνστιτοῦτον εἶχε λάβει δωρεὰς συμποσουμένας εἰς 10.800.000 δρ. Τὸ δὲ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ἐδαπάνησε διὰ μὲν τὴν ἐπισκευὴν τοῦ ἐν Πειραιεῖ Κεντρικοῦ Ὑδροβιολογικοῦ μεγάρου (ἐπαύλεως Σκουλούδη) δρ. 42.500.000 καὶ διὰ τὴν λειτουργίαν αὐτοῦ τὸ ποσὸν τῶν 25.000.000 δραχμῶν.

Οὕτως ἐφωδιασμένον τὸ Ἰνστιτοῦτον καὶ ἐνισχυθὲν σημαντικῶς καὶ ὑπὸ τῆς UNRRA, ἠδυνήθη νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς θαλασσίας ἐξερευνήσεις αὐτοῦ διὰ τοῦ πετρελαιοκινήτου «Γλαύκη», περὶ τῶν ὁποίων ἐκτενῶς γράφει ἡ προσεχῶς δημο-

σιευομένη ἔκθεσις τῶν πεπραγμένων τοῦ Ἰνστιτούτου, λεπτομερῶς μνημονεύουσα καὶ πρόσωπα καὶ πράγματα. Ἐκ τῆς εὐστόχου ἐργασίας τοῦ Ἰνστιτούτου ὁρμωμένη καὶ ἡ ἐν Ν. Ὑόρκῃ Ἕνωσις τῶν Ἑλλήνων Ἐφοπλιστῶν κατέθεσεν ἐκεῖ τὸ ποσὸν τῶν 2.000 δολλαρίων διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἁλιευτικῆς προσπαθείας τοῦ ἱδρύματος. Ἐπίσης ὁ κ. Ἀπόστολος Πεζᾶς ἐδώρησε τὸ ποσὸν 50 δολλαρίων. Καὶ ξένα δὲ καὶ ἡμέτερα ἱδρύματα ἀπέστειλαν διὰ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ὑδροβιολογικοῦ Ἰνστιτούτου σημαντικὰς σειρὰς εἰδικῶν δημοσιευμάτων.

Παρὰ τοὺς οἰκονομικοὺς περιορισμοὺς τοῦ ἔτους τούτου τὸ Ὑδροβιολογικὸν Ἰνστιτοῦτον ἠδυνήθη νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐργασίαν του, ἡ ὁποία εἶναι ἀκόμη προπαρασκευαστικὴ διὰ τὴν πρακτικὴν ἁλιευτικὴν ὠφέλειαν, ἀλλὰ σημειοῖ ἑκάστοτε θετικὴν πρόοδον πρὸς εὐρύτερα ἀποτελέσματα. Ὑπάρχουσι βεβαίως πλεῖσται ἀκόμη ἐλλείψεις εἴς τε εἰδικευμένον προσωπικὸν καὶ εἰς ὄργανα, ἀλλ' ὁ ζῆλος τοῦ Δ. Συμβουλίου καὶ τοῦ Γεν. Ἐπόπτου συναδέλφου κ. Δοντᾶ θὰ ὑπερπηδήσῃ τὰς δυσκολίας διὰ τὴν πλήρη λειτουργίαν ἐθνωφελεστάτου ἱδρύματος.

Ἡ ἐθνικὴ οἰκονομικὴ δυσπραγία καὶ ἡ σπάνις ἀθλοθεσιῶν περιώρισαν εἰς τὸ μηδὲν καὶ τὰ χρηματικὰ βραβεῖα τῆς Ἀκαδημίας, οὕτω δὲ δὲν θὰ ὑπάρξῃ οὐδὲ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἡ ποικιλία ἐκείνη τῶν βραβείων ἡ ἀναφερομένη εἰς πάντας τοὺς κλάδους τῆς ἐθνικῆς ζωῆς καὶ παρορμῶσα εἰς ἐργασίαν καὶ πανελλήνιον ἅμιλλαν, ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν τῆς προόδου τῆς χώρας. Ἀλλ' ἵνα μὴ σιγήσῃ παντελῶς ἡ ἀναγνώρισις καὶ μὴ ἐκλίπῃ ἐπιζημίως ἡ ἠθικὴ ἀμοιβὴ τῶν κατὰ τὰς δυσχερεῖς ταύτας περιστάσεις τῆς Πατρίδος πνευματικῶς καὶ ἐθνικῶς ἐργαζομένων, ἡ Ἀκαδημία, καθ' ὃ ἔχει ἐκ τοῦ Ὀργανισμοῦ αὐτῆς δικαίωμα, προέβη εἰς ἠθικὰς βραβεύσεις περιωρισμένου ἀριθμοῦ, ἔχουσα ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ πατροπαράδοτος Ἑλληνικὴ φιλοτιμία οὐδέποτε ἐπεδίωξε τὸ χρῆμα ὅσον τὸν ἔπαινον καὶ τὴν ἀναγνώρισιν.

Α'. Μετὰ γνώμην τῆς Τάξεως τῶν Θετικῶν Ἐπιστημῶν ἡ Ἀκαδημία ἀπονέμει :

1. Βραβεῖον εἰς τὸν Ἰατρικὸν Σύλλογον Ἀθηνῶν, διότι κατὰ τὰς ἀπαισίας ἐκείνας ἡμέρας τῆς στρατιωτικῆς κατοχῆς τῆς χώρας, καθ' ἃς ὁ ἐχθρὸς ἐξαπέλυσε κατὰ τοῦ πληθυσμοῦ φοβερὸν λιμὸν καὶ προεκάλει τοὺς ἀθρόους θανάτους καὶ ἀνήκουστον φθορὰν τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ἰατρικὸς Σύλλογος τῶν Ἀθηνῶν ἀπεφάσισε καὶ ὠργάνωσε καταφύγια ἐπειγούσης περιθάλψεως, τὰ ὁποῖα κατὰ μικρὸν ἀνῆλθον εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν 62, διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ Πανεπιστημίου, τῶν Τραπεζῶν καὶ φιλανθρώπων συμπολιτῶν. Εἰς τὰ καταφύγια ταῦτα μετεφέροντο οἱ λιποθυμοῦντες ἢ πίπτοντες ἐξ ἀδυναμίας εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ ἐτύγχανον ἀμέσου περιθάλ-

ψεως δι' ἐπισιτιστικῆς τονώσεως καὶ ἰατρικῆς βοηθείας, οὕτω δὲ ἐσώθησαν πολλοὶ ἀπὸ τοῦ τραγικοῦ θανάτου· Τὴν βοήθειαν ταύτην παρέσχον 864 ἰατροὶ καὶ 496 ἀδελφαί, οἰκονόμοι καὶ καθαρίστριαι, ἡ δὲ λειτουργία τῶν καταφυγίων ἐπειγούσης περιθάλψεως διήρκεσεν ἐπὶ μίαν ὁλόκληρον τριετίαν, καθ' ἣν ἐγένοντο 1.450.000 ἐπισκέψεων, ἐνεβολιάσθησαν δὲ 215.620 ἄτομα. Ὁ Ἰατρικὸς Σύλλογος τῶν Ἀθηνῶν ἔχει πᾶν δικαίωμα εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἐξαιρέτου αὐτοῦ ταύτης φιλανθρώπου δράσεως. Ἡ πάροδος τοῦ χρόνου δὲν ἔχει ἀφανίσει ἀκόμη τὴν εἰκόνα τῆς ἐθνικῆς ἐκείνης τραγῳδίας, καθ' ἣν περισυνελέγοντο ἐκ τῶν ὁδῶν τὰ πτώματα διὰ τῶν κάρρων τῆς καθαριότητος καὶ ἐστοιβάζοντο εἰς τὰ νεκροταφεῖα εἰς ὁμαδικοὺς τάφους πρὸς δόξαν τοῦ νεωτέρου ἀνθρωπισμοῦ. Τὸ βραβεῖον τῆς Ἀκαδημίας ἀπηχεῖ γενικωτέραν γνώμην διὰ τὴν εὐεργετικὴν ταύτην δρᾶσιν τοῦ Ἰατρικοῦ Συλλόγου.

2. Βραβεῖον εἰς τὴν Φιλοδασικὴν Ἕνωσιν τῶν Ἀθηνῶν, διότι ἀνασυγκροτηθεῖσα ἐν ἔτει 1945 εἰργάσθη ἔκτοτε μετὰ ζήλου διὰ τὴν ὑπὲρ τοῦ πρασίνου διαφώτισιν τοῦ κοινοῦ καὶ διότι κατέβαλε ἐξαιρέτους προσπαθείας πρὸς ἐξεύρεσιν πόρων καὶ οὕτω κατώρθωσε νὰ παραγάγῃ ἐκ τοῦ φυτωρίου Καισαριανῆς τὸ πρῶτον μὲν 60.000 δενδρυλλίων, νῦν δὲ 200.000, τὰ ὁποῖα καὶ φυτεύει εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην τοῦ Ὑμηττοῦ, τὴν ἐρημωθεῖσαν κατὰ τὴν κατοχήν.

Ἡ Ἀκαδημία αἰσθάνεται ὑποχρέωσιν νὰ ἐνισχύσῃ πᾶσαν προσπάθειαν τείνουσαν πρὸς ἐπούλωσιν τῶν πληγῶν τῆς ἐχθρικῆς κατοχῆς καὶ ἐξαίρει τὴν σημασίαν τῆς ἐν τῇ κατευθύνσει ταύτῃ ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας καὶ κοινῆς συνεργασίας πρὸς ἀνόρθωσιν τῶν ἐρειπίων οἱασδήποτε φύσεως. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἐπίμονος ζῆλος τῆς ἀναδασώσεως ὁ ἐπιδειχθεὶς ὑπὸ τῆς Κυρίας Καίτης Ἀργυροπούλου καὶ τῆς Κυρίας Ἀραβαντινοῦ ὡς καὶ ἄλλων Κυριῶν καὶ Κυρίων καὶ μάλιστα τοῦ Προέδρου τῆς Ἑνώσεως κ. Π. Ἀναγνωστοπούλου, ἀποτελεῖ παρήγορον σημεῖον οὐχὶ μόνον τῆς ἀναδασωτικῆς, ἀλλὰ καί, γενικώτερον, τῆς ἠθικῆς ἀνασυγκροτήσεως τῆς χώρας, ὡς προϋποθέσεως τῆς ὅλης ἐθνικῆς εὐμαρείας.

Β'. Μετὰ γνώμην τῆς Τάξεως τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Τεχνῶν ἡ Ἀκαδημία ἀπονέμει :

1. Βραβεῖον εἰς τὴν Κυρίαν Ἀθηνᾶν Ταρσούλη, διὰ τὸν προσφάτως δημοσιευθέντα ὑπ' αὐτῆς ὀγκώδη τόμον τὸν ἀναφερόμενον εἰς τὴν Ρόδον, τὴν Κάρπαθον, τὴν Κάσον καὶ τὴν Χάλκην καὶ τὰς λαογραφικὰς καὶ ἄλλας ἰδιορρυθμίας τῶν νήσων τούτων τῆς πολυποθήτου Δωδεκανήσου, τῆς ὁποίας οἱ περίλαμπροι ἐθνικοὶ ἀγῶνες τῆς πατρίδος ἐπέτυχον τὴν ἀπελευθέρωσιν. Τὸ βιβλίον τοῦτο, εἶναι

ὁ πρῶτος ἐκ τῶν τριῶν τόμων τῆς Δωδεκανήσου, εἶναι δὲ ἀξία ἐγκωμίου ἡ συγγραφεύς, διότι ἐκ τῶν πρώτων ἔσπευσεν εἰς τὴν ἀπολυτρωθεῖσαν Δωδεκάνησον καὶ ἐν μέσῳ πολλῶν δυσχερειῶν καί, ἐνίοτε, κινδύνων ἐπεδόθη εἰς τὸ πατριωτικώτατον αὐτῆς ἔργον, δεῖγμα καὶ τοῦτο τῆς θερμοτάτης στοργῆς τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος πρὸς τὸ τεμάχιον ἐκεῖνο τῆς ἀνακτηθείσης γνησίας Ἑλλάδος.

Ἡ ζωηρὰ περιγραφὴ τοῦ πραγματικοῦ καὶ τοῦ ψυχικοῦ τῆς Δωδεκανήσου βίου, καθισταμένη ἁπτὴ διὰ μυρίων ἰχνογραφημάτων καὶ εἰκόνων, ὡς καὶ διὰ τῆς παραθέσεως ἀφθόνων μνημείων τῆς μούσης τοῦ λαοῦ, παρέχει ὡραίαν καὶ παραστατικὴν εἰκόνα τοῦ Δωδεκανησιακοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τόσους αἰῶνας παραμένων ἀπεσπασμένος ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς οἰκογενείας διετήρησεν ἀλώβητον τὴν τοπικήν του ἰδιορρυθμίαν καὶ ἀπαρασάλευτον τὴν ἐθνικήν του συνείδησιν παρὰ πᾶσαν ἐχθρικὴν ἀπόπειραν, οὕτω δὲ ἀπέβη ἀδιάψευστος μάρτυς τῆς αἰωνιότητος τῆς φυλῆς καὶ ἀκλόνητος φορεὺς τῶν ἀκαταλύτων Ἑλληνικῶν ἰδανικῶν.

Τοιούτων σκέψεων ἐθνικῶν τὴν ἀφορμὴν παρέχει ὁ πολυτελὴς οὗτος πρῶτος τόμος τῶν Δωδεκανήσων, διότι καὶ αὐτὸς εἶναι προϊὸν πατριωτικῆς ψυχῆς καὶ ἐθνικῆς πίστεως, τῆς αὐτῆς ψυχῆς καὶ πίστεως, ἡ ὁποία ἐνέπνευσε τὴν εὐγενῆ συγγραφέα καὶ εἰς τὰ ἄλλα πολλαπλᾶ προηγούμενα αὐτῆς ἐθνικὰ δημοσιεύματα.

2. Βραβεῖον ἀπονέμει ἡ Ἀκαδημία καὶ εἰς τὸν ἐν Καΐρῳ διαμένοντα κ. Σταῦρον Σταυρινὸν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐκδότην τῆς «Semaine Egyptienne» διὰ τὴν λογοτεχνικὴν καὶ τὴν καθ' ὅλου ἐθνικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν ἐν Αἰγύπτῳ. Ὁ κ. Σταυρινὸς διὰ τοῦ εὐρύτατα διαδεδομένου Γαλλικοῦ αὐτοῦ περιοδικοῦ ἀπέβη πρωτεργάτης τῆς διαδόσεως καὶ τῆς συγχρόνου πνευματικῆς Ἑλλάδος ἐν μέσῳ ἀλλοδαποῦ περιβάλλοντος, συνετέλεσε δὲ εἰς τὴν σύσφιγξιν τῶν Ἑλληνοαιγυπτιακῶν σχέσεων, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω εἰς τὴν γνωριμίαν τῆς Ἑλληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ παντοίων ἄλλων Ἑλληνικῶν ζητημάτων καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς ἄλλας χώρας. Ἡ ἑδραιωθεῖσα φήμη τοῦ περιοδικοῦ τούτου, προσείλκυσε τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν συνεργασίαν ἐπιφανῶν Γάλλων λογοτεχνῶν καὶ ἐπιστημόνων, οὕτω δὲ ἀπέβη ἡ Semaine Egyptienne ἀσφαλὲς ὄργανον τῆς διαδόσεως καὶ τῆς ἐκλεκτῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Καὶ ὁ Παπαδιαμάντης καὶ ὁ Καρκαβίτσας καὶ ὁ Παλαμᾶς καὶ ὁ Ξενόπουλος καὶ ὁ Γρυπάρης καὶ ὁ Δροσίνης καὶ ὁ Πορφύρας καὶ ὁ Μελᾶς καὶ ἄλλοι ἐγνωρίσθησαν εἰς τὸ γαλλόφωνον κοινὸν διὰ μεταφράσεων καὶ ἀναλύσεων τῶν ἔργων αὐτῶν.

Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ κ. Σταῦρος Σταυρινὸς ἐτιμήθη διὰ χρυσοῦ μεταλλίου ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, εἶναι δὲ καὶ ἀνάπηρος τῶν πολέμων 1912 καὶ 13, εἰς τοὺς ὁποίους προσέτρεξεν ἐθελοντής, ἅτε μὴ ὑπέχων στρατιωτικὴν ὑποχρέωσιν.

3. Βραβεῖον ἀπονέμει ἡ Ἀκαδημία εἰς τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἰατρὸν κ. Παῦλον Γνευτὸν διὰ τὴν λογοτεχνικὴν αὐτοῦ ἐργασίαν.

Ὁ κ. Παῦλος Γνευτός, Ῥόδιος τὴν καταγωγήν, ἐγκατεστημένος ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, παρὰ τὸ ἰατρικόν του ἐπάγγελμα, ἠσχολήθη εὐστόχως καὶ περὶ τὴν ποίησιν καὶ τὴν λογοτεχνίαν, ἐδημοσίευσε δὲ κατὰ καιροὺς ποιητικὰς συλλογάς, τὰ «Ἑσπερινά», ποιήματα ἀκράτου λυρισμοῦ, καὶ τὰς «Μυστικὰς λειτουργίας» ποιήματα φιλοσοφούσης μούσης. Ἀλλ' ἀξιόλογοι εἶναι πρὸς τούτους αἱ ὡραῖαι μεταφράσεις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ξένων ποιημάτων, αἱ ὁποῖαι ἐξεδόθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ξένη λύρα» καὶ περιλαμβάνουν καὶ Γκαῖτε καὶ Οὔλαντ καὶ Χάϊνε καὶ Νίτσε καὶ Ἔρεντιὰ καὶ Σουλλὺ Προυντὼμ καὶ Ζὰν Μωρεάς. Πρὸς τούτοις ὁ Ῥόδιος ἰατρὸς ἐξέδωκε τῷ 1926 «Συλλογὴν δημοτικῶν ᾀσμάτων τῆς Ῥόδου», διὰ τὰ ὁποῖα, ὡς λέγει ὁ ἴδιος, ᾐσθάνθη, ὅτε τὸ πρῶτον εἶχεν ἀκούσει αὐτά, τὰς δονήσεις ἀγνώστων δι' αὐτὸν ἕως τότε παλμῶν.

Ἡ Ἀκαδημία βραβεύει εὐχαρίστως τὸν Δωδεκανήσιον ἰατρὸν διὰ τὸ λογοτεχνικόν του ἔργον καὶ τὴν πατριωτικήν του πνοήν.

Γ'. Μετὰ γνώμην τῆς Τάξεως τῶν Ἠθικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν ἡ Ἀκαδημία ἀπονέμει:

1. Βραβεῖον εἰς τὴν ὑπὸ τὴν ἐπίτιμον Προεδρίαν τῆς Α. Μ. Βασιλίσσης Φρειδερίκης τελοῦσαν «Φανέλλαν τοῦ Στρατιώτου» διὰ τάς, κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν, μεγίστας ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας προσέφερεν εἰς τοὺς μαχομένους στρατιώτας ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1938 ἱδρύσεως αὐτῆς μέχρι σήμερον. Πέραν τοῦ ἑκατομμυρίου μάλλινα εἴδη ἐστάλησαν εἰς τὸν στρατὸν κατὰ τὸν Ἑλληνοϊταλικὸν πόλεμον, κατὰ δὲ τὴν κατοχὴν διενεμήθησαν καὶ ἄλλαι διακόσιαι ἑβδομήκοντα χιλιάδες τεμαχίων εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ πολέμου καὶ τῶν θυμάτων τῶν ἐπιδρομέων. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ἐξακολουθούσης τῆς ταραχῆς τοῦ ἔθνους καὶ ἐπελθόντος τοῦ ἀκηρύκτου ἐμφυλίου καὶ ἔξωθεν ὑποδαυλιζομένου πολέμου, εἰς τὴν ἀρωγὴν πρὸς τοὺς στρατιώτας προστίθεται νέον καθῆκον εἰς τὴν «Φανέλλαν», ἡ ἐπιτακτικὴ φροντὶς διὰ τοὺς ἀνταρτοπλήκτους. Τεσσαράκοντα χιλιάδες ἀτομικῶν δεμάτων μετὰ μαλλίνων εἰδῶν διεβιβάσθησαν εἰς τὸν στρατὸν ὡς καὶ 450.000 κυτίων σιγαρέττων, διὰ δὲ τοὺς πυροπαθεῖς καὶ ἀνταρτοπλήκτους τῆς ὑπαίθρου διέθεσε μέχρι τέλους Ἰουνίου τοῦ 1947 τετρακοσίας ἐνενήκοντα ἐννέα χιλιάδας ἑξακόσια δύο τεμάχια εἰδῶν ἐπενδύσεως καὶ ὑποδήσεως, προερχομένων ἐκ τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ ἐράνου τῆς Α. Μ. τῆς Βασιλίσσης συνολικῆς ἀξίας δύο δισεκατομμυρίων ἑκατὸν ἑξήκοντα τεσσάρων ἑκατομμυρίων δραχμῶν. Ἀλλὰ τὸ ἔργον δὲν ἐτελείωσε καὶ ἡ

Φανέλλα τοῦ Στρατιώτου ἐξακολουθεῖ ἀνενδότως τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς μέριμναν ἐνισχυθεῖσα ἐν τῷ μεταξὺ διὰ τοῦ πανελληνίου νέου ἐράνου, τὸν ὁποῖον προεκάλεσεν ἡ μεγαλεπήβολος πνοὴ τῆς λαοφιλήτου Βασιλίσσης, ἡ Ὁποία ἐνσαρκώνει τὴν ψυχὴν τοῦ ἔθνους, καὶ διὰ τοῦ προσωπικοῦ Αὐτῆς παραδείγματος παρορμᾷ εἰς ταχεῖαν καὶ ἔγκαιρον δρᾶσιν.

Ἡ Ἀκαδημία ἀποβλέπουσα εἰς τὴν πατριωτικωτάτην ταύτην δρᾶσιν τῆς «Φανέλλας τοῦ Στρατιώτου» ἔχουσα δὲ πλήρη ἐπίγνωσιν τῆς ἀνυπολογίστου ἠθικῆς ἀξίας τοῦ ἔργου διὰ τὴν συνολικὴν ἐθνικὴν ἀλληλεγγύην ἀμάχων τε καὶ μαχομένων ἐν τῷ μεγάλῳ ἀγῶνι τῆς Πατρίδος, ἀπένειμε τὸ βραβεῖον ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι ἀνταποκρίνεται εἰς ἀπαίτησιν τοῦ ἔθνους ὁλοκλήρου.

2. Βραβεῖον ἀπονέμει ἡ Ἀκαδημία καὶ εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις λειτουργοῦντα «Σύνδεσμον προστασίας παιδίων», ὁ ὁποῖος ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1923 ἱδρύσεως αὐτοῦ δρᾷ πολυσχιδῶς ἐθνωφελέστατα, παρέχων παντοίαν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν ὑποστήριξιν εἰς παιδία ἀπόρων οἰκογενειῶν.

Ὁ Σύνδεσμος τηρεῖ πλῆρες ἀρχεῖον οἰκογενειῶν ἐξηκριβωμένως ἀπόρων, ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μετ' αὐτῶν καὶ ἀποστέλλει ἀσθενῆ παιδία εἰς νοσοκομεῖα, ἀναρρωτήρια καὶ ἐξοχάς, χορηγεῖ φάρμακα καὶ συμπληρωματικὰς τροφάς, εἴδη ρουχισμοῦ, σχολικὰ βιβλία, γραφικὴν ὕλην καὶ ἄλλα εἴδη, ἐξευρίσκει ἐργασίαν εἰς τοὺς γονεῖς καὶ τὰ παιδία καὶ ἐν γένει προσπαθεῖ παντοιοτρόπως, ὅπως ἀνακουφίσῃ τὴν δυστυχίαν καὶ τὴν ἀπορίαν.

Τμήματα τοῦ Συνδέσμου 1ον) τὸ Ἐργαστήριον τῶν ἐθελοντῶν κυριῶν κατασκευάζει χειροτεχνήματα διὰ τῶν μελῶν του καὶ ἐκποιεῖ ταῦτα ὑπὲρ τῶν σκοπῶν τοῦ Συνδέσμου. 2ον) ἡ «Μέλισσα» κατασκευάζει διὰ τῶν μελῶν του ρουχισμὸν διὰ βρέφη καὶ παιδία ἀπόρων οἰκογενειῶν. 3ον) τμῆμα, τὸ «γάλα τοῦ παιδιοῦ», παρέχει γάλα εἰς βρέφη καὶ ἀσθενῆ παιδία, ἔδρασε δὲ καιρίως κατὰ τὴν κατοχήν. Τὸ 4ον τμῆμα «συσσίτιον τῶν ἀσθενῶν παιδίων» ἔδρασεν ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ λειτουργήσαντα σχολικὰ συσσίτια, διὰ τὰ ἀσθενῆ παιδία ἀπὸ 2 ἐτῶν μέχρι 18, τὰ ὁποῖα καὶ ἰατρικῶς παρηκολούθησε κατὰ τὰ ἔτη 1940-1942. Τὸ 5ον τμῆμα ἡ «σοῦπα τοῦ παιδιοῦ» κατὰ τὰ ἔτη 1940-44 ἦλθεν ἀρωγὸν εἰς 28.000 παιδίων εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ.

Ἀπὸ τοῦ 1936 ὁ Σύνδεσμος διατηρεῖ τὴν «Παιδικὴν ἑστίαν», ἐν τῇ ὁποίᾳ περιθάλπονται καὶ μορφώνονται τὰ παιδία τῶν φυλακισμένων γυναικῶν τῶν φυλακῶν Ἀβέρωφ, τῆς μερίμνης ταύτης καθιερωθείσης καὶ διὰ τοῦ Ν. 860 τοῦ 1937.

Ἀπὸ τοῦ 1937 ὁ αὐτὸς Σύνδεσμος διατηρεῖ τὴν «Παιδικὴν φωλιὰν» εἰς ἰδιόκτητον οἰκοδομὴν μετὰ πευκοφύτου περιοχῆς 15.000 τετρ. μέτρων ἐν Χολαργῷ.

Ἡ «Παιδικὴ φωλιὰ» εἶναι νηπιακὸν προληπτικὸν θεραπευτήριον καὶ ἀναρρωτήριον διὰ παιδία 3 - 7 ἐτῶν, ἔχοντα ἀνάγκην τονώσεως δι' ἀδενοπάθειαν ἢ ἄλλας αἰτίας. Ὡσαύτως ὁ Σύνδεσμος οὗτος ἔχει ἤδη ἱδρύσει τὴν πρώτην «Παιδικὴν Λέσχην» ἐν Γούβᾳ πρὸς ἐξωσχολικὴν ἀπασχόλησιν τῶν παιδίων.

Ἡ εὐεργετικὴ καθ' ὅλου δρᾶσις τοῦ Συνδέσμου ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν καὶ ξένων ὀργανώσεων ὡς καὶ τῆς ἡμετέρας Κυβερνήσεως, οὕτω δὲ ὁ παρόμοιος Σκωτικὸς σύνδεσμος θέλει ἀνεγείρει ἴδιον περίπτερον ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῆς Παιδικῆς Φωλιᾶς, τὸ δὲ Ὑπουργεῖον Προνοίας θέλει δαπανήσει διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς Παιδικῆς φωλιᾶς. Θὰ ἦτο μακρὸς ὁ λόγος, ἐὰν ἠθέλομεν εἰσέλθει εἰς λεπτομερείας, ἀλλὰ καὶ τὰ ἤδη ἐκτεθέντα εἶναι ἐπαρκῆ, ὅπως δικαιολογήσωσι πλήρως τὸ βραβεῖον τῆς Ἀκαδημίας, ἡ ὁποία δὲν ἀποβλέπει μόνον εἰς ἔγκρισιν τοῦ μέχρι τοῦδε συντελεσθέντος λαμπροῦ ἔργου τοῦ Συνδέσμου προστασίας παιδίων, ἀλλὰ καὶ εἰς ἠθικὴν ἐνίσχυσιν τούτου πρὸς ἐπέκτασιν τῆς εὐεργετικῆς του ἀποστολῆς τῆς ἐξαιρέτως τιμώσης πάντας τοὺς συντελοῦντας εἰς αὐτήν.

3. Βραβεῖον ἀρετῆς καὶ αὐτοθυσίας ἀπονέμει ἡ Ἀκαδημία μετὰ θάνατον εἰς μίαν ἡρωΐδα, τὴν Λέλαν Νικολάου Καραγιάννη, ἵνα στεφανώσῃ τὴν μνήμην αὐτῆς καὶ προβάλῃ τὸ ὄνομα αὐτῆς ὡς σύμβολον τῆς ἐθνικῆς τιμῆς καὶ ὡς τίτλον τῶν γνησίων Ἑλληνίδων.

Γεννηθεῖσα ἐν Λίμνῃ τῆς Εὐβοίας καὶ ἕλκουσα τὸ γένος ἐκ Σπετσῶν καὶ δὴ ἐκ τῆς ἡρωϊκῆς οἰκογενείας τῆς Λασκαρίνας Μπουμπουλίνας δὲν διέψευσε τὴν καταγωγὴν αὐτῆς, ἀλλ' ἐγιγάντωσε τὸ ζώπυρον τοῦ ἔρωτος τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ κατὰ τῶν τυράννων ἀγῶνος καὶ μὴ συλλογισθεῖσα μήτε σύζυγον μήτε τὰ ἑπτά της τέκνα, τὰ συναγωνισθέντα μετ' αὐτῆς, ἔπεσεν ὑπὸ τὰ τυραννικὰ βλήματα ὡς ὑπερτάτη θυσία εἰς τὴν Πατρίδα καὶ εἰς τὰς εὐγενεῖς παραδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους.

Ἅμα τῇ κηρύξει τοῦ Ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου ἀποστέλλει τὰς δύο πρεσβυτέρας της θυγατέρας εἰς τὸ μέτωπον ὡς διπλωματούχους ἀδελφὰς νοσοκόμους. Ἀλλ' ἡ φιλοπατρία αὐτῆς ἐκδηλοῦται ἔντονος ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς κατοχῆς, ὅτε ἡ Λέλα Καραγιάννη συγκροτεῖ ὀργάνωσιν ἀποκρύψεως καὶ φυγαδεύσεως Βρεττανῶν καὶ ἄλλων συμμάχων στρατιωτικῶν, ἀποκοπέντων ἀπὸ τῶν μονάδων αὐτῶν καὶ παραμεινάντων ἐν Ἀθήναις.

Ἡ σύλληψις τοῦ Αὐστραλοῦ Τζὼν Οὐΐλσων ἀπεκάλυψε τὴν ὀργάνωσιν καὶ προεκάλεσε τὴν σύλληψιν τῶν τριῶν τέκνων τῆς Καραγιάννη, ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἀπεθάρρυνε τὴν μητέρα, ἡ ὁποία τοὐναντίον ὠργάνωσε πολύπλοκον δίκτυον περιθάλψεως καὶ διαφυγῆς τῶν συμμάχων, καὶ κατώρθωσε νὰ σώσῃ ὑπερεκατὸν συμμάχους στρατιωτικούς. Ἐν τῷ μεταξὺ συλλαμβάνεται καὶ αὐτὴ καὶ ὁ σύζυγός της ὑπὸ

τῶν Ἰταλῶν, ἀλλὰ διαλυθέντος τοῦ καταφυγίου οὐδεὶς τῶν ἀποκρυπτομένων συνελήφθη. Καὶ ἐν τῇ φυλακῇ εὑρισκομένη δαπανᾷ ἐξ ἰδίων πρὸς ἐπισιτισμὸν τῶν συνεργατῶν αὐτῆς καὶ τῶν προστατευομένων της, ἵνα δὲ σώσῃ τὸν σύζυγόν της δίδει τὸ πατρικόν της ὄνομα καὶ βεβαιοῖ ὅτι τελεῖ ἐν διαστάσει πρὸς αὐτὸν ὅστις οὕτω καὶ ἀπαλλάσεται διὰ βουλεύματος μετὰ δίμηνον, ὥστε νὰ κατορθώσῃ καὶ αὐτὸς ἔπειτα, νὰ ἀπαλλάξῃ καὶ αὐτὴν μετὰ ἑπτάμηνον φυλάκισιν.

Ἔκτοτε ἀρχίζει νέα ὀργάνωσις ἀντικατασκοπείας ἔχουσα ἱκανοὺς καὶ ἐκλεκτοὺς συνεργάτας, ὑπεισελθόντας εἰς πάσας τὰς ἐχθρικὰς στρατιωτικὰς ὑπηρεσίας καὶ συλλέξαντας πολυτιμοτάτας διὰ τοὺς συμμάχους ἡμῶν πληροφορίας, μεταδιδομένας ἑκάστοτε διὰ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ συμμαχικῶν ὀργανώσεων.

Τοῦ δικτύου τῆς ὀργανώσεως μετέσχον ἐνεργῶς ὁ σύζυγος καὶ τὰ ἕξ τέκνα αὐτῆς, οὐδέποτε δὲ ἐδέχθησαν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν παρ' οὐδενός, ἀλλ' ἐδαπάνησαν ἐξ ἰδίων, τῆς μητρὸς ἐκποιησάσης ἅπαντα τὰ κοσμήματα αὐτῆς.

Καταδοθεισῶν τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς ἡ ἡρωὶς Καραγιάννη συλλαμβάνεται τῇ 11 Ἰουλίου τοῦ 1944, ἀσθενοῦσα ἐν τῷ νοσοκομείῳ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, καὶ ἐγκλείεται μετὰ τῶν κατὰ τὴν προηγουμένην νύκτα συλληφθέντων πέντε τέκνων της εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Χαϊδαρίου, ὅπου παρὰ τὰ ἐπιβληθέντα βασανιστήρια οὐδὲν ὡμολόγησαν, ἀλλ' ἐπέδειξαν προεξαρχούσης τῆς ἡρωίδος μητρὸς ἀφάνταστον θάρρος. Δὲν ἐδίστασε δὲ ἡ γενναία αὕτη Ἑλληνὶς καὶ νὰ ῥαπίσῃ τὸν ἀνακριτὴν τῶν S. S. καὶ νὰ ὑποστῇ καρτερικῶς καὶ μετ' ἐπιμόνου σιωπῆς τὰς πιέσεις καὶ τὰς γνωστὰς βασάνους τῶν βαρβάρων ἐκείνων διὰ νὰ σώσῃ ἐκ βεβαίου θανάτου συνεργάτας της καὶ ἀνωτάτους ἀξιωματικοὺς ἀναμεμιγμένους εἰς τὸ πατριωτικὸν τοῦτο ἔργον, ἀλλὰ δὲν ἀπέφυγε τὴν εἰς θάνατον καταδίκην οὔτε ἑαυτῆς οὔτε τῶν τεσσάρων αὐτῆς τέκνων, καὶ ἐξετελέσθη τῇ 8η Σεπτεμβρίου 1944 μετ' ἄλλων πέντε συνεργατριῶν αὐτῆς, ἀφοῦ ἔσυρε μετ' αὐτῶν τὸν χρόνον τοῦ Ζαλόγγου. Τὰ τέκνα της ἐσώθησαν ὑπὸ τοῦ πατρός των, φυγαδευθέντα ὑπὸ τῶν δεκασθέντων δεσμοφυλάκων.

Τοιοῦτο μνημεῖον Ἑλληνικῆς φιλοπατρίας, ἀρετῆς καὶ αὐτοθυσίας εἶχε καθῆκον νὰ βραβεύσῃ ἡ Ἀκαδημία διὰ νὰ καταστήσῃ τὴν μορφὴν τῆς ὑπερόχου ταύτης Ἑλληνίδος σύμβολον τῶν ἐθνικοφρόνων γυναικῶν καὶ γνώμονα τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως τῶν Ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, ἐν ταὐτῷ δὲ καὶ πηγὴν αἰσιοδοξίας διὰ τὸ μέλλον τῆς ἱστορικῆς ἡμῶν Πατρίδος. Ὁ Σοφοκλῆς εἶπεν: «Ἢ καλῶς ζῆν ἢ καλῶς τεθνηκέναι τὸν εὐγενῆ χρή». Ἡ Λέλα Καραγιάννη ἐπραγματοποίησεν ἀμφότερα.

Εὐλογημένη αὐτῆς ἡ μνήμη εἰς τὸν αἰῶνα!

Μὲ τοιοῦτον ἐθνικὸν ἀπολογισμὸν κλείομεν τὴν λογοδοσίαν τοῦ ἔτους 1947,

κατὰ τὸ ὁποῖον καὶ ἡ Σύγκλητος καὶ ἡ ὁλομέλεια καὶ οἱ λαμπροὶ ὑπάλληλοι τῆς Ἀκαδημίας ὁλοψύχως εἰργάσθησαν ὑπὲρ τῆς εὐοδώσεως τοῦ ἔργου τῆς ἐθνικῆς ταύτης ἑστίας κατὰ τὰς δυσκόλους ἡμέρας τῆς πατρίδος, ἡ ὁποία φέρει ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῆς τὸν πολιτισμὸν ὑπερτεσσάρων χιλιάδων ἐτῶν καὶ κατέχει ἀστείρευτον πηγὴν ὑψηλῶν διδαγμάτων ἐμπνεόντων δρᾶσιν καὶ αἰσιοδοξίαν.

Δ

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ

α. — ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΚΑΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ *

1. — ΛΟΓΟΙ — ΟΜΙΛΙΑΙ — ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

Σελ.

ΒΕΗΣ ΝΙΚ. - "Ἔρευναι ἐν Μετεώροις καὶ τῇ Β. Δ. Θεσσαλίᾳ κατὰ τὰ ἔτη 1945-1947„. . 223

ΒΕΗΣ ΝΙΚ. - Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Γ. Γεωργιάδου - Ἀρνάκη, "Οἱ πρῶτοι Ὀθωμανοί„ 274

ΒΟΡΕΑΣ ΘΕΟΦ. - "Ὁ Πλάτων καὶ τὰ μεγάλα ἰδεώδη τῆς ἀνθρωπότητος„ **19**, 217

ΓΕΡΟΥΛΑΝΟΣ ΜΑΡ. - "Ἡ νόσος ὡς γενικὴ τοῦ ὀργανισμοῦ λειτουργικὴ παρεκτροπή„ . . . 184

ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΑΛΕΞ. - Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Ἐμμ. Τσουδεροῦ, "Ὁ ἐπισιτισμὸς 1941-1944„ 1

ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΑΛΕΞ. - "Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς ἀκμῆς καὶ παρακμῆς τοῦ Βυζαντίου„ **8ι'**, 143

ΔΟΝΤΑΣ ΣΠΥΡ. - Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τῶν Γ. Παπανικολάου καὶ Herbert Traut "Περὶ τῆς διαγνώσεως τοῦ καρκίνου τῆς μήτρας„ 218

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΕΜΜ. - Προσφώνησις κατὰ τὴν δεξίωσιν τοῦ Ἀκαδημ. Ἰωάνν. Τρικκαλινοῦ . . 290

ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚ. - Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Κ. Κόρου, "Τὰ ὡραιότερα παραμύθια τοῦ κόσμου„ 22

ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚ. - Κατάθεσις τοῦ συγγράμματός του "Γενικὴ Διδακτικὴ„ Ἀθῆναι 1946 78

ΖΕΡΒΟΣ Π. - "Ἡ λογικὴ τοῦ ἀπείρου„ 133

ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ ΕΠΑΜ. - Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Ζαχ. Παπαντωνίου, "Τὸ παγώνι„ . . . 4

ΙΩΑΚΕΙΜΟΓΛΟΥ Γ. - Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Θ. Βαρούνη, "Σύγχρονος ἀνόργανος χημεία Μέρος Α' Ἀμέταλλα στοιχεῖα, τόμ. Α.„ Ἀθῆναι 1944 186

ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝ. - Λόγος ἐπὶ τῇ ἀναλήψει τῆς προεδρίας **3**, 1

ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝ. - Χαιρετισμὸς κατὰ τὴν δεξίωσιν τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Παν. Ζερβοῦ . 123

ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝ. - Χαιρετισμὸς κατὰ τὴν δεξίωσιν τοῦ Ἀκαδημ. Ἀλεξ. Διομήδους **8α**, 143

ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝ. - "Ὁ ἀγὼν τοῦ 1821 ὡς ἀφετηρία τοῦ νέου ἐθνικοῦ βίου„ . . **9**, 144

ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝ. - "Ἱστορικὰ διδάγματα ἐκ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου„ **35**, 261

ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝ. - Περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου τοῦ ἀποθανόντος ξένου ἑταίρου Max Planck 262

ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝ. - Χαιρετισμὸς κατὰ τὴν δεξίωσιν τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Ἰω. Τρικκαλινοῦ 288

ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝ. - Χαιρετισμὸς κατὰ τὴν δεξίωσιν τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Γεωργ. Μαριδάκη 303

ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝ. - Περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς δράσεως τοῦ ἀποθανόντος ξένου ἑταίρου Friedrich Freiherr Hiller v. Gaertringen 335

ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝ. - Χαιρετισμὸς κατὰ τὴν δεξίωσιν τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Παν. Πουλίτσα . 368

ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝ. - "Ἡ πολιτικὴ τοῦ βασιλέως Φιλίππου καὶ οἱ ῥήτορες Δημοσθένης καὶ Αἰσχίνης„ **47**, 418

ΚΟΥΓΕΑΣ ΣΩΚΡ. - Παρουσίασις τῶν βιβλίων: α) Δ. Κοκκίνου, "Οἱ δύο πόλεμοι 1940-1941„. β) Μ. Βολονάκη, "Παγκόσμιος ἱστορία. Τόμ. Α' Μέρος Β'. - Ἀθῆναι 1947„ . . 146

ΚΟΥΓΕΑΣ ΣΩΚΡ. - Παρουσίασις τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Ν. Μαυρῆ, "Βυζαντινὰ - Μεταβυζαντινά. Τόμ. Α'. Μέρος 1ον. Νέα Ὑόρκη 1946„ 189

* ΣΗΜ. Οἱ διὰ παχέων στοιχείων σημειούμενοι ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς τὸ Μέρος Γ': Λόγοι.

Σελ.

ΚΟΥΓΕΑΣ ΣΩΚΡ. - Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Θ. Ἀξενίδου, "Ἡ Πελασγὶς Λάρισα καὶ ἡ ἀρχαία Θεσσαλία„ 340

ΚΟΥΖΗΣ ΑΡΙΣΤ. - Λόγος ἐπὶ τῇ παραδόσει τῆς προεδρίας 1, 1

ΚΟΥΖΗΣ ΑΡΙΣΤ. - Παρατηρήσεις εἰς τὸ παρουσιασθὲν ὑπὸ τοῦ Σπ. Δοντᾶ σύγγραμμα τῶν Γ. Παπανικολάου καὶ Herbert Traut: "Περὶ τῆς διαγνώσεως τοῦ καρκίνου τῆς μήτρας 219

ΚΡΙΜΠΑΣ ΒΑΣ. - Παρουσίασις τοῦ ἔργου του "Ἑλληνικὴ ἀμπελογραφία, τόμ. Γ', Ἀθῆναι 1947„ καὶ τοῦ βιβλίου τοῦ Στ. Παπανδρέου "Γενικὴ γεωργία„, Ἀθῆναι 1946 . 80

ΚΡΙΜΠΑΣ ΒΑΣ. - Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Σ. Κυδωνιάτου: "Ἀγροτικαὶ κατασκευαὶ καὶ ἐγκαταστάσεις„ 267

ΛΥΚΟΥΔΗΣ ΣΤΥΛ. - Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Δ. Καλογεροπούλου: "Ὁ Κανάρης„, Ἀθῆναι 1946 188

ΜΑΛΤΕΖΟΣ Κ. - Προσφώνησις κατὰ τὴν δεξίωσιν τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Παν. Ζερβοῦ 126

ΜΑΛΤΕΖΟΣ Κ. - Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Θ. Κουγιουμτζέλη "Πυρηνικὴ Φυσική„ . . . 265

ΜΑΡΙΔΑΚΗΣ ΓΕΩΡΓ. - "Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ἑλληνικῆς κωδικοποιήσεως„ 310

ΜΑΡΙΔΑΚΗΣ ΓΕΩΡΓ. - Παρουσίασις τοῦ ἔργου τοῦ Σ. Λάσκαρι, "Διπλωματικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος„ 338

ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡ. - Παρουσίασις τοῦ ἔργου του "Φλογισμένα πέλαγα„ 22

ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡ. - Μνημόσυνος λόγος κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ θανάτου τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ . . 84

ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡ. - "Προβλήματα τῆς ἀναβιβάσεως τῶν ἀρχαίων τραγῳδιῶν εἰς τὰ σύγχρονα θέατρα„ 216

ΜΠΑΛΑΝΟΣ ΔΗΜ. - Παρατηρήσεις εἰς τὸ παρουσιασθὲν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ὑπὸ τοῦ Ν. Ἐξαρχοπούλου βιβλίον τοῦ Κ. Α. Κύρου, "Τὰ ὡραιότερα παραμύθια τοῦ κόσμου„ 25

ΜΠΑΛΑΝΟΣ ΔΗΜ. - "Ἡ Θρησκευτικότης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ„ 162

ΜΠΑΛΗΣ ΓΕΩΡΓ. - Παρουσίασις συγγράμματος τοῦ Παν. Πουλίτσα, "Σχέσεις Πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας„ Ἀθῆναι 1946 80

ΜΠΑΛΗΣ ΓΕΩΡΓ. - Προσφώνησις κατὰ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Παν. Πουλίτσα . . . 371

ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ ΓΕΩΡΓ. - Παρουσίασις τοῦ ἔργου τοῦ Τάκη Σακελλαρίου, "Ἑλλὰς καὶ ἀθλητισμός„ 90

ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ ΓΕΩΡΓ. - Ἔκθεσις περὶ τῶν ἀπονεμομένων ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας βραβείων, μεταλλίων καὶ ἀριστείων κατὰ τὴν Πανηγυρικὴν Συνεδρίαν τῆς 24ης Μαρτίου . . 18α, 144

ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ ΓΕΩΡΓ. - Παρουσίασις τῶν ἀποσταλέντων εἰς τὴν Ἀκαδημίαν νέων βιβλίων . . 146

ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ ΓΕΩΡΓ. - Παρουσίασις τοῦ συγγράμματος τοῦ Κ. Ἀμάντου, "Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους„ Τόμ. Β'. 163

ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ ΓΕΩΡΓ. - Ἔκθεσις περὶ τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1947 ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας πεπραγμένων ἀναγνωσθεῖσα κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 30ῆς Δεκεμβρίου 1947. 71, 418

ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ ΓΡΗΓΟΡ. - "Ἡ ἀνθελληνικὴ μονορθοδοξία τῶν Ρώσων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ Μάξιμος ὁ Γραικός„ 185

ΠΟΥΛΙΤΣΑΣ ΠΑΝ. - "Περὶ τῆς ἰδέας τῆς πολιτείας δικαίου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν„ . . 379

ΡΩΜΑΙΟΣ ΚΩΝΣΤ. - Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Κ. Κτιστοπούλου, "Ἡ Μινωϊκὴ γραφή„ Ἀθῆναι 1944 80

ΣΚΙΠΗΣ ΣΩΤΗΡ. - "Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός„ 145

Σελ.

ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΓΕΩΡΓ. - Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Π. Μιχελῆ, "Αἰσθητικὴ θεώρηση τῆς Βυζαντινῆς τέχνης„ 22

ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΓΕΩΡΓ. - Παρουσίασις τοῦ συγγράμματος τοῦ Κ. Ἀμάντου, "Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους„ Τόμ. Β'. Ἀθῆναι 1947 224

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ Κ. - Προσφώνησις κατὰ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Ἀλεξ. Διομήδους . . . . . 8γ', 143

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ Κ. - Παρουσίασις τοῦ συγγράμματος τοῦ Γ. Φαρδῆ, "Εἰσαγωγὴ εἰς τὸ συνταγματικὸν δίκαιον„ 274

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ Κ. - Προσφώνησις κατὰ τὴν δεξίωσιν τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Γεωργ. Μαριδάκη 305

ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ ΙΩΑΝΝ. - "Ἡ μορφογενετικὴ ἐξέλιξις τῆς γῆς„ 292

2. — ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑΙ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ ΓΕΡ. Π., ΚΑΝΕΛΛΑΚΗΣ ΑΘΑΝ. Π. καὶ ΠΑΛΑΙΟΠΟΥΛΟΣ Π. - Ἡ ἀγροτικὴ κατοικία ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως 234

ΒΕΡΣΗΣ ΔΗΜ. - Περὶ μιᾶς νέας μικτῆς φωσφοριζούσης οὐσίας. Ἑρμηνεία τῶν ἐπ' αὐτῆς παρατηρηθέντων φαινομένων βάσει τῆς κβαντομηχανικῆς θεωρίας τῆς φωταυγείας . 6

ΔΑΛΕΖΙΟΣ ΕΥΓΕΝ. - Περὶ ἀνεκδότων ἐπιστολῶν Ἰωάννου Ὀρλάνδου καὶ Ἀνδρέου Λουριώτη συνταχθεισῶν ἐν Λονδίνῳ κατὰ τὸ ἔτος 1824 240

ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ Σ. Δ. - Sur la résistance des sclérotes du *Sclerotinia sclerotiorum Lib (Massee)* au bichlorure de mercure 209

ΙΣΑΑΚΙΔΗΣ ΚΩΝΣΤ. - Ἐργασίαι ἐν Ἑλλάδι τῷ 1946 διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ DDT πρὸς καταπολέμησιν τῶν βλαπτικῶν τῇ γεωργίᾳ ἐντόμων 35

ΙΣΑΑΚΙΔΗΣ ΚΩΝΣΤ. - Ἓν νέον βλαπτικὸν τῆς πιστακίας ἔντομον 153

ΙΣΑΑΚΙΔΗΣ ΚΩΝΣΤ. - Ἡ καταπολέμησις τοῦ Δάκου διὰ DDT. 353

ΚΑΝΕΛΛΗΣ ΑΝΤ. - Πειραματικὴ πρόκλησις γονιδιακῶν μεταλλάξεων δι' ὑπεριώδους φωτὸς εἰς τὴν Drosophila melanogaster 255

ΚΛΕΙΣΙΟΥΝΗΣ Ν. - Ἡ διαβατότης μεμβρανῶν τοῦ ᾠοῦ ὄρνιθος. Μέρος Ι. Διαβατότης εἰς μερικοὺς ἠλεκτρολύτας 71

ΚΟΚΚΟΡΟΣ Π. Constantes du réseau et formule chimique de la serpiérite 179

ΚΟΣΜΕΤΑΤΟΣ ΓΕΩΡΓ. Φ. - Περὶ τῆς συγγενοῦς ἀχρωματοψίας (Δαλτωνισμοῦ) παρ' ἡμῖν . . 191

ΚΟΣΜΕΤΑΤΟΣ ΓΕΩΡΓ. Φ. - Περὶ τῆς βιολογικῆς ἐξηγήσεως τῆς συγγενοῦς ἀχρωματοψίας . . 274

ΚΟΥΖΗΣ ΑΡΙΣΤ. - Τὰ ἀνέκδοτα ἰατρικὰ χειρόγραφα τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ . . . 5, 83, 92

ΚΟΥΖΗΣ ΑΡΙΣΤ. - Παρατήρησις εἰς τὴν ἀνακοίνωσιν ὑπὸ Ἰ. Πολίτου "Ἀνάπτυξις ὄγκων ἐπὶ φυτῶν ἐκ διαταραχῆς τῆς ἀναπνοῆς„ 199

ΚΡΙΜΠΑΣ ΒΑΣ. - Δικαιολογεῖται ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἐπόψεως ἡ κατὰ τὴν ξηροσταφιδιτῶν οἴνων καταφορά; 25

ΚΡΙΜΠΑΣ ΒΑΣ. - Ἀποτελέσματα ἐφαρμογῆς μεθόδου κ. Κ. Βέη, ἀκαδημαϊκοῦ, εἰς τὴν ἀποξήρανσιν τῆς σουλτανίνης ἐν Κρήτῃ 109

ΚΡΙΜΠΑΣ Β. Δ. καὶ ΛΕΛΑΚΗΣ Π. - Περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ψόχους εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνθήσεως τῆς ἀμπέλου 200

Σελ.

ΚΡΙΤΟΠΟΥΛΟΣ Π. - Διαθέρισις καὶ διαχείμασις τῶν μυκήτων τῶν προκαλούντων τὰς σκωρίας τῶν σιτηρῶν 244

ΛΑΜΠΡΑΚΗΣ ΓΡΗΓΟΡ. Γ. - Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐνεργείας τῆς ὁρμόνης τοῦ ὀπισθίου λοβοῦ τῆς ὑποφύσεως ἐπὶ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ὑδατανθράκων κατὰ τὴν κύησιν . 48

ΜΑΛΤΕΖΟΣ ΚΩΝΣΤ. - Τὸ ἔτος τοῦ ἐν Ἀθήναις ἄρχοντος Ἀναξικράτους (307 6 π. Χ.) . . . 342

ΜΑΝΟΥΣΑΚΗΣ ΕΜΜ. - Τρόπος διακρίσεως τῶν ἀντισωμάτων τῶν βρουκελλῶν διὰ τῆς φορμόλης 150

ΜΑΝΟΥΣΑΚΗΣ ΕΜΜ. - Ἡ πρόκλησις ὑπερανοσίας ἐπὶ νευροτρόπου λοιμώξεως τῶν ὀρνίθων . . 204

ΜΑΝΟΥΣΑΚΗΣ ΕΜΜ. - Ἡ εὐπάθεια τῶν διαφόρων νευρικῶν κέντρων εἰς νευροτρόπον ἰόν. Πειραματικὴ ἀναίρεσις σχετικῶν θεωριῶν 228

ΜΑΝΟΥΣΑΚΗΣ ΕΜΜ. - Μέθοδος παρασκευῆς ἀντιχολερικοῦ ἐμβολίου ἀκινδύνου καὶ βελτιωμένου ἀντιγονικῶς 282

ΜΑΝΟΥΣΑΚΗΣ ΕΜΜ. - Πειραματικαὶ παρατηρήσεις χρήσιμοι διὰ τὴν ἀντιχολερικὴν ὀρροπαραγωγὴν 363

ΠΟΛΙΤΗΣ ΙΩΑΝΝ. Χ. - Ἀνάπτυξις ὄγκων ἐπὶ φυτῶν ἐκ διαταραχῆς τῆς ἀναπνοῆς . . . 197

ΠΟΛΙΤΗΣ ΙΩΑΝΝ. Χ. - Νέα μικροχημικὴ μέθοδος ἀνιχνεύσεως δεψικῶν οὐσιῶν 220

ΠΟΛΙΤΗΣ ΙΩΑΝΝ. Χ. - Περὶ τῆς διαδόσεως τοῦ χλωρογονικοῦ ὀξέος ἐν τῷ φυτικῷ βασιλείῳ . 224

ΡΟΥΣΣΟΠΟΥΛΟΣ Ν. - Sur la loi du rendement 163

ΡΟΥΣΣΟΠΟΥΛΟΣ Ν. - Sur la loi du rendement. Vérification expérimentale 171

ΡΟΥΣΣΟΠΟΥΛΟΣ Ν. - Sur la loi de Wolff, comme conséquence de la loi de Mitscherlich - Baule 176

ΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡ. Δ. - Ζυμώσεις γλεύκους κοινῆς ἀμπέλου μετὰ προσθήκην ἐνύδρου θειικοῦ χαλκοῦ 17

ΣΕΡΜΠΕΤΗΣ ΧΡ. - Ἓν νέον εἶδος Ξιφίου thermaïcus n. sp. 269

ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ Ν. καὶ ΣΕΡΜΠΕΤΗΣ Χ. - Ἡ τοξικότης τοῦ Δ. Δ. Τ. ἐπὶ τῶν ἰχθύων 249

3. — ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑΙ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΜΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΜΕΝΑΙ

ΒΕΗΣ ΝΙΚΟΣ Α. - Ὁ Γεώργιος Τερτσέτης καὶ ἡ ᾠδὴ αὐτοῦ ἐπὶ τῇ θεμελιώσει τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (2/14 Αὐγούστου 1859) * 227

ΒΕΗΣ ΝΙΚΟΣ Α. - Τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Γεωργίου Αἰνιᾶνος περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως 269

ΒΕΗΣ ΝΙΚΟΣ Α. - Ἡ δωδεκάδελτος χάρτα τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ Φεραίου καὶ ὁ Karl Ritter 353

ΒΕΗΣ ΝΙΚΟΣ Α. καὶ ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝ. Α. - Ρήγα Βελεστινλῆ - Φεραίου, Τὸ "Σχολεῖον τῶν ντελικάτων ἐραστῶν" καὶ τὸ γαλλικὸν αὐτοῦ πρότυπον * 269

ΒΟΥΡΝΑΖΟΣ ΑΛΕΞ. Χ. - Ἠλεκτρόλυσις ὀργανικῶν οὐσιῶν ἕως ἄνθρακος, Ἀνακάλυψις τοῦ κολλοειδοῦς ἄνθρακος * * 282

ΚΟΥΓΕΑΣ ΣΩΚΡ. - Ἡ ἐπὶ τοῦ κώδικος τοῦ Σουΐδα (Parisinus 2625) ἐνθύμησις καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς συμπεράσματα 149

ΜΑΛΤΕΖΟΣ ΧΡΗΣΤ. - Ἐπίδρασις τῆς ἐφεδρίνης καὶ τῆς κοκαΐνης ἐπὶ τῆς ἀθροιστικῆς ἱκανότητος τοῦ ἰριδοδιασταλτικοῦ συστήματος 269

---

* Θὰ δημοσιευθῇ εἰς τὴν σειρὰν τῶν Πραγματειῶν.

** Ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν σειρὰν τῶν Πραγματειῶν, τόμ. 14 (1949), ἀρ. 1.

Σελ.

ΠΕΤΡΙΔΗΣ ΙΩΑΝΝ. Δ. – Περὶ τῆς κτηνιατρικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς συμβολῆς αὐτῆς εἰς τὴν πρόοδον τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῆς κτηνοτροφικῆς παραγωγῆς, ὡς καὶ εἰς τὴν περιφρούρησιν τῆς Δημοσίας Ὑγιείας 221

ΠΟΛΙΤΗΣ ΙΩΑΝΝ. – Πειράματα ἐπὶ τῆς ἐκφύσεως ριζῶν ἐκ τοῦ στελέχους καὶ τῶν φύλλων τῆς κράμβης 282

ΡΑΝΤΖΟΣ ΣΕΡΑΦΕΙΜ. – Ἐπὶ ἀνεκδότου ἰατρικοῦ κώδικος 209

ΡΩΜΑΙΟΣ ΚΩΝΣΤ. – Ὁ Μινωϊκὸς πολιτισμὸς ὡς ἑλληνικὸν στοιχεῖον 109

ΣΕΡΜΠΕΤΗΣ ΧΡΗΣΤ. – α.) Ἐμφάνισις εἰς Δωδεκάνησα νέου διὰ τὴν Μεσόγειον εἴδους ἰχθύος (Mulloides flavolineatus Gunther). β') Τὸ πειραματικὸν ὀστρεοτροφεῖον Σαλαμῖνος. Αἱ πρῶται ὀστρεολογικαὶ παρατηρήσεις 209

ΣΚΙΠΗΣ ΣΩΤΗΡ. – Περὶ τοῦ ἐν Μασσαλίᾳ συμβουλίου τῶν πνευματικῶν ἑλληνογαλλικῶν σχέσεων 282

ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ ΜΙΧ. – Κριτικὰ εἰς τὸν Πλούταρχον*. 149

ΧΡΗΣΤΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΑΓ. – Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐπιδράσεως τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους ἐπὶ τῶν λιπαρῶν ὀξέων τῶν ἑλληνικῶν ἐλαιολάδων 6

---

* Ἐδημοσιεύθη εἰς τὰ Πρακτικὰ τοῦ ἔτους 1949, σ. 80 κ.ἑξ. ὑπὸ τὸν τίτλον: Κριτικαὶ παρατηρήσεις εἰς τὸν Πλούταρχον.

β. - ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΚΑΘ' ΥΛΗΝ

Σελ.

Ἀμπελουργία.

ΚΡΙΜΠΑΣ Β. Δ. καὶ ΛΕΛΑΚΗΣ Π. - Περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ψύχους εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνθήσεως τῆς ἀμπέλου 200

Ἀρχαιολογία.

ΡΩΜΑΙΟΣ ΚΩΝΣΤ. - Ὁ Μινωϊκὸς πολιτισμὸς ὡς ἑλληνικὸν στοιχεῖον 109

Βιολογία.

ΚΑΝΕΛΛΗΣ ΑΝΤ. - Πειραματικὴ πρόκλησις γονιδιακῶν μεταλλάξεων δι' ὑπεριώδους φωτὸς εἰς τὴν Drosophila melanogaster 255

Γεωργία.

ΚΡΙΜΠΑΣ ΒΑΣ. - Ἀποτελέσματα ἐφαρμογῆς μεθόδου κ. Κ. Βέη, ἀκαδημαϊκοῦ, εἰς τὴν ἀποξήρανσιν τῆς σουλτανίνης ἐν Κρήτῃ 109

Ἐντομολογία.

ΙΣΑΑΚΙΔΗΣ ΚΩΝΣΤ. - Ἓν νέον βλαπτικὸν τῆς πιστακίας ἔντομον 153

Ἰατρική.

ΛΑΜΠΡΑΚΗΣ ΓΡΗΓΟΡ. Γ. - Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐνεργείας τῆς ὁρμόνης τοῦ ὀπισθίου λοβοῦ τῆς ὑποφύσεως ἐπὶ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ὑδατανθράκων κατὰ τὴν κύησιν . 48

ΜΑΝΟΥΣΑΚΗΣ ΕΜΜ. - Ἡ πρόκλησις ὑπερανοσίας ἐπὶ νευροτρόπου λοιμώξεως τῶν ὀρνίθων . . 204

ΜΑΝΟΥΣΑΚΗΣ ΕΜΜ. - Ἡ εὐπάθεια τῶν διαφόρων νευρικῶν κέντρων εἰς νευροτρόπον ἰόν. Πειραματικὴ ἀναίρεσις σχετικῶν θεωριῶν 228

Ἰατρικὴ (ἱστορία).

ΚΟΥΖΗΣ ΑΡΙΣΤ. - Τὰ ἀνέκδοτα ἰατρικὰ χειρόγραφα τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ . . . 5, 83, 92

ΡΑΝΤΖΟΣ ΣΕΡΑΦΕΙΜ. - Ἐπὶ ἀνεκδότου ἰατρικοῦ κώδικος 209

Ἱστορία.

ΒΕΗΣ ΝΙΚΟΣ Α. - Τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Γεωργίου Αἰνιᾶνος περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως 269

ΒΕΗΣ ΝΙΚΟΣ Α. - Ἡ δωδεκάδελτος χάρτα τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ Φεραίου καὶ ὁ Karl Ritter 353

ΔΑΛΕΖΙΟΣ ΕΥΓΕΝ. - Περὶ ἀνεκδότων ἐπιστολῶν Ἰωάννου Ὀρλάνδου καὶ Ἀνδρέου Λουριώτη συνταχθεισῶν ἐν Λονδίνῳ κατὰ τὸ ἔτος 1824 240

Σελ.

ΜΑΛΤΕΖΟΣ ΚΩΝΣΤ. - Τὸ ἔτος τοῦ ἐν Ἀθήναις ἄρχοντος Ἀναξικράτους (307/6 π. Χ.) . . . 342

ΣΚΙΠΗΣ ΣΩΤΗΡ. - Περὶ τοῦ ἐν Μασσαλίᾳ συμβουλίου τῶν πνευματικῶν ἑλληνογαλλικῶν σχέσεων 282

Ἰχθυολογία.

ΣΕΡΜΠΕΤΗΣ ΧΡΗΣΤ. - α'.) Ἐμφάνισις εἰς Δωδεκάνησα νέου διὰ τὴν Μεσόγειον εἴδους ἰχθύος (Mulloides flavolineatus Gunther). β') Τὸ πειραματικὸν ὀστρεοτροφεῖον Σαλαμῖνος. Αἱ πρῶται ὀστρεολογικαὶ παρατηρήσεις 209

ΣΕΡΜΠΕΤΗΣ ΧΡ. - Ἓν νέον εἶδος Ξιφίου thermaïcus n. sp. 269

ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ Ν. καὶ ΣΕΡΜΠΕΤΗΣ Χ. - Ἡ τοξικότης τοῦ Δ. Δ. Τ. ἐπὶ τῶν ἰχθύων 249

Κριτική.

ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ ΜΙΧ. - Κριτικὰ εἰς τὸν Πλούταρχον 149

Κτηνιατρική.

ΠΕΤΡΙΔΗΣ ΙΩΑΝΝ. Δ. - Περὶ τῆς κτηνιατρικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς συμβολῆς αὐτῆς εἰς τὴν πρόοδον τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῆς κτηνοτροφικῆς παραγωγῆς, ὡς καὶ εἰς τὴν περιφρούρησιν τῆς Δημοσίας Ὑγιείας 221

Λόγοι — Ὁμιλίαι.

ΒΕΗΣ ΝΙΚ. - "Ἔρευναι ἐν Μετεώροις καὶ τῇ Β. Δ. Θεσσαλίᾳ κατὰ τὰ ἔτη 1945-1947„. . 223

ΒΟΡΕΑΣ ΘΕΟΦ. - "Ὁ Πλάτων καὶ τὰ μεγάλα ἰδεώδη τῆς ἀνθρωπότητος„ **19**, 217

ΓΕΡΟΥΛΑΝΟΣ ΜΑΡ. - "Ἡ νόσος ὡς γενικὴ τοῦ ὀργανισμοῦ λειτουργικὴ παρεκτροπή„ . . . 184

ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΑΛΕΞ. - "Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς ἀκμῆς καὶ παρακμῆς τοῦ Βυζαντίου„ **8ι'**, 143

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΕΜΜ. - Προσφώνησις κατὰ τὴν δεξίωσιν τοῦ Ἀκαδημ. Ἰωάνν. Τρικκαλινοῦ . . 290

ΖΕΡΒΟΣ ΠΑΝ. - "Ἡ λογικὴ τοῦ ἀπείρου„ 133

ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝ. - Λόγος ἐπὶ τῇ ἀναλήψει τῆς προεδρίας **3**, 1

ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝ. - Χαιρετισμὸς κατὰ τὴν δεξίωσιν τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Παν. Ζερβοῦ . 123

ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝ. - Χαιρετισμὸς κατὰ τὴν δεξίωσιν τοῦ Ἀκαδημ. Ἀλεξ. Διομήδους **8α'**, 143

ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝ. - "Ὁ ἀγὼν τοῦ 1821 ὡς ἀφετηρία τοῦ νέου ἐθνικοῦ βίου„ . . **9**, 144

ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝ. - "Ἱστορικὰ διδάγματα ἐκ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου„ **35**, 261

ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝ. - Περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου τοῦ ἀποθανόντος ξένου ἑταίρου Max Planck 262

ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝ. - Χαιρετισμὸς κατὰ τὴν δεξίωσιν τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Ἰω. Τρικκαλινοῦ 288

ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝ. - Χαιρετισμὸς κατὰ τὴν δεξίωσιν τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Γεωργ. Μαριδάκη 303

ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝ. - Περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς δράσεως τοῦ ἀποθανόντος ξένου ἑταίρου Friedrich Freiherr Hiller v. Gaertringen 335

ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝ. - Χαιρετισμὸς κατὰ τὴν δεξίωσιν τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Παν. Πουλίτσα. 368

ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝ. - "Ἡ πολιτικὴ τοῦ βασιλέως Φιλίππου καὶ οἱ ῥήτορες Δημοσθένης καὶ Αἰσχίνης„ **47**, 418

Σελ.

ΚΟΥΖΗΣ ΑΡΙΣΤ. - Λόγος ἐπὶ τῇ παραδόσει τῆς προεδρίας 1, 1

ΜΑΛΤΕΖΟΣ Κ. - Προσφώνησις κατὰ τὴν δεξίωσιν τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Παν. Ζερβοῦ 126

ΜΑΡΙΔΑΚΗΣ ΓΕΩΡΓ. - "Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ἑλληνικῆς κωδικοποιήσεως„ 310

ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡ. - Μνημόσυνος λόγος κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ θανάτου τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ . . 84

ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡ. - "Προβλήματα τῆς ἀναβιβάσεως τῶν ἀρχαίων τραγῳδιῶν εἰς τὰ σύγχρονα θέατρα„ 216

ΜΠΑΛΑΝΟΣ ΔΗΜ. - "Ἡ θρησκευτικότης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ„ 162

ΜΠΑΛΗΣ ΓΕΩΡΓ. - Προσφώνησις κατὰ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Παν. Πουλίτσα . . . 371

ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ ΓΕΩΡΓ. - Ἔκθεσις περὶ τῶν ἀπονεμομένων ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας βραβείων, μεταλλίων καὶ ἀριστείων κατὰ τὴν Πανηγυρικὴν Συνεδρίαν τῆς 24ης Μαρτίου . . 18α', 144

ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ ΓΕΩΡΓ. - Ἔκθεσις περὶ τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1947 ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας πεπραγμένων ἀναγνωσθεῖσα κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 30ῆς Δεκεμβρίου 1947. 71, 418

ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ ΓΡΗΓΟΡ. - "Ἡ ἀνθελληνικὴ μονορθοδοξία τῶν Ρώσων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ Μάξιμος ὁ Γραικός„ 185

ΠΟΥΛΙΤΣΑΣ ΠΑΝ. - "Περὶ τῆς ἰδέας τῆς πολιτείας δικαίου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν„ . . 379

ΣΚΙΠΗΣ ΣΩΤΗΡ. - "Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός„ 145

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ Κ. - Προσφώνησις κατὰ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Ἀλεξ. Διομήδους . . . . . 8γ', 143

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ Κ. - Προσφώνησις κατὰ τὴν δεξίωσιν τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Γεωργ. Μαριδάκη 305

ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ ΙΩΑΝΝ. - "Ἡ μορφογενετικὴ ἐξέλιξις τῆς Γῆς„ 292

Μικροβιολογία.

ΜΑΝΟΥΣΑΚΗΣ ΕΜΜ. - Τρόπος διακρίσεως τῶν ἀντισωμάτων τῶν βρουκελλῶν διὰ τῆς φορμόλης 150

ΜΑΝΟΥΣΑΚΗΣ ΕΜΜ. - Μέθοδος παρασκευῆς ἀντιχολερικοῦ ἐμβολίου ἀκινδύνου καὶ βελτιωμένου ἀντιγονικῶς 282

ΜΑΝΟΥΣΑΚΗΣ ΕΜΜ. - Πειραματικαὶ παρατηρήσεις χρήσιμοι διὰ τὴν ἀντιχολερικὴν ὀρροπαραγωγήν 363

Οἰνολογία.

ΚΡΙΜΠΑΣ ΒΑΣ. - Δικαιολογεῖται ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἐπόψεως ἡ κατὰ τῶν ξηροσταφιδιτῶν οἴνων καταφορά; 25

Ὀρυκτολογία.

ΚΟΚΚΟΡΟΣ Π. - Constantes du réseau et formule chimique de la serpiérite . . . 179

Ὀφθαλμολογία.

ΚΟΣΜΕΤΑΤΟΣ ΓΕΩΡΓ. Φ. - Περὶ τῆς συγγενοῦς ἀχρωματοψίας (Δαλτωνισμοῦ) παρ' ἡμῖν . . 191

Σελ.

ΚΟΣΜΕΤΑΤΟΣ ΓΕΩΡΓ. Φ. - Περὶ τῆς βιολογικῆς ἐξηγήσεως τῆς συγγενοῦς ἀχρωματοψίας . . 274

ΜΑΛΤΕΖΟΣ ΧΡΗΣΤ. - Ἐπίδρασις τῆς ἐφεδρίνης καὶ τῆς κοκαΐνης ἐπὶ τῆς ἀθροιστικῆς ἱκανότητος τοῦ ἰριδοδιασταλτικοῦ συστήματος 269

Παρουσιάσεις βιβλίων.

ΒΕΗΣ ΝΙΚ. - Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Γ. Γεωργιάδου - Ἀρνάκη, "Οἱ πρῶτοι Ὀθωμανοί„ 274

ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΑΛΕΞ. - Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Ἐμμ. Τσουδεροῦ, "Ὁ ἐπισιτισμὸς 1941-1944„ 1

ΔΟΝΤΑΣ ΣΠΥΡ. - Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τῶν Γ. Παπανικολάου καὶ Herbert Traut "Περὶ τῆς διαγνώσεως τοῦ καρκίνου τῆς μήτρας„ 218

ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚ. - Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Κ. Κόρου, "Τὰ ὡραιότερα παραμύθια τοῦ κόσμου„ 22

ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚ. - Κατάθεσις τοῦ συγγράμματός του "Γενικὴ Διδακτική„ Ἀθῆναι 1946 78

ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ ΕΠΑΜ. - Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Ζαχ. Παπαντωνίου, "Τὸ παγώνι . . . 4

ΙΩΑΚΕΙΜΟΓΛΟΥ Γ. - Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Θ. Βαρούνη, "Σύγχρονος ἀνόργανος [illegible] Μέρος Α' Ἀμέταλλα στοιχεῖα, τόμ. [illegible] Ἀθῆναι 1944 . . . . . .

ΚΟΥΓΕΑΣ ΣΩΚΡ. - Παρουσίασις τῶν βιβλίων: α') Δ. Κοκκίνου, Οἱ δύο πό[illegible] 194[illegible]
β') Μ. Βολονάκη, "Παγκόσμιος ἱστορία. Τόμ. Α', Μέρος Β' - [illegible] θῆναι [illegible]

ΚΟΥΓΕΑΣ ΣΩΚΡ. - Παρουσίασις τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Ν. Μαυρῆ, "Βυζαντινὸ - Μεταβυζαντι[illegible] Α'. Μέρος 1ον. Νέα Ὑόρκη 1946„ 189

ΚΟΥΓΕΑΣ ΣΩΚΡ. - Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Θ. Ἀξενίδου, "Ἡ Πελασγὶς Λάρισα καὶ ἡ ἀρχαία Θεσσαλία„ 340

ΚΟΥΖΗΣ ΑΡΙΣΤ. - Παρατηρήσεις εἰς τὸ παρουσιασθὲν ὑπὸ τοῦ Σπ. Δοντᾶ σύγγραμμα τῶν Γ. Παπανικολάου καὶ Herbert Traut: "Περὶ τῆς διαγνώσεως τοῦ καρκίνου τῆς μήτρας 219

ΚΡΙΜΠΑΣ ΒΑΣ. - Παρουσίασις τοῦ ἔργου του "Ἑλληνικὴ ἀμπελογραφία, τόμ. Γ', Ἀθῆναι 1947„ καὶ τοῦ βιβλίου τοῦ Στ. Παπανδρέου, "Γενικὴ γεωργία„, Ἀθῆναι 1946 . 80

ΚΡΙΜΠΑΣ ΒΑΣ. - Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Σ. Κυδωνιάτου, "Ἀγροτικαὶ κατασκευαὶ καὶ ἐγκαταστάσεις„ 267

ΛΥΚΟΥΔΗΣ ΣΤΥΛ. - Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Δ. Καλογεροπούλου, "Ὁ Κανάρης„, Ἀθῆναι 1946 188

ΜΑΛΤΕΖΟΣ Κ. - Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Θ. Κουγιουμτζέλη, "Πυρηνικὴ Φυσική„ . . . 265

ΜΑΡΙΔΑΚΗΣ ΓΕΩΡΓ. - Παρουσίασις τοῦ ἔργου τοῦ Σ. Λάσκαρι, "Διπλωματικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος„ 338

ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡ. - Παρουσίασις τοῦ ἔργου του "Φλογισμένα πέλαγα„ 22

ΜΠΑΛΑΝΟΣ ΔΗΜ. - Παρατηρήσεις εἰς τὸ παρουσιασθὲν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ὑπὸ τοῦ Ν. Ἐξαρχοπούλου βιβλίον τοῦ Κ. Α. Κόρου, "Τὰ ὡραιότερα παραμύθια τοῦ κόσμου„ . . 25

ΜΠΑΛΗΣ ΓΕΩΡΓ. - Παρουσίασις τοῦ συγγράμματος τοῦ Παν. Πουλίτσα, "Σχέσεις Πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας„ Ἀθῆναι 1946 80

ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ ΓΕΩΡΓ. - Παρουσίασις τοῦ ἔργου τοῦ Τάκη Σακελλαρίου, "Ἑλλὰς καὶ ἀθλητισμός„ 90

Σελ.

ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ ΓΕΩΡΓ. - Παρουσίασις τῶν ἀποσταλέντων εἰς τὴν Ἀκαδημίαν νέων βιβλίων . . 146

ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ ΓΕΩΡΓ. - Παρουσίασις τοῦ συγγράμματος τοῦ Κ. Ἀμάντου, "Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους", Τόμ. Β'. 163

ΡΩΜΑΙΟΣ ΚΩΝΣΤ. - Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Κ. Κτιστοπούλου, "Ἡ Μινωϊκὴ γραφή", Ἀθῆναι 1944 80

ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΓΕΩΡΓ. - Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Π. Μιχελῆ, "Αἰσθητικὴ θεώρηση τῆς Βυζαντινῆς τέχνης" 22

ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΓΕΩΡΓ. - Παρουσίασις τοῦ συγγράμματος τοῦ Κ. Ἀμάντου, "Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους", Τόμ. Β'. Ἀθῆναι 1947 224

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ Κ. - Παρουσίασις τοῦ συγγράμματος τοῦ Γ. Φαρδῆ, "Εἰσαγωγὴ εἰς τὸ συνταγματικὸν δίκαιον" 274

Ὑγιεινή.

ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ ΓΕΡ. Π., ΚΑΝΕΛΛΑΚΗΣ ΑΘΑΝ. Π. καὶ ΠΑΛΑΙΟΠΟΥΛΟΣ Π. - Ἡ ἀγροτικὴ κατοικία ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως 234

Φιλολογία (Μεσαιωνική).

ΚΟΥΓΕΑΣ ΣΩΚΡ. - Ἡ ἐπὶ τοῦ κώδικος τοῦ Σουΐδα (Parisinus 2625) ἐνθύμησις καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς συμπεράσματα 149

Φιλολογία (Νεοελληνική).

ΒΕΗΣ ΝΙΚΟΣ Α. - Ὁ Γεώργιος Τερτσέτης καὶ ἡ ᾠδὴ αὐτοῦ ἐπὶ τῇ θεμελιώσει τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (2/14 Αὐγούστου 1859) 227

ΒΕΗΣ ΝΙΚΟΣ Α. καὶ ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝ. Α. - Ρήγα Βελεστινλῆ Φεραίου, Τὸ "Σχολεῖον τῶν ντελικάτων ἐραστῶν" καὶ τὸ γαλλικὸν αὐτοῦ πρότυπον 269

Φυτολογία.

ΚΟΥΖΗΣ ΑΡΙΣΤ. - Παρατήρησις εἰς τὴν ἀνακοίνωσιν ὑπὸ Ἰ. Πολίτου, "Ἀνάπτυξις ὄγκων ἐπὶ φυτῶν ἐκ διαταραχῆς τῆς ἀναπνοῆς" 199

ΠΟΛΙΤΗΣ ΙΩΑΝΝ. Χ. - Ἀνάπτυξις ὄγκων ἐπὶ φυτῶν ἐκ διαταραχῆς τῆς ἀναπνοῆς . . . 197

ΠΟΛΙΤΗΣ ΙΩΑΝΝ. - Πειράματα ἐπὶ τῆς ἐκφύσεως ριζῶν ἐκ τοῦ στελέχους καὶ τῶν φύλλων τῆς κράμβης 282

Φυτοπαθολογία.

ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ Σ Δ. - Sur la résistance des sclérotes du *Sclerotinia sclerotiorum Lib (Massee)* au bichlorure de mercure 209

ΙΣΑΑΚΙΔΗΣ ΚΩΝΣΤ. - Ἐργασίαι ἐν Ἑλλάδι τῷ 1946 διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ DDT πρὸς καταπολέμησιν τῶν βλαπτικῶν τῇ γεωργίᾳ ἐντόμων 35

ΙΣΑΑΚΙΔΗΣ ΚΩΝΣΤ. - Ἡ καταπολέμησις τοῦ Δάκου διὰ DDT. 353

Σελ.

ΚΡΙΤΟΠΟΥΛΟΣ Π. - Διαθέρισις καὶ διαχείμασις τῶν μυκήτων τῶν προκαλούντων τὰς σκωρίας τῶν σιτηρῶν 244

ΠΟΛΙΤΗΣ ΙΩΑΝΝ. Χ. - Περὶ τῆς διαδόσεως τοῦ χλωρογονικοῦ ὀξέος ἐν τῷ φυτικῷ βασιλείῳ 224

Χημεία.

ΒΕΡΣΗΣ ΔΗΜ. - Περὶ μιᾶς νέας μικτῆς φωσφοριζούσης οὐσίας. Ἑρμηνεία τῶν ἐπ' αὐτῆς παρατηρηθέντων φαινομένων βάσει τῆς κβαντομηχανικῆς θεωρίας τῆς φωταυγείας . 6

ΚΛΕΙΣΙΟΥΝΗΣ Ν. - Ἡ διαβατότης μεμβρανῶν τοῦ ᾠοῦ ὄρνιθος. Μέρος Ι. Διαβατότης εἰς μερικοὺς ἠλεκτρολύτας 71

ΠΟΛΙΤΗΣ ΙΩΑΝΝ. Χ. - Νέα μικροχημικὴ μέθοδος ἀνιχνεύσεως δεψικῶν οὐσιῶν 220

ΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡ. Δ. - Ζυμώσεις γλεύκους κοινῆς ἀμπέλου μετὰ προσθήκην ἐνύδρου θειικοῦ χαλκοῦ 17

ΧΡΗΣΤΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΑΓ. - Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐπιδράσεως τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους ἐπὶ τῶν λιπαρῶν ὀξέων τῶν ἑλληνικῶν ἐλαιολάδων 6

Χημεία γεωργική.

ΡΟΥΣΣΟΠΟΥΛΟΣ Ν. - Sur la loi du rendement 163

ΡΟΥΣΣΟΠΟΥΛΟΣ Ν. - Sur la loi du rendement. Vérification expérimentale 171

ΡΟΥΣΣΟΠΟΥΛΟΣ Ν. - Sur la loi de Wolff, comme conséquence de la loi de Mitscherlich - Baule 176

Χημεία Ὀργανική.

ΒΟΥΡΝΑΖΟΣ ΑΛΕΞ. Χ. - Ἠλεκτρόλυσις ὀργανικῶν οὐσιῶν ἕως ἄνθρακος. Ἀνακάλυψις τοῦ κολλοειδοῦς ἄνθρακος 282

ΠΡΟΣΘΗΚΗ ΕΙΣ ΣΕΛ. 425

ΦΩΤΕΙΝΟΣ ΝΙΚ. - Ὁ διὰ Ρόδου παράλληλος καὶ ἡ σημασία αὐτοῦ παρ' Ἀρχαίοις . . 260

Ἀμερικῆς, οἵτινες διὰ λόγων, ἔργων καὶ χρημάτων ὑπεβάστασαν τὸ ἐξησθενημένον σῶμα τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος.

Οἱ Ἕλληνες ἐκεῖνοι τοῦ 1821 φαίνονται ὡς ἀληθινοὶ γίγαντες, ἀφοῦ ἐπέβαλον χεῖρα εἰς τὸν ἐπηρμένον ἐκεῖνον θρόνον, τὸν ὁποῖον σχεδὸν προσεκύνουν οἱ μέγιστοι τῶν δυναστῶν τῆς γῆς, καὶ τὸν διέσεισαν μεθ' ὁρμῆς ὡς σαθρὰν δρῦν. Ὁ ἀγὼν οὗτος ἦτο δίκαιος, διότι ἄλλως δὲν ἤθελε διασπάσει τὴν Ἱερὰν Συμμαχίαν τῶν Μεγάλων, ὅσον καὶ ἂν ἐφοβήθησαν τότε πολλοὶ τῶν ἐπιφανεστέρων Ἑλλήνων ὅτι ἡ γενομένη ἐξόρμησις ἦτο πρόωρος. Ἀλλ' ὅμως ἤδη τῷ 1812 ὁ Δημ. Μουρούζης ἐβεβαίωνε τὸν Καποδίστριαν ὅτι τὰ πάντα ἦσαν ἕτοιμα διὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ ἀγῶνος.

Ὅσον καὶ ἂν κλεΐζωμεν καὶ ὑμνοῦμεν, καὶ δικαίως ὑμνοῦμεν, τὴν σύγχρονόν μας ἐποποιίαν τοῦ Πίνδου καὶ τὰ λαμπρὰ ἐκεῖνα καὶ ἀληθῶς ἔνδοξα κατορθώματα, τόσον δὲν πρέπει ἀφ' ἑτέρου οὐδὲ εἶναι δίκαιον νὰ ὑποτιμηθῇ ἀπέναντι τῆς ἐποποιίας ταύτης τοῦ Πίνδου ὁ μέγας ἀγὼν τοῦ 1821, τὸν ὁποῖον ἀνέλαβον οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι ἄνευ βοηθείας κανονικῆς καὶ ἄνευ σταθερᾶς κυβερνήσεως, ἄνευ συντεταγμένων στρατῶν καὶ στόλων, διακυβεύοντες ἑαυτοὺς οἰκείᾳ βουλήσει καὶ τὰ ὑλικὰ ἀγαθά των, καὶ καταπολεμοῦντες τὸν ἐχθρὸν οὕτως ὥστε μετὰ τετραετῆ ἀγῶνα νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ Μεχμὲτ-Ἀλῆ. Καὶ εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἔτος τοῦτο, καὶ τὸ ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖον ἐποιήθη ὁ ἐθνικός μας ὕμνος ὑπὸ τοῦ Ζακυνθίου ποιητοῦ.

Ἐάν τις ἐζήτει νὰ συγκρίνῃ τὰ κατὰ ξηρὰν καὶ τὰ κατὰ θάλασσαν τρόπαια τῶν ἀγωνιστῶν ἐκείνων, θὰ εὕρισκεν ἀναντιρρήτως ὅτι τὰ κατὰ θάλασσαν ὑπῆρξαν τολμηρότερα καὶ ποιητικώτερα.

Τὰ ναυτικὰ αὐτὰ τρόπαια θὰ ζοῦν πάντοτε καὶ θὰ ἀναφέρωνται εἰς τὴν ναυτικὴν ἱστορίαν τῶν πολέμων, ὡς παραδείγματα ὑπερόχου αὐταπαρνήσεως καὶ μεγίστης ἀνδρείας. Ἡ μικρὰ ἐκείνη λέμβος ἡ φέρουσα εἰς τὴν πρύμνην ὄρθιον τὸν Κανάρην μὲ τὸν πυρπολητικὸν δαυλὸν εἰς τὴν χεῖρα, ὡς παρέστησε τότε ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ ποίησις τὸν θαλασσινὸν αὐτὸν ἥρωα, δὲν ἐπυρπόλησε μόνον καὶ ἔτρεψε στόλους εἰς φυγήν, ἀλλὰ καὶ ἐστρατολόγησε ἀπείρους ὅσους θαυμαστὰς τοῦ ἀγῶνος ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ, πολὺ περισσοτέρους ἢ οἱ κατὰ ξηρὰν θρίαμβοι. Ἡ πυρπόλησις τῆς Ναυαρχίδος παρὰ τὴν Χίον θὰ παριστᾷ πάντοτε ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἓν τῶν μεγαλουργημάτων τῆς Νεμέσεως.

Οὕτω λοιπὸν τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἐξειλίχθη ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἱστο-

ρίᾳ, ἄλλοτε μὲν δι' ἰδίων δυνάμεων, ἄλλοτε δὲ βοηθούμενον καὶ ὑπὸ τῶν μεγάλων καὶ ἀληθινῶν φίλων του, οὐχὶ βεβαίως ἄνευ μόχθων, ταλαιπωριῶν καὶ θυσιῶν, ἀλλὰ ταῦτα παραβλέπει ἡ ἱστορία ὡς ἐφήμερα καὶ ἀναγράφει τὸ ἀποτέλεσμα μόνον. Τοῦτο εἶναι τὸ μόνιμον.

Καταπαύων δὲ τὸν λόγον παρατηρῶ ὅτι ἡ Μεγάλη Ἰδέα, τὴν ὁποίαν ἤδη ἀνέφερα, ἐπραγματοποιήθη ἐν πολλοῖς καὶ πραγματοποιεῖται ἀκόμη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας, καὶ ποιὸς ξέρει ἐάν ποτε δὲν πραγματοποιηθῇ τὸ ὅραμα τοῦ Γέρω-ἥρωος Διαμάντη, ὅπως περιγράφει αὐτὸν ἐθνικός μας ποιητής, ὁ Βαλαωρίτης, εἰς τὸν «Ἀθανάσιον Διάκον» του, ὅπου τὸν παρουσιάζει νὰ κατοπτεύῃ καὶ νὰ ἐξετάζῃ τὴν πλάτην (τὴν λέγει χτένι) ἀπὸ ἕνα νεοσφαγὲς «λαμπριάτικο ἀρνί», τὴν ὁποίαν πλάτην τοῦ ἔστειλε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὁ Γούμενος τοῦ Ἅη Γιαννιοῦ ἀπὸ τὴν Ἀρτοτίνα. Τὸν Γέρω Διαμάντην κατέλαβεν ἀνησυχία καὶ ἔξαψις, διότι τὰ σημάδια ποὺ διέκρινε κατ' ἀρχὰς δὲν ἦσαν καλά:

Ἅπλωσε ὁ γέρω-κλέφτης
κ' ἐπῆρε ἀπὸ τὴ ζῶστρά του τὸ φοβερὸ τὸ χτένι
τὸ πέρασε δυὸ-τρεῖς φορές, ἀπό 'να χέρι σ' ἄλλο.
Μὲ φόβο τὸ ψηλάφησε, τὸ κύταξε στὸν ἥλιο
κ' ὕστερα σὰν νὰ βρέθηκε μὲ μιᾶς σὲ ξένο κόσμο
σὰν νὰ λησμόνησε μὲ μιᾶς σκοντάματα καὶ πάθη·
ἕνα πρὸς ἕνα ἐδιάβαζε τὰ μυστικὰ σημάδια
καὶ τὰ παιδιὰ ἀκουρμαίνονταν.

Τὰ μυστικὰ ὅμως σημάδια—εἶναι φαίνεται αἱ μακραὶ περιπέτειαι τοῦ Ἀγῶνος—τὰ μυστικὰ λοιπὸν σημάδια δὲν τοῦ φαίνονται καλά:

Κόκκινη φλέβα, μαυρίλες σὰν κυπαρίσσια νεκρικά, λειψάδες, σκοτεινὰ κοιλώματα, σκλῆθρα κλ.

Κ' ὅταν ὁ γέρω μάντις
ἐξάνοιξε στὴν ἀγκωνὴ μελαχροινὴ λουρίδα
ποὺ πρόβαινε σὰ σερπετό, τοῦ θόλωσαν τὰ μάτια,
τοῦ πιάστηκε ἡ ἀναπνοή, τοῦ ἀχνίσανε τὰ χείλη·
βαρειά, βαρειὰ ἀναστέναξε, κ' ἐκόπηκε ἡ φωνή του.
—Διαμάντη, τί σ' ἐξάφνιασε;
—Ὀχιὰ μὲ τὸν ὀσκρό της*.

* ὀσκρὸς εἶναι τὸ κέντρον.